Széchenyi István Egyetem
Multidiszciplináris Társadalomtudományi Doktori Iskola

Borbély Katalin
okleveles közgazda, okleveles közgazdász-tanár

Hosszúra nyúlt átmenet?

Magyarország, Románia és Szlovákia számviteli szabályozó rendszerei és a vállalkozások éves beszámolójának megbízható és valós képe a kilencvenes évek elejétől 2005-ig

Doktori értekezés

Konzulens: Dr. Farkas Szilveszter PhD

Győr , 2007

Tartalomjegyzék

Bevezetés 4
1. A számviteli rendszerek fejlődésének és legfontosabb ismérveinek áttekintése 12
1.1. Az európai számvitel történeti áttekintése 12
1.2. A számviteli rendszerek legfontosabb befolyásoló tényezői 14
1.3. A kulturális befolyásoló tényezők lehetséges hatása a számviteli szabályozásra 18
1.4. A számviteli rendszerek klasszifikációja 20
1.5. A számviteli harmonizáció folyamata....26
1.5.1. A megbízható és valós kép követelménye 27
1.5.2. A Nemzetközi Számviteli Standard Bizottság tevékenysége....32
1.5.3. Az Európai Unió számviteli szabályozása 35
1.6. Az átmeneti gazdaságok számviteli szabályozó rendszereinek jellemzői 42
2. A magyar, a román és a szlovák számviteli szabályozó rendszer fejlődése a rendszerváltozásoktól 2005-ig 48
2.1. Magyarország számviteli szabályozása 50
2.1.1. Szakmatörténeti előzmények és az 1991. évi XVIII. törvény megalkotásának körülményei, célja, legfontosabb jellemzői 50
2.1.2. A módosítások oka és tartalma 59
2.1.3. A 2000. évi C. törvény eurokompatibilitása....64
2.1.4. Kiutat jelentenek-e a számviteli standardok a túlszabályozottságból? 74
2.2. A román számviteli szabályozó rendszer fejlődése 76
2.2.1. Az első, piacgazdasági viszonyokhoz illeszkedő számviteli törvény 76
2.2.2. Külföldi segítségnyújtás a szabályozó rendszer szerkezetének átalakítására és harmonizálására....87
2.2.3. A jogharmonizáció megteremtése....92
2.2.4. A jelenlegi román szabályozás jellemzői 99
2.2.5. További teljesítendő követelmények a csatlakozás előtt....105
2.3. A szlovák számviteli szabályozó rendszer fejlődése az 563/1991 Tt. számú számviteli törvény óta....106
2.3.1. Az 1991. évi számviteli törvény létrejöttének körülményei, célja, legfontosabb jellemzői 107
2.3.2. A szabályozás változása a harmonizált számviteli törvény megalkotásáig 114
2.3.3. A 2003-tól hatályos, 431/2002. évi számviteli törvény és az Európai Unió előírásainak összhangja....116
2.3.4. A szlovák számviteli szabályozó rendszer jellemzői és lehetséges irányai a csatlakozás után 125
3. Az azonos adatokon alapuló éves beszámolók információtartalma....128
3.1. A vizsgált vállalkozás bemutatása 129
3.2. A kft. számviteli politikája és a beszámoló részei....132
3.3. A mérleg....137
3.4. Az eredménykimutatás....148
3.4. A kiegészítő melléklet....155
3.6. A „true and fair view” követelményének teljesülése a vizsgált beszámolókban 157
Összegzés....159
Felhasznált irodalom 169
Mellékletek 176

Ábrák jegyzéke

1. ábra Christopher Nobes klasszifikáció-csoportosítása 25
2. ábra A számviteli harmonizációs folyamat alakulása az IASC létrejöttétől 2005-ig 40
3. ábra Az európai nemzeti szabályozó rendszereket befolyásoló tényezők 41
4. ábra A román számviteli szabályozás átcsúszása a törvényhozásból a végrehajtó szervezetekbe 101
5. ábra A szlovák számviteli törvényhozás tizenöt éves története 126
6. ábra A termelési volumen alakulása 130
7. ábra Az értékesítés nettó árbevételének alakulása 131
8. ábra A foglalkoztatottak számának alakulása 131
9. ábra Akceleráció a számviteli szabályozásban 162
10. ábra Az átmeneti gazdaságok Európában 167

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat Az európai szabályozó rendszerek két, alapvetően eltérő csoportjának legfontosabb szakmai jellemzői 26
2. táblázat Az EGK 4. irányelve és az 1991. évi XVIII. törvény a számvitelről szerkezeti összehasonlítása 54
3. táblázat A beszámolási és könyvvezetési kötelezettség, a hozzátartozó beszámolófajták és könyvvezetés 56
4. táblázat Az 1991. évi XVIII. törvény a számvitelről módosításai 61
5. táblázat Az 1991. évi XVIII. törvény és a 2000. évi C. törvény a számvitelről szerkezeti összehasonlítása 65
6. táblázat A brit kormány Know-How Alapjának vizsgálata a román számviteli törvényről és szabályozásról 89
7. táblázat A tőzsdén jegyzett és nem jegyzett, de a határértékeknek megfelelő vállalkozások 94/2001. évi PM rendelet alapján készülő beszámolóra való áttérési rendje 90
8. táblázat A 82/1991. évi régi és újrakodifikált törvény szerkezete 97
9. táblázat Az EGK 4. irányelve és az 1991. évi 563. számviteli törvény szerkezeti összehasonlítása 113
10. táblázat A nettó eszközértéket befolyásoló tényezők 134
11. táblázat Az értékcsökkenési leírási kulcsok %-ban 140
12. táblázat A készletek csoportosítása 143
13. táblázat A saját tőke elemei 145
14. táblázat Az eredménykimutatás szerkezete és eltérései 153
15. táblázat A kiegészítő melléklet (magyarázatok) tartalma 156

Ha a favágó alkalmas törzset vág ki, körös-körül lefejti
egész kérgét és szakszerűen megmunkálja,
alkalmas eszközt csinál belőle, mindennapi használatra.
Bölcs 13.11.

Bevezetés

Kelet-Közép-Európában másfél évtized telt el azóta, hogy az itt lévő államok társadalmi és gazdasági struktúrája gyökeres változásnak indult. Valóban gyökeres változás történt-e? Eltűnt-e a szocializmus és a tervgazdálkodás évtizedek alatt felhalmozódott hordaléka a társadalmi, gazdasági folyamatokból és a különböző szakmák jogi és viselkedési szabályaiból? Lezárták-e az átmeneti gazdaságok az átalakulás szakaszát? Esetleg kialakulóban van-e egy sajátos jegyekkel bíró térség? A rendszerváltozások óta eltelt időszak már lehetővé teszi, hogy megvizsgáljam, hogyan tud a régió számviteli szabályozása belesimulni szűkebb és tágabb környezete folyamataiba, képes-e megfelelni a vele szemben támasztott követelményeknek.

A számvitel a gazdálkodási folyamatok regisztrációjára, információk előállítására és döntések megalapozására alkalmas tevékenység. Szabályozása a fentiek miatt kulcsfontosságú, különösen olyan gazdaságokban, ahol ezek az információk korábban erősen torzultak, de a politikai-gazdasági rendszerváltozások új szabályozás felépítésére adtak lehetőséget.

A világgazdaság változásaihoz illeszkedő számviteli harmonizáció a XX. század hetvenes éveiben felszínre hozta a nemzeti különbségeket és az ebből eredő gazdálkodási, döntési problémákat. A számvitel fejlődésével, szabályozásával, klasszifikációjával foglalkozó szerzők egyetértenek abban, hogy a különböző nemzeti számviteli szabályozásokat befolyásoló legfontosabb tényezők minden országban azonosak. Roberts, Weetman és Gordon (1998) ilyeneknek tekintik a társadalmi berendezkedést, a jogrendszert, a gazdaság alapvető működési szabályait, intézményrendszerének néhány elemét, mint a gazdasági társaságok finanszírozását, az adórendszert, magát a számviteli szabályozást és az adott kultúrát, amely sok esetben utal a számviteli problémák megoldásának módjára is.

Ettől az időszaktól a számviteli szakembereket élénken foglalkoztatták a szabályozó rendszerek között felismerhető és leírható azonosságok és különbségek. Módszertani és tartalmi szempontból is különböző elméletek, besorolások születtek (Roberts, Weetman, Gordon, 1998). A klasszifikációk születésének időszakában a szerzők a tervgazdálkodás alapján működő országokat nem illesztették rendszerükbe, a rendszerváltozások után azonban az átmeneti országok jól besorolhatók a kontinentális típusú, erős makroökönómiai jelleggel bíró országok csoportjába. Ez elsősorban abból adódik, hogy a rendszerváltozások után az egykori tervgazdaságok számviteli rendszerüket nem önállóan építették ki, hanem adaptálták. A kilencvenes évek első felétől a számviteli szakma érdeklődése az egykori keleti blokk felé fordult. Sokan vizsgálták a régió számviteli szabályozását.

Dolgozatom célja, hogy a kontinentális számviteli rendszer főbb jellemzői mellett olyan ismérvcsoportot írjon le, ami a címben megadott mindhárom országot jellemzi, a későbbiekben a régió további országaiban is vizsgálat tárgyává tehető.

Az értekezés hipotézisei megfelelnek az ismérveknek, illetve azok hatásának az éves beszámoló megbízható és valós képére.

1. A vizsgált országok számviteli szabályozó rendszereinek rendkívül rövid idő alatt kellett teljesíteni a harmonizációs feltételeket, ezért erőteljesen akceleráltak.

2. A jogalkotás és az ellenőrzés sajátosságaiból adódóan ma is döntő fontosságú a hatalmi ágak közötti munkamegosztás a számviteli szabályozó rendszer működtetésében.

3. Másfél évtizeddel a rendszerváltozások után szakembereik szakmai attitűdjét elsősorban az előírásoknak való alávetettség jellemzi.

4. A fenti három jelenség – amelynek igazolása értékezésem célja – jelentősen befolyásolja az éves beszámoló által nyújtott számviteli információ szerkezetét és tartalmát.

Az értekezés a nemzeti számviteli szabályozásokat befolyásoló tényezők mellett röviden bemutatja a nemzetközi harmonizáció, standardizáció legfontosabb állomásait és hatását.

A hetvenes években elinduló számviteli harmonizáció hátterében a világgazdaság megváltozott folyamatai álltak, és az egyre erősödő igény, hogy a határokon átnyúló vállalatok döntéshozói egységes gazdálkodási információs rendszerre támaszkodhassanak. A nemzeti beszámolók jelentősen eltértek egymástól, az értelmezésükkel, „átfordításukkal” kapcsolatos feladatok időigényesek és költségesek voltak. Számos szervezet tűzte ki célul, hogy a beszámolókat harmonizálja, hiszen a

piac legtöbb szereplője számára elengedhetetlen volt az egységes és jó minőségű információ. A nemzetközi piac szereplőinek a vállalkozások beszámolójával szemben támasztott legfontosabb követelménye a „true and fair view", magyar fordításában a megbízható és valós kép ekkor – Az Európai Gazdasági Közösség Tanácsának 78/660/EGK számú, 4. irányelvében[1] – fogalmazódott meg.

Az értekezés során a harmonizáció két szintjével foglalkozom részletesebben, mert a vizsgált régió számvitelére mindkettő hatással van a rendszerváltozások óta. Részben az Európai Gazdasági Közösség, illetve az Európai Unió számviteli szabályozásával, részben a globalizált standardokat kidolgozó nemzetközi szervezet, a Nemzetközi Számviteli Standard Bizottság, később Nemzetközi Számviteli Standard Testület munkájával. Magyarország, Románia és Szlovákia az Európai Unióhoz való csatlakozásuk, illetve ilyen szándékuk miatt a legmesszebbmenőkig figyelembe vették annak számviteli előírásait. Nem tekinthettek el a nemzetközi számviteli standardok figyelembe vételétől sem, mert a regionális és a világméretű harmonizáció 2002-ig párhuzamosan zajlott és egyre több tőzsde fogadta el a nemzetközi standardok alapján készített beszámolót. Ennek részben az információk viszonylagos uniformizáltsága, jó minősége volt az oka, részben az, hogy a tőzsdei szereplőknek megfelelt az angolszász számvitel alapelvein nyugvó szabályozás. Az Európai Parlamentnek és az Európai Unió tanácsának 2002. július 19-én kelt, 1606/2002 számú rendelete a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról[2] fordulópontot jelentett, hiszen a tagállamok tőzsdén jegyzett vállalkozásai számára kötelezővé tette 2005-től, illetve 2007-től a nemzetközi számviteli standardok alapján készített beszámolót.

A különböző szabályozások között mutatkozó konvergencia azonban nem szünteti meg a nemzeti szabályozások közötti különbséget. A vizsgált régióban túlnyomó többségben vannak a mikro-, kis- és középvállalkozások, amelyekre a fenti, harmonizált beszámoló nem vonatkozik. Számukra a nemzeti szabályozás az elsődleges. Az az állítás, hogy a multinacionális (tőzsdén jegyzett) vállalkozások készítenek a nemzetközi számvitel standardok szerinti konszolidált beszámolót, ezzel szemben a mikro-, kis- és középvállalkozások a nemzeti szabályoknak megfelelőt, kissé polarizálja a nemzetközi

---

[1] Az Európai Gazdasági Közösség Tanácsának 78/660/EGK számú, 4. irányelve meghatározott jogi formájú gazdasági társaságok éves beszámolójáról. (1998) – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (40),7-8, 313-327.o.

[2] Az Európai Parlamentnek és az Európai Unió tanácsának 2002. július 19-én kelt, 1606/2002 számú rendelete a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról. –(2002) – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (44),10, 450-452.o.

és nemzeti szabályozások szerepét. A második csoportnak a magyar, a szlovák és a román gazdaságban betöltött szerepe azonban – a foglalkoztatottak számát, a befizetett adók és járulékok összegét tekintve – olyan fontos, hogy nem tekinthetek el a nemzeti szabályozások és az ezeken alapuló éves beszámoló sajátosságaitól, és arról a tényről sem, hogy a konszolidálásba bevont vállalkozásoknak a nemzeti szabályok alapján is kötelező beszámolót készíteniük, ezért a nemzeti és nemzetközi szabályok harmonizálása elengedhetetlen.

A nemzeti szabályozó rendszerek sajátosságait, hasonlóságait, harmonizáltságukat Kelet-Közép-Európa három országában vizsgálom. Végigkísérem a piacgazdasághoz illeszkedő magyar, román és szlovák számvitelt szabályozó rendszerek kialakulását és változását a rendszerváltozásoktól 2005-ig. A kiválasztott országok sorrendjét elsősorban az indokolja, hogy milyen időrendi sorrendben következett be a piacgazdasághoz illeszkedő számviteli rendszer kialakítása, figyelembe véve Szlovákia 1993-as önállóvá válását is.

Az országtanulmányokban és az esettanulmányban azzal a feltevéssel élek, hogy a regionális és világméretű számviteli harmonizáció ellenére a vizsgált országokban az átmeneti gazdaságokból[3] eredő sajátosságok torzító hatással vannak a vállalkozások éves beszámolója által közvetített képre (lásd 4. hipotézis). Természetesen, ezek a sajátosságok mélyen beágyazottak a történelmi folyamatokba, nyilvánvaló összefüggésben vannak a gazdasági, társadalmi, politikai jelenségekkel és nem utolsó sorban a vizsgált ország, régió kulturális sajátosságaival.

A kutatás során elengedhetetlen a történetileg kialakult számviteli rendszerek gazdasági, társadalmi, kulturális hátterének, legfontosabb jellemzőinek és a számviteli harmonizációs folyamat idő- és térbeli alakulására adott válaszlépéseinek bemutatása. A megvizsgált klasszifikációk alapján jellemzem a három ország szabályozását, és elkülönítem a csak a vizsgált régióra vonatkozó sajátosságokat. Az értekezés hangsúlyos kérdéseként kezelem a számviteli információ irányát, a szabályozás módját, működési mechanizmusát a vizsgált gazdaságokban.

Mindhárom kiválasztott országban röviden áttekintem a számviteli előzményeket, majd szerkezeti és tartalmi szempontból is elemzem a számviteli törvényeket, illetve röviden

[3] Azokat a gazdaságokat, amelyek a kereslet vezérelt gazdasági rendszerüket a kínálati piac viszonyai szerint alakítják át, átmeneti gazdaságoknak (transient economy) nevezik. (Forrás: Dr. Koltai Tamás, http://www.imvt.bme.hu/cgi-bin/imvttest/szemely.pl?id=4&lan=hu)

említést teszek a hozzájuk kapcsolódó egyéb szakmai szabályokról, a szakmai szervezetek szerepéről.

Az országtanulmányok nem vállalkoznak a vizsgált gazdaságok változásának, helyzetének bemutatására. Ennek ellenére röviden kitérek bizonyos gazdasági kérdésekre. A kialakult piacgazdaságban olyan folyamatokat és jelenségeket említek csak meg, amik kapcsolatban állnak a beáramló külföldi tőkével, hiszen ennek tulajdonosai jó minőségű és időszerű információt szeretnének döntéseik megalapozásához, a vizsgált országok költségvetésének helyzetével, azaz, hogy a kormányok mennyire tartják a számviteli szabályokat fiskális nyomás alatt, és említést teszek a szabályozás bonyolultságáról, a bürokratikus eljárásokról.

Az országtanulmányok során – a kezdeti feltevéseket vizsgálva – arra törekszem, hogy a jelenség részletesebb bemutatásával alátámasszam azokat, majd minősítsem őket. Az értekezés az éves beszámolók által előállított információ irányát és minőségét vizsgálja, nem foglalkozik azonban egy sor olyan kérdéssel, amely a számvitel szabályozó rendszeréhez tartozik. Nem képezi vizsgálatom tárgyát a könyvvezetés, a költség- és önköltségszámítás, a könyvvezetést és a beszámolót alátámasztó bizonylati rendszer, csak olyan mértékben, amennyire a hipotézis vizsgálatához szükséges, ugyancsak nem foglalkozom részletesen a számviteli szakmai szervezetek tevékenységével.

Az esettanulmányban arra a kézenfekvő gyakorlati kérdésre keresem a választ, hogy az a befektető, aki a térségben szeretne letelepedni, hányféle megbízható és valós képet kap majd a különböző nemzeti szabályozások alapján, és melyik lesz számára a leghasznosabb, illetve legmegbízhatóbb. Az esettanulmány is az információ irányát és minőségét meghatározó szempontból vizsgálódik, ezért a hangsúly az azt befolyásoló számviteli alapelveken van, alapfeltételnek tekintve a megbízható és a valós kép követelményét. Ezért nincs benne beszámoló elemzés, azaz a kiválasztott társaság tevékenységével és jövedelmezőségével csak érintőlegesen foglalkozom. Nem vizsgálom azt sem, hogy a befektetőket hogyan befolyásolja a járulékfizetési és adózási környezet, annak ellenére, hogy az elmúlt években elindult adóversenyben éppen az ő kegyeiket keresik leginkább az átmeneti gazdaságok.

Az esettanulmány egy – a vizsgált régió egyik országában működő – vállalkozás 2004. évi beszámolója alapján készült. Az időpont kiválasztásában fontos szerepet játszott, hogy a vizsgált országok közül kettő, Magyarország és Szlovákia ebben az évben csatlakozott az Európai Unióhoz, míg Románia a felkészülés utolsó szakaszában tartott. Lényege, hogy a záró főkönyvi kivonatából összeállított nemzetközi standardok szerinti

beszámolót (amelyet az anyavállalat bevon konszolidációjába) alapul véve megvizsgálom az ugyanezen az adatsoron alapuló magyar, román és szlovák nemzeti beszámolót. A beszámolók – az összehasonlíthatóság miatt – pénzegységben készültek. A vizsgálat kifejezetten az éves beszámolóval foglalkozik.

A vállalkozás nevét – kérésére – nem közlöm, de gazdálkodásáról, számviteli szabályozásáról elegendő információt nyújtok ahhoz, hogy a különböző beszámolók szerkezeti és tartalmi különbségei láthatóvá váljanak. Az esettanulmány elsősorban arra világít rá, hogy az azonos nettó eszközérték ellenére, jelentősen eltér a beszámolók tartalma és struktúrája.

A négy különböző szabályrendszer alapján készített beszámolóról megállapítható, hogy a vizsgált országok beszámolói jobban koncentrálnak a vagyon, mint az üzemi eredmény bemutatására. Míg a nemzetközi előírások szerinti beszámoló nagy hangsúlyt helyez a költséggazdálkodás bemutatására, addig a magyar, a román és a szlovák eredménykimutatás és kiegészítő melléklet szinte nem is ad róla információt. A markáns eltérést a számviteli információ elsődleges címzettjeinek különbözősége magyarázza. A nemzetközi előírások szerinti beszámoló elsősorban a jelenlegi és a jövőbeni tulajdonosoknak, azaz a befektetőknek szól, míg az átmeneti gazdaságok nemzeti szabályok alapján készült beszámolóinak legfőbb címzettje az állam és hatóságai. Különösen jól tükrözi ezt a román és a szlovák kiegészítő melléklet.

Mindazonáltal az esettanulmány egyértelműen alátámasztja, hogy a vizsgált szabályozó rendszerek legfontosabb követelményüknek a megbízható és valós képet tekintik, és – az eltérő, helyenként sajátos értelmezés ellenére, ami a megbízható és valós képet torzíthatja – alapjaiban megfelelnek annak.

A kutatás során primer és szekunder módszereket is alkalmaztam. Ilyenek voltak a vizsgált országok számviteli törvényeinek, dokumentumainak elemzése, esettanulmány összeállítása, a másfél évtizedes folyamat összetevőinek, körülményeinek vizsgálata, az adott országok szakembereivel készített interjúk és a rendelkezésre álló magyar és idegen nyelvű szakirodalom feldolgozása.

A kutatás, és az eredményeképpen létrejött összefoglalás során több olyan probléma is felmerült, amelynek elhallgatása csorbítaná a vizsgálat hitelességét.

A számviteli szakma elméletének és gyakorlatának is elfogadott közös nemzetközi nyelve az angol, amely bizonyos pontokon megkönnyíti, másutt azonban megnehezíti a téma iránt érdeklődők munkáját. Megkönnyíti, mivel nyelvismeret birtokában széleskörű információforráshoz juthat a kutató. Megnehezíti, mivel az angolszász

számvitel és a szakemberek alapvetően más logika mentén fogalmazzák meg a szakmai problémákat, és ebből következően más megoldásokat is találnak rá. A szakirodalom olvasásához tehát többnyire angol nyelven megszerezhető olyan szakmai ismeret szükséges, amely nélkül a választott téma nem dolgozható fel megfelelően.

A dolgozat során többször alkalmazok olyan fogalmakat, amiket a magyar és az idegen nyelvű szakirodalom is előszeretettel alkalmaz, de alakja vagy értelmezése eltér a köznyelv, bizonyos esetekben más, rokon tudományterület értelmezésétől. Szerepelnek benne olyan számviteli szakkifejezések is, amelyek nem képezik a vizsgálat tárgyát, de meghatározásuk a továbbiak feltétlenül szükséges. Az említett fogalmak és kifejezések értelmezését lábjegyzetben adom meg.

Ugyanakkor az egyes nemzeti szabályozó rendszerek szaknyelvként választhatják az adott állam statisztikai vagy társadalmi-gazdasági szempontból domináns nyelvét, az adott ország hivatalos nyelvét vagy egy idegen nyelvet is (Parker, 2001). Hogy ez nemcsak elméleti problémafelvetés, azt a szakirodalomban több helyen is tapasztalható. Evans és Nobes (1996) azt vizsgálta, hogy az EGK 4. irányelvének[4] angol és német nyelvű fordításában milyen különbségek vannak az egyik meghatározó alapelvet illetően. További vizsgálódásaik során a két ország számviteli rendszerébe való adaptálásának különbségeit is feltárják, miközben az alapvetően eltérő számviteli rendszerek „filozófiáját” sem hagyják figyelmen kívül.

Ugyancsak erre a problémára mutat rá Sucher, Seal és Zelenka (1996), akik Csehszlovákia első számviteli törvényének három különböző intézmény, illetve szerző általi fordítását vették kritikai vizsgálat alá.

Az általam választott téma soknyelvűsége tehát felveti a kérdést, hogyan lehet leküzdeni – kutatásmódszertani szempontból is elfogadhatóan – a soknyelvűséget. A román és a szlovák számviteli törvények magyarra vagy angolra fordított változatát nem fogadtam el kritika nélküli forrásnak a dokumentumelemzéseknél, mert nélkülözik a gördülékenységet. Bár sok esetben olyan számviteli kategóriákról van szó, amelynek van magyar megfelelője, mégis más terminusokat használ a román törvény magyar nyelvű szövege. Az értekezésben a magyar szakmai nyelv meghatározásait, fordulatait alkalmazom, és lábjegyzetben adom meg a fordításban használt kifejezést.

---

[4] Az Európai Gazdasági Közösség Tanácsának 78/660/EGK számú, 4. irányelve meghatározott jogi formájú gazdasági társaságok éves beszámolójáról. (1998) – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (40),7-8, 313-327.o.

Sok segítséget kaptam olyan Romániában és Szlovákiában élő magyar anyanyelvű szakemberektől, akik az ország hivatalos nyelvén szerezték szakirányú végzettségüket, és ma is ezen a nyelven gyakorolják szakmájukat. Segítségükkel lehetőségem nyílt a pontatlan, félreérthető szövegrészleteket pontosítani, a hátterükben meghúzódó törvényhozói, végrehajtói, vállalkozói és szakmai magatartást felderíteni. Ugyancsak sok segítséget nyújtottak az esettanulmány elkészítése kapcsán, hiszen a beszámoló „átfordítása" nem mechanikus tevékenység, a beszámolók szerkezeti és tartalmi ismeretében sem.

Az irodalomjegyzék – a vizsgált időszak hosszából adódóan – több, mint másfél évtizedre terjed ki. A feldolgozott szakirodalom jegyzéke szigorúan csak a vizsgálathoz kapcsolódó cikkeket, tanulmányokat tartalmazza. A közvetett hivatkozásokat a lábjegyzetben tüntettem fel.

1. A számviteli rendszerek fejlődésének és legfontosabb ismérveinek áttekintése

A számbavétel, számadás, számvetés szavaink – amelyek szoros kapcsolatban állnak a számvitellel[5] – közös tartalma a javak nyilvántartása, a végzett munka alapján történő beszámolás és felelősség. Bármilyen hosszú vagy rövid is a vizsgált időszak ebben a tevékenységben, ezek a fogalmak mindig felmerülnek.

Vizsgálódásaimnak nem célja a hosszú történeti áttekintés. A hangsúlyt inkább a ma ismert, fontosabb klasszifikációkra helyezem.

1.1. Az európai számvitel történeti áttekintése

Az ember jószágainak nyilvántartása több ezer évre tekint vissza, és ha túlzónak is tartom Mattessich állítását, hogy a javak nyilvántartása (i.e. 8000 körül, agyag figurák formájában) adta meg az indító erőt az absztrakt szám- és írásjelek kifejlődéséhez, kétségtelenül végigkíséri az emberiség történelmét (Mattessich, 1994). Számos régészeti lelet áll rendelkezésre, amely nyilvántartásokat tartalmaz, illetve ezek vezetésére kötelez[6].

Az európai szakirodalom a mai értelemben vett könyvvitel[7] kialakulását a levantei kereskedők tevékenységéhez és nevéhez köti. Kiemelkedő ezek közül Luca Paciolo Summa de Aritmetica, Geometria, Proportioni e Proportionalita című, 1494-ben megjelent munkája, ami a mai értelemben vett kettős könyvvezetés alapjait tartalmazza. Művében a velencei kereskedők által a gyakorlatban alkalmazott nyilvántartási rendszert írja le. A módszert Európa-szerte alkalmazták.

Az ipari forradalom idején, a tömegtermelés létrejöttével egyre fontosabbá vált, hogy a gyártók egy-egy termék költségét megbízhatóan meghatározzák. Az üzemgazdaságtan ezzel az újabb szemponttal bővítette a nyilvántartást. A XIX. század végére kialakult a költség- és önköltségszámítás két alapvető irányzata. Az angolszász területen a standardköltség-számítás, Németországban a tervköltség-számítás. (Baricz, 1997)

---

[5] „A számvitel alatt egy olyan elszámolási-nyilvántartási rendszert értünk, amely megbízható és valós képet ad a vállalkozás vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetéről”. (Borbély, 2002)

[6] l. Hammurabi asszír király törvényobeliszkjét (i.e. 2200)

[7] „A könyvvitel a működés során előforduló összes, a vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetre kiható eseményeknek … folyamatos nyilvántartása és év végi zárása.” (Borbély, 2002)

A XIX. század végén, a XX. század elején merült fel annak az igénye, hogy a számviteli elszámolásokat és a belőlük készített beszámolót egységesítsék. Richard (1995a) három okot is felsorol, ami ezt indukálta:

1. a pénzpiacok fejlődése és ezzel kapcsolatban az üzleti tevékenység bemutatása (különösen a gazdasági krízisek idején),
2. a társaságok felgyorsult koncentrációja és ezek terjeszkedése,
3. és végül a lehetséges standardizálás megjelenése a tudományos gondolkodásban is.

A szerző a századfordulótól a II. világháborúig terjedő fél évszázadot három korszakra tagolja.

Az 1900-1918-ig tartó szakaszban elsősorban a belga és francia szakemberek törekvései voltak kiemelkedők. A mérleg és az eredménykimutatás tartalmát tökéletesítették a külső információfelhasználók számára, anélkül, hogy a pénzügyi és a vezetői számvitelt elkülönítették volna. Munkájukat a „formális monizmus”[8] jellemezte. A tény szoros összefüggésben áll az európai jogrendszer megosztottságával.

A második szakasz 1918-tól 1937-ig tartott. Eugen Schmalenbach 1927-ben sikeresen összhangba hozta számlakeretében a költségszámítást a forgalmi könyveléssel. Munkája ma is az ún. kontinentális számviteli rendszerek négyszámlasoros elméletének alapját adja. Egyszerre mutatja ki a vagyonváltozásokat, a termelési és értékesítési folyamat eredményét, miközben költségkalkulációt ad.

A harmadik szakasz 1937-től a II. világháború végéig tartott. Egyre erőteljesebb törekvések mutatkoztak a „formális dualizmus”[9] kialakítására.

Az angolszász területeken ma is elkülönül egymástól a (termelést irányító üzemvezetők által kialakított) vezetői és a pénzügyi számvitel, míg azokban az országokban, amelyek a német mintára alakították számvitelüket a forgalmi és üzemi számvitel nem különül el egymástól. Sőt, Richard (1995a) fent említett cikkében a későbbi tervgazdálkodáson alapuló rendszereket egyenesen a formális monizmus követőinek tartja.

A fentiekben a gazdálkodási adatok eredményszempontú vizsgálatát hangsúlyoztam. Nem szabad azonban elfeledkezni arról, hogy éppen a vizsgált időszakban alakultak ki a különböző mérlegelméletek, logikus összefüggésben az eredmény vizsgálatával. A

[8] Formális monizmus jellemzi azt a számviteli rendszert, amiben az eredményt nem lehet meghatározni, ha a beszámoló minden eleme nem áll rendelkezésre. (A szerző megjegyzése)

[9] Formális dualizmusnak vagy pluralizmusnak azt a számviteli rendszert tekintjük, amelyek két vagy több alrendszerrel rendelkeznek, és mindegyik – egymástól függetlenül – ugyanazt a gazdálkodási eredményt mutatja ki. (A szerző megjegyzése)

különböző aktiválási, passziválási és értékelési hatások rámutattak, hogy a vagyon- és eredményértékelés alapvető szabályait a gazdaság helyzete, tipikus eseményei, illetve a piaci szereplők információ igényei befolyásolják. A statikus mérlegelméletektől Heinen többcélú mérlegfelfogásán (Baricz, 1990) át a valós értéken történő kimutatásig ívelő elméletek közül mindegyik a fenti állítást támasztja alá.

A számvitel fejlődésével párhuzamosan egy másik folyamatot is szemügyre kell venni, hiszen mindmáig hatással van a szabályozó rendszerekre. Walton (1993b) a számvitel fejlődését, annak irányát szoros összefüggésbe hozza egy-egy ország vagy régió törvénykezési szokásaival. Azt állítja, hogy a brit területeken a beszámoló a gazdálkodási, üzleti tevékenység következménye volt, és emiatt az általánosan elfogadott számviteli elvek (GAAP- Generally Accepted Accounting Principles) teljesen eltérőnek tűntek a kontinentális Európáéhoz képest.

A szerző – Schmalenbachra hivatkozva – Savary kereskedelmi rendeletének fontosságára mutat rá, amit átvett Code Civil (1807) is, és előírta a kereskedők mérlegkészítési kötelezettségét. A francia szabályozás nemcsak Napóleon birodalmában, hanem később az ezt a törvénykezési mintát átvevő államokban is elterjedt. Az egyetlen ipari hatalom, amely ezt nem tette meg, az Egyesült Királyság volt, ahol a számviteli szabályozás máig eltér a kontinensétől. A szabályozó rendszerek klasszifikációjakor egyes szerzők erre a tényre alapozzák a kontinentális számvitel közös gyökereit.

1.2. A számviteli rendszerek legfontosabb befolyásoló tényezői

A legfontosabb befolyásoló tényezők leírásánál a Roberts, Weetman és Gordon (1998) által írt „Nemzetközi Pénzügyi Számvitel (Összehasonlító megközelítés)" című munkáját veszem alapul, mert a szerzők teljes körű áttekintést adnak a vizsgálatukkal kapcsolatos elméletekről, és ezeket esettanulmányokon keresztül is igazolják. Ugyanakkor ezt a jellemzést kibővítem, hiszen vizsgálatom szempontjából fontos, hogy a korábbi tervgazdálkodás alapján működő, később átmeneti gazdaságoknak milyen alapvető jellemvonásaik voltak.

A számviteli szabályozó rendszereket befolyásoló tényezőket két rétegre bonthatók, az intézményrendszerre és a kulturális környezetre.

A politikai és gazdasági rendszereket a mű liberális-demokratikus, illetve egalitárius-autoritárius rendszerekre osztja. Az első csoportra ugyan jellemző lehet az állami tulajdon (pl. Franciaország) és ennek kontrollja, de ez nem azonos a teljes körű állami

ellenőrzéssel. A második csoportot ugyanakkor túlnyomórészt állami tulajdon és teljes körű, erőteljes állami kontroll jellemzi. A szerzők ez utóbbira példának hozzák többek között a Szovjetuniót és a kelet-európai országokat a rendszerváltozás előtt. A liberális-demokratikus társadalmi, politikai berendezkedéshez a kapitalista gazdaságot, az egalitárius-autoritáriushoz a tervgazdaságokat társítják (Roberts, Weetman, Gordon, 1998:10).

A liberális-demokratikus rendszerekben alapvetően két számviteli szabályozás létezik (amelyet a későbbi klasszifikációnál részletesen bemutatok majd). A minimális szabályozást gyakorló (hands-off) és a jóval szigorúbb szabályokat előíró, erősebb ellenőrzést gyakorló (hands-on) rendszerek. A második (azaz egalitárius-autoritárius) csoportot – alapvetően a politikai berendezkedéséből adódóan – természetesen a második típus, azaz a rugalmatlanabb, merevebb rendszerek jellemzik.

A két rendszerben a gazdálkodók magatartása alapvetően eltérő. Az első csoportban a döntéshozók általában együtt tudnak működni a kormányzattal, sikerük fokmérője a megszerzett profit, és (hacsak nem ütközik adózási szempontokkal) nem igyekeznek tevékenységük (elszámolt) eredményét mindenáron igazolni a kormányzat felé. Ugyanakkor az adózási szempontok ebben az országcsoportban is eltéríthetik a vállalkozói magatartást a realizált eredmény kimutatásától.

A tervgazdálkodás alapján működő gazdaságokban az állami tulajdon mellett kiépített érdekeltségi rendszer nem teszi a vállalatirányítást közvetlenül profitorientálttá, annál jobban hangsúlyozza az eredményesség önigazolását, ugyanis ezekben a gazdaságokban a számvitel a népgazdasági terv teljesítésének és tervezésnek az alapja (Bailey, 1988).

A piacgazdaságon belül több olyan tényező is létezik, ami alapvetően befolyásolja a számvitel szabályozását. Ilyenek az üzleti szervezetek, a vállalkozások mérete (komplexitása), a gazdaság szerkezete, az infláció mértéke (ami előtérbe helyezheti a vagyonértékelés kérdését).

A következő vizsgálati szempont a liberális-demokratikus államok jogrendszere. Ebből a szempontból létezik az ún. római-német (kodifikált) jog és az ún. precedensjog. Míg az első az elfogadható magatartást írja le, addig a második s nemkívánatos viselkedést tiltja. A kelet-közép-európai országokat a kodifikált jog jellemzi.

A különböző jogrendszerekhez kapcsolódó számviteli szabályozó rendszerek alapvetően eltérnek egymástól. A római jogot alkalmazó országok komplett gazdálkodási szabályozással rendelkeznek, törvény(ek) formájában, amiben mintaadó, részletező módszerek találhatók, sőt esetenként iparág-specifikus szabályok is. A

beszámolók közül szigorúbban szabályozott az egyedi éves beszámoló, mint a konszolidált. Ez a tény összefüggésben van a következő csoportosítási ismérvvel is. A számviteli információk felhasználói elsősorban az állam és a hitelezők.

A precedensjoggal rendelkező államokban a számviteli szabályozás kiindulópontja a „true and fair view". A magyar számvitelben ennek a kifejezésnek a megbízható és valós kép felel meg. A számvitel harmonizációja folyamán ez a követelmény egyre nagyobb szerepet játszik, egyrészt, mert a harmonizáció a precedensjogot alkalmazó országok szabályozásának irányába indult el, másrészt a globalizáció következtében a piaci szereplők egységes - a nemzeti törvénykezéstől független – információkat tükröző beszámolót igényelnek. Ebben a térségben a számviteli szabályok nem törvény, hanem standardok[10] formájában állnak a gazdálkodók rendelkezésére. Sokszor ugyanabban a témában egyszerre több megoldási lehetőség is létezik. A standardok elsősorban a tulajdonosok érdekeit védik, az általuk adott információk mennyiségét és minőségét pedig a piaci igények befolyásolják. Az információkat leginkább a befektetőknek szánják. Ilyen körülmények között sokáig nem létezett ebben a szabályozásban egységes beszámoló.

Az intézményrendszer következő meghatározó eleme az adórendszer. Ennek a befolyásoló tényezőnek az alapvető kérdése úgy fogalmazódik meg, hogy van-e kapcsolat a beszámoló és a gazdálkodók által fizetendő társasági adó között. A liberális-demokratikus államokban az igen és a nem is jó válasz lehet, de azonnal kijelenthető az is, hogy lényegesen eltér a gazdálkodók magatartása a megbízható és valós kép tekintetében, attól függően, hogy igennel vagy nemmel válaszolja meg valaki a kérdést. Ha adózási szempontok nem befolyásolják a vállalkozást a számviteli eredmény kimutatatásakor, könnyen belátható, hogy nem érdekelt abban, hogy annak mértékét adózási szempontoknak vesse alá. Ellenkező esetben azonban (amikor a számviteli eredmény a fizetendő társasági adó kiindulópontja) a vállalkozások az eredmény minimalizálására törekednek. Elméletileg felmerülhet természetesen a számviteli szabályok elsődlegessége is a társasági adóval szemben.

Ezt a kapcsolatot a beszámolókra vonatkozó kétszintű szabályozás feloldhatja. Azaz az egyedi beszámolók kapcsolatban állnak a társasági adókötelezettséggel, de a konszolidált beszámolók nem. Ez a feloldás csak azokban a gazdaságokban igaz, ahol a

[10] A továbbiakban a számviteli standard fogalmán egy számviteli jelenség elszámolására, nyilvántartására, vagyon- és eredménybefolyásoló hatásának bemutatására adott megoldási módszert, eljárást vagy ezek összességét értjük. (A szerző megjegyzése)

gazdaság szerkezeti felépítése miatt a konszolidált (összevont) éves beszámoló szerepe nagy. Ott, ahol a vállalkozások méretét tekintve túlsúlyban vannak a mikro-, kis- és középvállalkozások, jelentős tulajdonosi viszonyok nélkül, nincs olyan nagy jelentősége a kétszintű szabályozásnak a megbízható és valós kép szempontjából.

Ha az általam vizsgált régió besorolom a fenti csoportosításba, megállapítható, hogy az állam fiskális érdekei egyértelműen felülírták a számviteli szabályokat.

A következő tényező az intézményrendszer eleme, bár elsősorban a piaci szereplők erőviszonyai és általánosan elfogadott viselkedése mutatkozik meg abban, hogy hogyan finanszírozzák a vállalkozásokat egy adott gazdaságban.

Alapvetően két különböző finanszírozási formát különböztetek meg. Az egyik esetben a saját tőkéé, a másikban az idegen forrásoké az elsődleges szerep. Ezt a tevékenységet erősen befolyásolják a kulturális háttértől függő személyes döntések arról, hogy a közvetlen, vagy a közvetett finanszírozási motivációk dominálnak-e, azaz, hogy az emberek pénzüket vállalkozásba fektetik vagy a bankban tartják. Befolyásolják azok a történelmi, gazdaságtörténeti folyamatok, amelyek egy gazdaságban a fenti személyes döntésekkel összhangban a bankoknak vagy a tőzsdének tulajdonítanak nagyobb szerepet a finanszírozásban. Könnyen belátható, hogy azokban a gazdaságokban, ahol a hitelezők kapnak nagyobb szerepet, ott ennek megfelelően óvatosabb gazdálkodói magatartás alakul ki, mint a nagyobb kockázatvállalásra hajlandó befektetőknél. A fentiekből következően a bankok szerepe, tevékenysége más és más a két területen.

Az idézett mű kizárólag a liberális-demokratikus államokat vizsgálja, ahol mindkét finanszírozási forma megtalálható. A vizsgált régió történetileg a hitelezőorientált gazdaságokhoz tartozott, és tartozik ma is, a rendszerváltozások után. Ugyanakkor Magyarország, Románia és Szlovákia gazdasági fejlődésében kiemelkedő szerepe van a külföldi tőkének. Hozzáteszem, hogy ezekben az országokban a vállalkozások finanszírozásában a családoknak is fontos szerep jut.

Az intézményrendszer kiemelkedő jelentőségű eleme maga a számviteli szakma. Szerepe elsősorban az adott ország törvénykezési szisztémájától függ. Azokban az országokban, ahol a számvitelt törvényekkel, rendeletekkel szabályozzák, a törvényhozás és az államigazgatás szerepének súlya vitathatatlanul meghaladja a szakmai szervezetekét, még akkor is, ha azoknak törvényelőkészítő szerepük van. A standard-alapú szabályozás esetén a független szakmai szervezetek szerepe sokkal fontosabb. Ugyanakkor az is igaz, hogy a kevésbé uniformizált szabályozás megnehezíti az egységes beszámolórendszer létrehozását és működtetését.

Az átmeneti gazdaságok számviteli szabályozó rendszereinek ezt az aspektusát a későbbiekben többször is vizsgálom majd. Külön kitérek a hatalmi ágak és a beszámoló megbízható és valós képének kapcsolatára (lásd 2. hipotézis).

Az elsődleges befolyásoló elemek mellett létezik néhány olyan (egyéb) esemény is, amely döntően befolyásolhatja a számviteli szakmát. Ilyenek lehetnek a nagyhorderejű történelmi események, illetve a különböző országok közötti – a történelem során kialakult – politikai, gazdasági kapcsolatok. Ennek következtében exportálhatnak, illetve importálhatnak működő számviteli szabályozó rendszereket. A későbbiekben azzal a kérdéssel is foglakozom, hogy az így képződött klónozott rendszerek mennyire életképesek más környezetben.

1.3. A kulturális befolyásoló tényezők lehetséges hatása a számviteli szabályozásra

Hogyan definiálható a kultúra fogalma? Az értelmező szótár a következő meghatározásokat adja: „Az emberiség által létrehozott anyagi és szellemi értékek összessége. A művelődésnek valamely területe, illetve valamely korszakban, valamely népnél való megnyilvánulása”[11]. A meghatározás komplex jelenségre mutat rá, tehát leírása nem egyszerű feladat.

A fogalom meghatározásával a XX. században számos gondolkodó foglalkozott, foglalkozik ma is. A kultúra – bizonyos fogalomrendszerekben civilizáció – fogalmának definiálása, és a körülötte folyó viták nem képezik vizsgálatom tárgyát, mégis kiemelek egy olyan megfogalmazást, illetve gondolatmenetet egy nagy vihart kavart műből, amely ezúttal a hasonlóságot támasztja alá a különböző értelmezések között!

„A civilizáció és a kultúra egyaránt egy adott nép életmódjának egészére utal, és a civilizáció ugyanaz nagyban, mint a kultúra. Mindkettőnek részét képezik az „értékek, normák, intézmények és gondolkodásmódok, melyeknek az egymást követő nemzedékek egy adott társadalomban elsődleges jelentőséget tulajdonítanak”… A civilizációt meghatározó kulcsfontosságú kulturális elemeket klasszikus formában az athéniak fogalmazták meg… Vérség, nyelv, vallás, életmód, a görögökben ezek voltak a közösek…” (Huntington, 1999:50-51).

[11] *Magyar értelmező kéziszótár* (1972) Akadémiai Kiadó, Budapest, 799. o.

Az általam hivatkozott mű (Roberts, Weetman, Gordon, 1998:36) mű Hofstede[12] definíciójából indul ki, amely embercsoportok közös eszméiként, hiteként és értékeiként határozza meg, azaz közös szellemi programként, ami az egyes embercsoportokat megkülönbözteti másiktól. Hofstede a kulturális különbségeket szintekre osztja, a szimbólumokra, a hősökre, a rítusokra és az értékekre.

A számvitelt befolyásoló kulturális tényezők vizsgálata csak akkor lehetséges, ha meghatározhatók azok a dimenziók, amely a vizsgálat szempontjából döntő fontosságúak. Hofstede négy ellentétpárt, dimenziót vizsgált, amely a számviteli szabályozó rendszerek csoportba sorolásának is alapját képezte.

Individualizmus versus kollektivizmus, amit nagyon leegyszerűsítve fogalmazhatnék úgy is, hogy ki a társadalom tagjai számára a fontosabb, az „én" vagy a „mi".

Nagy versus kis hatalmi távolságok (egy szervezeten belül), ami annyit jelent, hogy azokban a társadalmakban, ahol a hatalmi rend hierarchikus, azaz az emberek a ranglétra egymástól távol lévő fokain helyezkednek el, elfogadják az ebből következő egyenlőtlenségeket. Ezzel szemben azokban a társadalmakban, ahol hatalmi egyenlőségre törekednek, ott törvénykezési kérdés az egyenlőtlenségek megszüntetése.

Gyenge versus erős bizonytalanság-tűrés. Az első viselkedési formánál a társadalom tagjai megpróbálják ellenőrzésük alatt tartani, befolyásolni a jövőbeni eseményeket, a másodiknál hagyják, hogy azok bekövetkezzenek.

A maszkulin versus feminin (kevésbé vagy jobban gondoskodó) társadalmi jelleg esetén a vizsgálat a tipikusan férfi, illetve női viselkedésmódokat, személyiségjegyeket allokálja.

A fenti fejtegetés látszólag messziről közelít ahhoz az alapkérdéshez, hogy hogyan befolyásolja a kultúra a számvitelt. Roberts és szerzőtársai (1998:44) kiemelik, hogy Gray 1988-ban megjelent munkájában[13] továbbfejlesztette a fent leírt dimenzionálást, és megalkotta a számvitel szubkulturális dimenzióit.

Az első vizsgálati szempont a szakmaiság versus állami kontroll kérdése, azaz egy országban a számviteli szabályozást önszabályozó (és önfinanszírozó) szakmai szervezetek építik fel, működtetik, alakítják vagy ezeket a feladatokat az állam és az általa irányított és finanszírozott szervezetek látják el.

---

[12] Hofstede G. (1984) *Culture's Consequences: International Differences in Work-related.* Values Beverly Hills, CA: Sage Publications

[13] Gray, S.J. (1988) *Towards a theory of cultural influence on the development of accounting systems internationally*. Abacus

A második tényező az uniformizáltság versus rugalmasság kérdését feszegeti a számvitel szabályozásában.

A harmadik tényező – konzervativizmus (óvatosság) versus optimizmus – a számviteli szakemberek viselkedésének alapvető mozgatórugóit, kockázattűrő képességét vizsgálja.

A negyedik szempont a számvitelben előállított információkra vonatkozik: titkosság versus nyilvánosság.

Gray számviteli dimenzionálása (Hofstede munkája alapján) a számviteli rendszerek klasszifikációjakor döntő szempontokat ad mindenkinek, aki megkísérli a csoportosítást. Ugyanakkor, mint minden modell, a fentiek is leegyszerűsítik mind a kultúra, mind a számviteli szakma vizsgálandó kérdéseit. Több dimenzióval dolgozó modellek esetén azonban olyan strukturált rendszer jön létre (lásd később), ami a csoportalkotást lehetetlenné vagy olyan nehézzé teszi, hogy az alkalmazott besorolás nem éri el célját.

1.4. A számviteli rendszerek klasszifikációja

A számviteli rendszerek osztályozása, csoportosítása jól elkülönült ismérvcsoportok alapján nem önmagáért való tevékenység. Ahogy a fentiekben is látható, a bonyolult jelenségek egyszerűsített formában történő leírása elsősorban a jobb megértést szolgálja.

Az összehasonlíthatóság előre vivő a szakmai problémák megoldásában, és a nemzetközi harmonizációs folyamat is elképzelhetetlen nélküle.

Az osztályozások módszertani szempontból is feloszthatók. A szakirodalom deduktív[14] (másként intuitív vagy a priori), induktív[15], diszkrét, folyamatos változókon alapuló, többdimenziós és hierarchikus[16] módszereket különböztet meg.

A továbbiakban a fenti módszerek közül a szempontunkból csak a legfontosabbakat, és a hozzájuk kapcsolódó rendszerezéseket vizsgálom meg.

Az első, ma is használható csoportosítást Mueller (1967) készítette. Négy csoportot határozott meg, a számviteli szabályozó rendszereket vizsgálva:

---

[14] Deduktív klasszifikációnak tekinthető a számvitel elméleti kérdéseiből, szabályozási különbségeiből kiinduló csoportképzés. (A szerző megjegyzése)

[15] Az induktív klasszifikáció a különböző szabályozó rendszerek nagy tömegű mérhető és nem mérhető adatának statisztikai módszerekkel történő feldolgozásán alapuló csoportosítás. (A szerző megjegyzése)

[16] Ez a módszer megegyezik a természettudományokból ismert, többlépcsős besorolással. (A szerző megjegyzése)

1. Az ún. makroökonómiai rendszerek, ahol a számvitel legfontosabb feladata a kormányzati döntések magalapozása volt. (A példának hozott Svédország számviteli rendszere azóta már megváltozott.)
2. Az ún. mikroökonómiai rendszerek, mint például a korabeli holland számvitel, ami elsődleges céljának az üzleti folyamatok segítését tekintette.
3. Az ún. független tudományos rendszerek, amelyeket a gazdálkodás hozott létre, kiszolgáló tevékenységeként, és a magas szintű szakmaiság jellemez. A legfontosabb képviselői az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság.
4. Az ún. uniformizált rendszerek, mint amilyen Franciaország és Németország, ahol a kormányzat igazgatási és ellenőrző eszköze a számvitel.

A későbbiekben Mueller kifejlesztett egy alternatív csoportosítást is, amelyben gazdasági és kulturális tényezők alapján csoportosítja az általa vizsgált országokat, régiókat. Tényezőkként határozta meg a gazdasági fejlettséget, a gazdálkodó szervezetek komplexitását, a politikai berendezkedést és a törvénykezési szisztémát. Mindkét tanulmánya későbbi klasszifikációk fontos kiindulópontja volt.

Elsőként leírt elméletét később továbbfejlesztették az ún. 2 x 2-es modellé. Oldham abból a feltevésből indult ki, hogy a számviteli klasszifikációk nem tekinthetők statikus rendszernek, tehát a besorolásokat időről időre meg kell vizsgálni.

Mueller négy csoportjából kettőt-kettőt ábrázolt a koordinátarendszer két tengelyén. Az y tengelyre helyezte, mint ellentétpárt a makro- és mikroökonómiai jelleget, az x tengelyre az uniformizált és a rugalmas (szóhasználatában „pragmatic") jellemzőket. Ilyen módon sokkal szemléletesebbé tette egy-egy ország helyzetét, hiszen a koordinátarendszerben való ábrázolás pontosabb helymeghatározást adott.

A vizsgálatot ugyanazokkal az országokkal elvégezte a hetvenes és a nyolcvanas években is. Az ábrák (bár mértékegység hiányában szubjektivitást is tartalmaz) jól mutatják egy-egy ország elmozdulását vagy éppen helyben maradását.

A vizsgált évtizedben indult meg a számvitel harmonizálásának folyamata, aminek első jelei már mutatkoztak, annak ellenére, hogy a hetvenes években a nemzetközi szervezetek felkészülési folyamata sokkal jelentősebb energiákat emésztett fel, mint a kidolgozott rendszerek elterjesztése.

Míg Oldham csak európai országokat vizsgált, addig Cooke és Wallace 1990-ben kiadott munkájukban[17] olyan összefüggésre mutattak rá, amely dolgozatom

[17] Cooke, T.E. and Wallace, R.S.O. (1990) Financial disclosure regulation and its enviroment: A review and further analysis. – *Journal of Accounting and Public Policy*, 9. 79-110.

szempontjából is meghatározó (Roberts, Weetman, Gordon, 1998:97). Vizsgálataik során arra a következtetésre jutottak, hogy míg a fejlett országokban a szabályozás és a belső társadalmi-gazdasági jellemzők között szoros összefüggés van, addig a fejlődő és fejletlen országokban ez nem jellemző. Az utóbbi csoport szabályozását sokkal inkább a kereskedelmi partnerek vagy az egykori gyarmatosítók határozzák meg.

Nem a fent említett szerzők voltak az elsők, akik az ezen az elméleten alapuló csoportosítást létrehozták. Seidler már a hatvanas években erre az összefüggésre alapozva csoportosította a szabályozó rendszereket. Három csoportot különböztetett meg az „exportőr" országok alapján, a brit, az amerikai és a kontinentális csoportot, amit leginkább a francia törvénykezési szisztéma jellemez. A csoportosítás – bár rendkívül egyszerű volt – megfelelt a kor igényeinek.

A vizsgált három számviteli szabályozórendszer leírásakor visszatérek a klasszifikációnak erre az aspektusára, mert az országcsoport fontos ismérve lesz.

A fentiekben már említettem a Gray által meghatározott dimenziókat. Ismétlésük nélkül, megemlítendő a klasszifikációk sorában, mint kétdimenziós módszer. A szerző a 2 x (2 x 2)-es ellentétpárt koordinátarendszerekben ábrázolja, általa képzett országcsoportonként, amelyek már nemcsak az európai országokat tartalmazzák.

Az Amerikai Számviteli Társaság (American Accounting Association, AAA) által alkotott 8 x 5-ös mátrix meglehetősen bonyolult rendszerleírás. Nyolc különböző paraméterre négy, illetve öt állapot-jellemzést ad. Ennek segítségével a korábbiaknál részletesebb, ugyanakkor elméletileg rendkívül nagyszámú leírási lehetőséget adó klasszifikáció jön létre. A gyakorlatban azonban ez a szám jóval alacsonyabb, hiszen bizonyos paraméterek meghatározott állapotai „nem férnek össze egymással".

A fenti, deduktív módszerek mellett a hierarchikus rendszerek is képesek árnyaltabb képet adni egy-egy ország, illetve országcsoport szabályozó rendszeréről. Kiemelkedő közülük a Nobes által alkotott csoportosítás.

A nyolcvanas években Nobes – hasonlóan a Linné biológiai rendszerezéséhez – osztályokat, családokat, fajokat alkotott. 1984-ben publikált[18] csoportosítása két osztályt, a mikroökonómiai típusút és makroökonómiai-uniformizált típusút tartalmazza (Roberts, Weetman, Gordon, 1998:103). A mikroökonómiai osztályban az üzemgazdasági szemléletű és az eredetileg brit, a vállalkozási gyakorlathoz rugalmasan illeszkedő családokat írja le. Ezen a családon belül megkülönbözteti az Egyesült

[18] Nobes, C.W.(1984) *International Classification of Financial Reporting*. London: Croom Helm

Királyság és az Egyesült Államok által befolyásolt fajokat. A makroökonómiai, erősen uniformizált osztályban a kontinentális és a kormányzati gazdálkodáshoz illeszkedő családok találhatók. A kontinentális családban Nobes kiemeli a kormányzat, az adózás és a törvénykezés szerepét. Ezen belül az adózás alapú és a törvény alapú fajokat különíti el. Nobes rendszere felhasználta az eddigi klasszifikációk bizonyos elemeit, és jól áttekinthető, a társadalmi-gazdasági dimenziókat figyelembe vevő többszintű csoportosítást hozott létre, amiben az „egyedeket", azaz az általa vizsgált országokat is besorolta a struktúrának megfelelő helyekre.

A kilencvenes években Doupnik és Salter tesztelte Nobes rendszerét, és hasonlóan Oldham vizsgálatához, más eredményt kaptak, mint az eredeti besorolás.

Mi változott a két vizsgálat közötti évtizedben? Elsősorban a számvitel harmonizációs folyamatának erősödését említem, amihez ugyan kapcsolódik, de nem feltétlenül szorosan vagy azonos irányba mutatóan az Európai Unió és a csatlakozni kívánó országok számviteli jogharmonizációja.

Az induktív klasszifikációs rendszerek által elvégzett vizsgálatok, alkotott csoportosítási módszerek is figyelemre méltó eredményeket érték el.

A módszer sajátosságából adódik, hogy nagytömegű, statisztikailag is feldolgozható adat szükséges hozzá. Kézenfekvő, hogy ezt a típusú tevékenységet elsőként a Price Waterhouse (PW) végezte el. 1973-ban, 1975-ben, 1979-ben 38 ország 64 vállalkozását vizsgálta, számviteli gyakorlatuk alapján. Statisztikai adatok összehasonlításánál sok olyan probléma merülhet fel, ami kérdésessé, de legalábbis kevésbé meggyőzővé teheti az eredményt. Ilyen problémát okozhat, hogy a különböző országok különböző típusú adatokat különböző beszámolási időszakokra adhatnak. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a válaszadók a de jure vagy a de facto helyzetet vették alapul, illetve melyik esetben melyiket preferálták.

A PW tanulmányait felhasználva Da Costa, Bourgeois és Lawson újabb tanulmányt készített, ami merőben más eredményt hozott, mint várható lett volna, és sok ellentmondást tartalmazott. Da Costa és társai faktoranalízis segítségével hét faktort alkotottak:

1. A beszámoló szabályai,
2. a társasági törvény hatása a számviteli gyakorlatra,
3. a bevételek számbavételének fontossága,
4. az óvatosság, mint mértékadó gazdálkodói magatartás,
5. az adótörvény hatása a számviteli gyakorlatra,

6. az infláció fontossága,
7. a tőkepiaci szereplőknek adott információ orientáltsága.

A fenti faktorok között korábban ismertetett deduktív szempontok is szerepelnek. Számos probléma merülhet fel azonban a nemzeti szabályozó rendszerek besorolásakor. Roberts, Weetman és Gordon a faktorok közül különösen a másodikat tekinti nehezen kezelhetőnek. Vizsgáljuk meg, milyen problémát vet fel ez a tényező! A társasági törvény hatással van a számvitelre az Egyesült Királyságban és Franciaországban is. Felidézve Walton fejtegetéseit a vizsgált kérdésről, azonnal szembetűnik, hogy míg az első országban a precedensjog, addig a másodikban a kodifikált jog a jellemző. Az első egy meglehetősen nyitott, a bírói ítélkezésen alapuló jogrendszer, míg a második egyértelműen zárt, a törvényalkotáson és a hozzákapcsolódó végrehajtáson alapuló rendszer. A két említett rendszer – bár egy csoportba kerül – más jellemzőket tekintve élesen különbözik egymástól.

Ugyancsak a PW adatbázisán alapuló klasszifikációt készített Nair és Frank. Munkájuk tulajdonképpen két csoportosítást tartalmaz. Az egyik a mérhető adatokon, a másik a válaszadók értékelésén alapszik. A rendelkezésre álló 1973-as és 1975-ös adatokat ők is faktoranalízis segítségével dolgozták fel. A mérhető adatok esetében négy (a Brit Nemzetközösség, Latin-Amerika, a kontinentális Európa, és az Egyesült Államok által fémjelzett csoport), majd öt csoportot hoztak létre.

A válaszadók értékelésén alapuló csoportosításnál mindkét évben 7-7 csoportot képeztek. Klasszifikációjuk csoportjai – az európai számviteli rendszerek tekintetében – visszaigazolta az angolszász és kontinentális rendszerek létjogosultságát, bár a második esetben a csoportok közül kettő meglehetősen nagy átrendeződést mutatott.

A KPMG adatbázisán alapuló klasszifikációt D'Arcy végezte el 2001-ben. Az adatokat azonban nem erre a célra gyűjtötték és nem voltak kódolva. A kódolás utáni csoportosítás eredménye az lett, hogy Ausztrália kívül maradt minden csoporton, és angolszász csoport sem keletkezett (Nobes, 2004).

Nobes a klasszifikációk módszertani csoportosítása mellett létrehozott egy külsődleges adatokon és belső, azaz saját adatokon nyugvó csoportosítást.

1. ábra
Christopher Nobes klasszifikáció-csoportosítása
(Forrás: Ch. Nobes, R. Parker, 2004: 72.)

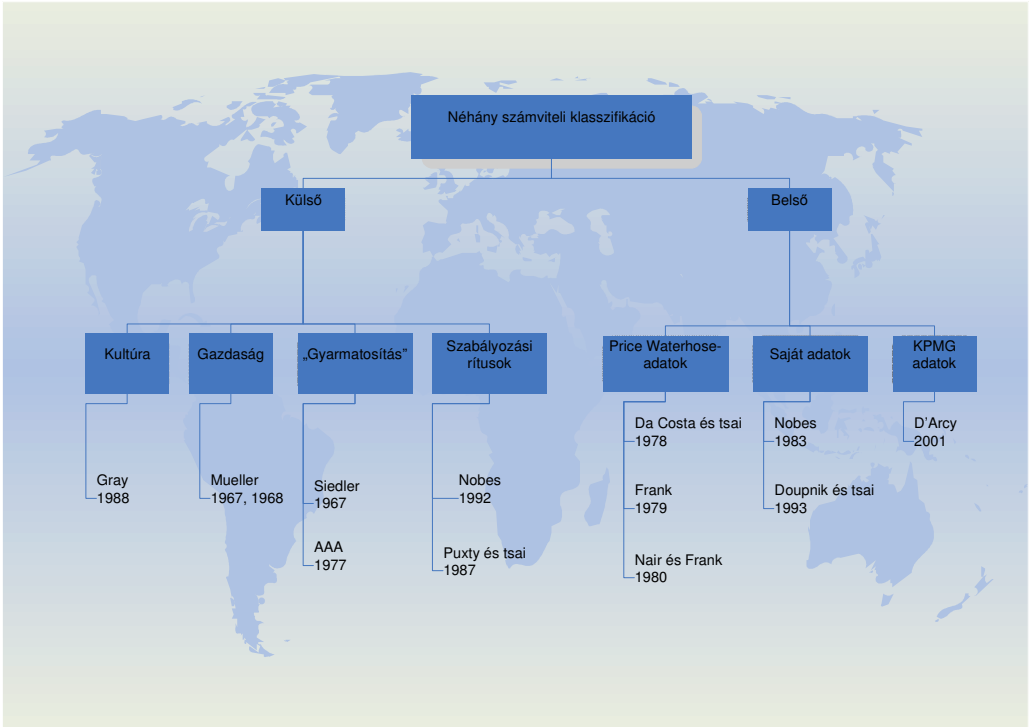

A fenti csoportosításokat figyelembe véve, összegezve az 1. táblázatban szakmai szempontból két eltérő csoportot különböztethető meg: a törvény-alapú, erősen uniformizált, elsősorban makroökonómiai igényeket kielégítő, és a sokkal rugalmasabb, szakmai szempontokra és ellenőrzésre épülő, mikroökonómiai igényeket kielégítő csoportokat

Földrajzi szempontból csoportosítva a klasszifikációk során leggyakrabban említett régiókat az Egyesült Királyság, az Egyesült Államok vezette csoportok, Dél-Európa, Dél-Amerika, Közép- és Észak-Európa országai különíthetők el. A vizsgálatom tárgyát képező országok a hetvenes-nyolcvanas években a számviteli harmonizáció perifériáján helyezkedtek el, politikai-gazdasági helyzetükből fakadóan. A későbbiekben azonban bemutatom, hogy az általuk kialakított számviteli szabályozórendszerek előképei megtalálhatók a különböző szerzők csoportosításaiban.

A klasszifikációk elsősorban a különbségeket hangsúlyozzák. Felvetődik a kérdés, miért olyan fontosak, nem kapnak-e nagyobb hangsúlyt, mint szükséges. A különbségek mindig akkor válnak fontossá, amikor lényeges kérdéssé válik az egységesség, az

összehasonlíthatóság. A számviteli harmonizáció és a vele párhuzamosan folyó standardizáció a világgazdaság jelenlegi helyzetében kulcskérdéssé vált.

1. táblázat
Az európai szabályozó rendszerek két, alapvetően eltérő csoportjának legfontosabb szakmai jellemzői

<table>
<tr><th>Számviteli jellemzők az I. csoportban (kontinentális, hands-on)</th><th colspan="2">Társadalmi-gazdasági tényezők</th><th>Számviteli jellemzők a II. csoportban (angolszász, hands-off)</th></tr>
<tr><td rowspan="2">Előírásalapú szabályozás (törvényekkel)</td><td colspan="2">jogrendszer</td><td rowspan="2">elvalapú szabályozás (standardokkal)</td></tr>
<tr><td>Kodifikált (zárt rendszer, alapja a törvénykezés, ill. a végrehajtó hatalom)</td><td>Precedens (nyitott rendszer, alapja a bírói ítélkezés)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">rugalmatlanság, megfelelés az állam elvárásainak</td><td colspan="2">ellenőrzés</td><td rowspan="2">rugalmasság, megfelelés a döntéshozók elvárásainak</td></tr>
<tr><td>végrehajtó hatalom, hatóságok (makroökonómiai jelleg)</td><td>szakmai szervezetek (könyvvizsgálók) (mikroökonómiai jelleg)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">hitelező-, ill. államorientált cél: biztosítani a hitelezőt a visszafizetésről eszköz: az óvatosság elvének hangsúlyozása</td><td colspan="2">a vállalkozásfinanszírozás intézményi formája, információorientáltság</td><td rowspan="2">befektetőorientált cél: biztosítani a befektetőt az elvárt megtérülésről eszköz: az összemérés elvének hangsúlyozása</td></tr>
<tr><td>bank</td><td>tőzsde</td></tr>
<tr><td rowspan="2">eredmény-minimalizálási kényszer, "rejtett tartalék" képzése (összhangban az óvatosság elvével)</td><td colspan="2">kapcsolat a társasági adó törvénnyel</td><td rowspan="2">a realizált eredmény kimutatása, (összhangban az összemérés elvével)</td></tr>
<tr><td>szoros</td><td>nincs</td></tr>
</table>

1.5. A számviteli harmonizáció folyamata

Mit jelent a harmonizáció számviteli értelemben? Roberts, Weetman és Gordon a számviteli gyakorlat megosztottságától való elmozdulásként határozta meg a fogalmat. Végső céljaként a folyamatba bekapcsolódók azonos vagy nagyon hasonló probléma megoldási módszereit jelölik meg, azaz egy egységes állapotot. Ez a folyamat a standardizáció.

Tekintsünk vissza az előző fejezet megállapításaira, amelyek markáns különbségeket fogalmaznak meg különböző nemzeti vagy regionálisan érvényesülő szabályozó rendszerek között!

Ha a számvitel korábbi fogalmát (elszámolási-nyilvántartási rendszer) kibővítem a benne rejlő, de eddig a definícióban nem használt jelzővel, vagyis, hogy információs rendszer is, akkor könnyen belátható, hogy a fenti kép sokkal árnyaltabbá válik.

A világgazdaságban lezajló folyamatok – a nemzeti határokon átnyúló vállalkozási tevékenység, a globalizálódott tőkepiacok aktivitása, illetve az a tény, hogy az ügyletek döntő része (mintegy 70-80%-a) spekulatív – feltétlenül szükségessé teszik a standardizálást, és első pillantásra megkérdőjelezik a nemzeti szabályozó rendszerek létjogosultságát.

Kinek és milyen információt adjon ebben a helyzetben a számvitel? A válasz megfogalmazásakor eltekintek attól, hogy felsoroljam az összes piaci szereplőt és csak a vizsgálat szempontjából fontos aspektusokra koncentrálok.

1.5.1. A megbízható és valós kép követelménye

A fentiekben már említést tettem a számviteli információval szemben támasztott legfontosabb követelményről. A „true and fair view”, az angolszász számvitel mágikus kifejezése, amivel a beszámoló (pénzügyi jelentés) legfontosabb minőségi követelményét írják elő. Az 1948-as brit társasági törvényben már mostani alakjában szerepel.

Mit jelent a „true and fair view”? A fogalmat számviteli szempontból közelítem meg, hiszen gazdálkodói szempontok szerint az ár-érték probléma megfelelő kezelése teljesíti ezt a követelményt. Mielőtt a különböző számviteli megközelítéseket és értelmezéseket sorra veszem, érdemes idézni azt az esetet, amit Walton (1993a) említ cikkében.

Három szakembert kértek meg, hogy határozza meg a fogalmat. Az első, egy senior könyvvizsgáló nevetni kezdett, a második senior könyvvizsgáló nem mondott semmit. A harmadik szakember – egy angolszász multinacionális cég pénzügyi igazgatója – időt kért, hogy megválaszolja a kérdést. Angolszász szerzők egyértelműen elismerik, hogy nincs definíciója a kifejezésnek, ugyanakkor használata ezen a területen a napi gyakorlat szintjén problémamentesen valósul meg. Tartalmát szakmai, társadalmi-gazdasági és kulturális környezete határozza meg, ezért a fogalmat minden nemzeti környezetben másként értelmezhetik. Miután a környezetet nem tekinthető állandónak, a fogalom

tartalma rugalmasan változik. Ezzel kapcsolatban azt a megállapítást is megkockáztatom, hogy meghatározásával éppen ezt a rugalmasságot veszítené el. Az értekezésben éppen ezért az országtanulmányban és az esettanulmányban is visszatérek majd arra a kérdésre, hogyan mit ért az adott ország számviteli szabályozása a megbízható és valós kép fogalma alatt.

Walton cikke 1993-ban vitát indított el a neves európai szaklapban, a European Accounting Review-ban. A vita egyes elemeit érdemes felidézni, mert Magyarország, Románia és Szlovákia számviteli rendszereinek vizsgálatakor nagyon tanulságos lesz.

Az említett vita nem az angolszász „true and fair view" fogalmát vitatja, hanem azt a kérdést teszi fel, hogy EGK 4. irányelvében (a meghatározott jogi formájú gazdasági társaságok éves beszámolójáról) mit jelent a megbízható és valós kép.

Alexander (1993), Waltonhoz hasonlóan leszögezi, hogy a „true and fair view" fogalma definiálatlan és erőteljesen környezetfüggő.

Vizsgálatának tárgya az EGK 4. irányelvének 2. cikkelye, amit magyarul, angolul, németül és franciául teljes terjedelmében a 2. számú mellékletben közlöl.

A különböző fordítások jelentős különbségeket mutatnak. Vizsgáljuk meg a 2. cikkely (3) bekezdését!

„Az éves beszámolónak valós és hű képet kell adnia a társaság eszközeiről, forrásairól, pénzügyi helyzetéről és jövedelméről." [19]

„The annual accounts shall give a true and fair view of the companie's assets, liabilities, financial position and profit or loss" (Alexander, 1993:77).

„Der Jahresabschluß hat ein den tatsächlichen Verhältnissen entsprechendes Bild der Vermögens-, Finanz und Ertragslage der Gesellschaft zu vermitteln" (Alexander, 1993:78). Azaz követelményként a tényleges körülményeknek megfelelő képet ír elő.

„Les comptes annuels doivent donner une image fidèle du patrimoine de la situation financière ainsi que des résultats de la société" (Alexander, 1993:78). A francia fordítás a „true and fair view" kifejezését hű képre szűkíti.

Tehát az angoltól különböző fordítások egyike sem szó szerinti fordítás. Tovább bonyolítja, hogy az eredeti (nem definiált) fogalom még ehhez képest is eltérően kerültek be a nemzeti szabályozásokba.

---

[19] Az Európai Gazdasági Közösség Tanácsának 78/660/EGK számú, 4. irányelve meghatározott jogi formájú gazdasági társaságok éves beszámolójáról. (1998) – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (40), 7-8, 314 .o.

A magyar számviteli törvény a beszámolóval szemben legfontosabb követelményként a megbízható és valós képet írja elő. Az Egyesült Királyság társasági törvény a következőt írja elő:…" shall give a true and fair view of the state or affairs of the company…"

A nemzetközi szakirodalomban erősen vitatott a német HGB (Handelsgsetzbuch) 264 §-a (2) bekezdése: „Der Jahresabschluß der Kapitalgesellschaft hat unter Beachtung der Grundsätze ordungsmäßiger Buchführung ein den tatsächlichen Verhältnissen entsprechendes Bild der Vermögens-, Finanz und Ertragslage der Gesellschaft zu vermitteln." Az „unter Beachtung der Grundsätze ordungsmäßiger Buchführung" kifejezés, (azaz „a tekintettel a GoB-re", a szabályszerű könyvelés alapelveire) visszacsempészi az eurokonform német szabályozásba az évszázadok óta funkcionáló szabályosság elvét. Ezt az állítást Olderheide (1993) vitatja, azt állítva, hogy a szabályszerű könyvelés alapelvei (GoB) megfelelnek az angolszász területen funkcionáló általánosan elfogadott számviteli alapelveknek (GAAP).

A francia Code Commerce a következőképpen adaptálta a követelményt: „Les comptes annuels doivent être réguliers, sincères et donner une image fidèle du patrimoine, de la situation financière et du résultat de l'entreprise." A „doivent être réguliers, sincères et donner une image fidèle" kifejezés annyit jelent, hogy a beszámolónak szabályosnak, őszintének kell lenni, és hű képet kell adni a vállalkozás pénzügyi helyzetéről és eredményéről. A francia adaptáció – akárcsak a német – hozzáteszi a szabályosságot. S bár emiatt valóban vitatható a megfelelés az eredeti jelentésnek, Alain Burlaud (1993) azt állítja, hogy a szabályosság a törvénynek való megfelelés, az őszinteség az a morális kötelezettség, hogy a beszámoló készítői tartózkodnak a felhasználók félrevezetésétől, a hű kép pedig a hibátlanságot jelenti.

A fenti fordítás- és értelmezésbeli különbségek a környezetfüggőséget támasztják alá. Érdemes ezen a ponton visszautalni Evans és Nobes (1996) cikkére, akik a fordítási-értelmezési különbségek mellett megemlítik azt a tényt is, hogy a „true and fair view" fogalma csak az irányelv második változatában, az Egyesült Királyság Európai Gazdasági Közösségez való csatlakozása után, 1974-ben jelent meg.

Kosmala-Maclullich (2003) is a fenti állításokat támasztja alá cikkében, amiben a „true and fair view" követelményének nyelvi megfelelőit, ezek változásán keresztül a tartalmi változásait vizsgálja a lengyel számviteli szabályozásban, a rendszerváltozás óta.

A különböző nemzetek tehát különböző módon értelmezik a fogalmat. Két tényezőt figyelembe kell venni ezen a ponton. Korábban már röviden említettem a precedensjog

és a kodifikált jog közti különbség hatását a számviteli szabályozó rendszerre. Nem várható el az ún. kontinentális számvitellel rendelkező országoktól, hogy ne kössék törvénykezésükhöz a beszámolóval szembeni alapkövetelményt. Ez a tény azonban azt a kérdést is magában rejti, hogy tévedhetetlenek-e a törvényalkotók a megbízható és valós kép tartalmát illetően. Ha ez a fogalom – tartalmát tekintve rugalmas –, akkor rugalmasan változik-e a törvénykezés is? Más oldalról azonban felmenti a számviteli szakembereket a döntéshozatal és kockázatvállalás alól, hiszen a szigorú megfelelés a törvényeknek egyben biztosítja az egybeesést a követelményekkel.

A „true and fair view" európai létjogosultságának és értelmezésének legfőbb bizonyítéka, hogy az Európai Bíróság több esetben is ítélkezett ilyen ügyben. Az ún. Tomberger-ügyben olyan döntés született, ami az igaz és valós képre hivatkozva ellentmondott a német előírásoknak (Deák, 1999, Hulle, 1997).

A harmonizáció felgyorsulásával nem szűntek meg az értelmezési problémák, amelyek azonban egyértelműen a nemzeti és nemzetközi szabályozások közötti különbségekre korlátozódnak. Ugyanakkor a nemzetközi számviteli standardok alapján készített beszámolónál bár szintén elsődleges követelmény, nem konfliktuslehetőségként jelenik meg teljesítése, hiszen a standardok alapján készített beszámoló nem ütközik törvényi előírásokba.

A számviteli információk felhasználói közül elsőként kell megemlíteni magát a vállalkozást, ahol az előállított információ döntéselőkészítő szerepe a legfontosabb. A vállalkozáson kívüli szereplőket nem tekinthetők egységesnek csoportosításunk során. Első megközelítésben mégis egy csoportba sorolhatók a versenytársak, a befektetők, a hitelezők, mert uniformizált információt szeretnének. Ebből az aspektusból az egységes szabályozás több szintjét különböztethető meg. Létezik nemzeti, regionális és világméretű szabályrendszer is. Mindháromról állítom, hogy bizonyos mértékben uniformizált, azaz meghatározott minőségű, azonos definíciókon nyugvó képet ad a segítségével elkészített beszámoló a vállalkozások tevékenységéről. Hogy a három különböző hatású szabályrendszer között milyen összefüggések ismerhetők fel, a fejezet további részeiben mutatom be.

A vállalkozáson kívüli szereplők közül ki kell emelni egyet, az államot, akinek – különösen az ún. makroökonómiai jellegű rendszerekben – kiemelkedő a szerepe, két okból is. Egyrészt a liberális-demokratikus rendszerekben a hatalmi ágak szerepe döntő fontosságú a szabályozó rendszer létrehozásában és működtetésében. Másrészt bizonyos országokban, történelmi okokra visszavezethetően az állam gyakorolja az egyedüli

ellenőrzést a vállalatok felett. Miután ennek legfontosabb eszköze a számviteli információ, rendkívül magas az információ igénye.

Az egységes számviteli információ szolgáltatásának igénye a XX. század hetvenes éveinek elejére tehető. Ebben az időszakban meglehetősen sok szakmai szervezet jött létre, hogy a határokon átnyúló vállalkozások könyvvezetését, beszámoló készítését harmonizálja, egymással összhangban álló szabványok kidolgozásával. A szervezeteket több szempontból is csoportosíthatók, regionális és nagyobb hatókörű testületekre, illetve más szervezetek (pl. ENSZ, OECD) által létrehozott munkacsoportokra és kifejezetten szakmai céllal létrejött nemzetközi bizottságokra.

A továbbiakban a harmonizációs folyamatnak csak azt a részét vizsgálom, ami Magyarország, Románia és Szlovákia szempontjából fontos. Nem törekszem a harmonizációs folyamat teljes és részletes bemutatására, bár a globalizáció[20] előretörésével már nemcsak a szakirodalom által favorizált rendszereknek van létjogosultsága. A harmonizáció szempontjából fontosak a feltörekvő, gazdasági hatalmat szerző régiók szabályozásai és legalább ilyen fontosnak tartom a világ gazdasági folyamatainak peremére került országok szabályozásait, illetve ennek hiányát. Az Európa-centrikus megközelítés tehát a vizsgált országok helyzetéből adódik, nem abból a szemléletből, hogy a számviteli harmonizáció kérdését Európára szűkíteném.

A magyar nyelvű szakirodalom több esetben is három nemzetközi szintű szabályozórendszerről beszél (Kapásiné, Eperjesi, 1999; Madarasiné, Matukovics, 2003), felsorolva az Európai Unió, az IASC (International Accounting Standards Comittee, 1973-2001) és IASB (International Accounting Standards Board, 2001-) szabályozó szerepét és végül az Egyesült Államok számviteli standardjait, a US GAAP-et (United States General Accepted Accounting Principles). Az állítás – a szabályozó rendszerek hatását tekintve, – részben igaz. Mégis indokoltnak tartom, hogy megkülönböztessem a politikai és gazdasági okokból nagyhatású nemzeti standard-rendszert, a US GAAP-et, a vizsgált országok számára elsődleges regionális szabályozást, az Európai Unióét, végül a világméretekben ható, ám az EU területén kiemelkedően fontos szerepet játszó IAS/IFRS-ek (IAS - International Accounting Standard, IFRS - International Financial Report Standard) szerepét. Kölcsönhatásukra a fejezet során még visszatérek.

[20] A globalizáció az az egész világra kiható folyamat, amely a gazdaság, a politika és a kultúra egyesülésének irányába hat. (*Magyar értelmező kéziszótár*, Akadémiai Elektronikus Könyvtár)

Elsőként vizsgáljuk meg röviden a Nemzetközi Számviteli Standard Bizottság tevékenységét és szerepét a harmonizáció és standardizálás folyamatában!

1.5.2. A Nemzetközi Számviteli Standard Bizottság tevékenysége

Az IASC 1973-ban jött létre, kormányoktól független szakmai szervezetként[21]. Kettős célt tűzött maga elé. Egyrészt, hogy standardjai segítségével jó minőségű, azonos tartalmú, mindenki számára azonosan értelmezhető beszámolókhoz készüljenek, másrészt, hogy azokban az országokban, ahol nincsenek számviteli tradíciók, a standardok segítségével pótolják ezt a hiányt.

A megalakuló szervezet nem elsősorban az angolszász számvitelt képviselők túlsúlya, hanem az angolszász szabályozás rugalmassága miatt választotta a standardalkotást a harmonizáció eszközéül.

A szervezet tevékenységét több szakaszra lehet bontani (Epstein, Mirza, 2003).

Az első, viszonylag hosszú szakasz a megalakulástól 1990-ig tartott. A szervezet tevékenységét a legfontosabb számviteli kérdésekkel kapcsolatos standardok alkotása jellemezte. Az ebben az időszakban kialakított standardok azonban több megoldási lehetőséget is ajánlottak egy-egy számviteli probléma bemutatására. Ez a tény ellentmondott a beszámolóval szemben támasztott fontos kritériumnak, hogy azonosan értelmezhető legyen mindenki számára. Nem jelentett azonban komoly problémát, mert a standardizálási folyamatnak még nem volt fő követelménye a beszámolók uniformizáltsága.

Az IASC 1982-ben kiemelkedő jelentőségű megállapodást kötött a Könyvvizsgálók Nemzetközi Szövetségével (IFAC - International Federation of Accountants), aminek értelmében a továbbiakban munkájukat összehangolták. Az IASC a nemzetközi számviteli standardok, az IFAC a nemzetközi könyvvizsgálati standardok kidolgozását tekintette fő feladatának, a továbbiakban munkájukat összehangolták.

Az első korszak lezárását az ún. Keretszabály létrehozása jelentette. A mai napig kiemelkedő jelentősége van az IAS/IFRS-ek értelmezésében.

A Keretszabály (Tanulmány a magyar számviteli előírások (HAR) és a nemzetközi számviteli normák (IAS) hasonlóságai és különbségei vizsgálatáról, 2001) megfogalmazza

[21] Alapítói Ausztrália, Kanada, Franciaország, Németország, Japán, Mexikó, Hollandia, az Egyesült Királyság, Írország és az Egyesült Államok szakmai testületei. (A szerző megjegyzése)

1. a pénzügyi kimutatások (éves beszámoló) célját,
2. kiinduló feltételezéseit (a teljesítmény szemlélete /az időbeli elhatárolás elve/ és a vállalkozás folytatásának elve).
3. Meghatározza a beszámolókkal szemben támasztott minőségi követelményeket, így a közérthetőséget[22], a jelentőséget[23], a megbízhatóságot (aminek alapja a tartalom elsődlegessége a formával szemben elv[24]), a semlegességet[25], a teljességet[26], az összehasonlíthatóságot[27].
4. Tartalmazza a beszámoló alkotóelemeinek (eszköz, forrás, saját tőke, bevételek, ráfordítások) meghatározásait, elismerésük feltételeit (az összemérés elvére hivatkozva);
5. a beszámoló elemeinek értékelési lehetőségeit (múltbeli bekerülési érték, újrabeszerzési érték, piaci eladási ár és a jelenérték);
6. a tőkemegtartási koncepciókat és az eredmény megállapítást.

Az IASC működésének második szakasza 1990-től 1995-ig tartott. Ezt az időszakot a standardok egyértelművé, ellentmondásmentessé tétele jellemezte. Fő célkitűzése volt, hogy a beszámolók összehasonlíthatóvá váljanak.

1995-től 2000-ig tartott a harmadik periódus. Ennek elején indította el a „standardok központi magja" projektet (Epstein, Mirza, 2003:16), amelynek az volt a célja, hogy olyan standardkészletet hozzanak létre, amely a globalizálódott piac szereplői számára ajánlható. A magot alkotó standardokat nem egyedül az IASC határozta meg, együttműködött a IOSCO-val (International Organization of Securities Commissions - Értékpapírpiaci és Tőzsdefelügyeletek Nemzetközi Szervezete). A IOSCO 2000-ben elfogadta az IASC standardjait, aminek óriási jelentősége volt, mert ezzel az IASC egy lépéssel közelebb kerülhetett eredeti elképzeléséhez, az egységes nemzetközi pénzügyi beszámolóhoz.

Miért nem jelentette az elfogadás a globalizált standardok tőkepiacon szereplő vállalatokra adaptált bevezetését? Ahogyan már említettem, az Amerikai Egyesült Államok standardjai nagy hatással vannak a számviteli harmonizációs folyamatra. Az

[22] A beszámoló közérthető, ha a megfelelő ismeretekkel rendelkező felhasználó számára könnyen érthető. (A szerző megjegyzése)
[23] Egy információ akkor jelentős, ha annak megváltoztatása vagy elhagyása befolyásolja a felhasználót. (A szerző megjegyzése)
[24] A vállalkozásnál bekövetkező eseményeket gazdasági tartalmuknak és nem jogi formájuknak megfelelően kell elszámolni. (A szerző megjegyzése)
[25] Az információk torzításmentessége a semlegesség. (A szerző megjegyzése)
[26] A vállalkozásra vonatkozó információknak teljeseknek kell lenniük. (A szerző megjegyzése)
[27] A beszámoló olvasásánál biztosítani kell az időbeli összehasonlíthatóságot. (A szerző megjegyzése)

alapvetően az angolszász számvitelből kialakult standardokat több, mint nyolcvan éve fejlesztik, és törvények hivatkoznak rá. Az USA-ban az 1934-ben elfogadott értékpapírtörvény határozza meg a konszolidált beszámolási kötelezettséget, a mérleg és eredménykimutatás tartalmát (Tompa, 2001). Az Egyesült Államok ma is a világ vezető hatalmának tekinti magát, tőzsdéi rendkívüli szerepet töltenek be, ahol csak a US GAAP alapján készült beszámolót fogadják el. Az USA Értékpapír- és Tőzsdefelügyelete (SEC - Securities and Exchanges Comission) fontos szerepet játszik a Nemzetközi Értékpapír- és Tőzsdefelügyeletek Szövetségén keresztül abban a folyamatban és döntésben, hogy a világ gyakorlatilag összes tőzsdéjén elfogadott nemzetközi számviteli standardok alapján készített pénzügyi jelentés az Egyesült Államok és Kanada tőzsdéin elfogadottá váljon. Gazdasági és politikai hatalma révén igen nagy befolyást képes gyakorolni a döntésre.

A negyedik szakasz 2000-2005-ig tartott, és jelentős előrelépés történt a szervezet életében és tevékenységében. Elsőként említem, hogy a csaknem harmincéves IASC-t alaposan átszervezték. Az ennek eredményeképpen létrejött az IASC-alapítvány, egy nonprofit szervezet, amely a létrehozott IASB tevékenységét felügyeli.

A megújult szervezet tevékenysége egyre élénkül. A nemzetközileg elfogadott beszámoló teljes körűvé tétele felé két fontos lépést is tesz.

2002-ben, Norwalkban aláírják az USA standardalkotó testületével (FASB - Financial Accounting Standards Board) az ún. konvergencia programot, aminek fő célja a két standardrendszer különbségeinek a csökkentése, az új standardok közös fejlesztése. Ugyancsak ebben az évben születik meg az 1606/2002 EK rendelet[28], amely az Európai Unió tagállamainak tőzsdéin 2005. január 1-jétől (bizonyos esetekben 2007. január 1-jétől) kötelezővé teszi az adaptált IAS/IFRS-ek szerinti beszámoló készítését.

Ezzel a lépéssel a szervezethez a világgazdaság egyik jelentős régiója csatlakozott. A standardok mögött működő piacgazdaság áll, eltérő számviteli szabályozó rendszerekkel, lehetőséget adva annak bizonyítására, hogy az IAS/IFRS-ek szerinti beszámolórendszer képes a sokszínű környezetben is egységes, azonosan értelmezhető információt nyújtani a piaci szereplők számára.

[28] Az Európai Parlamentnek és az Európai Unió tanácsának 2002. július 19-én kelt, 1606/2002 számú rendelete a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról

1.5.3. Az Európai Unió számviteli szabályozása

Az ún. „IAS-rendelet” (1606/2002 EK rendelet) megszületéséig az Európai Gazdasági Közösség, később az Európai Unió több évtizedes regionális szabályozásra tekinthet vissza.

Az 1957-ben aláírt Római Szerződés lehetővé tette az aláíró országok számára a szabad tőke- és munkaerő-áramlást. Ezzel a nemzeti határokat átlépő vállalkozásokra az a teher hárult, hogy a tevékenysége színtere szerinti ország szabályai szerint kellett beszámolót készíteniük. Meglehetősen hosszú idő telt el, amíg megszülettettek az Európai Gazdasági Közösség beszámolási kötelezettségre vonatkozó irányelvei.

Az egyedi beszámolóról szóló irányelv első változata 1971-ben jelent meg, amelyet az Egyesült Királyság, Írország és Dánia 1973-as csatlakozása után alaposan megváltoztattak, hiszen a „kontinentális” országokhoz már „angolszászok” is csatlakoztak. Az irányelv első változata bár tipikusan kontinentális, mégsem tartalmazta explicit módon az óvatosság elvét. Csak második, ami a teljesítés szemléletét és a vállalkozás folytatásának elvét is adaptálta az angolszász számvitelből (Evans, Nobes, 1996).

A 4. irányelvet a meghatározott jogi formájú gazdasági társaságok éves beszámolójáról[29] 1978-ban fogadták el, ajánlásként. A tagországoknál kötelezően 1986. január 1-jétől kellett bevezetni.

Az irányelv alkotói kísérletet tettek arra, hogy a kontinentális és az angolszász típusú számvitellel rendelkező országok számára is követhető szabályokat hozzanak létre. A 4. irányelv keretjellegű, tiszta szerkezetű, elsősorban a beszámoló értékelési szabályaira helyezi a hangsúlyt. Fő követelménye a megbízható és valós kép, aminek érdekében az irányelv tételes előírásaitól is el lehet térni.

Az ajánlott mérleg- és eredménykimutatás-változatok mind a kontinentális típusú számviteli rendszerekben használatos mérleget és az ezen a területen jóval elterjedtebb összköltségeljárásra épülő eredménykimutatást, mind az angolszász típusú mérleget és az ott jellemzőbb forgalmi költség eljárásra épülő eredménykimutatást is tartalmazzák.

A direktíva számviteli irányelveit vizsgálva mégis arra a következtetésre jutottam, hogy túlsúlyba került benne a kontinentális szemléletmódot tükröző óvatosság elve. Kiinduló

[29] Az Európai Gazdasági Közösség Tanácsának 78/660/EGK számú, 4. irányelve meghatározott jogi formájú gazdasági társaságok éves beszámolójáról

feltételként a teljesítés szemlélete[30] és a vállalkozás folytatásának elve[31] fogalmazódik meg. A 7. cikkely tartalmazza a nettósítás tilalmát[32]. Az általános értékelési elveket a 31. cikkelyben találhatók. A fent említett két feltételen kívül a következetesség[33], az óvatosság, az egyedi értékelés[34] és a folytonosság[35] elvét írja elő kötelezőként. Figyelemre méltó, hogy terjedelmét tekintve a legrészletesebb az óvatosság elvének meghatározása.

A dokumentumban az eszközértékelésnél elsődleges szerepet kapott a múltbeli bekerülési érték, bár a piaci értéken való értékeléstől sem zárkózott el.

A 4. irányelv 1978-ban nem tartalmazhatott sok olyan gazdasági esemény[36]t, vagyonrészt és eredménytényezőt, ami a későbbi évtizedekben mindennapossá vált, és elszámolására megoldásokat kellett találni. Ilyen volt például a lízing, az árfolyamkülönbözetek elszámolása, illetve a származékos ügyletek elterjedésével a pénzügyi instrumentumok kezelése. Ez a tény magában rejtette a rendszeres karbantartási kötelezettséget is.

Az EGK 349/83. számú irányelve az összevont (konszolidált) éves beszámoló készítéséről mérföldkövet jelentett a harmonizációban, hiszen a vállalatcsoportok számának emelkedésével egyre sürgetőbb lett az igény a közös, halmozódás mentes beszámolók szabályozása.

A direktíva a tagállamok mentesítési lehetőségeit tartalmazza, majd a beszámoló részei, az összeállításánál alkalmazott eljárások, az üzleti jelentés tartalma, a könyvvizsgálati kötelezettség, a nyilvánosságra hozatal következnek, végül a záró és átmeneti rendelkezések. A konszolidált beszámoló összeállításának szabályai hivatkoztak a korábban már ismertetett 4. irányelv eljárási és értékelési szabályaira. Az irányelv meghatározza a kötelezően alkalmazandó konszolidálási módszereket. Bevezetése a tagállamoknak 1988-ig, illetve 1990-ig volt kötelező.

---

[30] „az üzleti évet terhelő ráfordításokat, illetőleg az üzleti évet illető bevételeket kell számításba venni, függetlenül a pénzkiadás vagy pénzbevétel teljesítésének időpontjától…" (Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat, (40),7-8, 313-327.o.

[31] „fel kell tételezni, hogy a társaság folytatni fogja működését…" (u.o.)

[32] „Az eszközök és források, valamint a bevételek és ráfordítások egymással szembeni elszámolása (nettósítása) nem megengedett."u.o.

[33] „az értékelési módszereket az egyik üzleti évről a másikra következetese kell alkalmazni…" (u.o.)

[34] „az eszköz és forrástételek alkotó elemeit egyedenként kell értékelni…" (u.o.)

[35] „ minden egyes üzleti év nyitómérlege az előző üzleti év zárómérlegével meg kell, hogy egyezzen…" (u.o.)

[36] „…minden olyan eseményt nyilván kell tartani, amely a vállalkozás vagyoni, pénzügyi jövedelmi helyzetére hatással van. Ezeket gazdasági eseményeknek (gazdasági műveleteknek) nevezzük." (Borbély, 2002:21)

Az irányelv és az IAS/IFRS-ek között – az irányelv által kezelt kérdésekben – nincsenek jelentős eltérések. Így az „IAS-rendelet” bevezetése nem okozott törést a konszolidáció európai rendszerében. Annál is inkább, mert 2005-ig sem volt ismeretlen az EU anyavállalatai számára az IAS-ek szerinti beszámoló, amely alapvetően konszolidált beszámolókészítésre alkalmas, és már korábban is elfogadott volt az európai tőzsdéken is.

Említésre méltó még az Európai Unió 8. számú irányelve[37], ami a fenti szabályozási folyamathoz illeszkedik és a könyvvizsgálók munkavégzésének engedélyezésére vonatkozik. 2004-ig változatlan tartalommal funkcionált. A speciális információigényű tevékenységekre (bankok és pénzintézetek, biztosítóintézetek, energiaszolgáltatók, és az állami támogatásokban részesülők) külön irányelvek születtek.

A 4. és a 7. irányelvet ugyan többször módosították, de nem tartották karban. A módosítások változtatták az egyedi beszámoló hatályát, a beszámolók értékhatárait, a kiegészítő melléklet és az üzleti jelentés tartalmát, a konszolidált beszámoló esetén a konszolidálásba bevont egyedi beszámoló tartalmát, nyilvánosságra hozatalának mentesítési lehetőségeit, a részesedésekre vonatkozó értékelési szabályokat. 2001-ig a módosítások nem tartalmaztak olyan kiegészítéseket, amik az elfogadás óta történt jelentős piaci változásokhoz kapcsolódtak volna.

Megvizsgálva a harmonizációs folyamatot (lásd 2. ábra) látható, hogy az IASC már 1995 óta a globalizált standardok kidolgozását tekinti fő feladatának, standardjait folyamatosan karbantartja, szűkítve az alternatív lehetőségeket. A kilencvenes évek második felétől a világ egyre több tőzsdéjén fogadják el az IAS-ek szerinti beszámolót. Ugyanakkor az Európai Unió irányelvei nem jelentenek ebben az értelemben vett egységes szabályozást. Az irányelvekhez igazodó, az előírásokat betartó nemzeti szabályozások számos, eltéréseket okozó sajátosságot tartalmaznak.

Ebben a helyzetben kézenfekvőnek tűnt a megoldás, hogy részben a fent említett irányelveket korszerűsítsék, részben, hogy a tőzsdén jegyzett vállalkozások számára a már egyébként is elfogadott és alkalmazott IAS-ek szerinti beszámolót tegyék

[37] Az Európai Unió 8. számú irányelve (A tanács 1984. április 10-i 8. irányelve a szerződés 54. cikke (3) bekezdés (g) pontja alapján, a számviteli dokumentumok kötelező könyvvizsgálatának elvégzéséért felelős személyek működésének engedélyezéséről (84/253/EK))

kötelezővé. Ennek érdekében a 2001/65/EK irányelvvel bevezették a valós értékelést a pénzügyi eszközök és kötelezettségek, azaz pénzügyi instrumentumok[38] tekintetében.

Kiemelkedő jelentősége volt az 1606/2002 számú, ún. IAS-rendeletnek, ami az Európai Unió tőzsdéin 2005. január 1-jétől kötelezővé teszi az IAS/IFRS-ek szerinti beszámolót. Kivételt képeznek azok a vállalkozások, „amelyek vagy más, nemzetközileg elismert számviteli rendszerben készítik tőzsdei beszámolójukat, vagy kizárólag hitelviszonyt megtestesítő értékpapírjaikat forgalmazzák a tőzsdéken." (Kapásiné, 2004:20) A rendelet a belső piac jobb működését, a tőkepiac hatékony és költségkímélő működését és versenyképességét szolgálja.

„A nemzetközi számviteli standardok csak akkor adaptálhatók, ha azok nem ellentétesek a 78/660/EGK-irányelv 2. cikke (3) bekezdésében és a 83/349/EGK-irányelv 16. cikke (3) bekezdésében szereplő alapelvvel, és az európai társadalom javát szolgálják és megfelelnek a gazdasági döntéshozatal és a vezetés közreműködésének megítéléséhez szükséges pénzügyi információval szemben támasztott közérthetőségi, jelentőségi, valódisági és összehasonlíthatósági követelményeknek."[39]

Az Európai Bizottságnak értelmező közleménye is megjelent az IAS-ek és az irányelvek kapcsolatáról, amely a fentiek hangsúlyozása mellett felhívja a figyelmet, hogy az IAS/IFRS-ek alapján készített beszámolónál a vezetés saját értékítéletét is fontosnak tartja a számviteli politika, értékelési elvek kialakításában. Azaz az irányelvek érvényben tartása mellett felhívja a figyelmet az angolszász típusú szabályozásra jellemző önálló döntéshozatalra, ami elsősorban a gazdálkodó és nem az állam információszükségletének kielégítését szolgálja.

Az IAS-rendelethez kapcsolódik a Bizottság 1725/2003 rendelete, ami a 2002. szeptember 14-én hatályban lévő IAS-eket veszi át, tőzsdei alkalmazásra, kivéve a pénzügyi instrumentumokra vonatkozó IAS 32-t és 39-et.

A 2003/38/EK-Tanácsi irányelv a 4. irányelv értékhatárait módosította.

Bizonyos értelemben a 2003/51/EK irányelv volt a legnagyobb horderejű változás, amelyben a fent említett irányelvek módosított cikkelyeit olvashatók. Több, tartalmilag fontos változást is említhetek. Változtak az értékelési elvek, összhangban a valós

---

[38] „Pénzügyi instrumentum. Olyan szerződéses, amely valamely vállalkozásnál pénzügyi eszközt, ugyanakkor egy másik vállalkozásnál pénzügyi kötelezettség vagy tőkeinstrumentumot keletkeztet." (Epstein, Mirza, 2003:173)

[39] Az Európai Parlamentnek és az Európai Unió tanácsának 2002. július 19-én kelt, 1606/2002 számú rendelete a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról. *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat,* (44),10, 452.o

értékeléssel, enyhült az addig túlzottan is hangsúlyozott óvatosság elve. Változott a beszámoló szerkezete és tartalma is, feloldva az addigi ellentmondásokat az irányelvek és az IAS-ek között. Kiegészítő előírások születtek az üzleti és a könyvvizsgálói jelentéssel kapcsolatban.

Hoztak-e változásokat a fent említett módosítások az Európai Unió (regionális) szabályozása és a nemzeti szabályozások megbízható és valós képének tartalmában, értelmezésében? A kérdésre tulajdonképpen már választ adtam. Az Unió, az IAS-rendelettel és a 4. irányelv módosításával közelebb került a nemzetközi számviteli standardok által meghatározott értékelési elvekhez, ezzel együtt a megbízható és valós képhez. A tőzsdén bevezetett vállalkozásoknál ezáltal megvalósul az összehasonlíthatóság és egyenértékűség. Mindaddig azonban, amíg lesznek nemzeti szabályozások, a fogalom környezetfüggő marad, értelmezése a törvényalkotókon és a szakembereken múlik.

Az Európai Unió szabályozása ezzel többlépcsőssé vált. A tőzsdén bevezetett társaságok számára az IAS/IFRS-ek szerinti beszámoló a kötelező. A konszolidáló és az abba bevont vállalkozások valamilyen nemzeti szabályozás alapján is készítenek beszámolót. Érvényben maradt a regionális szabályozás is, amivel a nemzeti szabályozásoknak kell harmonizálniuk.

A 2. ábraán látható, hogy a beszámolók összehangolási folyamata párhuzamosan zajlott a kilencvenes évekig.

Vizsgáljuk meg, hogy az európai (az Unióhoz csatlakozott vagy csatlakozó) országok szabályozó rendszereire milyen tényezők vannak befolyással!

A 3. ábraán szereplő tényezők több szempontból is csoportosíthatók. Elsőként vizsgáljuk meg a nemzeti szabályozásra ható belső, majd a külső tényezőket! A vizsgálat során nem különítem el a kontinentális és angolszász típusú, illetve a makro- és mikroökonómiai jellegű szabályozásokat.

2. ábra
A számviteli harmonizációs folyamat alakulása az IASC létrejöttétől 2005-ig

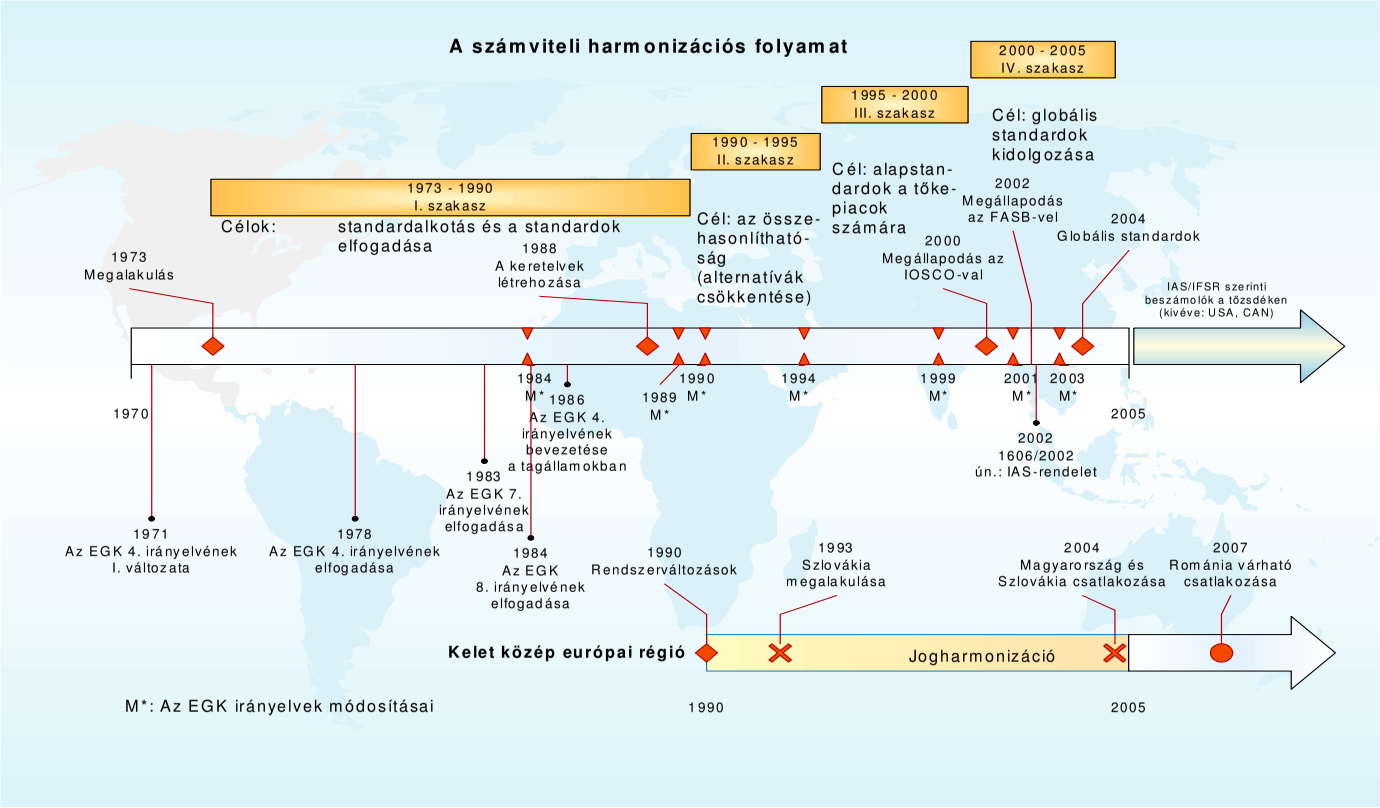

A szabályozást alapvetően befolyásolják a hatalmi ágak (törvénykezés, államigazgatás, bíróságok) vagy ezek valamelyike, függetlenül a jogrendszertől. A kontinentális típusú szabályozásoknál a törvényhozás van központi szerepben. Az angolszász rendszerekben a szakmai szervezetek tevékenysége a döntő. A vitás kérdésekben a bírósági döntések a mértékadóak. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a törvénykezés háttérbe szorul, de a számvitel szabályozásában nem játszik döntő szerepet.

Külső tényezőként a regionális és a világméretű szabályozást jelöltem meg, nem feledkezve el a US GAAP befolyásoló szerepéről sem a konvergencia-program életbe lépése óta.

3. ábra
Az európai nemzeti szabályozó rendszereket befolyásoló tényezők
(Forrás: Borbély, 2005a:140.)

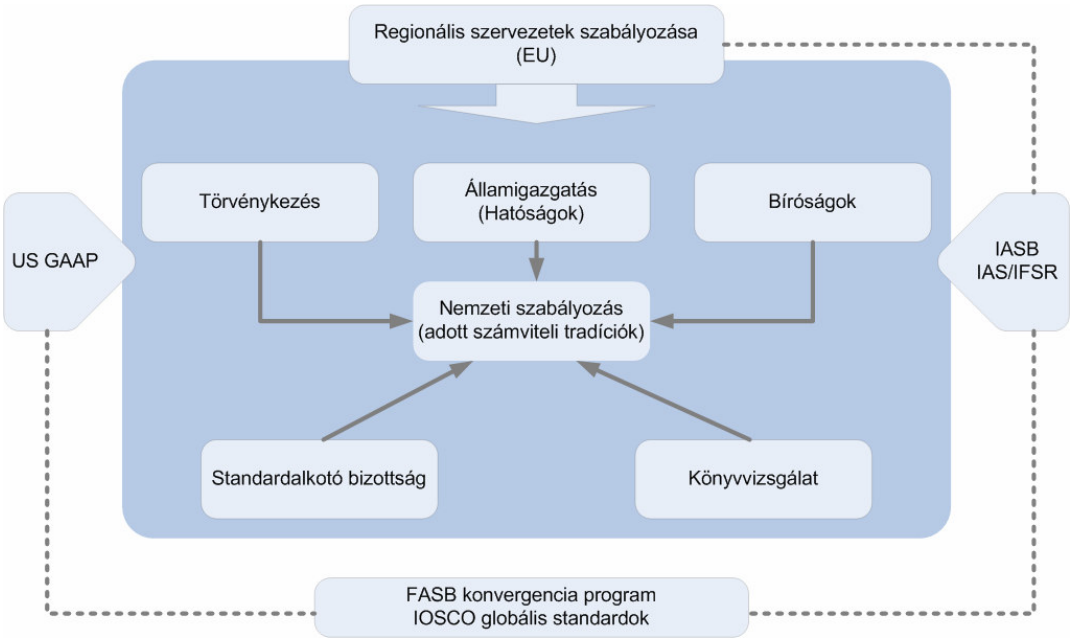

Az ábra alapján könnyen megállapítható, hogy az európai országok szabályozása eurokompatibilis. A hatalmi ágak szerepét vizsgálva – egyelőre csak eddigiekre alapozva –, megállapítható, hogy bizonyos aszimmetria érvényesül. A kontinentális számvitelű országokban a törvénykezésé (és az őt kiszolgáló államigazgatásé), az angolszász számvitelben a bírói ítélkezésé a főszerep.

Az európai politikai helyzet gyökeres változását jelentették az egykori keleti blokk országaiban bekövetkező, látszólag hirtelen rendszerváltozások. Az kezdeti eufória mellett azonban számos kérdés vetődött fel a kelet-közép-európai régióban a politikai

berendezkedést, a törvénykezést, a gazdaság átalakítását illetően. Nem maradhatott ki ebből a problémakörből a számvitel sem.

1.6. Az átmeneti gazdaságok számviteli szabályozó rendszereinek jellemzői

A vizsgált országok – Magyarország, Románia, Szlovákia – mindegyike 1990 előtt a szocialista táborba tartozott. Ezeknek a gazdaságoknak olyan közös ismérvei voltak, amelyek alapvetően befolyásolták a vizsgálat tárgyát képező számviteli szabályozó rendszereket.

Derek Bailey, az átmeneti gazdaságok számvitelével foglalkozó brit szakember a „Számvitel a szocialista országokban" (1988) című munkájában a szocializmust olyan rendszernek jellemzi, amiben a termelés az elsődleges, a gazdaság irányítása parancsuralmi alapon történik, és amiben közös a tulajdon. A központosított tervgazdálkodást, a hatóságok által diktált árrendszert, az erőforrás-allokáció által vezérelt döntéshozatalt jelölte meg a legfontosabb jellemzőknek. A vállalkozások tevékenysége a tervteljesítésnek volt alárendelve, nem voltak önálló egységnek.

A kapitalista gazdaság („the laissez fair economy") fogyasztói igények által vezérelt piacgazdaság, amelynek a mozgatórugója a profitszerzés. A vállalkozások önálló, független egységeknek tekinthetők. Ezzel szemben az erőforrások által vezérelt parancsuralmi gazdaságot a háborús gazdaságokhoz hasonlítja (Bailey, 1988).

A szocializmust építő gazdaságoknak Schroll (1995) négy ismérvét hozza kapcsolatba a számviteli szabályozással:

1. a központi bank monopolhelyzetét,
2. a csőd intézményének hiányát,
3. a központi árképzést,
4. a korlátozott érdekérvényesítést.

A központi árképzés intézményével az árakat, ezzel együtt az eredményt, és az azt kimutató eredménykimutatást is manipulálták. Így mesterségesen hoztak létre nyereséges és veszteséges vállalkozásokat, ez utóbbiakat az állami támogatásban részesítve működtették tovább. További problémát okozott, hogy a beszámoló az adott évi tervteljesítés értékelésének (egyben a vállalkozás vezetőinek minősítéséé is) és a következő évi tervek alapja. Nyilvánvaló, hogy a valóságot elfedő rendszer nem adhat valós, a vállalkozások döntéseit megalapozó információkat. A szocialista vállalat soha nem volt olyan döntési környezetben, mint egy piacgazdaságban működő, hiszen nem saját kockázatára, profit- és vagyonszerzési céllal működött. A működéshez szükséges

gazdálkodási és egyéb információkat gyakran informális úton kellett beszereznie, és ezt sok esetben mértékadónak sem lehetett tekinteni. A pénzügyi paternalizmus számviteli diktatúrával párosult.

A közép- és kelet-európai – tervgazdálkodáshoz kapcsolódó – politikai rendszerek átalakulása és gazdasági rendszerük gyökeres megváltozása a kilencvenes évek fordulóján új helyzetet teremtett.

Ezeknek az országoknak több feladatuk is volt, illetve van. Viszonylag rövid idő alatt ki kellett építeni a demokratikus jogállam és a piacgazdaság intézményrendszerét, megtervezni és elindítani a nagy átalakulási folyamatokat.

Az átmeneti gazdaságok korábban megadott definíciója alapján a korábbi keresletvezérelt gazdasági rendszert a kínálati piac viszonyai szerint kell átalakítani.

Vizsgáljuk meg az átmeneti gazdaságok rövid és hosszú távú feladatait!

A rövid távon értelmezett rendszerváltás gazdasági szempontból a piacgazdasági feltételek létrehozását, a privatizációt, a nyitást a külpiacok felé, a kormányzat és az önkormányzatok funkcióinak tisztázását, feladataik meghatározását jelenti. A hosszabb távú átalakulás a gazdaság szerkezeti átalakítását, a fenntartható fejlődés feltételeinek megteremtését, a társadalmi ellátó rendszerek átalakítását, és a globalizáció kihívásaira való megfelelő válaszokat jelenti (Illés, 2002).

Ugyanakkor az említett országcsoport tagjai más és más kiinduló helyzettel rendelkeztek, amit a geopolitikai helyzetüktől, a szocializmussal kapcsolatos gazdasági és politikai tapasztalataikon át az adott nemzet kulturális sajátosságai is meghatároznak.

A bonyolult helyzet és a sokrétű feladatok megnehezítik a számviteli szabályozó rendszerek kiépítését, és a nemzeti, nemzetközi elvárások szerinti működtetését. További problémát jelent, hogy rendkívül kevés a tapasztalatuk a befektetőorientált beszámoló elkészítésében (Vellam, 2004).

A szocializmus számvitele – a rendszer sajátosságaiból adódóan – olyan jellemzőket mutatott, amelyek ismerete nélkül nem vizsgálható a magyar, a román és a szlovák szabályozó rendszer.

Bailey (1988), a szocialista számvitel jellemzőit a következőkben határozta meg:

1. A vállalati számvitel a népgazdasági adminisztráció része, ezáltal a központi irányítás eszközévé vált.
2. A számvitel az állami tulajdonban lévő vállalkozások tevékenységének legfőbb ellenőrző eszköze volt.

3. A minisztérium(ok) szabályozásukban megadták a kötelező számviteli eljárásokat, amik többnyire a törvényi szabályozás részeként jelentek meg.
4. A számvitel múltbeli információkat szolgáltató funkciója elvált a tervezési funkciójától.
5. A számviteli tevékenység standardizált és egyszerűsített volt, ez oda vezetett, hogy megszűnt a szakemberek kezdeményező viselkedése.
6. A számviteli szakemberek oktatása és gyakorlati képzése állami felügyelet alatt volt. Ennek következtében a szakemberek konzervatívak és szabálykövetők voltak, ami megakadályozta a szakma modernizációját. Sőt, ezáltal abban az értelemben megszűnt a szakma, ahogyan az a piacgazdaságokban működik.

A rendszerváltozás után a piacgazdaság igényeinek megfelelő információt kellett előállítani. A változtatás egyszerre volt belső és külső kényszer. A kormányok maguk is szorgalmazták az új számviteli rendszer kidolgozását, az EU-csatlakozás miatt. A nagyon várt külföldi befektetők információigényének kiszolgálása legalább ilyen fontos szempont volt (Jermakowicz, Rinke, 1996).

A szabályozó rendszerek átalakítása eltérő ütemben történt. Voltak országok, ahol a számvitel átalakítása a piacgazdaság igényeinek megfelelően már folyamatban volt, például Magyarországon. Voltak azonban olyanok is, ahol teljesen új feladatot jelentett, szakmailag sokkal kevésbé felkészült környezetben, mint Romániában.

Az átmeneti gazdaságok számvitelének jellemzőit és feladatait King, Beattie és Cristescu (2001) a következőkben határozzák meg:

1. Az erős makroökonómiai jellegben, amiben a számvitel, mint népgazdasági statisztikák alapja jelenik meg (lásd 1. táblázat) van elmozdulás, de nem elegendő. Folytatódik a központilag előírt számlakeret és könyvelési tételek gyakorlata.
2. Nem szűnt meg a kölcsönhatás a fiskális politika és a számviteli gyakorlat között.
3. A könyvvizsgálatnak tovább kell erősödnie.
4. A számviteli szakma fejlődésének együtt kell haladnia a tőkepiacok fejlődésével.
5. Az oktatás és a tréningek szerepe óriási.
6. Az új számviteli rendszerek kialakításában résztvevő EU-tagok különböző hatékonysággal dolgoztak.

7. A harmonizáció egyszerre jelenti az IAS-ekkel és az EU-direktívákkal történő harmonizációt.

A fenti jellemzők alapján az átmeneti gazdaságok szabályozó rendszerei egyértelműen besorolhatók az I. –kontinentális – csoportba (lásd 1. táblázat). Mégis hiányérzete maradhat az olvasónak, hiszen nincs olyan klasszifikáció, amely az átmeneti gazdaságok számviteli szabályozásának sajátosságait is figyelembe venné, leírná.

Az eltérő kiinduló helyzetek ellenére azzal a feltevéssel élek, hogy az átmeneti gazdaságok szabályozó rendszereit olyan ismérvcsoport jellemzi, amely együttesen más országcsoportra nem jellemző. Ezek a tulajdonságok a távoli és közeli történelmi, társadalmi, gazdasági folyamatokban gyökereznek. Ennek következtében rövidtávon nem számolhatók fel következményeik.

Feltételezem azt is, hogy az ismérvcsoport elemei külön-külön és együttesen is torzít(hat)ják a vizsgált szabályozó rendszerek legfontosabb követelményeként előírt megbízható és valós képet.

Gray és Roberts (1991) az egykori tervgazdaság alapján működő országokban kettős számviteli feladatot határoztak meg. Elengedhetetlennek tartották a piacgazdaság és az ahhoz igazodó számviteli szabályozás kialakítását. Egyidejűleg hangsúlyozták a számviteli szabályozások azonnali harmonizációját. A két feltétel egyidejű teljesítése legjobb lehetőségének a „nyugati számvitel" kelet-európai adaptációját tekintették, az érintett felek egyetértésével. Arra a kérdésre, hogy az adaptált rendszer a francia-német vagy angolszász legyen-e, nem tudtak választ adni. Maguk is feltették a kérdést, hogyan lehetséges ez a nagyon eltérő kulturális, politikailag és társadalmilag speciális helyzetben lévő országokban.

További problémának tartották, hogy az elindult privatizáció sok esetben olyan vállalkozási struktúrát hoz létre, amelyet elsősorban a mikro- és kisvállalatok nagy száma jellemez. Ez a kérdés a mai napig az egyik legkritikusabb pontja a harmonizációs folyamatnak. A létező standardok ugyanis – bár egyedi beszámolót is lehet készíteni felhasználásukkal – a vállalatcsoportok konszolidált beszámoló elkészítési módszereit tartalmazzák, nem tartalmaznak a kisvállalkozásokra vonatkozó specialitásokat.

A szerzők kiemelten fontosnak tartották a volt szocialista országok szakembereinek oktatását, ami több országban is az Európai Közösség segítségével történt.

A térség országai a Gray és Roberts által ajánlott módszert alkalmazták, és a „szellemi előképnek" tekintett ország szabályozását – akár változtatás nélkül is – átvették. Így

olyan adaptált rendszerek jöttek létre, amelyek a működés közben, az eltérő környezet hatására az eredetitől eltérő jellemvonásokat mutattak.

A kilencvenes évek végére az Európai Unióhoz való csatlakozás folyamata (és a piacgazdasági viszonyoknak megfelelő gazdálkodási információs rendszer kialakításának kényszere) miatt a térség országai jelentős erőfeszítéseket tettek az EGK irányelveknek megfelelő számviteli szabályozó rendszerek kialakítására. Az a folyamat, ami az Unió országaiban a hetvenes évek végétől kezdve fokozatosan, a megszokott politikai, törvénykezési, gazdasági és szakmai környezetben folyt, az egykor tervgazdálkodás alapján működő országoknak, nehezebb feltételek mellett, hozzávetőleg fele annyi idő alatt kellett teljesíteni.

A Bailey által leírt ismérveket vizsgálva, kijelenthető, hogy a hatósági irányító és ellenőrző szerep maradványai ma is élnek ezekben a gazdaságokban. Ezt a megállapítást alátámasztja King, Beattie és Cristescu (2001) jellemzése is, továbbá az is, hogy a vizsgált országok makroökonómiai jellegű, kontinentális típusú országok (lásd Nobes besorolását és az 1. táblázatot). Ez a tény nem egyszerűen a szocializmus következménye. Ezekben az országokban a történelem során hosszú ideig központosított államhatalom működött. Máig fennmaradt a hatóságok irányító és ellenőrző szerepe a számvitel szabályozásában, ezért ebben a régióban fokozott figyelmet kell fordítani a számviteli jogalkotásra, irányításra.

Végül azt állítom, hogy a tervgazdálkodás évtizedei során kialakult szakmai magatartás konzerválódott. Mindhárom ország szakemberei a rendszerváltozás után is ódzkodnak az önálló véleményalkotástól és döntéshozataltól, alapvetően szabálykövetők. Ez a tény azért különösen figyelemreméltó, mert a számviteli harmonizáció ettől jelentősen eltérő magatartást kíván. Ezzel a szakmai attitűddel a döntésorientált számvitel nehezen ültethető át a gyakorlatba.

Az eddigiek alapján a következőkkel jellemzem a vizsgált országokat:

Magyarország, Románia és Szlovákia szabályozó rendszerei makroökonómiai jellegűek, kontinentális típusúak,

mára de jure eurokompatibilisek,

adaptált (klónozott) rendszerek.

A korábban említett sajátos ismérvcsoportra vonatkozóan – a bevezetésben már megfogalmazott – következő négy feltevéssel élek.

1. A vizsgált országok számviteli szabályozó rendszereinek rendkívül rövid idő alatt kellett teljesíteni a harmonizációs feltételeket, ezért erőteljesen akceleráltak. Ez az erőteljes akceleráció rányomja bélyegét a térség szabályozó rendszereire, mert megakadályozza a szabályozó rendszerek organikus fejlődését.

2. A jogalkotás és az ellenőrzés sajátosságaiból adódóan ma is döntő fontosságú a hatalmi ágak közötti munkamegosztás a számviteli szabályozó rendszer működtetésében. Elsődleges szerepe a törvényhozás és a végrehajtó hatalom együttesének van. Lényeges kérdés lesz azonban az országtanulmányok során, milyen köztük a munkamegosztás a számvitel szabályozásában.

3. Másfél évtizeddel a rendszerváltozások után szakembereik szakmai attitűdjét elsősorban az előírásoknak való alávetettség jellemzi. A szabálykövető magatartás a kodifikált jogrendszerben kívánatos viselkedési forma, ám a számvitel nemzetközi harmonizációjának iránya alapvetően más magatartást kíván a szakmától.

4. A fenti három állítás – amelyek igazolása értékezésem feladata – jelentősen befolyásolja az éves beszámoló által nyújtott számviteli információ szerkezetét és tartalmát. Ez utóbbi állításomat az esettanulmánnyal szeretném alátámasztani.

A továbbiakban tehát azt vizsgálom az országtanulmányok és az esettanulmány keretében, hogy a fenti állítások valóban léteznek–e, hogyan nyilvánulnak meg a három vizsgált rendszerben, milyen következményei vannak a szabályozó rendszeren belül és kívül. A gazdaság egészében megnyilvánuló hatásának vizsgálatakor azt hangsúlyozom, hogy a három ország nemzeti szabályok alapján előállított éves beszámolóinak tartalmát és szerkezetét elsősorban még mindig legerősebben az állami információigény befolyásolja, bár megjelennek bennük a harmonizációhoz illeszkedő megoldások.

2. A magyar, a román és a szlovák számviteli szabályozó rendszer fejlődése a rendszerváltozásoktól 2005-ig

A vizsgálat tárgyául választott országoknak nemcsak a számviteli szabályozó rendszerei mutatnak közös tulajdonságokat. Földrajzi szempontból a közös határok és a Kárpátok hegylánca köti őket össze.

Magyarország, Románia és Szlovákia története bizonyára segítséget nyújtana a számviteli szabályozórendszerek tanulmányozásában, de nem áll módomban a kérdéssel mélyrehatóan foglalkozni, és valószínűleg a vizsgált országok közötti aránytalanságokhoz vezetne. A továbbiakban, ha megemlítem őket, arra a területre gondolok, amin ma helyezkedik el a három ország, hiszen a mai értelemben vett Magyarország, Románia és Szlovákia a történelem folyamán más határokkal rendelkezett.

A legismertebb Közép-Európa elméletek akár földrajzi, akár történelmi szempontból könyvtárnyi irodalmat ölelnek fel. Ezért csak néhány – ebben az értekezésben fontosnak tartott értelmezést mutatok be röviden.

Történelmi tanulmányaim során gyakorta felmerült „az Elbától keletre" kifejezés, ami az Elba vonalát, délebbre pedig az egykori Pannónia határát jelölte. Ez a megközelítés azt állítja, hogy az ettől a vonaltól keletre fekvő országok feudális társadalmi berendezkedésüket, gazdaságukat illetően több száz éves lemaradást mutatnak a határvonal nyugati oldalán fekvő országokhoz képest. Ez a törésvonal Közép-Európán át, a most vizsgált országokból kettőn áthúzódik, a harmadik pedig ettől keletre fekszik (Berend, Ránki, 1976).

A fenti határvonalat másutt is meghúzták, más ismérvek alapján. Huntington (2002) korábban idézett művében, „A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulásá"-ban Európát a nyugati és keleti kereszténység határvonalánál választja ketté. Ez a vonal ilyen módon Finnországtól, a Balti-államok keleti határán, át Fehéroroszországon és Ukrajnán, az Erdély határát jelentő Kárpátokon keresztül, a Balkánon az egykori Osztrák-Magyar Monarchia és az Oszmán Birodalom határvonaláig tart. Ebben a felosztásban a közép-európai törésvonal a mai Romániát szeli ketté.

Közép-Európát, mint önálló régiót hozzávetőleg kétszáz évvel ezelőtt említették. A mai folyamatok ismeretében kiemelkedő Friedrich Naumann korát meghaladó integrációs elképzelése. Könyve, a „Mitteleuropa" – aminek a címe fogalommá vált – 1915-ben jelent meg. A Német Birodalom és az Osztrák-Magyar Monarchia vámuniója idején

olyan haladó elképzeléseket fogalmazott meg, hogy a részvevő államok megtartva kormányzatukat eltörölnék a vámhatárokat, közös pénzt vezetnének be, közösen hozott gazdasági döntéseikért közösen vállalnák a következményeket. Ennek a Közép-Európának egyértelműen Németország volt a középpontja. Naumann elképzelése szerint azonban a körülöttük lévő kisebb államok (pl. Románia) is csatlakoztak volna a későbbiekben. A vizsgált országokból a Románia tehát nem tartozott ebbe az országcsoportba.

Az első világháború után Naumann javaslata elhalványult a „Zwischeneuropa"-elképzelés előtérbe kerülése miatt. A „Köztes-Európába" a háború utáni békeszerződésekkel létrejött kisállamok tartoztak, Németország és Oroszország között. Ez az első olyan Közép-Európa koncepció, amely a vizsgált három országot magába foglalja. Németország a háború elvesztése után kialakult politikai rendben nem gondolhatott a fogalom felélesztésére. A térség felélesztését meg sem kísérelhették, hiszen a szocialista tömb kialakulása, Európa polarizálódása ezt megakadályozta (Goreczky, 2004).

A hetvenes évek végén – az enyhüléssel együtt – újra feléledt a fogalom. Lökést adott a folyamatnak az is, hogy a nyugati társadalomtudósok számára is jól látható különbségek voltak a szocialista országok között (Kiss, 2004).

Közép-Európa olyan, mint egy kaleidoszkóp. Akárhányszor belenézünk, mindig mást mutat, pedig alkotóelemei nem, csak helyzetük, és visszatükröződésük változik. Vallási, etnikai, kulturális, társadalmi, gazdasági sokszínűség jellemzi, számos történelmi konfliktus terheli, a felsorolt különbségekből is adódóan.

A vizsgálat szempontjából levonható azonban néhány fontos következtetés. Mindhárom ország egy térbeli és időbeli törésvonal mentén helyezkedik el, ahol gyakrabban voltak jelképes értelemben vett földrengések, mint a mintának tekintett Nyugat-Európában. Ez oda vezetett, hogy gyakrabban volt romeltakarítás, újjáépítés, ami az itt élők óriási energiáját emésztette fel, az áltagosnál sokkal több konfliktust generált. Állandó lemaradásban voltak, rákényszerültek vagy rákényszerítették őket arra, hogy kész megoldásokat vegyenek át (lásd később a német és/vagy francia számviteli szabályozó rendszer adaptációját), ugyanazt a feladatot rövidebb idő alatt oldják meg. Ezáltal térben és időben egyszerre jelentkeznek olyan feladatok, amik párhuzamos megoldása hihetetlen erőfeszítést igényel (lásd a számviteli szabályozó rendszerek egyidejű harmonizációja az IAS/IFRS-ekkel és az EU direktíváival).

2.1. Magyarország számviteli szabályozása

A magyar számviteli szabályozás csaknem háromszáz éves története nem képezi az értekezés tárgyát. Ebben az esetben mégis kivételt teszek. Röviden áttekintem a piacgazdaságot megelőző hosszú időszakot, mert szocialista országként kivételt képezett az egyértelműen a tervgazdálkodás és az állami vagyon bemutatását szolgáló rendszerekben, ideértve Romániát és Szlovákiát is. Hogy ez nem egyszeri esemény volt, két időpontra utalok, 1968-ra, az új gazdasági mechanizmussal bevezetett számviteli változásokra és 1987-re, amikorra – megelőzve a térség politikai változásait –, a piacgazdasághoz illeszkedő szabályozó környezet alapvonalai már kialakultak, ahogyan ezt a későbbiekben is megemlítem (Bailey, 1995).

2.1.1. Szakmatörténeti előzmények és az 1991. évi XVIII. törvény megalkotásának körülményei, célja, legfontosabb jellemzői

Magyarországon a könyvek szabályszerű vezetéséről elsőként egy XVIII. századi törvény rendelkezett. Az 1875-ös Kereskedelmi Törvénykönyv (Németországban ma is az ún. Handelsgesetzbuch tartalmazza ezeket a szabályokat) már a könyvvezetéssel, a vagyontárgyak értékelésével, a leltár- és mérlegkészítés szabályaival foglalkozott. Az 1884-es ipari törvény pontosította a vagyonértékelés fogalmát, míg az 1892-es adótörvény a vagyon- és adómérleg kapcsolatát határozta meg.

A tradíciókat folytatva, a német számvitel hatására a negyvenes években létrejött az ún. Magyar Racionalizálási Bizottság, amelynek a számvitel egységesítése, a kötelező és általános számlakeret kidolgozása volt a feladata. Munkája a világháború miatt megszakadt.

A háború után a félbe maradt munka folytatódott. Az 1502/1946 Ipari Minisztériumi rendelettel vezették be a KÁLISZ-t (Kötelező Általános Ipari Számlakeretet), ezzel együtt egységesítették a számvitelt és fogalomrendszerét. Ellenőrizhetővé tették a gyártási folyamatot, egységes elszámolással.

A háború utáni infláció miatt nagy jelentősége volt az 1790/1947-es ún. Forintmérleg-rendeletnek.

Az 1948-as államosítás és az ehhez kapcsolódó, a gazdaságot jellemző változások következtében a hatvanas évek közepéig elsősorban a központi szabályozás és ellenőrzés dominált. Megszüntették az Országos Számviteli Bizottságot, feladatait a Pénzügyminisztérium egyik osztályára bízva. Ennek ellenére az ebben az időszakban kiadott rendeletek beszámoló készítési szempontból előremutatók voltak. 1951-től új

ipari számlakeret lépett érvénybe, ezáltal a könyvvezetés áttekinthetőbb lett. A meghatározott bizonylati rendszerrel alátámasztott beszámoló készítése vált kötelezővé. A 3,692,20/1954.sz. Pénzügyminisztériumi (továbbiakban PM) rendelet már kitért a leltárra, a mérlegre, az eredménykimutatásra, a kiegészítő mellékletre és a szöveges beszámolóra. Ugyanebben az évben a magyar számviteli szakirodalomban megjelent a számvitel fogalma, amelynek a könyvvezetés, a statisztika és az ún. operatív számvitel a részei. Mindhárom rész a népgazdasági és az ehhez igazodó üzemek tervein alapul.

Az ezt követő évtized jelentős változást hozott. Több ízben is rendelkezések születtek az önköltségszámításról, a költségkalkulációról, hogy az áttekinthetőbb legyen, illetve a vállalatok nagyobb mozgásteret kapjanak ezen a területen (Baricz, 1997).

Vitathatatlan, hogy a korabeli számviteli szabályozás könyvelésközpontú, elsősorban az állami statisztikákat kiszolgáló rendszer volt. De éppen a kor sajátosságai miatt, előtérbe került a költségtervezés és –számítás, amely a később kialakuló rendszerbe is illeszkedett.

Az 1968-as év a gazdaságban és a számvitel területén is újdonságokat hozott. Gyakorlatilag egységessé vált a szabályozás Magyarországon, a szakértők szerint a térségben egyedülálló módon. Előrelépést jelentett az iparági sajátosságok figyelembe vétele, a devizagazdálkodás számviteli kezelése, az egységes számlakeret, a kötelező önköltségszámítás, a költségkalkuláció tevékenységnek megfelelő kialakítása és korszerűsítése, erősítve ezzel az üzemgazdasági szemléletet. Utolsóként említem, de kiemelkedően fontos, hogy a számvitelben deklarálták a realizációs elvet, amely már a két évtizeddel későbbi, a rendszerváltozás utáni első számviteli törvény szellemét tükrözi. A számvitel-elmélet újradefiniálta a könyvvezetés, az éves beszámoló és az ellenőrzés fogalmát.

Az új gazdasági mechanizmus ugyan elveszítette lendületét, de a számviteli szabályozás továbbra is magas színvonalú, viszonylag korszerű volt. Az 1970. évi 55. PM rendelet rögzíti a mérleg és eredménykimutatás készítésének számviteli elveit, az éves beszámoló részeit, és elkészítésének határidejét.

A nyolcvanas években – összhangban a piacgazdaságnak megfelelő információs rendszer kidolgozásával – új fogalmak, elvek jelentek meg a magyar szabályozórendszerben. A szakemberek a számvitelt információs rendszerként definiálták, amelynek a könyvvezetés, a bizonylati rendszer, a költség- és önköltségszámítás, a leltár és az éves beszámoló a részei. A számvitellel szemben megfogalmazott követelmények szerint a számvitel feladata, hogy szolgálja a központi

gazdaságirányítás, az állami költségvetés és a vállalat érdekeit, legyen korszerű és egyszerű.

Megjelent az üzleti vagy cégérték és az ipari jogvédelem fogalma. Megfogalmazódott a megbízható és valós kép követelménye, bevezették ezzel összhangban az időbeli elhatárolás és az óvatosság elvét (v. ö. a 82/1991. évi román számviteli törvény fő követelményével az információszolgáltatás tekintetében).

A nyolcvanas évek végén a jogszabályi környezet a piacgazdasághoz illeszkedően változott, új törvények, intézkedések születtek. Létrehozták a Magyar Könyvvizsgálók Egyesületét, kidolgozták a kétszintű bankrendszerhez, a vegyes vállalatokhoz kapcsolódó beszámoló és könyvvezetés sajátosságait, előkészítették az egységes vagyonalap és a későbbi beszámoló tartalmát, a PM rendeletet hozott a leltározásról, mérlegkészítésről, önköltségszámításról, a bizonylati rendről. Megalkották az 1988. évi VI. törvényt a gazdasági társaságokról, amely előírta a könyvvizsgálati kötelezettséget, a felszámolásról szóló tvr. és a hozzákapcsolódó a felszámolás számviteléről és zárómérlegéről szóló PM rendeletet. Ugyancsak ebben az évben született törvény az általános forgalmi adóról és a személyi jövedelemadóról. Ekkor kezdődött a külföldi könyvvizsgáló cégek hazai működése (Nagy, 1997).

Az átmeneti gazdaságok az azonos feladatok és célok ellenére sajátosságokkal is rendelkeztek. Jaruga[40] a magyar és a lengyel gazdaságot jellemezve négy tényezőt emelt ki, amelyek megkülönböztetik őket a többi átmeneti gazdaságtól. A költségvetés kevésbé redisztributív szerepét, a vegyes vállalatok létezését és relatív ismertségét, az ellenőrzés kiemelt fontosságát (amely makroökonómiai uniformizáltságot jelent, mikroökonómiai szempontból szigorú pénzügyi kontrollt) és a vezetői számvitel jelentőségének növekedését (Boross, Clarkson, Fraser, Weetman, 1995:714).

A törvényalkotóknak ennek ellenére nehéz feladatot kellett megoldani. Mintá(ka)t kellett keresni, amelyeket alkalmazni kellett egy akkor még nem működő piacgazdaságra, a korábbitól jelentősen eltérő tulajdon- és gazdaságirányítási viszonyok között. További lényeges szempont volt a magyar számviteli tradíciók és az ennek hátterében álló, a korábbi fejezetekben tárgyalt társadalmi-gazdasági tényezők figyelembevétele. Megvizsgálva a számviteltörténeti előzményeket, a jogrendszert, a vállalkozások finanszírozását és az állam szerepét, információigényét, a magyar számviteli rendszer egyértelműen a kontinentális számvitelű országokhoz tartozik.

[40] Jaruga, A.A. (1990) Accounting functions in socialist countries. – *British Accounting Review*, 22, (1), pp.51-77.

Ahogyan a kelet-közép-európai régió más államai, így Magyarország is – elsősorban történelmi okokra visszavezethetően – jogrendszerében, számviteli szabályozásában a német mintát követette (Roberts, Weetman, Gordon, 1998, Boross, Clarkson, Fraser, Weetman, 1995). A törvény előkészítése során felhasználta Ausztria, Németország gyakorlati tapasztalatait. Nyugat-európai szervezetek és szakemberek tanácsadóként és a szakmai oktatásban is segítséget nyújtottak. Így például a brit kormány Know-How Alapja, amelynek a román szabályozó rendszer fejlesztésében kiemelkedő szerepe volt[41] (Roberts, Weetman, Gordon, 1998).

Milyen tényezők befolyásolták a törvény előkészítését? Boross, Clarkson, Fraser és Weetman az 1993-ban Magyarországon készített kérdőíves kutatásukban az alábbi szempontokat fogalmazták meg: a fiskális szemlélet (amely a számviteli eredményt tekinti a társasági adóalap kiindulópontjának), a lehetséges EU tagság (amely a vizsgálat szempontjából a számviteli szabályozás illeszkedését jelenti), a tőzsde fejlődése, a külföldi tőke vonzása, a könyvvizsgálói kamara létrejötte (amely a szakmai kontrollt erősítené), a kormány információszükséglete (amely a számviteli adatokat tekinti a nemzetgazdasági statisztikák alapjának), a részvényesek és hitelezők információszükségletei (Boross, Clarkson, Fraser, Weetman, 1995).

Az előkészítő munkálatokat végzők, ahogyan az 1991. évi XVIII. törvény preambulumában is olvasható, a nemzetközi számviteli elvekkel összhangban lévő törvényjavaslatot nyújtottak be elfogadásra. A törvény szerkezetében és tartalmában erőteljesen hasonlított az EGK 4. irányelvéhez.

Elsősorban a beszámoló készítéshez kapcsolódó előírásokat tartalmazta, nem voltak benne a könyvvezetésre vonatkozó részletes szabályok, és nem tartozott hozzá végrehajtási rendelet sem. A számviteli szabályozást kialakító szakemberek elképzelése az volt, hogy olyan szakkönyvek jelennek majd meg, amelyek segítik a keret jellegű törvény egységes értelmezését, megkönnyítve ezzel a vállalkozások könyvelését, beszámolójuk összeállítását, mindazonáltal nem kötelező jellegűek. A nemzetközi szakirodalom kiemeli az ún. kék könyve(ke)t[42] (Roberts, Weetman, Gordon, 1998, Illés, Weetman, Clarkson, Fraser, 1996). A magyar szakemberek a művet valóban napi munkájukat segítő kézikönyvként használták.

---

[41] lásd 2.2.1. fejezet, King, N. –Beattie, A. –Cristescu, M. –Weetman, P. (2001) Developing accounting and audit in a transition economy: the Romanian experience. – *The European Accounting Review*, (10),1, pp.149-171.

[42] *Könyvvezetés a kettős könyvvitel rendszerében (Módszertani útmutató a vállalkozások számára)* (1993) szerk: Dudás Jánosné Saldo, Budapest („Blue Books" – A szerző megjegyzése)

2. táblázat
Az EGK 4. irányelve és az 1991. évi XVIII. törvény a számvitelről szerkezeti összehasonlítása

Az EGK 4.irányelve		Az 1991. évi XVIII.törvény	
I.	Általános előírások	I.	Általános rendelkezések
II.	A mérlegre és az eredménykimutatásra vonatkozó általános szabályok	II.	Beszámolás és könyvvezetés
III.	A mérleg tagolása	III.	Éves beszámoló
IV.	Előírások a mérleg egyes tételeihez	IV.	Egyszerűsített mérleg és eredménylevezetés
V.	Az eredménykimutatás felépítése	V.	Nyilvánosságra hozatal és közzététel
VI.	Előírások a eredménykimutatás egyes tételeihez	VI.	Könyvvizsgálat
VII.	Értékelési szabályok	VII.	Könyvvezetés
VIII.	A kiegészítő melléklet tartalma	VIII.	Jogkövetkezmények
IX.	Az üzleti jelentés tartalma	IX.	Az Országos Számviteli Bizottság
X.	Nyilvánosságra hozatal	X.	Záró rendelkezések
XI.	Könyvvizsgálat		
XII.	Záró rendelkezések		

A fenti elképzelés a szabályozás irányítóitól és a szakma egészétől nagyfokú rugalmasságot kívánt. Figyelembe véve a gazdasági, társadalmi, kulturális hagyományokat, a haladó szelleműnek és célszerűnek tűnő módszer nehezen megvalósítható volt.

Illés, Weetman, Clarkson és Fraser (1996) korábban említett kérdőíves felmérése alátámasztja a fenti megállapítást. Az 1991. évi törvény lehetőséget ad, hogy a vállalkozások a számviteli politikájukban válasszanak a törvény adta lehetőségek közül. A felmérés alapján megállapították, hogy a vállalkozások sok esetben a régi beidegződések, illetve kényelmi szempontok alapján döntenek, és nem a számukra legmegfelelőbb információ előállítását tekintik elsődlegesnek.

A magyar számviteli szabályozó rendszert alakító szakemberek a kilencvenes évek folyamán a probléma kezelését más mederbe terelték.

A 2. táblázatból azt a következtetést vonom le – figyelembe véve, hogy a III. fejezet tartalmazta a mérlegre, az eredménykimutatásra, a kiegészítő mellékletre és az üzleti jelentésre vonatkozó előírásokat, a mellékletek pedig az előírt sémákat –, hogy a 4. irányelv és a magyar számviteli törvény szerkezete lényegileg azonos. A fejezetcímek

közötti eltérésekre kézenfekvő magyarázat adható, illetve egy nagyon fontos tartalmi különbségre is rámutat.

Míg a magyar szabályozás törvény, addig az EGK 4. irányelve olyan előírás, amellyel ellentétes nemzeti szabályozást a tagállamok nem alkalmazhattak 1986. január 1-jétől. Nincsenek benne előírások a könyvvezetésre vonatkozóan és jogkövetkezmények. Lényeges különbség az összehasonlításnál, hogy a magyar számviteli törvény két különböző beszámolóval foglalkozik, amely mögött eltérő könyvvezetési előírások állnak. Míg Magyarországon 2003. december 31-ig az egyszeres könyvvezetés bizonyos feltételekkel alkalmazható volt, addig az európai és a nemzetközi előírások is csak a teljesítés szemléletén alapuló (kettős) könyvvezetést engedélyezik a társas vállalkozásoknak.

Visszatérve a tradíciókhoz, ismét létrehozzák az Országos Számviteli Bizottságot, mint független testületet több, mint három és fél évtized után „a számvitel elméletének és alkalmazott módszertani megoldásának fejlesztésére, a törvényben foglalt számviteli alapelvek gyakorlati érvényesülésének elősegítésére”[43].

Az 1991. évi XVIII. törvény I. fejezete a törvény célját és hatályát rögzíti, amelynek értelmében kiterjed a gazdálkodókra, akik a vállalkozások[44], a költségvetés alapján gazdálkodó szervek, az egyéb szervezetek, a Magyar Nemzeti Bank.

A II. fejezet a beszámolási kötelezettséggel, a könyvvezetéssel, és a kettő kapcsolatával foglalkozik. A vállalkozásokra vonatkozóan ez a következőképpen alakul.

Ez a fejezet tartalmazza a számviteli politika és a hozzátartozó értékelési, leltárkészítési, pénzkezelési és önköltségszámítási szabályzat elkészítésének kötelezettségét. Az utóbbi alól az egyszeres könyvvitelt vezetők kivételek. Itt határozza meg a törvény a számviteli alapelveket. A kettős könyvvezetésűeknek a vállalkozás folytatásának elve, a teljesség elve, a valódiság elve, a világosság elve, a következetesség elve, a folytonosság elve, az összemérés elve, az óvatosság elve, a bruttó elszámolás elve, az egyedi értékelés elve, az időbeli elhatárolás elve.

---

[43] 1991. évi XVIII. törvény a számvitelről 89. § (1)

[44] „vállalkozó: minden olyan gazdálkodó, amely a saját nevében és kockázatára nyereség- és vagyonszerzés céljából üzletszerűen, ellenérték fejében termelő, vagy szolgáltató tevékenységet (a továbbiakban: vállalkozási tevékenység) végez…”(2000. évi C. törvény a számvitelről 3.§ (1))

3. táblázat
A beszámolási és könyvvezetési kötelezettség, a hozzátartozó beszámolófajták és könyvvezetés
(Forrás: Borbély, 1997:14)

Feltételek	Beszámolási forma	Könyvvezetés
Ha két egymást követő évben a mérleg fordulónapján a következő három mutató közül kettő az alábbi határérték alatt marad: Mérlegfőösszeg: 150 millió Ft Éves nettó árbevétel: 300 millió Ft Foglalkoztatottak száma: 100 fő, akkor	egyszerűsített éves beszámolót készít, (mérleg, eredménykimutatás, kiegészítő melléklet)	kettős könyvvezetésre kötelezett
Egyébként	éves beszámolót készít, (mérleg, eredménykimutatás, kiegészítő melléklet, üzleti jelentés)	kettős könyvvezetésre kötelezett
Ha a vállalkozás anyavállalatnak minősül, ha egy másik vállalkozónál közvetlenül, vagy közvetve meghatározó befolyást gyakorol, úgy	Összevont (konszolidált) éves beszámolót (mérleg, eredménykimutatás, kiegészítő melléklet) és összevont (konszolidált) üzleti jelentést készít,	kettős könyvvezetésre kötelezett
Az a jogi személyiség nélküli gazdasági társság, amelynek nettó árbevétele két egymást követő évben nem haladja meg az 50 millió Ft-ot, függetlenül a mérleg főösszegétől és a foglalkoztatottak számától	és ebben az esetben egyszerűsített mérleget készít	egyszeres könyvvezetést vezethet

A korábban bemutatott számviteli hatásoknak megfelelően ebben az időszakban a legerőteljesebben érvényesülő alapelv az óvatosság elve volt. Az előképnek tekintett német és osztrák számviteli szabályozásban érvényesülő, nem nevesített legkisebb és legnagyobb érték elve, és a szabályosság, mint a számvitelben alkalmazott alapvető magatartás gyakorlatilag felülírta a törvény összes többi alkalmazandó elvét.

A III. fejezet a legterjedelmesebb, tartalmát tekintve a legfontosabb, az éves beszámolóra vonatkozó általános szabályokat, a mérleg tagolását és tételeinek tartalmát, a mérlegtételek értékelésének általános szabályait (a vállalkozás folytatásának elve, a következetes értékelés alkalmazása, a mérleg alátámasztása leltárral, az értékcsökkenések és –vesztések elszámolása ismertté válásakor) tartalmazza. A törvény

ezen a ponton határozza meg – csaknem teljes összhangban a 4. irányelvvel – az eszközök beszerzési és előállítási költségeit, értékcsökkenésüket, értékvesztésüket.

Ezután az éves beszámoló további részei, az eredménykimutatás tételei és tartalma, a kiegészítő melléklet következik, majd az üzleti jelentés.

Ugyancsak ez a fejezet tartalmazza az egyszerűsített és az összevont (konszolidált) éves beszámolóra vonatkozó szabályokat. Az utóbbiak meglehetősen szűkszavúak. A konszolidáció folyamatát és szabályait még nem kodifikálják.

A IV. fejezet az egyszeres, azaz pénzforgalmi szemléletű könyvvezetés alapján készült egyszerűsített mérleg tartalmát és tagolását írja elő.

Az V. fejezet a nyilvánosságra hozatali és közzétételi kötelezettséget taglalja. Az előírások szigorúak, megfelelnek a 4. irányelv előírásainak. A letétbe helyezés a cégbíróságon történik az ott bejegyzettek számára. A közzététel árbevételi határokhoz kötött 1994-től 1998-ig, amikortól minden kettős könyvvezetésű vállalkozásnak kötelező a közzététel.

A VI. fejezet a könyvvizsgálati kötelezettséget írja elő, és a közzétételhez köti. Előírja a könyvvizsgálat célját, a könyvvizsgálói jelentés tartalmát, a hitelesítő záradék szövegét.

A VII. fejezet a könyvvezetéssel kapcsolatos előírásokra korlátozódik, a kettős és az egyszeres könyvvezetés tekintetében is. Az egységes számlakeret adja az egyetlen, a könyvvezetésbe „beavatkozó" ajánlást. A vállalkozók számlarendjével, a könyvviteli zárással és a bizonylati renddel kapcsolatos előírások is itt szerepelnek.

„A számlakeret szerkezeti felépítését három fő rendező elv határozza meg. Az ún. mérlegelv (mérlegszámlák), az üzemgazdasági elv (költségszámlák) és az eredményelv, másként rentabilitási elv (eredményszámlák).

Az számviteli törvény által ajánlott számlakeret a következőképpen épül fel" (Borbély, 1997:34).

„Az 1-4. számlaosztály tartalmazza a mérlegszámlákat, ezen belül az 1-3. számlaosztály az eszközszámlákat, a 4. számlaosztály pedig a forrásszámlákat. E számlaosztályok számlái biztosítják a mérleg elkészítéséhez szükséges adatokat.

Az eredménykimutatás elkészítéséhez, az adózott eredmény megállapításához szükséges adatokat az 5. és a 8-9. számlaosztály számlái tartalmazzák.

A 6-7. számlaosztály – a gazdálkodó döntésének megfelelően – használható vezetői információk biztosítására…lehetővé teszi… a költséggazdálkodás, önköltségszámítás sajátos rendszerének kialakítását.

A 0. számlaosztály azokat a nyilvántartási számlákat tartalmazza, amelyeken kimutatott tételek az adott üzleti év mérleg szerinti eredményét, a mérlegfordulónapi saját tőke összegét közvetlenül nem befolyásolják.” [45]

A VIII. fejezet a jogkövetkezményeket elsősorban a Polgári Törvénykönyv, meghatározott esetekben Büntető Törvénykönyv hatálya alá utalja.

A IX. fejezet az Országos Számviteli Bizottság létrehozásáról és a fentiekben leírt feladatairól rendelkezik.

A záró rendelkezések a hatálybalépést, az átmeneti rendelkezéseket, a felhatalmazásokat tartalmazzák. A kormány rendeletben szabályozza a költségvetés alapján gazdálkodó szervek, az egyéb szervezetek, a biztosítóintézetek, pénzintézetek, a Magyar Nemzeti Bank könyvvezetését és beszámoló készítését.

Az eredeti (1991-ben elfogadott) törvény megfelelt a törvényalkotók elvárásainak. Keretjellegű volt, elsődleges követelményként a megbízható és valós képet határozta meg. Eurokonformnak, a piacgazdaság információigényét kiszolgálónak lehetett minősíteni még úgy is, hogy jó néhány ponton eltért a 4. irányelv előírásaitól.

Az értékpapírok, befektetések értékelésénél eltérés mutatkozott a könyv szerinti értéknél és az értékelés időpontjánál. A céltartalékokat részben eltérően értékelték, ehhez kapcsolódva a kétes követelések kezelése is más volt. Az idegen devizában megadott eszközök és források értékelésénél túlhangsúlyozták az óvatosság elvét. A leltározás folyamatára és értékelésére vonatkozó szabályok is eltértek. A magyar számviteli törvény a jelentős befolyást 25%-nál magasabb részesedésnél kezelte, míg a direktíva 20% felett. A beszámoló nem adott információt a részesedési viszonyban lévő vállalkozásokkal kapcsolatos eszközökről és forrásokról (Boross, Clarkson, Fraser, Weetman, 1995). Értékelési megoldásainál az óvatosság elvét hangsúlyozta, akár ellentmondásba is kerülve a valódiság elvével.

A fent említett kérdőíves vizsgálat, amely kis mintán alapult, a korábbi számviteli gyakorlat és a XVIII. törvény közötti különbségeket vizsgálta. A szerzők a vizsgálat összegzésében külön kitértek az állam túlzott fiskális szemléletére, és felhívták a figyelmet arra, hogy az óvatosság elvének kevésbé szigorú alkalmazása több állami bevételt hozhatna. A magyar számvitelt erősen könyvelés-központúnak, ezáltal bürokratikusnak és időigényesnek tartották. Felhívták a figyelmet arra is, hogy mindez

[45] 1991. évi XVIII. törvény a számvitelről 78. § (2,3,4,5)

elriaszthatja a hőn áhított külföldi tőke beáramlását az országba (Boross, Clarkson, Fraser, Weetman, 1995).

2.1.2. A módosítások oka és tartalma

A számviteli törvényt többször módosították. Ennek okát legalább három dologban kell keresnI. A magyarországi piaci viszonyok alakulása sok esetben nem felelt meg az eredeti törvényben feltételezettnek, ami természetes, hiszen egy új szabályok alapján működő, a világgazdasági folyamatokba teljesen integrálódó gazdaságnak előre nem látható tényezői, folyamatai lehetnek. Az Európai Unióhoz való csatlakozás kötelezően előírta a jogharmonizációt. Bár a korábbiakban bemutattam, hogy a 4. irányelv és a XVIII. számviteli törvény szerkezete nagyon hasonló, a nemzeti sajátosságokból adódó különbözőségeket a csatlakozási folyamat előrehaladtával ki kell küszöbölni. Nem elhanyagolható az a tény sem, hogy a globalizáció felgyorsulásával a számvitel nemzetközi harmonizációjának igénye és folyamata egyre inkább előtérbe került.

A törvény alkotóinak az a szándéka, hogy a számviteli szakirodalom ad majd iránymutatást a könyvvezetésre vonatkozóan, a kilencvenes években egyre inkább meghiúsult. A kodifikált joggal rendelkező országok társadalmi-kulturális háttere sokkal inkább megfelel az előírásokat igénylő, figyelembe vevő magatartásnak, azaz a szabályosságnak. A piacgazdaság magyar szereplőitől idegen volt – különösen, ha azt megelőző négy és fél évtized szakmai, szellemi, lelki hatásait is figyelembe veszem – a törvények önálló értelmezése. A jogi környezet is hátráltatta ennek az előremutató szakmai magatartásnak a kifejlődését. Az állam fiskális szemlélete beszűkítette a számviteli törvény adta a választási lehetőségeket, a hatósági (esősorban adóhatósági) ellenőrzés nem engedett szabad teret a számviteli problémák önálló, a kerettörvény előírásainak megfelelő értelmezésére, mert a szakemberek az adóminimalizálás kényszerpályájáról nem tudtak, és nem akartak letérni.

Magyarország ezért a törvény bővítésének útját választotta, szemben a másik két vizsgált országgal. Azaz a megjelölt években egy vagy több törvénnyel módosította az 1991. évi XVIII. törvényt.

A módosítások közül jó néhány fogalmakat pontosít, kibővíti azokat, ami elsősorban abból adódik, hogy a keretjellegű törvény lehetőségeket ad a különféle értelmezésekre, amelyet azonban a vállalkozások jelentős része a társasági adó törvénynek megfelelően értelmez.

Az első módosítás érintette többek között a vagyonértékelést, különös tekintettel a devizában és valutában kifejezett eszközökre és forrásokra. Az árbevétel és export árbevétel fogalmának és tartalmának pontosítását, illetve az összevont (konszolidált) éves beszámoló készítésének, nyilvánosságra hozatalának és auditálásának szabályait. Jelentősen bővítette a kiegészítő melléklet tartalmát. A módosítás a magyar gazdaság változásaihoz kapcsolódott, a forint külkereskedelemben való alkalmazásához (az exportárbevétel tartalmának pontosítása, a devizás eszközök és források értékelése) és azon vállalkozások számának növekedéséhez, amelyek jogilag ugyan önállóak, de gazdálkodásukat tekintve olyan szorosan kapcsolódnak egymáshoz, hogy beszámolójuknak is tükröznie kellett ezt a tényt. A törvény változásait a piacgazdaságra való áttérés indukálta, amelynek hátterében felismerhetők voltak a globalizált világgazdaság hatásai. A nagymértékű tőkebeáramlás következtében az anya- és leányvállalatok száma erőteljes növekedett. A törvénymódosítás az utóbbi területen az EGK 7. összevont éves beszámoló készítéséről szóló irányelve alapján történt, azzal csaknem azonosan.

1995-ben a törvénymódosítás megváltoztatta az eszközök értékelésének szabályait, lehetővé tette a befektetett eszközök értékhelyesbítésének alkalmazását. Szabályozta a már bejegyzett társaságoknál a forintról devizára és devizáról forintra való áttérés szabályait a nyilvántartásoknál, pontosította a saját tőkével kapcsolatos korábbi előírásokat, az eredménytartalék felhasználhatóságát.

Az értékhelyesbítés alkalmazásának lehetősége összefüggésben volt a forint folyamatos leértékelésével. Ez a tény különösen befolyásolja azoknak a vállalkozásoknak a helyzetét, amelyek beruházásaik nagy részét devizahitelből finanszírozták, hiszen az árfolyamveszteségek jelentősen ronthatták az eredményt, ezáltal a saját tőke értéke is kedvezőtlenül változott. Az értékhelyesbítés (kimutatás piaci értéken) és az ennek megfelelően képzett értékelési tartalék a vagyonban kompenzálhatta a kedvezőtlen változást, anélkül, hogy a vállalkozás által előállított realizált eredmény kimutatását befolyásolta volna.

4. táblázat
Az 1991. évi XVIII. törvény a számvitelről módosításai

Év	A változás tárgya	A változás oka	A változás iránya
1993	Valuta átszámítás (Export)árbevétel Konszolidáció	Megbízható-valós kép A piacgazdaság változása	EGK. 4. irányelv EGK 7. irányelv
1995	Értékhelyesbítés Átszámítás forintról devizára és devizáról forintra	A magas infláció A piacgazdaság változása	
1996	A számviteli politika írásba foglalása Új számviteli alapelvek Új szabályok a lízingre A bekerülési érték változása A saját tőke tartalmának változása A támogatások, térítés nélkül átvett eszközök elszámolása A devizában felvett hitelek elszámolása Sajátos elszámolási esetek, amikor nem érvényesül a vállalkozás folytatásának elve Az egyszeres könyvvezetés és beszámoló tartalmának változása	Megbízható-valós kép Megbízható-valós kép, A piacgazdaság változása Megbízható-valós kép Megbízható-valós kép Megbízható-valós kép A piacgazdaság változása A piacgazdaság változása, Megbízható-valós kép	IAS 1 IAS keretszabály IAS 17 EGK. 4. irányelv EGK. 4. irányelv IAS szerinti árfolyam-kezelés Kontinentális megoldás
1997	A külföldi társaságok fióktelepeinek kötelezettségei A könyvvizsgálati kötelezettség Hibahatárok megállapítása	A piacgazdaság változása Országon belüli jogharmonizáció Megbízható-valós kép	 EGK 8. irányelve
1998	Előtársaság Közbenső mérleg	Jogharmonizáció	

Az áttérés szabályozása azzal a ténnyel függött össze, hogy a vámszabadterületi társaságokra engedélyezett kedvezményeket kiterjesztették az előírásoknak megfelelő belföldi társaságokra is, de a forintról devizára és a devizáról forintra történő áttérés módszereit és követelményeit eddig nem fektették le. Egységes szabályozás hiányában a beszámolók nem mutatták volna minden esetben valós és hű képet a vállalkozás vagyoni, jövedelmi, pénzügyi helyzetéről.

Roberts, Weetman és Gordon idézett művükben (1998) megvizsgálták, hogy mely IAS-eket adaptálta erre az időszakra a magyar szabályozás. Az IAS 1, 2, 4, 10 és 18 előírásait teljesen, az IAS 8, 24, 34, 16, 9, 19, 21, 22, 27, 31[46] előírásait részben alkalmazta már a számviteli törvény.

A harmadik módosítás, 1996-ban a legnagyobb horderejű, hiszen több területet érint az eddigieknél, és elsősorban nem kiegészítéseket, hanem módosításokat tartalmaz. Ilyenek a számviteli alapelvek kiegészítése; az ellenőrzés, önellenőrzés hatásainak bemutatása a beszámolóban; a beszerzési és előállítási költség tartalmának változása; a támogatások, juttatások, térítés nélküli átadások-átvételek elszámolása; a saját tőke tartalmának változása; a beruházásokhoz igénybe vett devizahitelek árfolyamváltozásainak elszámolása; a gazdasági társaságok megszűnésével kapcsolatos elszámolások; változások az egyszeres könyvvezetésben. Tovább pontosították a saját tőkére vonatkozó előírásokat, az időbeli elhatárolások eseteit, tovább bővült a kiegészítő melléklet. Nem utolsó sorban említést kell tenni arról, hogy kötelezővé vált a számviteli politika írásba foglalása, a hozzátartozó szabályzatokkal együtt.

A jelentős változások több okra vezethetők vissza. Mindenekelőtt fontos megjegyezni, hogy a magyar gazdaság 1996-ra eljutott abba az állapotába, amelyben már megjelent a legtöbb piacgazdaságra jellemző gazdasági esemény, értékelési probléma. Ezek szabályozása a számviteli törvényben elengedhetetlen volt. A lehetséges megoldási formákat ez esetben is a nemzetközi előírások kínálták. Mind az EGK 4. irányelve, mind az IAS számos szabályozási ponton több lehetőséget kínál az adott vagyonrész vagy eredménytényező elszámolására. Míg egy nemzetközi előírás, amely mögött nem áll sem törvények által befolyásoltan működő gazdaság, sem pedig kötött, nehezen változtatható számviteli tradíciók, „elviseli" a többféle lehetőséget, addig egy kontinentális típusú számvitelt alkalmazó ország szabályozása nem. Ki kellett tehát azokat a lehetőségeket válogatni a nemzetközileg is elfogadottak közül, amelyek megfelelnek az itthoni piacgazdasági viszonyoknak, ellenkező esetben a beszámolók és az azt alátámasztó könyvvezetés ugyanazt a gazdasági eseményt másként regisztrálja majd. Azóta a nemzetközi standardokkal szemben is fontos követelmény, hogy egységes megoldásokat kínáljon, éppen a fenti okból adódóan. Az 1997. január 1-jétől hatályos változások leginkább a nemzetközi számviteli standardok által ajánlott megoldási módokat alkalmazták. Ezzel a módosítással ez eddig tipikusan

[46] l. 1. számú melléklet az IAS-ekről

kontinentálisnak nevezett magyar számvitelbe elkezdtek beszivárogni az angolszász elemek. Vizsgáljuk meg, mi az oka ennek az irányváltoztatásnak! Az EGK 4. irányelvét 1978-ban fogadták el. Az évek során folyamatos karbantartása, frissítése nem történt meg, ebből következően számos, a vizsgált időszakra mindennapossá vált problémával (pl. pénzügyi instrumentumok, árfolyamváltozások hatása, lízingügyletek) nem foglalkozott.

A negyedik módosítás (1997), amely a külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeinek beszámolóját érinti, illetve a korábban szabályozott kérdések pontosítását, felülvizsgálását (ilyen a hibák minősítése, az egyszeres könyvvezetésre vonatkozó szabályok, a saját tőke elemeinek módosítása, a kockázati tőkebefektetésekről és tőketársaságokról szóló előírások). Ezek a változások elsősorban a magyar gazdaságban, számvitelben megjelenő problémákra adnak választ. Külön is meg kell említeni, hogy a könyvvizsgálattal kapcsolatban történt változások összhangban álltak a Magyar Könyvvizsgálói Kamara létrejöttével, illetve e kamarai törvény megalkotásával. Ezzel az állami ellenőrzés mellett létrejött a független, tisztán szakmai ellenőrzést biztosító szervezet.

Az ötödik, utolsó lényeges módosítás a gazdasági társaságokról szóló törvény változásához kapcsolódik. Legjelentősebb szabályozási területei az előtársaságokat, az átalakuló társaságokat és a hitelezői érdekeket védik.

A számviteli törvény az ezredfordulóra elveszette rugalmasságát, normativitását, hatalmas terjedelműre duzzadt, számos ellentmondást tartalmazott, a szakemberek úgy érezték, bizonyos kérdéseikre mégsem válaszol. Az óvatosság elve továbbra is központi szerepet játszott, mégis oldódott némileg - a nemzetközi harmonizációs hatások eredményeképpen - az erőteljes kontinentális jelleg (Borbély, 2003a).

Érdemes megvizsgálni a hazai szakemberek értékelését is. „A számviteli törvényünk európai színvonalú jogszabály, amely általánosan az irányelvekben foglaltaknak eleget téve fogalmazza meg az előírásait, de számos intézkedésében az IAS-ek hatása is érezhető…az EU-hoz való csatlakozásunkig csak finomításokat kell a törvény várhatóan 2001. január 1-jével hatályba lépő újrakodifikált szövegében végrehajtani.” (Kapásiné, Eperjesi, 1999:184)

1998-ban, az Unióhoz való csatlakozási tárgyalások során felülvizsgálták az akkor hatályos magyar számviteli törvényt. Ennek eredményeképpen alkották meg a 2000. évi C. törvényt a számvitelről.

2.1.3. A 2000. évi C. törvény eurokompatibilitása

A számviteli törvény újrakodifikálása tehát egyszerre volt belső és külső kényszer.

Az idézett szerzők a szabályozással kapcsolatos követelményeket és a jövőképet az alábbiakban fogalmazzák meg. „Az EU majdani tagjaként a számviteli szabályozásnak, az irányelveknek megfelelő törvényi vagy standardokon alapuló rendszere tekintetében számunkra fő kérdés a szabályozás rugalmassága. A számviteli törvényünk számos részletes, a módszertani útmutatókba illő előírást is tartalmaz, amelyeknek a változásokhoz való igazítása hosszadalmas, ezért azokat a törvényből célszerű lenne kiemelni. Ezen a helyzeten javítani fog a magyar számviteli standardok kidolgozását és alkalmazásuk feltételeinek megfogalmazását tartalmazó középtávú stratégiai célkitűzés megvalósítása. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy a szabályozás időtállósága is feltétele a teljes harmonizáció eredményességének." (Kapásiné, Eperjesi, 1999:184)

A 2000. évi C. törvény áttekintésekor arra keresem a választ, hogy a kijelölt rövid távú program, a rugalmasság megvalósítása, a túlzottan terjedelmes és részletes törvény áltáthatóbbá tétele sikeres volt-e. Megváltoztak-e a korábbi törvény hátrányos vonásai, figyelembe véve az Európai Unió akkori és várható előírásait és a hazai követelményeket?

A számviteli törvény szerkezete tisztább lett. Tizennégy fejezete elkülöníti a különböző beszámolóformákat, a sajátos beszámolási kötelezettségeket, meghatározza a számviteli szolgáltatásokat. Szemléletmódjában is jelentős változás következett be. Gyengült az eddig nagyon erőteljes óvatosság elve a valódiság elvéhez képest. Erősödött az összemérés és a lényegesség elve. A törvény előírásaitól a megbízható és valós kép érdekében - szigorú feltételek mellett - el lehet térni, a 4. irányelv[47] előírásait betartva. A törvény terjedelme az újrakodifikálással nem csökkent, bár szerkezete arányosabb, tartalmi előírásai a korábbiakhoz hasonlóan nagyon részletesek.

A továbbiakban röviden áttekintem a 2000. évi C. törvény tartalmát.

Az I. fejezet az általános rendelkezéseket tartalmazza. Eltérően a korábbiaktól értelmező rendelkezéseket is tartalmaz, ami pozitív változásnak is tekinthető. Ugyanakkor nem számviteli jellegű fogalmakat is definiál, ami további jogértelmezési problémákat is felvethet.

[47] 2000. évi C. törvény a számvitelről 4. § (4, 5)

5. táblázat
Az 1991. évi XVIII. törvény és a 2000. évi C. törvény a számvitelről szerkezeti összehasonlítása

Az 1991. évi XVIII. törvény		A 2000. évi C. törvény	
I.	Általános rendelkezések	I.	Általános rendelkezések
II.	Beszámolás és könyvvezetés	II.	Beszámolás és könyvvezetés
III.	Éves beszámoló	III.	Éves beszámoló
IV.	Egyszerűsített mérleg és eredménylevezetés	IV.	Egyszerűsített éves beszámoló
V.	Nyilvánosságra hozatal és közzététel	V.	Egyszerűsített beszámoló
VI.	Könyvvizsgálat	VI.	Összevont (konszolidált) éves beszámó
VII.	Könyvvezetés	VII.	Sajátos beszámolási kötelezettségek
VIII.	Jogkövetkezmények	VIII.	Számviteli szolgáltatás
IX.	Az Országos Számviteli Bizottság	IX.	Nyilvánosságra hozatal és közzététel
X.	Záró rendelkezések	X.	Könyvvizsgálat
		XI.	Könyvvezetés, bizonylatolás
		XII.	Jogkövetkezmények
		XIII.	Az Országos Számviteli Bizottság
		XIV.	Záró rendelkezések

A jogalkotók kinyilvánítják a megfelelést az uniós irányelveknek. Változás, hogy szűkíti és tisztázza a hatálya alá esőket. Egyértelművé teszi, hogy csak a gazdálkodók tartoznak a törvény hatálya alá. Értelmezésében gazdálkodónak minősül „a vállalkozó, az államháztartás szervezetei, az egyéb szervezet, a Magyar Nemzeti Bank, továbbá az általuk, illetve természetes személyek által alapított egészségügyi, szociális és oktatási intézmény”.[48]

A II. Beszámolás és könyvvezetés fejezetben több, a korábbiakhoz képest lényeges változás van. Itt fogalmazódik meg az eltérési lehetőség a megbízható és valós kép érdekében. Az üzleti év bizonyos feltételek mellett eltérhet a naptári évtől. Jelentős változtatás a magyar számviteli szabályozásban, hogy fokozatosan (2003 végéig) megszűnik a vállalkozások számára az egyszeres könyvvezetés. Ez a tény egyszerre fejlődést ugyanakkor a szabályozás egyik negatív vonását okozza. Megszűnik a teljesítés szemléletének ellentmondó, kevesebb információt adó könyvvezetési forma, ugyanakkor a vállalkozásoknak, függetlenül méretüktől ugyanazt a szerkezetű, a beszámolót megalapozó információt kell előállítani, függetlenül a vállalkozás méretétől.

[48] 2000. évi C. törvény a számvitelről 3. § (1)

Ez alapvetően ellentmond a fejezetben megfogalmazott költség-haszon összevetése elvnek, és egyben a szabályozás rugalmatlanságára is felhívja a figyelmet. A kilencvenes évek végén a magyar gazdaságban igen nagy számban vannak mikro- és kisvállalkozások, amelyek semmiféle könnyítést sem kapnak a könyvvezetésre fordított idő és pénz tekintetében. Az egyszerűsített beszámolót sokkal inkább nevezhetnénk szűkített beszámolónak.

A III-IV-VI. fejezetek az éves beszámoló különböző – kettős könyvvitelen alapuló – formáit tartalmazzák.

A beszámoló formailag és tartalmilag is változott. Az EGK 4. irányelvének megfelelően két mérlegformát és négy eredménykimutatást ír elő. Lehetségessé váltak az összevonások és továbbrészletezések, illeszkedve a lényegesség elvéhez. A beszámolók tételei kibővülnek a kapcsolt és egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozásokkal kapcsolatos vagyonrészekkel és eredménytényezőkkel.

Változott az éves és egyszerűsített éves beszámoló határértékeinél a foglalkoztatottak száma, százról ötven főre. Változtak, esetenként egyszerűsödnek az eszköz- és forrásértékelési szabályok, a valódiság elvét előtérbe helyezve.

Pontosították a bekerülési érték fogalmát, változott a céltartalékok értelmezése, megfelelően a nemzetközi előírásoknak, és a megbízható és valós képre hivatkozva a saját tőke tartalma. Bővült a törvény a pénzügyi instrumentumokkal kapcsolatos gazdasági események elszámolási szabályaival, ez megmutatkozik az eredménykimutatás megfelelő sorában is.

Változott a rendkívüli eredményt befolyásoló tényezők minősítése. Megszűnt a szokásos és szokásos mértéken felüli minősítés. Az eredménytényező értelmezése jelentősen eltér az irányelvek és a nemzetközi standardok értelmezésétől. A törvény definiálta a jelentős és lényeges hiba fogalmát.

A lényegesség és a valódiság elvére hivatkozva a kiegészítő melléklettel kapcsolatos előírások sokkal részletesebbek lettek. Az üzleti jelentés a továbbiakban nem része az éves és konszolidált éves beszámolónak.

Az V. fejezet az egyszerűsített mérlegről és az eredménylevezetésről szól, amit csak a törvényben meghatározott egyéb gazdálkodók készíthetnek. Alapját a pénzforgalmi szemléletű könyvelés képezi.

A VII. fejezet a törvényben új. Szerkezeti szempontból elkülöníti a sajátos beszámolási kötelezettségeket. Részben azokkal a helyzetekkel foglalkozik, amikor nem érvényesül

a vállalkozás folytatásának elve, részben a devizák közötti áttérés szabályait határozza meg.

A VIII. fejezet meghatározza a számviteli szolgáltatás fogalmát, meghatározza az ilyen tevékenységet végzők körét, tevékenységük folytatásának feltételeit, összhangban a könyvvizsgálói kamaráról szóló törvénnyel.

A IX. fejezet jelentős változáson megy keresztül. A nyilvánosságra hozatal két kötelező aktusra bomlik, a cégbírósági letétbe helyezésre, és a közzétételre, amely a külföldi szervezetek magyarországi fióktelepei esetében a fordulónapot követő 120, konszolidált beszámolónál 180, az össze többi esetben 150 nap. A magyar törvény tehát nem a beszámoló készítésre, hanem a – törvénynek megfelelő – nyilvánosságra hozatalra ír elő határidőt.

A X. fejezet a könyvvizsgálati kötelezettséggel fogalakozik, a vállalkozás és a könyvvizsgáló szempontjából. A legjelentősebb változás, hogy pontosítja a könyvvizsgálói jelentés tartalmát és előírja írásba foglalását.

A XI. fejezet a könyvvezetéssel és bizonylatolással foglalkozik. A XVIII. törvényhez képest jelentős változás csak a bizonylatok megőrzési idejében következett be. A könyvvitelt alátámasztó bizonylatok megőrzési ideje nyolc évre növekedett, míg a beszámoló (és az azt alátámasztó leltár és a főkönyvi kivonat) megőrzési ideje tíz év maradt.

A XII. fejezet a jogkövetkezményekről lényegében nem változott. Hűen a szabályozó rendszer sajátosságaihoz, kiemeli az adóhatósági bírságolás lehetőségét az adózás rendjéről szóló törvény alapján.

A XIII. fejezet az Országos Számviteli Bizottság létrehozásával, feladatával, működésével foglalkozik.

A XIV. fejezet, a záró rendelkezések a hatályba lépéssel, az átmeneti rendelkezésekkel és a felhatalmazásokkal foglalkozik. A Kormány – hasonlóan a korábbiakhoz – az államháztartás szervezetei, a Magyar Nemzeti Bank, a hitelintézetek, a pénzügyi vállalkozások, a befektetési vállalkozások, biztosítóintézetek, a tőzsde, az elszámolóházi tevékenységet végző szervezet, a befektetési alapok és egyéb alapok beszámoló készítését és könyvvezetését rendeletekben szabályozza.[49]

[49] 2000. évi C. törvény a számvitelről 178. §

A fejezet 176.§-a rendelkezik a következőkről: „Azokat a törvényi előírásokat kiegészítő részletes szabályokat, módszereket, eljárásokat, amelyek a megbízható és valós kép bemutatásához szükségesek, nemzeti számviteli standardokba kell foglalni.”[50]

A fenti változásokból levonható az a következtetés, hogy tartalmát tekintve a magyar számvitel kontinentális jellege enyhül, egyidejűleg erősödnek benne az angolszász elemek, és egyre közelít a nemzetközi harmonizációs folyamatokhoz kapcsolódó uniós megoldásokhoz.

Ugyanakkor vitathatatlan, hogy az új törvény semmivel sem lett rugalmasabb. Az olvasó és alkalmazó számára egyértelműnek tűnik az a törekvés, hogy a legmesszebb menőkig szabályozni akarja az egyes értékelési problémákat. A beszámoló – a lehetséges választások ellenére –, és az azt alátámasztó könyvvezetés egyre inkább uniformizált. A jogharmonizáció ilyen típusú megoldása csak időnyerésre szolgált, elnapolva a korszerű szabályozó rendszer kialakítását.

Kiutat ebből a helyzetből a 176. § mutathat, amelyre a későbbiekben még többször visszatérek.

Már a hatályba lépése előtt felmerültek kétségek a törvény bizonyos előírásaival kapcsolatban, ezért először 2001-ben módosították, elsősorban az eszközökkel és a pénzügyi instrumentumokkal kapcsolatos értelmezéseket és értékelést. Sajnos, ez a pontosítást célzó folyamat, akárcsak az előző számviteli törvénynél permanenssé válik.

A következő évben (2002) az egyszerűsített vállalkozói adó bevezetése miatt kellett módosítani a törvényt. Pontosították az anya- és leányvállalatokkal, a bekerülési értékkel kapcsolatos fogalmakat. Az árfolyamkülönbözetek elszámolására vonatkozó szabály enyhült, ami az óvatosság elvének oldódását mutatja. A számviteli szolgáltatásokra vonatkozó értékhatár növekedett.

A 2004. május 1-jei uniós csatlakozás miatt 2003-ban nagy horderejű változások következnek be. A pénzügyi instrumentumok IAS-ek szerinti nyilvántartási és értékelési lehetősége bekerül a törvénybe, csaknem teljesen a nemzetközi előírásoknak megfelelően. A valós értéken történő értékelés hatása megjelenhet a saját tőkében, illetve eredménytényezőként.

Ezen a ponton érdemes egy pillantást vetni a magyar számviteli szabályozás által meghatározott értékelési lehetőségekre. Az átmeneti gazdaságokra jellemző akcelerált fejlődés eredményeképpen hibrid szabályozás jött létre. A realizált eredmény

[50] 2000. évi C. törvény a számvitelről 176. §

kimutatása a megbízható és valós képnek megfelelően részben a folyamatos adóminimalizálási törekvések miatt, részben a pénzügyi instrumentumokkal kapcsolatos ügyletek eredménybefolyásoló hatása miatt lehetetlen. Az eredménybefolyásoló tényezők elkülönítése számvitel elméleti kérdés, aminek a szabályozó rendszerbe történő átültetése felveti a vagyon-, illetve eredményértékelés elsődlegességének kérdését, amelyet tovább bonyolíthatnak az egyre nagyobb tömegű, pénzügyi instrumentumokkal végzett műveletek. A probléma ma már nem egyszerűsíthető le az organikus mérlegelméletek duális értékelésére[51], hiszen a valós értéken történő értékelés más alapfeltételezésből indul ki. Azokról a szabályozó rendszerbeli sajátosságokról nem is beszélve, mint a számviteli eredmény és a társasági adó kapcsolata, a számviteli információk orientáltsága, a kulturális hagyományokból adódó szabálykövető, illetve értelmező magatartás közötti választás.

2003-ban születik meg az a kormányrendelet[52], amelyet a C. törvény ír elő a magyar számviteli standardok megalkotásáról. A rendelet felhatalmazza és létrehozza azokat a testületeket, amelyek részt vesznek a folyamatban. Ezek az Országos Számviteli Bizottság (lásd C. törvény XIII. fejezet), a Magyar Számviteli Standard Testület, a Standard Előkészítő Testület és a Standard Értelmező Testület, amelyeknek legkésőbb 2004. május 1-jéig létre kellett jönniük. Összetételüket, feladataikat és működési feltételeiket is a rendelet határozza meg. Ezek szerint a mindenkori „pénzügyminiszter gondoskodik a standardtestületek működéséhez szükséges személyi, anyagi és technikai feltételekről”[53]. A pénzügyminiszter a standardokat miniszteri rendeletként hirdeti ki, a hozzá kapcsolódó értelmezéseket 30 napon belül (nem jogszabályi formában) közzé teszi.

A csatlakozás évében újabb – a harmonizációs folyamat, illetve a megbízható és valós kép erősítése miatti – pontosításra váró kérdések merülnek fel. Ilyen az export és import értelmezése. További változások kerülnek be az eszköz- és céltartalék-értékelésre vonatkozóan, a korábbiakhoz képest jelentősen változnak az üzleti vagy cégértékkel kapcsolatos előírások. Változik a beszámoló szerkezete, bővül a kiegészítő melléklet és az üzleti jelentés tartalma, változnak a közbenső mérleggel kapcsolatos szabályok.

---

[51] Az organikus mérlegelméletek duális értékelése „egyrészt az időérték elv alkalmazása – a napi árakon történő értékelésén keresztül – a vagyon reál értékének meghatározása céljából, másrészt a realizációs elv – a bekerülési árakon történő értékelésen keresztül – a képződött eredmény megbontása, a felosztható eredmény kiszámítása céljából.” (Baricz, 1990:79)

[52] 202/2003. (XII.10.) Kormányrendelet a magyar számviteli standardokról, azok értelmezéseiről és a kapcsolódó eljárási rendről

[53] 202/2003. (XII.10.) Kormány rendelet 7. §

Azt a módszert, amely a kodifikált mérlegjoggal rendelkező országokban elterjedt, miszerint minden felmerülő problémára a jogszabályi kereteken belül kell megoldást találni, nem sikerült megváltoztatni a C. törvénnyel (lásd a 4. ábrat, ahol csak azok a módosítások szerepelnek, amelyek kifejezetten a szabályozásváltozást célozzák). Felidézve a különböző típusú számviteli rendszerek kialakulásának társadalmi-gazdasági hátterében álló tényezőket, belátható, hogy ez sokkal komplexebb feladat, mint egy új számviteli törvény megalkotása.

A számviteli szabályozó rendszer alapvető vonásainak vizsgálata előtt érdemes nagyon röviden áttekinteni a magyar gazdaság fejlődésének másfél évtizedét, amiben – a számviteli szabályozás szempontjából – fontos a versenyszféra, benne a beáramló külföldi tőke és az államháztartás helyzete is. Az első aláhúzza a megbízható és valós képet mint legfontosabb követelményt, a második a fiskális érdekek érvényesítésén keresztül kedvezőtlenül befolyásolhatja azt.

Magyarország az átmeneti gazdaságok csoportjában több tekintetben kivételes helyzetben volt, hiszen a piacgazdasághoz illeszkedő intézményrendszerének alapvető vonásai a rendszerváltozáskor már kialakultak. Ebből következik, hogy lépéselőnyben volt a térség országaival szemben. A rendszerváltozással kapcsolatos további rövid távú feladatok, a privatizáció és a kormányzat, illetve a helyi önkormányzatok feladatainak, működési szabályainak kidolgozása is elkezdődött.

A gyakorlatilag azonnal elindított privatizáció általános céljain túl, hogy valódi tulajdonosok kezébe kerüljön a korábbi állami tulajdon, és egyben a kárpótlás is történjen meg, nagy jelentősége volt annak, hogy a volt szocialista blokkon belüli legnagyobb adósságállományt az eladott vagyon ellenértékéből akarták csökkenteni. Az eladás mellett más privatizációs módszerek is szerepet játszottak, mint az ún. MBO/EBO[54] és a kárpótlási jegy. Az utóbbival azonban nem érte el az állam kitűzött célját, mert gyakran erőteljesebb volt spekulatív, mint kárpótlási szerepe. A bevételeket valóban az adósságállomány csökkentésére fordították, így a befolyt pénzből alig került vissza a gazdaságba.

A magyar gazdaság szerkezete alapvonalaiban ugyan megegyezett az OECD országokéval, azonban ez nem jelentett egyben versenyképességet, korszerű eszközállományt is. Megerősödött a gépipar, az alapanyag termelés csak abban az értelemben volt új probléma, hogy a szovjet piac összeomlása után újakat kellett

[54] Management-buy-out/Employee-buy-out

keresni. A mezőgazdaságot az olcsó föld- és munkaerő-árak jellemezték. A foglalkoztatási struktúra a szolgáltatások felé tolódott el. A létrejött vállalkozások többsége – a régiót jellemző tőkehiány miatt – kis- és középvállalat volt. Az akkor kialakult szerkezet máig jellemző a gazdaságra.

A gazdasági nehézségek ellenére 1995-ben Magyarországon valósult meg a térség összes beruházásának több mint fele. Az egy főre jutó működő tőke beáramlása a legmagasabb volt a közép-kelet-európai országok között.

Kedvező volt a pénzügyi tevékenységek konjunktúrája. A bankok szerepe egyre fontosabbá vált. A magas kamatmarzs miatt jövedelmük jelentős része kamatjellegű. A vizsgált időszakban a megtakarítások hozzávetőleg 90%-át itt helyezik el. Hasonlóan a térség országaihoz a vállalkozások finanszírozása itt is elsősorban a bankokon keresztül történik. Ezzel függ össze az is, hogy a budapesti értéktőzsde indexe éppen ezért nem tekinthető a gazdaság állapotát mérő jellegzetes mutatószámnak.

A magyar gazdaságról a 4. ábra alapján elmondható, hogy folyamatosan nő a vásárlóerő-paritáson számított GDP, a fogyasztói árindex és a munkanélküliségi ráta csökken a kilencvenes évek közepén mért nagyon kedvezőtlen adatokhoz viszonyítva. Nyitott, exportorientált gazdaság, ami akár veszélyesnek is minősíthető, hiszen a termelő- és szolgáltató tevékenységeknél ez nagyfokú kiszolgáltatottságot jelent.

Az ország a csatlakozás után a maastrichti kritériumok közül csak az inflációs rátára vonatkozó előírást tudja teljesíteni, de a költségvetési hiány és az adósságállomány tekintetében az előírások felett, illetve a határérték közelében van. A beáramló tőke nagysága a tíz új ország között már korántsem olyan kiemelkedő, mint a kilencvenes évek közepén, sőt a csatlakozás előtt átmeneti megtorpanást mutatott. Korábbi vonzereje alaposan lecsökkent. A környező országok munkaereje jóval olcsóbb, esetenként kisebb a bürokrácia is. Nem hanyagolható el az sem, hogy Magyarország mindeddig távol tartotta magát a Kelet-Közép-Európában kialakult adóversenytől.

4. ábra
A magyar számviteli törvényhozás tizenöt éves története
(Forrás: www.ksh, hu, saját szerkesztés)

1 főre jutó GDP* (USD)	Fogyasztói árindex **	Munkanél-küliségi ráta (%)	Kormányváltások	Évek	A számvitellel és a könyvvizsgálattal kapcsolatos szabályok	
					Törvények	Fontosabb Kormány– és PM rendeletek
17924	3,5	7,2	Gyurcsány Ferenc 2004. szeptember 29 —	2005		
17204	6,8	6,1		2004	XCIX. tv. módosítás	
14812	4,7	5,9	Medgyessy Péter 2002. május 27 — 2004. szeptember 25	2003	LXXXV. tv. módosítás	202/2003. Korm. Rend. A magyar számviteli standardokról
12044	5,2	5,8		2002	XLII. tv. módosítás	
10627	9,1	5,7		2001	LXXIV. tv. módosítás	
9758	10,0	6,4	Orbán Viktor 1998. július 3 — 2002. május 27.	2000	C. tv. A számvitelről	
10373	10,0	7,0		1999		
10221	14,2	8,4		1998	XXXIII. tv. módosítás	
9662	18,5	9,0		1997	CXXX. tv. módosítás	
10055	23,5	9,6	Horn Gyula 1994. július 15 — 1998. július 1.	1996	CXV. tv. módosítás	
9875	28,2	10,2		1995	XX. tv. módosítás	
9008	18,8	10,7		1994		
8542	22,5	11,9	Boross Péter 1993. dec. 21 — 1994. júl. 15.	1993	CVIII. tv. módosítás	
8374	23,0	9,8		1992		
8426	35,0	8,5	Antall József 1990. május 23 — 1993. december 12.	1991		
Nincs adat	28,9	1,7		1990	XVIII. tv. A számvitelről	
Nincs adat	*Nincs adat*	*Nincs adat*	Németh Miklós 1988. november 24 — 1990. május 23.	1989		

* *forrás*: www.ksh.hu; egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson számított USA dollárban
** változás az előző évihez képest %-ban

Társasági adó kulcsa ugyan csak 16%, de adórendszere szinte átláthatatlan egy idegen befektetőnek. További probléma, hogy a hazai mikro-, kis- és középvállalkozások védelmére nincsenek eurokonform eszközök. Az elmúlt másfél évtizedben a magyar állam mindenkori vezetése nem fogott bele az államháztartási reformba.

2005 nyarán a Magyar Nemzeti Bank elnöke a harmonikus növekedés szükségességére hívta fel a figyelmet, kiemelve ebből a fiskális és monetáris politika feladatait. A fiskális politika követendő irányának az államháztartás szempontjából a nulla deficitet, nulla adósságállományt, a kemény költségvetési szabályokat, az ösztönözést a munkára és vállalkozásra, fix, egyszerű, széles bázisú adórendszert, az adóbevételek nagyságának (a GDP 30%-a) maximalizálását, a hatóságok más attitűdjét, kisebb bürokráciát jelölt meg[55].

A fent leírtakból – tekintettel a számviteli szabályozásra – két tényezőt kell kiemelnem: a gazdaság nyitottságát, a külföldi tőke jelenlétét és a fiskális politika helyzetét, illetve ezek hatását a számviteli szabályozásra. Az első tényező a megbízható és valós kép feltétlen szükségességére, a magyar szabályozás harmonizációs folyamatba való illeszkedésére, a második – ezzel egyidejűleg – a nemzeti szabályozás kontinentális tradíciókból és az államháztartási nehézségekből fakadó kényszerű helyzetére világít rá. A megbízható és valós kép jó minősége és a számviteli szabályozás „fiskális szennyezettsége" a vizsgált időszakban feloldhatatlan ellentétet jelentett.

Magyarország az elmúlt másfél évtized alatt, a számviteli szabályozás tekintetében nagyon jelentős változásokat mutatott fel. Rendelkezésre álltak ennek alapvető feltételei: a magyar gazdaság fejlődése, teljes integrálódása a nemzetközi folyamatokba; a tiszta jogalkotási folyamat: az a tény, hogy a számvitelt törvény szabályozza, és – ellentétben néhány hasonló történelmi múlttal rendelkező országgal –, hogy az államigazgatás és a hatóságok előírásai nem „írják felül" ezeket; a törvényt előkészítők magas szintű szakmai ismeretei.

Mi jellemzi a magyar szabályozást a csatlakozás után, a standardalkotási folyamat megkezdése előtt? A fentiekben leírt, tipikusan kontinentális szabályozó rendszeri sajátosságok (állam-orientált információszolgáltatás, adótörvényorientált számvitel, erőteljes hatósági ellenőrzés) mellett egyetlen kifejező jelzővel lehetne illetni a magyar szabályozást: rugalmatlan. Matukovics Gábor ezt úgy fogalmazza meg, hogy „a magyar

---

55 http://www.mkt.hu/hirek.php?w=95&PHPSESSID=4c740128225f74abb81ec745993ad89

számviteli törvény mint általános szabály nem tud reagálni a piac, a befektetők, a tulajdonosok és a jogászok ötleteire és elvárásaira". (Matukovics, 2004:66) A megállapítás helytálló a piaci reagálásra vonatkozóan, de mindenképpen vitatható a magyar számviteli törvény általános szabályként való meghatározása, figyelembe véve a 4. ábra látható folyamatos módosításokat. „A magyar számviteli törvény mint általános szabály" egyenlőre kívánatos jövőkép, amelyet a kétszintű szabályozás megalkotásával valóban létre lehet majd hozni. Matukovics megállapítása mellett meg kell említeni még egy fontos rugalmatlansági tényezőt. A szabályozás nem illeszkedik a magyar gazdaság szerkezetéhez a vállalkozások mérete tekintetében sem.

A 4. ábra jól mutatja, hogy a IV. és V. fejezetben leírt törvénykezési aszimmetria milyen erőteljesen érvényesül Magyarországon. A magyar szabályozás egyszintű, minden számviteli előírás törvénykezési szinten jelenik meg. Előírásalapú rendszerekben ez odavezethet, hogy a törvény egy idő után elveszti normatívitását.

A törvényalkotók az 1991. évi XVIII. törvény keretjellegét feladták, a 2000. évi C. törvény magalkotása óta pedig „minden számviteli problémát lefedő" szabályozást folytatnak. Ezáltal a szabályozása rugalmatlan, és semmi esetre sem jobban kiszámítható, mint egy keretjellegű törvény esetén. Az a törekvésük, hogy de jure eurokompatibilis szabályozást hozzanak létre, meghiúsítja a de facto kompatibilitást, és vele együtt az EGK 4. irányelve által megfogalmazott ún. „európai megbízható és valós kép" követelményének teljesítését.

2.1.4. Kiutat jelentenek-e a számviteli standardok a túlszabályozottságból?

Nagy Gábor még a törvényalkotás előtt két időtávról beszélt a szabályozó rendszer átalakításában, a rövid távú törvényalkotásról, illetve a hosszú távú standardalkotásról. Ez utóbbinál kiemelte, hogy messzemenően figyelembe kell venni a „magyar környezeti igényeket és sajátosságokat". (Nagy G. 1999:376)

A törvény és a kormányrendelet is egyértelművé teszi, hogy a standardok tartalmazzák majd a részletes szabályokat, eljárásokat, módszereket.

Amikor egy szervezet, rendszer életében nagy horderejű változások vannak, mindig lehetőség nyílik valamilyen új, minőségileg más struktúra létrehozására. A magyar számviteli szabályozás elmúlt évtizedbeli változásait figyelemmel kísérve alapvetően két megállapítást tehető.

Egy ország nemzeti számviteli szabályozó rendszere nem lehet más, mint amit az évszázadok alatt kialakult, mélyen gyökeredző gazdasági, társadalmi folyamatok, kulturális jellegzetességek indukálnak. Magyarország tehát nem választhatta –feltételek hiányában – az angolszász metódust. Elsősorban a vállalkozások tőkeereje, az állam történelmileg kialakult szerepe és a kodifikált jogrendszer miatt. Volt-e létjogosultsága a „vegyes" rendszernek? Vegyes rendszer alatt az angolszász és kontinentális rendszer sajátosságait ötvöző, szerves egységet alkotó, a nemzetközi harmonizációs folyamathoz illeszkedő rendszert értek. Valószínűleg nem, hiszen azokban az országokban, ahol negyven év alatt szakemberek generációi nőttek fel az államnak történő információszolgáltatás elsődlegességén alapuló szabályozásban, még nem telt annyi idő, hogy új elemeket ötvözzenek a régiekkel.

Az előző kérdésre jelen időben (azaz van-e létjogosultsága a vegyes rendszernek) már teljesen más választ lehet adni. A túlszabályozottság zsákutcájából csak úgy juthat ki a magyar számvitel, ha világos, ellentmondásmentes kétszintű rendszert alakít ki, amelyben mérsékeli az állam szerepét jogalkotási és fiskális, ellenőrzési és információszükségleti szempontból. Ezzel egyidejűleg kiszolgálja a fent említett piaci szereplők információigényét, a szakmailag független ellenőrzésre helyezi a súlyt, elkülöníti egymástól a számviteli eredményt és a társasági adót. A követelmények megvalósulását több tényező is veszélyezteti.

Elsőnek említem az állam szerepvállalását a standard-testületek finanszírozásában. Ilyen kapcsolat fennállása esetén nehezen megvalósítható a szakmai függetlenség, tehát hosszú távon más finanszírozási megoldást kell keresni. A szabályalkotó testületnek jogilag elismertté és szakmailag önállóvá kell válnia (Mészáros, 2003). A testületnek állandó párbeszédet kell folytatnia nemcsak más szakmai szervezetekkel, hanem a törvényalkotókkal is.

A számviteli eredmény és a társasági adóalap egymástól függetlenítése jelenleg nem kecsegtet sok reménnyel, részben a kontinentális tradíciók, részben az állam fiskális szemlélete miatt. Ehhez kapcsolódik túlzott információigénye is, amelyet az állami szerep sztereotípiái és az ehhez kapcsolódó jogalkotás megváltoztatásával lehet csak elérni.

Végül nem tartom elhanyagolhatónak azt a tényt sem, hogy a jelenlegi számviteli szabályismeret helyett a szakembereknek meg kell tanulniuk, és fel kell vállalniuk a problémák, jelenségek önálló értelmezését és ezek következetes alkalmazását.

2.2. A román számviteli szabályozó rendszer fejlődése

Hasonlóan a többi, tervgazdálkodás alapján működő ország szabályozásához, Romániában is a szocialista gazdaságot kiszolgáló funkciókat látott el a számvitel, a számviteli szakemberek. A meghatározó körülmények is csaknem azonosak voltak, ahogyan azt az átmeneti gazdaságok szabályozásával foglalkozó fejezetben is bemutattam.

2.2.1. Az első, piacgazdasági viszonyokhoz illeszkedő számviteli törvény

A számvitel elsősorban a tervteljesítés mércéjeként funkcionált. A szabályozás a Pénzügyminisztérium kezében volt. A könyvelési tételeket az ún. zöld könyv tartalmazta. A szakemberek kritika nélkül követték az előírásokat, legalábbis formailag. A vállalkozások számára a tervteljesítés minimumát és maximumát állította fel a központi irányítás adott időszaki követelményként. A vállalkozások gyakran manipulálták az adatokat, például a befejezetlen termelés segítségével. A központilag megállapított mutatószámokat a vállalatoknak ezer lejre kellett teljesíteni, függetlenül a valós helyzettől.

A jelenlegi számviteli szabályozástól eltérően rendkívül nagy hangsúlyt helyeztek az önköltségszámításra, bár az áreltérítés a román gazdaságban is igen jellemző volt. A költséggazdálkodásban a költségek, ráfordítások esetében teljesítés szemléletű volt, míg a bevételeknél a pénzforgalmi szemlélet volt a mértékadó.

Kiemelt szerepe volt a romániai szocialista számvitelben a beruházásoknak. Külön számlaosztályban és mérlegben mutatták ki a beruházásokat és ezek alapjait. Havi jelentést kellett adni a szakminisztériumnak a vállalkozás által végzett beruházásokról is. Ebben a környezetben a szakemberek szemléletét, tevékenységét a feltétel nélküli utasításteljesítés határozta meg.

Az 1989-es forradalom hatására az országban elhárultak az akadályok a piacgazdaság kialakulása és működése elől, de az ehhez szükséges jogi és biztonságos gazdálkodási hátteret meg kellett teremteni. A számvitel fejlődésének irányát (Richard, 1995b) erősen befolyásolta, hogy a román számviteli szakemberek[56] a forradalom után a szakmát három táborba sorolták. A konzervatívok, az amerikabarátok és a franciabarátok közül az utóbbi csoport került ki győztesen. Ez a csoport azt állította, hogy a régi,

[56] Richard említett cikkében hivatkozik az alábbi műre: Feleaga, N.-Ionascu, I. (1993) *Contabilitate financiara, Vol.1*. Bucharest: Editura Economica Bucuresti

tervgazdálkodáshoz igazodó számviteli szabályozás nem reformálható meg, és a korábbi kulturális kapcsolatokra, a közös latin gyökerekre hivatkozva az újonnan létrehozandó szabályozás előképének a francia számvitelt tekintette. Richard (1995b) véleménye szerint a könyvvezetésre vonatkozó rendelet tulajdonképpen az 1982-es francia szabályozás másolata. Az a korábbi állításom, hogy az átmeneti gazdaságok szabályozó rendszere klónozott, talán ebben a vizsgált országban mutatkozik meg legnyilvánvalóbban.

Milyen érveket sorolt fel Feleaga és Ionascu az új szabályozó rendszer kialakítása mellett (Richard, 1995b)? Az új szabályozásnak egyszerre kell kiszolgálni a mikro- és makroökonómiai adatszolgáltatási igényeket. Ezek az adatok szolgálnak alapul a nemzetgazdasági statisztikákhoz.

Ugyanakkor a vizsgált időszakban a román gazdaságban (is) jellemzően mikro-, kis- és középvállalatok voltak, amit a szabályozásban feltétlenül érvényesíteni kellett volna. (Ez már akkor felvethette volna a beszámoló készítés, illetve a kapcsolódó könyvvezetés egyszerűsítésének igényét, ami néhány év múlva, 1996-ban a brit kormány és szakembereinek bevonásával meg is történik.)

A törvényalkotás mellett szóló érv volt, hogy Romániában az elkészített beszámolók korlátozottan voltak hozzáférhetők harmadik fél számára.

A romániai befektetői piac fejletlensége miatt jelentős szerepet játszanak majd a közszféra és a hitelintézetek is.

A román gazdaság szabályozási rendszerében fontos szerepet foglal el az adózás kérdése. A szerző „a pénzügyi számvitel fiskális szennyezettségéről” beszél, ahol (az átmeneti gazdaságok adótörvényorientált rendszerére jellemzően) nem válik el egymástól a számviteli és az adózási szempontból figyelembe vett eredmény.

Az utolsó érv a kontinentális országok kodifikált mérlegjogon alapuló szabályozása.

Franciaország támogatása kettős érdek volt, hiszen pénzügyi és módszertani segítséget is jelentett, ugyanakkor a francia számviteli szakemberek és a mögöttük álló francia gazdaság a román szabályozó rendszert előretolt bástyájának tekinthette (Richard, 1995b). Az előkészítő munkálatokban részt vett még a belga szakmai szervezet, a PHARE-program keretében.

A törvény előkészítői figyelembe vették az EGK 4. irányelvét és a nemzetközi számviteli standardokat is. A régió többi országához hasonlóan Románia egy még nem létező piacgazdasághoz alkotott törvényt. A reálfolyamatok, a gazdaság szerkezete sok

esetben másképp alakultak, mint a feltételezett (lásd a magyar számviteli törvény változásai 1992 óta).

Az első román könyvviteli törvényt a Képviselőház és a Szenátus együttes ülésén 1991. december 21-én fogadta el. 1992. január 1-jétõl 1994. január 1-jéig tartó átmeneti időszak után lépett hatályba. A szabályozás kereteit adó törvényt kormányrendelet (704/1993) egészíti ki, amely részletesen szabályozza a könyvvezetés módját, tartalmát, formáját, és amelyet a Gazdasági és Pénzügyi Minisztérium (továbbiakban GPM vagy PM) készített elő.

A törvény hét fejezetből, 47 szakaszból állt. Felépítésében alig hasonlít az 1991. évi XVIII. a számvitelről szóló törvényhez.

Az I. fejezet általános rendelkezéseket tartalmaz, meghatározza a törvény hatályát (1. szakasz), amely kiterjed a gazdálkodó egységekre, kereskedelmi társaságokra, közintézményekre, szövetkezeti egységekre, a társulásokra, "...és a többi jogi személy"-re, valamint "a kereskedői minőséggel rendelkező személyek"-re.

A törvény célja, hogy a hatálya alá esők (minden jogi személy) vagyona és eredménye ismert legyen. Ennek eszköze a könyvvitel, amelynek feladatait a következőkben határozza meg: a gazdasági események idősoros és rendszeres feljegyzése, a beszámoló közzététele, megőrzése[57], ellenőrzési lehetőség[58], információszolgáltatás a nemzetgazdaság számára[59]. Ennél a törvénybe foglalt megállapításnál érdemes visszautalni arra a történelmi tényre, hogy az európai kontinensen fekvő legtöbb ország számviteli fejlődésében a makrogazdasági információk előállításának és szolgáltatásának sokkal nagyobb szerepe volt, mint az angolszász típusú számvitelt preferáló államokban. Továbbá arra a megállapításra is, hogy a tervgazdálkodás alapján működő országokban a gazdálkodó egységek számára a számviteli információk szolgáltatása elsősorban a népgazdasági statisztikák miatt volt fontos. Az átmeneti gazdaságok szabályozó rendszerei adótörvényorientáltak, tehát a központi fiskális érdekek az információszolgáltatás irányát alapvetően meghatározzák a (legalábbis szándékaiban) piacgazdasági viszonyokhoz igazodó törvényben is.

A könyveket román nyelven és a nemzeti pénznemben kell vezetni, valutaműveletek esetén valutában is. A könyvek vezetésének módját, a használatos bizonylatok,

[57] 82/1991-es számviteli törvény I.fejezet 2. szakasz (a)
[58] 82/1991-es számviteli törvény I.fejezet 2. szakasz (b)
[59] 82/1991-es számviteli törvény I.fejezet 2. szakasz (c)

könyvelési dokumentumok és beszámolók formáját a Gazdasági és Pénzügyi Minisztérium határozza meg.

Az 1. szakaszban felsoroltak kettős könyvvitelt kötelesek vezetni, amelyhez egy "könyvviteli mérleg"-nek nevezett beszámoló, a közintézmények esetében könyvviteli beszámoló tartozik. A Pénzügyminisztérium hatáskörébe tartozik, hogy megállapítsa, ki vezethet egyszeres könyvelést. (Azok a magánszemélyek, akik kereskedelmi tevékenységet folytatnak kettős könyvvezetésre kötelezettek.)

Az általános rendelkezések kitérnek a könyvvezetés okirat jellegére, az ingó és ingatlan vagyontárgyak értékelésére. Utóbbiaknál a felvásárlási, előállítási és a piaci érték az értékelés alapja. Előírja a leltárkészítési kötelezettséget, évente egyszer, illetve megszűnés és átalakulás esetén. A leltározás további szabályait szintén a GPM határozza meg.

A beszámolóval szembeni legfontosabb követelmény „Az 1. szakaszban említett személyek hivatalos ügyviteli dokumentumát a könyvviteli mérleg képezi, amelynek hű, világos és teljes képet kell nyújtania a vagyonállagról, a pénzügyi helyzetről és az eredményekről."[60] (lásd az „l'image fidèle" kifejezést a 4. irányelv 2. cikkelyének fordításában, illetve a 2. számú mellékletet!)

Az általános rendelkezések tehát a törvény hatálya, célja mellett a könyvvezetési és beszámoló készítési kötelezettséget is meghatározzák, előírva a legfontosabb követelményt a beszámolóval szemben. A hazánkban megbízható és valós képet a hű, világos és teljes jelzőkkel illetik. A világosság és teljesség nem számviteli alapelvként, hanem további követelményként jelenik meg a hű kép mellett. Az I. fejezet a lényegi szabályozást a GPM hatáskörébe utalja, ami egyrészt nagyon részletes központi előírásokra utal, másrészt felveti azt a kérdést, vajon a szakminisztérium tud-e hosszú távon állandóságot és normatívitást biztosító módszertani útmutatót adni. Ha nem, akkor nem biztosítható sem az állandóság, sem az összehasonlíthatóság, amely a 4. irányelv előírásai között is szerepel.

A II. fejezet a vagyonállag könyvvitelének megszervezését szabályozza, amely a számviteli szakszolgáltatásokhoz tartozó képesítéseket és felelősségeket tartalmazza. Rendelkezik arról, hogy az eszközök és források, bevételek és ráfordítások teljes körűen, meghatározott részletező kimutatásokkal alátámasztva kerüljenek a könyvekbe. Ezek az előírások hasonlóak a magyar 1991. évi XVIII. a számvitelről szóló törvényben

[60] 82/1991-es számviteli törvény I. fejezet 10. szakasz

megfogalmazottakhoz. A tárgyi eszközöket[61] egyedileg kell nyilvántartani, a készleteket („anyagi javakat”) mennyiségben és értékben vagy csak értékben kell nyilvántartani, a kibocsátott részvények, más értékpapírok és a "jegyzett tőke számlára eszközölt befizetéseket külön fel kell tüntetni". A vevőkkel és szállítókkal kapcsolatos gazdasági eseményeket részletes kimutatással kell alátámasztani. A kiadásokat fajtánként vezetik. A Pénzügyminisztérium által meghatározott számlakeret alapján ezek a 6. számlaosztályban találhatók (anyagjellegű költségek, szolgáltatások költségei, egyéb költségek, adók és illetékek, személyi ráfordítások, egyéb, szokásos tevékenységgel kapcsolatos ráfordítások, pénzügyi ráfordítások, rendkívüli ráfordítások, értékcsökkenési leírás[62]). A bevételeket szintén fajtánként kell nyilvántartani, amit a 7. számlaosztály tartalmaz: értékesítés árbevétele, aktivált saját teljesítmények értéke, támogatások, egyéb szokásos tevékenységhez kapcsolódó bevételek, pénzügyi bevételek, rendkívüli bevételek, tartalékok feloldása. A profit- és veszteség nagyságát havonta kell megállapítani és a könyvekbe bejegyezni.

Ez a fejezet rendkívül rövid, feltűnő, hogy nem tartalmaz értelmezéseket, definíciókat a vagyonrészekre és eredménytényezőkre vonatkozóan. Mindezeket a PM metodikai előírásai tartalmazzák.

A számlakeret első öt számlaosztálya tartalmazza az eszköz és forrás számlákat oly módon, hogy minden számlaosztályban van egy – az adott vagyonrészekre képzett – „cél”tartalék, (ami 2005-től az értékhelyesbítésnek felel meg).

Az 1. számlaosztályban a tőkeszámlák találhatók (tőke és tartalék, ez utóbbi a különböző előírt tartalékokat és az eredménytartalékot jelenti; alapok; adott időszaki eredmény; támogatások; szabályozott tartalék, amelyet az előre várható kiadásokra képeznek; céltartalékok; hosszú lejáratú kötelezettségek és ezek kamatai).

A 2. számlaosztály a befektetett eszközök, amelynek egy éven túl szolgálják a vállalkozást. A számlaosztály szerkezete hasonló a XVIII. a számvitelről szóló törvényben megfogalmazottakhoz (immateriális javak; tárgyi eszközök, amelyeknél további előírás, hogy értékük 5.000.000 (régi) lej felett legyen[63] (ezt az értéket a Pénzügyminisztérium az infláció mértékének hivatalos közzététele után állapítja meg);

---

[61] A hivatalos fordításban „állóeszközöket”. (A szerző megjegyzése)

[62] A román számvitel – eltérően a magyartól – nem különbözteti meg a kiadás, költség és ráfordítás fogalmakat. Mindhármat eredménycsökkentő tényezőként kezeli. A költség fogalmán a felhasznált erőforrások pénzben kifejezett értékét értjük. A fogalom a kontinentális típusú számvitel négyszámlasoros elméletében az üzemgazdasági elv központi kérdése. A ráfordítás alatt az összes eredménycsökkentő tényezőt értjük, így a költségeket is. (A szerző megjegyzése)

[63] 2005-re ez az érték 15 millió lejre változott. (A szerző megjegyzése)

befejezetlen beruházások; befektetett pénzügyi eszközök; amortizáció; tartalékok). A befektetett eszközök beszerzési és előállítási költsége a Gazdasági és Pénzügyminisztérium előírása alapján megegyezik az 1991. évi XVIII. a számvitelről szóló törvény előírásaival. A befektetett eszközök esetében létezik a terven felüli értékcsökkenési leírás, amelynek adóalapot befolyásoló hatása van. Amennyiben a terven felüli értékcsökkenés okai megszűnnek, nincs lehetőség a leírás előtti nettó értékre visszaírására. Ebben az időszakban (1990-1995) az értékhelyesbítés lehetőségével a vállalkozások nem élhetnek szabadon. A magas infláció miatt (lásd 5. ábra) két ízben történt központi intézkedés az értékhelyesbítésről, amelyet azonban nem volt kötelező végrehajtani. Amennyiben egy vállalkozás élt ezzel a lehetőségekkel, akkor a továbbiakban az újraértékelt könyv szerinti érték lett az értékcsökkenés elszámolásának alapja. Súlyosbította ezt az a kezdeti nehézség, hogy az 1990-es fordulat után nem alakult még ki sem olyan egységes vagyonértékelési rendszer, amely információs bázisul szolgálhatott volna, sem pedig egy olyan szigorú, következetes és széleskörű kontrollrendszer (könyvvizsgálat), amely felszámolhatta volna ezt a problémát. A romániai számviteli szakemberek fent említetteket az egyik kulcsproblémának tartották a megbízható és valós kép szempontjából. Ha a román piac nem működik a vállalkozások vagyonának mérőműszereként, akkor ez meggátolja a külföldi tőke beáramlását, de bizonytalanná teszi a nemzetgazdasági információk helytállóságát is.

A 3. számlaosztály a készleteket tartalmazza. (Anyagok; leltári tárgyak, amelyek megfelelnek a korábban használt fogyóeszközöknek; befejezetlen termelés; félkész és késztermékek; másnak használatra, feldolgozásra vagy raktározásra átadott termékek; állatok; áruk; göngyölegek; tartalékképzés leértékeléskor, amely az értékvesztést is tartalmazza, bár ezeket a számlákat nagyon ritkán használják.)

A 4. számlaosztályban a követelések és kötelezettségek találhatók a következő megbontásban: szállítók és hasonló kötelezettségek; vevők és hasonlókövetelések; személyi jellegű elszámolások; társadalombiztosítási kötelezettségek; állami költségvetéssel és önkormányzatokkal szembeni kötelezettségek és követelések; közös tevékenységből származó elszámolások, amely társult vállalkozást, közös tevékenységet és magánszemélyeket jelent. A számlaosztály tartalmaz eszköz- és forrásszámlákat is, ami a pontos könyvelést nem akadályozza, hiszen a számlák könyvelésének tartalma a GPM által definiált és a román számviteli alapelvek megfogalmazzák a bruttó

elszámolás elvét is. Felmerülhet azonban a kérdés, hogy ez a csoportosítás nem nehezíti-e meg az átláthatóságot.

Az 5. számlaosztály a pénzeszközöket és a forgatási céllal vásárolt értékpapírokat tartalmazza. (Részvények, kötvények, egyéb értékpapírok elszámolási betétszámla; pénztár; akkreditíves fizetés; átvezetési számla, tartalékok.)

A 6. és 7. számlaosztály tartalmát a fentiekben ismertettük.

A 8. számlaosztályban találhatók a nyilvántartási, a mérlegen kívüli tételeket tartalmazó, a nyitó- és zárómérlegszámlák.

A 9. számlaosztályban találhatók a termelés közvetlen és közvetett költségei, használatuk nem kötelező, ugyanúgy, mint Magyarországon.

A III. fejezet a könyvviteli nyilvántartás formáit és használatának módját határozza meg. Ezek a nyilvántartó napló, leltári nyilvántartó könyv és főkönyv. A Pénzügyminisztérium felmentést adhat ezek valamelyikének használata alól. A könyvek funkciója, hogy bármelyik pillanatban lehetővé tegyék a végzett vagyoni művelet azonosítását és ellenőrzését. A helyes könyvelést havonta ellenőrizni kell. Számítógépes adatfeldolgozás esetén a törvény meghatározza a feldolgozó és feldolgoztató felelősségét és rendelkezik az adathordozók megőrzéséről, tárolásáról és dokumentálásáról. A fentiektől eltérő könyvek szükségesek, ha megszűnik a vállalkozás folytatásának elve. A könyvviteli iratok megőrzési ideje 10 év, kivéve a fizetési jegyzékekét és a beszámolóét, amely 50 év. Amennyiben a dokumentumok megsérülnek, megsemmisülnek, rekonstruálásukat 30 napon belül biztosítani kell.

A IV. fejezet a könyvviteli mérleggel, azaz az éves beszámolóval foglalkozik. Ha a vállalkozás folytatásának elve fennáll, a beszámoló készítés évente egy alkalommal kötelező. Az üzleti év megegyezik a naptári évvel. Létezik egy félévenkénti egyszerűsített beszámolási kötelezettség, amely nem ír elő olyan mélységű adatszolgáltatást, mint az éves beszámoló és a rá vonatkozó nyilvánosságra hozatali kötelezettség is korlátozottabb. Átalakulásnál, megszűnésnél "az esetnek megfelelően" kell beszámolót készíteni a törvény előírása szerint. A Pénzügyminisztérium – törvény adta jogával élve – gyakorlatilag minden társaságnak meghatározhat ezen kívül más időszakot is.

A mérleg az eszközöket és forrásokat ún. kontinentális típusú mérlegbe sorolja, ahol az aktívákat fordított mobilitási, a passzívákat fordított lejárati sorrendbe sorolják be.

A könyvvezetés és beszámoló készítés során a Pénzügyminisztérium által meghatározott számviteli alapelveknek kell eleget tenni. Ezek az óvatosság elve, a vállalkozás folyatatásának elve, a folytonosság elve, az összemérés elve, a bruttó elszámolás elve (Duția, 1995).

A könyvviteli mérleg (éves beszámoló) a mérlegből, a profit- és veszteségszámlából (eredménykimutatásból), költségvetési intézményeknél a végrehajtási számadásból, a mellékletekből és az ügykezelési jelentésből (üzleti jelentésből) áll. A mérlegkészítésnél két szabályt kell figyelembe venni: a mérleget leltárnak kell alátámasztani és "tilos kompenzálásokat eszközölni a profit- és veszteségszámlán szereplő kiadások és bevételek között", azaz itt kiemelten érvényesül a bruttó elszámolás elve.

A mérlegtételek értékelésére vonatkozóan a kiegészítő kormányrendelet ad utasításokat. A tulajdonosoknak könyveikbe a bekerülési vagy előállítási költségen kell felvenni az eszközeiket, figyelembe véve az értékcsökkenést és amortizációt, a készletek felhasználásánál a súlyozott átlagár, a FIFO vagy LIFO elv alkalmazható, a 4. irányelv a készletek nyilvántartásáról szóló IAS-nek megfelelően (Duția, 1995).

A könyvvizsgálat nem kötelező minden vállalkozásnak, a döntést a törvény a GPM hatáskörébe utalja. A törvény megalkotásakor 100.000.000 (régi) lej évi nettó árbevétel felett már kötelező a beszámolóért való szakmai jótállás, ami nem azonos a könyvvizsgálattal. Ez az érték már 1995-ben módosul (3/1995) egy kormányrendelettel 500 millió lejre. A hátterében az ezt megelőző évek magas inflációja áll.

A beszámoló közzététele kötelező, határideje a beszámolót követő év március 31-e, illetve április 30-a. A beszámolókat a felettes közpénzügyi igazgatóságokon (adóhatóságnál) illetve közintézményeknek a felettes szervnél kell elhelyezni, a Kereskedelmi Kamarán keresztül pedig közzétenni.

Az állami és helyi költségvetést megillető bevételek havi elszámolását ugyancsak itt kell benyújtani.

Az V. fejezet a közpénzek, a közintézmények kincstárának könyvvitelével és a nemzetgazdaság egészére vonatkozó mérleggel foglalkozik. Ehhez tartoznak az állami és helyi költségvetési intézmények, a társadalombiztosítás, a különleges alapok kezelése. „A nemzetgazdaság egészére vonatkozó mérleg fő tárgya a nemzeti vagyon, amely pénzben felbecsülve felöleli a köz- és magánvagyon állagát...”[64].

[64] 82/1991-es számviteli törvény V. fejezet 36. szakasz

A VI. fejezet a törvénnyel kapcsolatos kihágások és bűncselekmények tartalmát és következményeit tárgyalja.

A VII. fejezet a záró és átmeneti rendelkezéseket tartalmazza. A záró rendelkezések kimondják, hogy a „Gazdasági és Pénzügymisztériumnak ellenőrzést kell gyakorolnia a jelen törvény előírásai alkalmazásának módja felett”[65]. A 46. szakasz alapján a romániai székhelyű vagy lakhelyű személyek külföldi kapcsolt vállalkozásai[66] és a külföldi székhelyű vagy lakhelyű jogi és természetes személyek tulajdonában lévő romániai kapcsolt vállalkozások is a törvény hatálya alá tartoznak.

A fenti idézetek a törvény hivatalos romániai fordításából származnak. Ahogyan a bevezetésben említettem, a Romániában készült fordítás nélkülözi a gördülékenységet. Bár sok esetben olyan számviteli kategóriákról van szó, amelynek van magyar megfelelője, mégis más terminusokat használ a román törvény magyar nyelvű szövege.

A törvény és a legfontosabb kiegészítő információk megismerése után vizsgáljuk meg, hogy mi jellemzi a szabályozást, figyelembe véve a fent említett franciabarát csoport érveit az új törvény létrehozása mellett!

A kétszintű szabályozás tudja talán a legjobban megvalósítani az egységes, de nem túlszabályozott számviteli információáramlást. A 82/1991-es számviteli törvény alapján a román vállalkozásoknak azonban elsősorban a nemzetgazdaság információigényét kellett kielégíteni. A törvény hiányossága, hogy a törvényalkotók nem fejezték ki azt a szándékukat, hogy a vállalkozásoknak a gazdaság összes szereplőjét kell informálniuk tevékenységükről. Ezt alátámasztja, hogy a törvény homlokterében a vagyonértékelés áll és a kapcsolódó kormányrendeletben nagyon kis szerep jut a 9. számlaosztálynak, amely a vezetői számvitel számláit tartalmazza. Ez természetesen összefüggésben van a román gazdaság szerkezetével, hiszen a nagy számban jelenlévő, egy-két tevékenységet végző mikro- és kisvállalatoknál nem biztos, hogy számvitelileg ilyen módon indokolt a kalkulációt alátámasztani.

További nehézség, hogy a törvény nem ad egységes értelmezést az általa használt fogalmakra, részben a terjedelméből adódóan (néhány oldal) és ezek csak a kapcsolódó kormányrendelettel együtt definiálhatók. A Pénzügyminisztérium előírásai szintén ebből a megfontolásból részletesek, sok bennük a kereszthivatkozás, ugyanakkor képtelenek lefedni az összes bekövetkező gazdasági eseményt, pedig ez az igény mind a

[65] 82/1991-es számviteli törvény VII.fejezet 44.szakasz
[66] A törvény szövegében „alegység”. (A szerző megjegyzése)

törvényhozók, mind a felhasználók oldaláról nagyon erős. Ez a magatartás a kodifikált joggal rendelkező államokban természetes (lásd a magyar szabályozás terjedelmét).

Vizsgálatomnak ebben a szakaszában még nyitva marad az a kérdés, hogy a törvényi szabályozás egy részének átcsúszása a végrehajtási szintre (a PM által előkészített 704/1993-as kormányhatározat) kedvezőtlenül befolyásolja-e a könnyebb változtatás okán a következetes értékelést, összehasonlíthatóságot, azaz a hű, tiszta és teljes képet.

Szemben a magyar 1991. évi XVIII. törvénnyel (lásd a 2. táblázatot az EGK 4. irányelve és az 1991. évi XVIII. törvény a számvitelről szerkezeti összehasonlításáról), a 82/1991-es számviteli törvény szerkezete szinte nem is mutat hasonlóságot az EGK 4. irányelvével. Így a román törvény nem hangsúlyozza kellőképpen a nyilvánosságra hozatal fontosságát. Az éves beszámolót a vállalkozásoknak be kell nyújtani az adóhatósághoz, aki ezeket az adatokat természetesen nem tekinti nyilvánosnak, illetve a területileg illetékes Kereskedelmi Kamarához, ahol az érdekeltek számára nyilvános. A távolságok és a technikai háttér fejletlensége miatt azonban a gyakorlatban korlátozott az információk használata az érdekeltek számára.

A romániai számviteli szakemberek szerint további nehézséget jelentett, hogy – mint a kontinentális számviteli rendszerek általában – erősen adótörvényorientált volt, emiatt dominált az óvatosság elve, a többi elv rovására, egyértelműen torzítva a hű, világos és teljes képet.

A fentiek alapján levonható az a következtetés, hogy a kétszintű szabályozás kialakításának, a számviteli törvény újrakodifikálásának az elképzelése jó volt. A legfontosabb kérdések tekintetében illeszkedett a 4. irányelvhez. A francia hatásból adódóan azonban nem illeszkedett eléggé a román gazdaság jellemzőihez (Richard, 1995b).

A román piacgazdaságnak ebben az időszakban nem állt rendelkezésre olyan jól képzett szakemberekből álló gárda, aki szakértelménél és függetlenségénél fogva át tudta volna venni az ellenőrző, minősítő szerepet a minisztériumtól és az adóhatóságtól.

A könyvvizsgálókat, a mérleghitelesítést végzőket (cenzorokat) és a könyvelőket is fel kellett készíteni a korábbiaktól szemléletében is jelentősen eltérő könyvvezetésre, beszámoló készítésre. Ennek előkészítő munkálatai a Számviteli Konzultatív Kollégium (575/1992-es kormányrendelet) létrehozásával kezdődött. A testület több mint hetven vállalatnál vizsgálta 1993-ban az új törvény szerinti könyvvezetést, és szervezte a szakmai oktatásokat, tréningeket (Duția, 1995).

A társasági törvény (31/1990) értelmében a Felügyelő Bizottságokban működő auditorok kötelesek a társaság vezetését felügyelni, a beszámolóját ellenőrizni, hogy megfelel-e az előírásoknak és jelentést kell készíteniük (Duția, 1995).

A számviteli törvény hatályba lépése után a 3/1995-ös kormányrendelet szabályozza az ún. mérleghitelesítést és könyvvizsgálatot, a hozzá kapcsolódó oktatást. Elsősorban a szakmai képzéssel, gyakorlattal, a könyvvizsgálókkal és könyvvizsgáló társaságokkal szembeni követelményeket fogalmazza meg.

A korábbi ellenőrző rendszer maradványának tekinthető a cenzori rendszer. A cenzorok ellenőrző funkciót látnak el, hasonlóan a könyvvizsgálókhoz, de sem tevékenységüket, sem jelentéseiket nem vetik alá minőségi kontrollnak egészen az 1999-es, könyvvizsgálói tevékenységet szabályozó törvényig.

A rendelet létrehozza a CECCAR[67]-t, a Mérlegképes Könyvelők és Szakértők Testületét. A szervezet 1921-ben alakult meg, de tevékenységét a tervgazdálkodás időszaka alatt szüneteltette (King, Beattie, Cristescu, Weetman, 2001). Feladatai közé tartozik a leendő szakemberek vizsgáztatása, regisztrációja, a tevékenység alapvető szabályainak és az etikai normák meghatározása, a szakmai fejlődés biztosítása, a szakma függetlenségének és presztízsének védelme (Duția, 1995).

Érdemes megvizsgálni, hogy ebben az időszakban Duția milyen feladatokat fogalmazott meg rövidtávon hazája számviteli szabályozásában. Fontosnak tartotta, hogy a hitelintézetek és más, speciális tevékenységet folytató vállalkozások (pl. mezőgazdásági vállalatok, biztosítók) számára mielőbb speciális szabályokat dolgozzanak ki. A vezetői számvitel alkalmazásának, a konszolidált beszámoló összeállításának nagy jelentőséget tulajdonított. Sürgette a fent említett tevékenységi és etikai kézikönyv összeállítását, a könyvvizsgálati módszertan fejlesztését. Kifejezetten beszámoló összeállítási problémákat is megfogalmazott, mint az inflációs hatások kezelése, az eszközök, késztermékek árazása és az előállított számviteli információ összhangba hozása a felhasználók érdekeivel (hatóságok, bankok, tőzsde) (Duția, 1995).

A vizsgálat során vissza kell térni erre a pontra, hiszen valóban ezek voltak azok a hiányosságok, amelyeket meg kellett szüntetni. A fenti feladatok közül több olyan is van, amely a kutatás végéig sem valósult meg, illetve csak részben.

[67] Corpului Experților Contabili şi Contabililor Autorizați

2.2.2. Külföldi segítségnyújtás a szabályozó rendszer szerkezetének átalakítására és harmonizálására

A számviteli szabályozó rendszer új korszaka kezdődött Romániában 1996-ban. A brit kormány Know How Alapja ettől az évtől segítséget nyújtott a román pénzügyminisztérium számviteli törvénykezéssel foglalkozó osztályának, hogy szerkezetileg megfelelő keretek között, szerves fejlődéssel tudja az előírásalapú szabályozó rendszert megváltoztatni, összhangban a gazdasági környezet változásával, támogatva a folyamat oktatási hátterét (King, Beattie, Cristescu, Weetman, 2001). A szerzők a projekt legfontosabb céljának az EGK irányelveinek romániai elfogadását és törvénybe iktatását tekintették. A három évig tartó folyamat hátterében több szakmai és politikai vonatkozású eseményt is említhető, amely a fent említett célt némiképp befolyásolta. 1998-ban olyan fázisba kerültek az IASC és a IOSCO, illetve az IASC és az Európai Unió közötti számviteli tárgyalások, amelyek arra engedtek következtetni, hogy előrelépés mutatkozik a nemzetközi számviteli standardok alapján összeállított beszámolónak a világ egyre több tőzsdéjén (és esetleg valamikor az Egyesült Államokban is) való elfogadására. Világossá vált az is, hogy az EU saját irányelveit nem fogja megreformálni, ugyanakkor a standardok világosabbá, egyértelműbbé tételével hajlik azok szervezeti szintű alkalmazása felé (lásd a magyar számvitel módosításának tipikus irányát, megoldási módjait a vizsgált időszakban). Ezért a projekttel foglalkozó csoport a nemzeti szabályozás kidolgozása helyett, összefüggésben az ország csatlakozási szándékával, azzal az elképzeléssel állt elő, hogy a tőzsdén jegyzett, illetve a nem jegyzett, de nagyobb vállalkozások alkalmazzák az IAS-eket a beszámolójuk összeállításakor. A kis vállalkozások tekintsék mértékadónak, de nem kell feltétlenül mindet alkalmazniuk.

A terv meghiúsulni látszott, mert az akkori átmeneti belpolitikai bizonytalanságok miatt a döntéshozók ettől a kérdéstől eltávolodtak. A fenti folyamatok a standardok széleskörű elfogadásáról, a csatlakozási szándék és az indítvány a US GAAP romániai adaptálásáról, amely a GPM-hez érkezett, ismét exponálta a problémát, és megszületett a döntés amelyben fontos szempont volt, hogy az IMF és a Nemzetközi Valutaalap a nemzetközi számviteli standardokat támogatta, és ebben az időben már számottevő volt az általa nyújtott és kilátásba helyezett hitel, támogatás. A 4. irányelvet, a hatályos IAS-eket (IAS 2, IAS2 4, IAS 8, IAS 16, IAS 18, IAS 20, IAS 21, IAS 23, IAS 25) és az

IASC keretszabályát részben adaptálták. Az IAS 1 és az IAS 5-től[68] lényeges eltérést mutat a román szabályozás, hiszen az éves beszámoló formája kötött, nem igazodhat a vállalkozás sajátosságaihoz.

A fenti cikkben (King, Beattie, Cristescu, Weetman, 2001) a szerzők azt is vizsgálták, hogy milyen területei voltak a kialakítandó új szabályozó rendszerrel szemben. A 6. táblázat bemutatja az ott elért eredményeket.

A 403/1999-es PM rendelet az EGK 4. irányelvet teljes egészében hatályba helyezte, ugyanakkor a 704/1993-as kormányrendelet, amely a könyvvezetést szabályozta a számviteli törvényhez kapcsolódva szerkezetileg érintetlen maradt, csak minimális tartalmi változások jellemezték.

Az IAS-ek és a keretszabály hatályba helyezésének több akadálya is volt. Részben nem állt rendelkezésre a hivatalos fordítás, amelynek előkészítése elkezdődött, és csak 2000-re készült el. Részben ez volt az az időszak, amikor az FEE (Fédération des Expert Comptables Européens – Európai Könyvvizsgálók Szövetsége) az irányelv és az IAS-ek közötti ellentmondásokat vizsgálta, és ennek kapcsán felmerült a konvergencia kérdése.

1999 a román könyvviteli szakmák szempontjából kiemelkedő jelentőségű volt, mert két törvény is született: a 75/1999. évi törvény a könyvvizsgálatról, amellyel létrejött a Román Könyvvizsgálói Kamara és a 126/1999. évi törvény a könyvviteli szolgáltatásokról. A román szakmai szervezetnek mintegy 17.000 tagja volt ebben az időben, és alig néhány száz, amely könyvvizsgálóvá válhatott. A világbank segítségével szakmai tréningek kezdődtek, az IFAC felvette tagjai sorába a CECCAR-t. A nemzetközi könyvvizsgálati standardok és az etikai szabályok 2000-ben jelentek meg románul.

A politikai változások következtében azonban a szakma függetlensége veszélyben volt, mert a megváltozott minisztériumi vezetéssel ismét el kellett fogadtatni az átalakulóban lévő szituációt. A folyamat, hogy a szakmai kérdések jelentős része nagyon lassan átkerül a szakmai szervezetek kezébe, nem tört meg.

Ezen a ponton érdemes idézni, milyen megállapításra jutottak a projektben résztvevők. Véleményük szerint a változásokat párhuzamosan, és nem egymást követően kell végrehajtani, illeszkedve a gazdasági folyamatokhoz, és figyelembe véve a kulturális sajátosságokat. Mindehhez politikai akaratra, megfelelő elképzelésekre és vezetésre, és

[68] l. 1. sz. mellékletet az IAS-ekről

nem utolsó sorban kompromisszumkészségre van szükség (King, Beattie, Cristescu, Weetman, 2001).

A cél – eurokompatibilitás és a gazdasághoz illeszkedő számviteli információk előállítása – elérése érdekében, a román gazdaság szerkezetének vizsgálata után olyan döntés született, hogy a szabályozás a vállalkozásokat három csoportba sorolja. A tőzsdén jegyzett és nem jegyzett, de nagynak számító vállalkozásokra, a kis- és közepes vállalkozásokra és a mikrovállalkozásokra.

6. táblázat
A brit kormány Know-How Alapjának vizsgálata a román számviteli törvényről és szabályozásról
(Forrás: King, Beattie, Cristescu, Weetman, 2001:162-163)

A változásokkal kapcsolatos területek		A román gyakorlat
1.	Más törvények is hatással vannak a számviteli szabályozó rendszerre.	Adótörvény-orientáltság, amely gyakorta felülírja a „hű, tiszta, teljes” képet.
2.	Megfelelő szerkezet, következetesség, szóhasználat.	A szabályozás szerkezete a törvényhez kapcsolódó rendeletekkel bonyolult.
3.	Az érvényben lévő beszámoló.	A román beszámoló statisztikai célokra és az adóhatóságnak készül
4.	Illeszkedve a piaci körülményekhez a könyvvizsgálat bevezetése, ellenszolgáltatás fejében. (Ugyanakkor létezik a cenzori rendszer)	Az eltérés a törvény szóhasználata és a gyakorlat közötti arra utal, hogy az előállított információ nem megfelelően kontrollált. A cenzorok munkája nem azonos a könyvvizsgálókéval A könyvvizsgáló társaságok pedig egyelőre nem tudnak megfelelni a velük szemben támasztott követelményeknek.
5.	Az alkalmazási problémák gyors megoldására „segélyvonal” létrehozása	Nincs „segélyvonal”.
6.	Az aláírás (hitelesítés) jelentősége Romániában.	A kérdés fontossága nem világos a szakemberek számára.
7.	Formális könyvelés, a számviteli törvény terjedelme, a módszerek, amelyek nem egyeznek meg a gyakorlattal.	A könyvelés formalitása az adó- és statisztikai hatóságok előírásait szolgálja elsősorban , és nem az egyéb piaci szereplőkét.
8.	Szakmai oktatás és tréning.	Sem az előzetes, sem az utólagos minősítést nem találják megfelelőnek a törvényes audit bevezetésénél.

Az első csoport végső kialakításához átmeneti időszakot adott, egyre csökkenő határértékekkel. A vállalkozásoknak akkor kell áttérniük erre a beszámolási formára, ha az előző év végén legalább két feltétel tekintetében felette vannak a határértéknek.

Az ún. nagyvállalatok beszámolója a mérlegből, az eredménykimutatásból, kiegészítő mellékletből és az IAS-ek alapján elkészítendő cash flow-ból és a saját tőke változásának kimutatásából áll. Az üzleti jelentés nem része a beszámolónak, de elkészítése kötelező.

7. táblázat
A tőzsdén jegyzett és nem jegyzett, de a határértékeknek megfelelő vállalkozások 94/2001. évi PM rendelet alapján készülő beszámolóra való áttérési rendje
(Forrás: Benkő, 2002b:332)

Fordulónap	**Nettó árbevétel (EUR)**	**Mérlegfőösszeg (EUR)**	**Foglalkoztatottak száma**
2001. december 31.	9 millió felett	4,5 millió felett	250
2002. december 31.	8 millió felett	4,0 millió felett	200
2003. december 31.	7 millió felett	3,5 millió felett	150
2004. december 31.	6 millió felett	3,0 millió felett	100
2005. december 31.	7,3 millió felett	3,65 millió felett	50

Szembetűnő különbség a magyar szabályozáshoz képest, hogy ebben az időszakban még nem kötelező a konszolidált beszámoló készítése az anyavállalatok számára. Figyelembe véve azt a tényt, hogy a konszolidált beszámoló az ún. adótörvényorientált országokban jobban megfelel a valóságnak, mert nem minimalizálja az adózás előtti eredményt, hanem előtérbe helyezi a gazdálkodás sajátosságait és feltételrendszerét, levonható az a következtetés, hogy sem a törvényhozásnak, sem a végrehajtó hatalomnak, de a tulajdonosoknak sem fűződik érdeke a törvényi előírásoknak megfelelő beszámoló összeállítására.

Ebben a csoportban a vállalkozások angolszász típusú mérleget készítenek (amely megfelel a magyar „B” típusú mérlegnek), ugyanakkor lépcsőzetes, összköltségeljárásra épülő eredménykimutatást. Román szakemberek tapasztalatai alapján a kiegészítő melléklet még nem tölti be tökéletesen azt a funkciót, amelyet mind az EGK 4. irányelve, mind az IAS 1. szán neki. Az üzleti jelentés előírt tartalma a vizsgált időszakban megegyezik a 4. direktívában előírtakkal. A vállalkozások számára kötelező a könyvvizsgálat.

A további csoportokban tartozó vállalkozások alapvetően a nemzeti szabályokban előírt beszámolóformát alkalmazzák, nem törekedve a harmonizáció követelményeinek betartására.

A kis- és középvállalkozások feltételrendszere elkülönül egymástól (Benkő, 2002a). Kisvállalkozások azok a vállalkozások, amelyeket a mikrovállalatok közül véglegesen idesoroltak, a foglalkoztatottak száma 10 és 49 fő között van, az éves nettó árbevétel nem haladja meg a 3,5 millió EUR-t, és csak magántőkével rendelkezik.

A közepes vállalatoknál a foglalkoztatottak száma 50 és 249 fő között lehet, a további két feltétel megegyezik a kisvállalatokéval.

Beszámolójuk mérlegből, eredménykimutatásból és kiegészítő mellékletből áll. A mérleg kontinentális típusú (megfelel a magyar „A" típusú mérlegnek), lépcsőzetes, összköltségeljárásra épülő eredménykimutatást készítenek. Kiegészítő mellékletük formális. A szöveges magyarázat helyett a vállalkozások táblázatokat készítenek (hatósági utasításra és az ő információigényük kielégítésére) a befektetett eszközökről, céltartalékokról, követelésekről és kötelezettségekről lejárat szerint, a készletekről és az eredményfelosztásról. Ebben a csoportban nem kötelező a könyvvizsgálat.

Mikrovállalkozásnak akkor minősíthető egy cég, ha foglalkoztatottjainak a száma nem több, mint 9 fő, éves árbevétele nem haladja meg a 100.000 EUR-t, és csak magántőkével rendelkezik. A feltételeknek egyidejűleg kell teljesülni, mert különben a következő kategóriába sorolandó. Ez a csoport rendkívül leegyszerűsített könyvvezetést végez, beszámolója is összevont az előző csoportokéhoz képest, kiegészítő mellékletet sem készít. Angolszász típusú mérleget és összköltségeljárásra épülő eredménykimutatást készít. Könyvvizsgálati kötelezettségük nincs. A 24/2001. évi kormányrendelet alapján a mikrovállalkozásoknak lehetőségük van a bevételük után adózni. Az adó mértéke 1,5%[69], ami igen kedvező.

A beszámolók nyilvánosságra hozatala még ebben az időszakban is úgy történik, hogy a vállalkozások az elkészített beszámolójukból egy példányt a megyei Kereskedelmi Kamarának, egyet pedig a megyei adóhatóságnak adnak le. A Kamara – megfelelő illeték ellenében – erősen rövidített formában közzéteszi közlönyében a beszámolót, ami feltehetőleg csak egy formális eljárás, hiszen rövidítve, szöveges magyarázat nélkül nem valószínű, hogy lényeges információt nyújtana a piac bármely szereplőjének is. Mindenképpen szükség van egy országos információs rendszer kialakítására, amely ezt a komoly hiányosságot megszüntethetné.

A szabályozás pozitív vonásaként említem, hogy Románia szabályozásában a különböző beszámolóformákat a vállalkozások méretével alakította ki, figyelembe véve

[69] 2005-től 3%.

a költség-haszon elvét, amelyet egyébként a szabályozás nem nevesít (lásd a magyar egyszerűsített éves és éves beszámoló információtartalmát).

2.2.3. A jogharmonizáció megteremtése

Románia közelgő csatlakozása és az időközben bonyolulttá vált, szerkezetében megváltozott szabályozó rendszer szükségessé tette a 82/1991-es számviteli törvény újrakodifikálását, hiszen az uniós szabályokkal harmonizáló törvénynek kell a szabályozás elvi alapját adni. A 70/2004 Kormányrendelet (2004. október 28.) a számviteli törvény tartalmának változásáról, amely 2005. január 1-jétől hatályos elsősorban a beszámolóval kapcsolatos teendőket részletezi. Megfogalmazza a legfontosabb követelményt: a beszámolónak valós és hű képet kell adnia a vállalkozás pénzügyi, jövedelmi helyzetéről és az elvégzett tevékenységéről. Alapelveket nem tartalmaz, ezek a hozzátartozó PM rendeletben lesznek, amelynek a törvény megszületését követő hat hónapon belül kell elkészíteni.

A kormányrendelet alapján a törvény hét fejezetre tagolódik. Tartalmát a következőkben abból a szempontból vizsgálom, hogy illeszkedik-e az Európai Unió jelenleg érvényben lévő szabályozásához, és milyen – e tekintetben lényeges – jogosítványokat ad át a román Pénzügyminisztériumnak.

Az általános rendelkezések tisztázzák, hogy hatálya a gazdálkodókra terjed ki, az egyéni vállalkozó természetes személyekre nem. A gazdálkodók kettős könyvvitelt vezetnek lejben (kivéve a költségvetési szerveket, akik jelenleg pénzforgalmi, 2006. január. 1-jétől a törvény által meghatározott, nemcsak pénzforgalmi, hanem vegyes jellegű könyvelést végeznek, elemző tevékenységgel kiegészítve). A gazdasági eseményeket időrendben kell feljegyezni. Minden gazdasági eseményt bizonylattal kell alátámasztani. Évente egyszer kötelező leltározni, illetve az idevágó (PM) rendelkezések előírásait betartani. Az anyavállalatoknak Romániában 2007-től van konszolidálási kötelezettsége, amennyiben a következő feltételekből – csoportra vetítve – legalább kettő teljesül: mérlegfőöszeg: 17.520.000, éves nettó árbevétel: 35.040.000 lej, foglalkoztatottak száma: 250 fő.

Az I. fejezet alapján a minisztérium dolgozza ki a számvitel részletes szabályait, a számlatervet és az analitikákhoz szükséges formulákat, illetve a költségvetési intézményeknek felmentést adhat a leltározási kötelezettség alól. A

Pénzügyminisztérium szabályozza, kik vezethetnek ún. egyszerűsített könyvvezetést, és jóváhagyja a hitelintézetek, a biztosítók és a tőzsde számviteli szabályait.

A törvény a befektetett eszközök felértékeléséről is említést tesz. A tevékenységet csak értékbecslő végezheti el. Ennek eredménye csak a valós érték lehet. Ez a probléma a román gazdaság és ezzel együtt a számvitel egyik központi kérdése jelenleg is. A hosszú ideig magas inflációs ráta mellett, a kedvezőtlen társasági adó szabályozás miatt a társaságok nem értékelték fel eszközeiket. (A román számvitel nem adaptálta az IAS 29-t[70], pedig a szakemberek indokoltnak tartották volna.) Az erre vonatkozó társasági adó szabályok azonban változnak. Az említett különbözetre vonatkozó adókulcs többszörösére emelkedik. Ugyanakkor a vonatkozó előírás kimondja, hogy a 2003. december 31-ig felértékelt eszközök után lehet értékcsökkenést elszámolni, amire korábban nem volt lehetőség. A tárgyi eszközök leírása a gazdasági folyamatokhoz illeszkedik. Gyorsított leírás lehetséges a vállalkozás (fő)tevékenységéhez kapcsolódó gépeknél és berendezéseknél. Az első évben leírható a bekerülési érték 50%-a, ami azonban még jelentős infláció esetén is sérti a megbízható és valós képet. Részben, mert hamis nettó vagyonértéket mutat, részben, mert a (nem kötelező) helyesbítések nem érintik (vagy csak alig) a vállalkozások eredményét (Lukács, 2004b). Az összes többi eszköznél a vásárláskor leírható 20%, kivéve az ingatlanok és a járművek esetében (ahol teljesítményarányos leírást alkalmazzák). A kiegészítő mellékletnek tartalmaznia kellene a használt leírási kulcsokat, de a gyakorlatban nem tartalmazza, ezzel sérül a következetesség elve is. Ugyanakkor a fent leírt jelenség jól példázza, hogy még mindig erősen érvényesülnek a megbízható és valós kép rovására az adóminimalizálási szempontok is. Ahogyan a magyar szabályozásban, úgy a román számvitelben is kiemelkedő szerepet kap az óvatosság elve, hiszen ez szolgálja ki legjobban a fent említett gazdálkodói szándékot.

A II. és a III. fejezet a számviteli munka szervezésével és vezetésével és a könyvvezetés nyilvántartási rendszerével foglalkozik.

A tevékenységért a vállalkozás ügyvezetője a felelős. A könyvviteli nyilvántartásokat külön helyiségben, szakirányú végzettséggel rendelkező személynek kell vezetni „a törvény szellemében”[71]. Ezt a tevékenységet külső megbízott is végezheti (a 65/1994. rendelkezés értelmében). Ha a társaságnak nincs alkalmazottja a számviteli munkára, és éves bevétele 50.000 euránál több, kötelező a külső szakember alkalmazása.

[70] l. 1.sz. mellélket az IAS-ekről

[71] 70/2004 korm. rend. a számvitelről, II. fejezet

A számviteli bizonylatok a napló, a leltár, a főkönyv. Ezek kitöltését és megőrzését a vonatkozó PM határozat szellemében kell elvégezni, teljesítve azt a követelményt is, hogy bármikor ellenőrizhetők legyenek. A megőrzési kötelezettség s számítástechnikai adathordozókra is vonatkozik. Az ellenőrzés alapja elsősorban a főkönyvi kivonat.

A sajátos beszámolási kötelezettségek (fúzió, szétválás, felszámolás) dokumentálásáról és beszámoló készítéséről is itt rendelkezik a törvény, rendkívül szűkszavúan.

A vagyon- és eredményváltozások kimutatására a törvény az alábbi szabályokat adja.

A vállalkozásoknak aktiválási és passziválási kötelezettsége van. A befektetett eszközöket egyedenként kell kimutatni, a készletek nyilvántartása történhet mennyiségben és értékben vagy csak értékben. Az eszközök bekerülési értéke a múltbeli bekerülési érték, saját előállítási költség vagy valós érték lehet, ha a vállalkozás nem az első két lehetőséget választja.

A követeléseket és kötelezettségeket nominális (könyv szerinti) értéken, analitikus kimutatásaikkal kiegészítve kell bemutatni. A kibocsátott részvényeket és a törzstőkét a vállalkozások külön tartják nyilván a könyveikben.

A költségek és ráfordítások csoportosítása természetük (azaz költségnemek) és elszámolhatóságuk, a bevételeket természetük és eredetük szerint történik. Az eredmény megállapítás a bevétel és költség (ráfordítás) számlák év végi lezárásával történik. Az eredményfelosztás a beszámoló jóváhagyása után lehetséges. Az áthozott veszteséget a tárgyév, illetve előző időszak eredményéből, a tartalékalapból, törzstőkéből kell fedezni, a taggyűlés határozata alapján.

A fenti követelmények a magyar olvasó számára rendkívül szűkszavúnak tűnnek, és számtalan kérdést megválaszolatlanul hagynak. Ne feledkezzünk el róla, hogy a törvényhez kiegészítő pénzügyminisztériumi rendelet kapcsolódik, amely nemcsak a számviteli alapelveket, hanem a vállalkozásoknál bekövetkező tipikus gazdasági események feljegyzését is tartalmazza! A szabályozás tehát az eddigieknek megfelelő szerkezetű lesz, amely magában még nem jelenti feltétlenül a számviteli információ minőségének romlását. Figyelembe véve a román számviteli szabályozást a kilencvenes években kidolgozó brit és hazai szakemberek véleményét is, megállapítható, hogy a szabályozás ilyen felépítése lehetőséget ad arra, hogy a fiskális érdekek erőteljesebben érvényesüljenek a megbízható és valós kép követelményénél. Romániai szakemberek állítják, hogy sokszor magukról a számviteli szabályokról sem dönthető el, hogy adózási, illetve számviteli szempontokat preferálnak-e.

A kutatás utolsó három évében jellemzővé vált, hogy a szakemberek azokban az esetekben, ahol nem volt egyértelmű a számviteli szabályozás, (adó)hatósági állásfoglalást kértek. A gazdasági esemény könyvelésének gyakorlatilag bármilyen (esetenként akár egymásnak ellentmondó) állásfoglalás az alapját képezheti. Ez a tény a törvényben előírt hű képet csorbítja.

A törvény IV. fejezete az éves beszámolóval kapcsolatos előírásokat tartalmazza. Az üzleti év a naptári év, hossza 12 hónap. 2007. január 1-jétől a külföldi anyavállalttal rendelkezőknek lehet ettől eltérő fordulónapjuk is. (Kivéve a hitelintézeteket.)

A törvény meghatározza, kinek milyen beszámolót kell készítenie. Azok a vállalkozások, amelyeknél a három következőkben megadott mutatóból kettő a határérték felett van, a tárgyévben kötelező a könyvvizsgálat, a következő évben pedig az IAS/IFRS-ek szerinti beszámoló készítése is kötelező. (Az alábbi értékeket PM rendelet határozza meg: mérlegfőösszeg: 3,65 m EUR, éves nettó árbevétel: 7,3 m EUR, a foglalkoztatottak száma 50 fő). A beszámoló részei ebben az esetben a nemzetközi standardok által előírtak. Mérleg, eredménykimutatás, a saját tőke változásának kimutatása, cash flow és kiegészítő melléklet. Figyelemre méltó, hogy az első évi beszámolónál nem kötelező az előző időszak adatait megadni, amely ellentmondásban áll az IASC keretszabályában előírt elvekkel.

Az anyavállalatok saját beszámolót és az IAS/IFRS-ek alapján készült konszolidált beszámolót készítenek. A határértéket meg nem haladó vállalkozások mérlegből, eredménykimutatásból és kiegészítő mellékletből álló beszámolót készítenek. Mindkettőhöz üzleti jelentés is kapcsolódik. A beszámoló tartalmára nézve a PM részletes utasítást ad.

A nem profitorienált szervezetek mérleget, eredménykimutatást és kiegészítő mellékletet készítenek. A költségvetési intézmények beszámolójának tartalmát szintén a Pénzügyminisztérium szabályozza.

A törvény meghatározza az ún. teljes beszámoló részeit, amely vállalkozásonként a fentiekben megadott részeket, az üzleti jelentést, a könyvvizsgálói jelentést (felügyelő bizottsági jelentést, amelynek legalább egy szakértő[72] tagja van), az eredmény felosztási javaslatot, az ügyvezető teljességi nyilatkozatát és a beszámolót összeállítók nyilatkozatát tartalmazza arról, hogy a beszámoló szabályos és a valós helyzetet mutatja. 2000-ig Romániában a felügyelő bizottság adta a vállalkozás hitelesítő

[72] Szakértő a felsőfokú végzettséggel rendelkező mérlegképes könyvelő lehet.(a szerző megjegyzése)

záradékát is. A könyvvizsgálók pozíciójának erősödésével azonban megszűnt ez a szerepük.

A törvény maga is megfogalmazza azt a követelményt, amely az átmeneti gazdaságok országaiban részben számviteli tradíciók, részben az ismert társadalmi, gazdasági folyamatok miatt kiemelkedő jelentőségű, azaz a szabályosságot. A törvényhozók azzal a nyilvánvaló ténnyel, hogy az előírás-alapú szabályozásokban a valós kép és a szabályos kép nem mindig esik egybe, nem foglalkoznak, vagy a szabályosságot tekintik elsődlegesnek.

A beszámoló és a nyilvánosságra hozatal elkészítésének határideje Romániában konszolidált beszámolónál fordulónapot követő 150 nap, egyéb beszámolók esetén 120 nap. Akik nem folytatnak üzleti tevékenységet a fordulónapot követő 60 nap után nyilatkozniuk kell erről. A vállalkozások az adóhatóságnak nyújtják be beszámolójukat, majd az ezt követő 30 napban nyilvánosságra hozatali kötelezettségük van a területileg illetékes Kereskedelmi Kamaránál.

Az V. fejezet a költségvetési intézmények könyvvezetésével és beszámolójával foglalkozik.

A VI. fejezet tartalmazza a számviteli törvény megsértésekor kiszabható büntetéseket. A törvény előírásai alapján elsősorban az adóhatóság bírságol, és részletes büntetési tarifákat ad meg. Bírságolhat a Kereskedelmi Kamara, ha elmarad a nyilvánosságra hozatal. Ez a legmagasabb bírság. A törvényalkotók feltehetőleg ezzel ellensúlyozzák, hogy sem a törvényben, sem a román gyakorlatban nincs még elég jelentősége a nyilvánosságra hozatalnak. A törvény a jogkövetkezményeket a polgári és a büntető törvénykönyv hatáskörébe utalja.

A Záró rendelkezések legfontosabbja a korábban már említett, a törvényhez kapcsolódó PM rendelet, amely legkésőbb a törvény megalkotásától számított hat hónapon belül megjelenik.

Hogyan értékelhető a fentiek alapján a jelenlegi román szabályozás? Tisztán szakmai szempontokat figyelembe véve, kijelenthető, hogy a román törvényhozás valószínűleg elérte legfontosabb célkitűzéseit, mert a 2005-ben újrakodifikált törvény a beszámoló készítés kereteit adja meg, a hű, tiszta és teljes kép követelményével, lényegesen áttekinthetőbb szerkezetű és az Európai Unió megfelelő szabályaihoz illeszkedik.

A PM rendeletet a szakma hiába várta, az előző törvényhez kapcsolódó utasítás maradt érvényben.

8. táblázat
A 82/1991. évi régi és újrakodifikált törvény szerkezete

A 82/1991. évi számviteli törvény fejezetei		**A (420/2004. számú törvénnyel jóváhagyott) újrakodifikált 82/1991. évi számviteli törvény fejezetei**	
I.	Általános rendelkezések	I.	Általános rendelkezések
II.	A vagyoni helyzet könyvvitelének megszervezése	II.	A számviteli munka szervezése és vezetése
III.	A könyvviteli nyilvántartás formái	III.	A könyvvezetés nyilvántartási rendszere
IV.	Az éves beszámoló	IV.	Az éves beszámoló
V.	A költségvetési intézmények könyv-vezetése	V.	A költségvetési intézmények könyv-vezetése
VI.	Jogkövetkezmények	VI.	Jogkövetkezmények
VII.	Záró és átmeneti rendelkezések	VII.	Záró és átmeneti rendelkezések

Mielőtt összehasonlítom a régi és a tartalmilag megújult szabályozást, vizsgáljuk meg a számvitel szabályozásával kapcsolatos jogszabályokat 2004-ben!

1. 70/2004. évi Kormányrendelet a 82/1991. évi számviteli törvény tartalmának változásáról. (2004. augusztus)
2. 420/2004. évi törvény, amely jóváhagyja a 70/2004. évi Kormányrendelet tartalmát. (2004. október)
3. 2170/2004. évi Kormányhatározat (Nastase-kormány), amely stratégiai állásfoglalás a beszámoló minőségének javításáról. (2004. november)

Négy hónapon belül három jogszabály született. Mindenképpen figyelemre méltó (a továbbiakban visszatérek rá), hogy egy törvény tartalmát kormányrendelettel módosítják. Feltehetőleg a komoly jogi probléma feloldásaként született a 420/2004. évi törvény. A 2170/2004. évi kormányhatározat, ami a csatlakozásra készülő országban üdvözlendő, ugyanakkor meglepő az időzítése, a számviteli törvény tartalmi változásainak tükrében. Mindenesetre felhívja a figyelmet a vizsgált terület törvénykezési hiányosságaira. A vizsgált időszak két számviteli törvényének összehasonlításánál szembetűnő, hogy szerkezetében nincs változás (lásd 8. táblázat).

Tartalmi szempontból az általános rendelkezésekben a törvény hatályán és célján, és a nyilvántartási kötelezettségeken kívül több lényeges különbség van. Az első a konszolidálási kötelezettség bevezetése, ami – tekintetbe véve a román piacon

megjelenő idegen tőkét – szükségszerű, ám meglehetősen késői (lásd a magyar törvény 1993-as módosítását). A második egy olyan sajátosságra utal, amely az egész szabályozási struktúrára jellemző. Az eszközök felértékelése és az értékbecslés problémája megoldás nélkül kerül be a törvénybe, anélkül, hogy a konkrét szabályozást a PM hatáskörébe utalná. A harmadik különbségnél ismét Richard (1995b) cikkére utalok, aki a román számvitel tartalmi kérdéseinél külön felhívta a figyelmet a vezetői számvitel hiányára. Ez a törvény kötelezővé teszi alkalmazását a hatálya alá tartozó vállalkozásoknál.

A II. és III. fejezet legszembetűnőbb különbségei a felelősség kérdésére, a sajátos beszámolási kötelezettségekre, amelyek ebben a törvényben jelennek meg, illetve a részletesebb vagyonértékelési szabályokra vonatkoznak, ahol a főbb vagyoncsoportok és eredménytényezők értékelésének alapvető szabályai vannak lefektetve. A felelősség kérdésénél a 7. táblázatra utalok, az aláírás (felelősségvállalás) fontosságáról.

A negyedik fejezet mindkét törvényben a beszámoló részeit tartalmazza. Itt ugyancsak nagy eltérés tapasztalható, ami magába foglalja az eddigi fejlődés eredményeit. Míg a 82/1991. évi törvény a vállalkozások számára egyetlen beszámoló típust ír elő, addig a 70/2004. évi törvény – összhangban a korábbi, nemzetközi előírásokat adaptáló rendeletekkel – előír egy IAS/IFRS-ek szerinti, illetve a nemzeti szabályoknak megfelelő beszámolót (amely valójában beszámolórendszer: a mikro-, kis- és középvállalkozások számára). Új fogalom az. ún. teljes beszámoló. A nyilvánosságra hozatal is kitolódott 30, illetve 60 nappal.

Változás következett be a költségvetési intézmények számvitelében, „akik jelenleg pénzforgalmi, 2006. január 1-jétől a törvény által meghatározott, nemcsak pénzforgalmi, hanem vegyes jellegű könyvelést végeznek, kiegészítve elemző tevékenységgel”[73].

A jogkövetkezmények tekintetében nem változott a szemlélet, csak a bírságok mértéke. Egyrészt megállapítható, hogy a számviteli tevékenység elsődleges ellenőre még mindig az adóhatóság, másrészt azonban reménykeltő, hogy 2004-ben a legmagasabb bírságot a nyilvánosságra hozatali kötelezettség elmulasztása miatt szabják ki.

A záró rendelkezések mindkét esetben a GPM által elkészítendő könyvelési, beszámoló készítési szabályokra vonatkoznak.

[73] 74/2004. évi törvény a számvitelről I. fejezet

A fentiek alapján elmondható, a szabályozás tartalmi korszerűsítése mellett szerkezeti változás nem következett be, ami tovább élteti a már kezdetben is fennálló – ebből eredő – problémákat.

A román számviteli szabályozás – a várakozásokkal ellentétben – nem jutott nyugvópontra. Törvénykezési ellentmondások, számos államigazgatási jogszabály jellemzi 2005-ben is. Az év elején újra kibocsátják a 82/1991. évi újrakodifikált számviteli törvényt. Ehhez több PM-rendelet is megjelent, például az önköltségszámítással, a nyilvánosságra hozatallal kapcsolatban, illetve az ún. harmonizált beszámolóról, ezzel kapcsolatban meghatározza azok körét, akik IAS/IFRS-ek alapján készítenek beszámolót 2006. január 1-jétől. Ezek a hitelintézetek, biztosító társaságok, tőzsdén jegyzett cégek, állami tulajdonban lévő nagyvállalatok, a konszolidált beszámolóra kötelezettek és az állami garanciával biztosított, vissza nem térítendő támogatást kapó vállalkozások. A gyakori szabályalkotás hátterében a törvénykezési problémák mellett a számviteli szabályozás koncepciótlansága és a Pénzügyminisztériumon keresztül érvényesített fiskális érdekek húzódnak meg.

2.2.4. A jelenlegi román szabályozás jellemzői

Az átmeneti gazdaságok II. fejezetben megállapított fő jellemzői Romániára is érvényesek. A román szabályozás eurokompatibilis, hiszen már 2001-ben harmonizálta (94/2001 PM rendelet) szabályait az Európai Unióéval és részben az IAS-ekkel. Ez az illeszkedés azonban nem tökéletes, hiszen ez után hozta az Európai Parlament és az EU tanácsa az ún. IAS-rendeletét[74], amely a fent említett két szabályozást megkísérli összhangba hozni. Itt egyetlen olyan lényeges tényezőre utalok, amelynek érvényre jutása kétséges, és feltehetőleg az Unióba való belépéssel is az maradhat, alapvető szemléletváltozás nélkül! Ez a tartalom elsődlegessége a formával szemben elv. Mindaddig, amíg a gazdasági események feljegyzésénél az adóhatóság állásfoglalása a mértékadó, súlyosan sérülhet a nemzeti és a nemzetközi szabályozás legfőbb követelményeként előírt hű, tiszta és teljes kép, illetve „true and fair view”. Ezzel a megállapítással elérkeztem a második ismérvhez, az adótörvényorientáltsághoz. Kétségtelen tény, hogy az ország, a vizsgált térség számviteli tradíciói generálják

[74] Az Európai Parlamentnek és az Európai Unió tanácsának 2002. július 19-én kelt, 1606/2002 számú rendelete a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról, *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (44),10, 450-452.o.

alapvetően ezt a problémát. Az adóminimalizálás nemcsak vállalkozói magatartásként, hanem bizonyos tekintetben törvény adta lehetőségként is megjelenik. Elsősorban az óvatosság elvének (túl)hangsúlyozása építi be a fenti szemléletmódot a szabályozásba. Erősíti ezt a tényt, hogy a román szakemberek az első törvénynél és a hozzákapcsolódó kormányrendeletnél a francia számvitelt adaptálták. A piacgazdasági viszonyoknak megfelelő szabályozást egy évtized alatt kellett létrehozni, ami figyelembe véve akár a szellemi előképnek tekintett francia szabályozás kialakulását, akár bármelyik töretlenül fejlődő kontinentális országot, rendkívül rövid időnek mondható. Az akceleráció hatásai elsősorban abban mutatkoznak meg, hogy a fiatal és gyorsan változó szabályrendszert a szakemberek figyelembe veszik, előírásait követik, bár ez időnként nehézségekbe ütközik, de szemléletük (az elsődlegesen nemzetgazdasági és a hatóságok számára történő információszolgáltatás, illetve a rövid távú adóminimalizálási magatartás) sokkal lassabban változik (Borbély, 2005b). Ez a tény a korszerű vagy annak szánt előírások érvénysülését gátolja. Mindazonáltal elismerésre méltó, hogy a román szabályozás ilyen ütemű fejlődést mutat, és még inkább az, hogy a gazdaság szerkezetéhez illeszkedő szabályozást dolgozott ki, azaz a gazdálkodók által előállított (szigorúan) számviteli (értelemben vett) információ (költsége) arányban áll a vállalkozás nagyságával. Igaz ez még akkor is, ha az 1995-ben a Traian Duția által megfogalmazott feladatokat lassan és nem is teljesen oldották meg.

A szakmai szempontok érdemes néhány mondatban bemutatni, milyen hatással volt a rendszerváltozás utáni időszakban a gazdaság fejlődése, illetve a törvénykezésen keresztül a politika a beszámoló által előállított hű, tiszta és teljes képre.

A 4. ábra összefoglalja a vizsgált időszak gazdasági fejlődésének bizonyos mutatóit (az egy főre jutó GDP, a fogyasztói árak alakulása, a munkanélküliségi ráta alakulásával), a különböző kormányokat, és a számvitellel kapcsolatos legfontosabb törvényeket és rendeleteket.

A román gazdaság másfél évtizedes fejlődését nem követem nyomon, csak néhány olyan tényezőt említek, amely a piacgazdaság kialakulását késleltette, közvetve vagy közvetlenül befolyásolta a számviteli szabályozó rendszer szerkezetét és tartalmát.

4. ábra

A román számviteli szabályozás átcsúszása a törvényhozásból a végrehajtó szervezetekbe

(Forrás: www.ksh.hu, saját szerkesztés)

1 főre jutó GDP* (USD)	Fogyasztói árindex **	Munkanél-küliségi ráta (%)	Kormányváltások	Évek	A számvitellel és a könyvvizsgálattal kapcsolatos szabályok	
					Törvények	Fontosabb Kormány– és PM rendeletek
8785	9,1	7,2	Calin Popescu Tariceanu 2004. december 29—	2005	(2005) 82/1991. tv. újrakodifikálása	
8132	11,9	8,1		2004	420/2004. tv. A 70/2004 Korm.rend. jóváhagyásáról	70/2004 Korm.rend A számvitelről 2004/2170 Korm. határozat a beszámoló minőségének javításáról
7291	15,3	7,0	Adrian Nastase 2002. december 28 — 2004. december 29.	2003		306/2002. Korm.rend. A mikro– és közép-vállalkozások beszámolójáról
6769	22,5	8,4		2002		
6306	34,5	6,6		2001		1880/2001. PM. Rendelet a mikrovállalatok beszámolójáról 94/2001. PM. Rend. Harmónia az EU szabályokkal és az IAS-ekkel
5799	45,7	6,8	Mugur Isarescu 1999. dec. 21-2000. dec. 28.	2000	126/1999. tv. A könyvviteli szolgáltatásokról	772/2000. PM. Rend. A konszolidált beszámolóról
5531	45,8	6,2	Radu Vasile 1998. április 17 — 1999. december 21.	1999	75/1999. tv. A könyvvizsgálatról	
5490	59,1	5,4		1998		
5676	154,8	5,3	Victor Ciorbea 1996. december 12 — 1998. április 17.	1997		
5911	38,8	6,7	Nicolae Vacaroin 1995. május 12 — 1996. december 12.	1996		3/1995. Korm.rend. A mérlegkészítésről és a könyvvizsgálatról
5550	32,3	8,0		1995		2338/1995. PM. Rend. A leltárkészítésről
4966	136,8	8,2	Nicolae Vacaroin 1992. november 20 — 1995. május 12.	1994	15/1994. tv. Az értékcsökkenési leírásról	65/1994. Korm.rend. A számviteli szakmákról
4675	256,1	10,4		1993		704/1993. Korm.rend. A könyvvezetésről
4496	210,4	8,2	Teodor Stolojan 1991. okt.16-1992. nov. 18.	1992		375/1992. Korm.rend. A Számviteli Konzultatív Kollégiumról
4807	161,1	3,0	Petre Roman 1990. jún. 28-1991. okt. 16.	1991	82/1991. tv. A számvitelről	
5241	127,9	*Nincs adat*	Petre Roman 1989. dec. 26-1990. jún. 28.	1990		
Nincs adat	*Nincs adat*	*Nincs adat*		1989		

* *forrás*: www.ksh.hu; egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson számított USA dollárban

** változás az előző évihez képest %-ban

Az ábrán látható, hogy a gazdaság állapota többször is hektikus változásokat mutatott a vizsgált időszakban. A rendszerváltozás után erőteljes visszaesés kezdődött. Az árliberalizálás, a bérek, az ipari termelés visszaesése és a bankkamatokkal kapcsolatos központi intézkedések következtében kialakult sorozatos bankcsődök voltak jellemzők a kilencvenes évek első felében, a lassú javulás ellenére is (Máthé, 2003). A fordulatot a gazdaságpolitikában az 1996-os decemberi választások hozták meg. A megalakult Ciorbea-kormány végre rászánta magát a gazdasági stabilizációs programra, aminek eredményeképpen csökkent a belső fogyasztás, elkezdődött a veszteséges vállaltok felszámolása, gyorsult a privatizáció, az ország a CEFTA (Central European Free Trade Association – Közép-Európai Szabadkereskedelmi Megállapodás) tagja lett. Az intézkedések ellenére a gazdasági mutatók nem javultak a kívánt mértékben. A román gazdaság tőkeszegény volt ebben az időszakban, a külföldi befektetők – érthetően – nem preferálták ezt a piacot. A gazdaság jogi szabályozó rendszere olyan problémákat mutatott, amelyek a piacot instabillá tették. Ez a megállapítás igaz a számviteli szabályozó rendszerre is, amely törvényeivel, rendeleteivel szinte átláthatatlan volt az idegen befektetők számára. A privatizáció meglehetősen lassan haladt, annak ellenére, hogy már 1990-ben elindult. Ebben az időszakban óriási volt a gazdaság egészéhez képest a fekete gazdaság aránya (egyes becslések szerint 40-50%).

A 2000-ben hatalomra került Nastase-kormány folytatta az elkezdett folyamatot, amelyben prioritásokat is meghatározott. A külföldi befektetések, az export ösztönzését, a mezőgazdaság és a kis- és középvállalkozások támogatását (Máthé, 2003). A gazdaság, a fennálló problémák és a kedvezőtlen világgazdasági folyamatok ellenére a növekedés pályájára került. A privatizációs folyamat lezárulni látszik, nő a külföldi befektetők által létrehozott vállalkozások száma. Jelenleg privatizálásra vár még két állami tulajdonú bank, az energiaszolgáltatók és a frekvenciagazdálkodás. Ugyanakkor elindult egy reprivatizációs folyamat is bizonyos kohászati és vegyipari cégek esetében, amelyek nem teljesítették a privatizációs feltételeket.

Ezzel együtt fontos tény, hogy az ország a 2005 év eleji uniós minősítés szerint még a koppenhágai kritériumoknak[75] sem felelt meg. Az Európai Bizottság a kormányfő 2004-es látogatásán szigorított monitoring-rendszert ígért Romániának és Bulgáriának felvételi folyamatuknál. A maastrichti kritériumokat vizsgálva szembeötlő, melyik az a

[75] Demokratikus jogrendszer, működő piacgazdaság és a közösségi joganyag átvétele. (A szerző megjegyzése)

tényező, amely jelentősen meghaladja az EMS-hez való csatlakozási feltétel felső határát.

Az országban, ahogyan ez az összefoglaló táblázatban is látható még mindig nagyon magas az infláció. Ennek a ténynek, ahogy korábban már említettem számviteli szempontból kiemelkedő jelentősége van. A román számviteli szabályozó rendszer a 2005-ben újra kodifikált törvényig központi kérdésének a vagyoni helyzet („vagyonállag") megállapítását tekintette. Az eszközök felértékelésére PM-rendeletek ugyan adtak lehetőséget, de nem tették kötelezővé. A vizsgált időszakban a vállalkozások eszközeinek múltbeli bekerülési értéken történő nyilvántartása (felértékelés nélkül) nem ad hű képet a vagyoni helyzetről, ezáltal természetesen a kimutatott eredményt is eltéríti a valóságostól. Ahogy már említettem, ezen a helyzeten a nemzetközi előírások részbeni adaptálása sem segített, hiszen az IAS 29-et nem vette át a román szabályozás.

A román gazdaság másik sarkalatos – a hű, tiszta és teljes képet befolyásoló – területe az adórendszer. A Tăriceanu kormány már választási kampányában komoly adózási könnyítéseket ígért annak érdekében, hogy a befektetők által még kedveltebb, és főleg kiszámíthatóbb célországgá váljon. Ezzel összefüggésben a személyi jövedelemadó és a társasági adó kulcsát egységesen 16%-ra csökkentette. A régió országaiban (ilyen többek között Szlovákia is) adóverseny kezdődött, elsősorban a külföldi befektetők megszerzése miatt, de mindenütt fontos célja az intézkedéseknek az átláthatóság megteremtése és a feketegazdaság felszámolása. A helyzet mégsem mondható kedvezőnek, hiszen Romániában a társadalombiztosítási járulékok még mindig magasak (a vállalkozások számára hozzávetőlegesen 33%, amire egyéb költségek is rakódhatnak), és a szakemberek szerint az adófizetési morál sem javul azonnal az adócsökkentéssel. További problémának tartják, hogy az osztalékadó 10%.

Az adókulcsok csökkentése azonban egyáltalán nem volt olyan üdvözlendő lépés az IMF számára, akinek a fiskális eredmények biztosítása a legfontosabb tényező. 2005 elején a nemzeti valuta sokat erősödött, és a befektetők várt megjelenése elmaradt. A román kormányt egyik oldalról a Nemzetközi Valutaalappal folyó kemény alkudozások, másik oldalról a bizonytalan adóbevételek aggasztják. Az adókulcsok megmaradtak, de az adókódexet 2003 végi megjelenése óta hozzávetőleg 150 alkalommal módosították.

Ugyancsak jelentős rendeletnek minősíthető a számviteli szabályozás szempontjából az ún. denominalizálási rendelet (amely nyolc alkalommal változott bevezetéséig). A

rendelet alapján a lej új értékét tízezres osztással állapították meg. A (féléves) beszámolót először 2005. június 30-án kellett mindkét értékben kimutatni.

Utolsó tényezőként vizsgáljuk meg a törvényhozás és a számviteli szabályozó rendszer kapcsolatát! Azt a feltételezésemet, hogy a szabályalkotás átcsúszik a törvényhozásból az államigazgatásba (kormányzati vagy minisztériumi szintre) és ezzel veszélyezteti a vállalkozások beszámolója által tükrözött hű, tiszta és teljes képet, a román törvénykezést vizsgáló szakemberek véleménye is alátámasztja.

Veress Emőd, alkotmányjogász az alábbi megállapítást teszi: „az alaptörvény szerint a kormányhatározat egyértelműen a törvény végrehajtására szolgál, részletező jellegű, egy többlépcsős szabályzási modell része. Más megfogalmazásban a kormányhatározatnak nem lehet törvényt helyettesítő és kiegészítő szerepe… Az első érv az, hogy a kormány kinevezett szerv, ezért aktusai nem bírnak ugyanazzal az autoritással, amellyel a törvények rendelkeznek, hiszen azokat az egyenlő, titkos, közvetlen és általános szavazással megválasztott parlament fogadja el. Másodsorban a törvényhozási eljárás során számos olyan garanciális elem létezik, amelyeknek a célja, hogy biztosítsa a nyilvánosságot, a megfontolást, a jogszabály minőségének a javítását...

A kormányrendeletek romániai gyakorlatában még ki kell emelni két káros következményt: a jogszabály-inflációt és a jogi normák instabilitását. A kormányrendeletek valósággal átszőtték a román jogrendszert.

Az instabilitás rendkívül ártalmas jelenség. A jogszabályok kiszámíthatósága, állandósága különösen a gazdasági viszonyok területén lenne nagyon fontos” (Veress, 2001:6-7). Ebben a helyzetben a hazai és a külföldi vállalkozások helyzete igen nehéz, hiszen a bürokrácia a román vállalkozók kedvét szegi, az idegeneket elriasztja.

Az előző ábrát, látható, hogy sokkal több (kormány- és minisztériumi) rendelet szabályozza a vállalkozások beszámoló készítését és az azt alátámasztó könyvvezetést, mint törvény. (Ne feledkezzünk el róla, hogy „hely hiányában” nem szerepel minden számvitelt érintő rendelet!) Amellett, hogy ebben a rendszerben nagy az esély az ellentmondásokra, a fenti jogi állításokra alapozva megállapítható, hogy a vizsgált időszak alatti kilenc kormányváltozás esélyt ad arra is, hogy a politikai popularizmus mellett rövid távú (fiskális) érdekek határozzák meg, de legalábbis erősen befolyásolják a hű, tiszta és teljes kép tartalmát.

Ezen a ponton jól látható, hogy az eurokompatibilitás nem jelent egyben tartalmi, számvitelfilozófiai megfelelést is. A piacgazdaság és a hozzá illeszkedő számviteli

szabályozó rendszer tökéletesítéséig a megoldást (a mostani határértékekkel) az IAS-rendelet átvétele jelentené, amely legalább a tőzsdén jegyzett és nagyvállalkozások gazdálkodásáról torzítatlan információt adna.

2.2.5. További teljesítendő követelmények a csatlakozás előtt

A fentiek alapján két kiemelkedő probléma határozható meg a csatlakozásra váró Románia számviteli szabályozó rendszerében. Egyrészt a törvénykezési ellentmondásokat, másrészt az elmúlt másfél évtizedes inflációt figyelmen kívül hagyó értékelési problémát. (A rendszer nem adaptálta az IAS 29-et.)[76] További gondot jelent, hogy a számviteli szakemberek szemlélete nagyon lassan változik. Román szaklapok 2003-ban felvetették azt a problémát, hogy a szakma nincs felkészülve az IAS-ek adaptálására, ezért a tisztán kontinentális rendszert kellene preferálni.

A román kormány 2005. április 25-i csatlakozási szerződés aláírása után a fenti javaslat szóba sem kerülhet. A számvitel tartalmi kérdéseit és irányítását hosszú távra kell megtervezni. A Nastase-kormány 2170/2004-es rendeletének melléklete a következőket tartalmazza:

1. létre kell hozni a Könyvelők Konzultatív Tanácsát, amely a Pénzügyminisztérium felügyeletével működik, és a nemzetközi szervezetekkel tartja a kapcsolatot. Tevékenységéről negyedévente jelentést készít a Pénzügyminisztériumnak és a Kormánynak. Intézkedési terveit benyújtja az illetékes EU-bizottságnak
2. Javítani kell a beszámoló minőségét azáltal, hogy az Európai Unió által előírt feltételeket teljesíteni kell, beleértve az ún. IAS-rendeletet is. Erősíteni kell a beszámolók hitelességét, megbízhatóságát és átláthatóságát.
3. Létre kell hozni az Irányító (Koordináló) Tanácsot, ami a számviteli szakma felkészültségéért felel.

A fenti intézkedések előremutatók, de csak a várható csatlakozásig (függetlenül annak időpontjától).

A pozitívnak minősíthető román szabályozási struktúra (Borbély, 2003b), az angolszász és kontinentális elemekre vegyesen épülő, egyelőre instabil szabályozás mellett a legfontosabb a szakemberek képzése, szemléletformálása lenne.

[76] lásd 1. számú melléklet!

A fent említett második pont értelmében 2006. január 1-jétől Romániában a kettős könyvvitelt vezető vállalkozásoknak kötelezően és elsősorban az EGK. 4. és 7. irányelvének kell megfelelni. Az intézkedés bevezetése – ahelyett, hogy a 2007-es csatlakozást készítené elő – fokozza az instabilitást, hiszen egyetlen évre „áldozza" fel a számviteli szabályozást, ami – ismerve a szakma sajátosságait – több évig jelentősen nagyobb mennyiségű információ előállítását jelenti, anélkül, hogy hatékonysága nőne.

2.3. A szlovák számviteli szabályozó rendszer fejlődése az 563/1991 Tt. számú számviteli törvény óta

A számviteli szabályozó rendszer történetének vizsgálatakor – az ország XX. századi történelmi eseményeinek megfelelően – a csehszlovák számvitel jellemzőit vizsgálom, egészen 1993-ig, a független Szlovákia létrejöttéig.

A II. világháború befejezése után, a Csehszlovák Köztársaság, amelyet a politikai pluralizmus jellemzett, visszatért a kontinentális számviteli gyökerekhez, amelyek még a XIX. század végi törvényi szabályozáson alapultak. Az 1946-os választások eredményeképpen a hatalomra jutott Kommunista Párt bevezette a centralizált tervgazdálkodást, amely megváltoztatta a számvitel szerepét is. A számviteli elszámolásokat egységesítették, és a tervgazdálkodás teljesítmény-mérésének és ellenőrzésének eszközévé tették. Az egységesítés és központosítás következményeként az ellenőrzésben és a tervezésben kiemelt szerepet kaptak az állami hatóságok (Schroll, 1995:827).

Csehszlovákia számvitele a világháború befejezése után az 1953-as szovjet típusú központosított tervezést, vele a szovjet típusú számvitelt bevezetéséig erőteljes német befolyás alatt állt. Figyelemre méltó módon, azonban nem egyértelműen ezt az előképet választotta magának, amikor a piacgazdasághoz illeszkedő gazdálkodási információs rendszert építette ki.

A tervgazdálkodáshoz illeszkedő számvitelt kidolgozók elvetették a vállalatok információ-ellátásának biztosítását, sokkal inkább a makroökonómiai célok szolgálatába állították. Ebben a folyamatban kiemelkedő szerepet kapott a korabeli Pénzügyminisztérium.

A hatvanas évek enyhülő légkörében, 1966 és 1971 között – hasonlóan a magyar új gazdasági mechanizmus számviteli változásaihoz – kidolgozták az ún. „Gazdasági Információk Egységes Rendszerét", amely már figyelembe vette vállalatvezetők információigényét is, és amit 1971-ben továbbfejlesztettek. Az információrendszer a

számvitelt, a költségvetés-készítést, a költségkalkulációt, az üzleti statisztikákat, a működési bizonylatokat és specifikus információkat tartalmazott. Az alrendszerek integrált egységet képeztek.

A fenti változtatások ellenére elmondható, hogy a csehszlovák szabályozásban 1990-ig fennállt a népgazdaságot kiszolgáló számvitel (Daniel, Suranova, 2001).

2.3.1. Az 1991. évi számviteli törvény létrejöttének körülményei, célja, legfontosabb jellemzői

Az 1989-es Bársonyos Forradalom után a politikai pluralizmus, a piacgazdaság kiépítésének igénye szükségessé tette a számviteli szabályok megváltoztatását is. Rövid átmeneti időszak (1990-1992) következett, amely egybeesett a szabályozás hatályba lépésével, Csehország és Szlovákia szétválásával.

A törvény kidolgozása előtt akadémiai körökben felmerült a kérdés, hogy melyik számviteli filozófia alapján épüljön ki az új szabályozás. A „true and fair view”-t preferáló angolszász, a törvényi alapokra épülő, a társasági adót figyelembe vevő német, illetve a két rendszer közötti kompromisszumot jelentő francia rendszer alapján. Az akadémiai körök az első lehetőséget ajánlották. Ugyanakkor negyven év központosított előírásokon alapuló könyvvezetés és beszámoló készítés után világos volt, hogy a cseh és szlovák szakemberek számára egyelőre szakmailag kivitelezhetetlen az a helyzet, hogy nincsenek kötelezően előírt megoldási sémák a gazdasági eseményekre (Schroll, 1995).

Seal, Sucher és Zelenka (1995) felhívták a figyelmet arra is, hogy az ebben az időszakban zajló politikai folyamatokat a pluralizmus helyett inkább a polarizáció jellemezte. A magán- és nyilvános szféra megerősödésével, megerősítésével nem létezett a kettő között olyan tér, amelyben a szakmai szervezetek elhelyezkedhettek volna, s ezzel a számviteli szakmai szervezetek visszatérhettek volna a régi társadalmi csoport-státuszhoz, önkéntes tagsággal, szabad tagfelvétellel.

Érdemes ezen a ponton megvizsgálni, hogyan minősíthető a fenti tény.

Az átmeneti időszakban, a piacgazdaság kiépítésének első fázisában szükség volt olyan szervezetre, amely a számvitel szabályozásában egységes alapokat dolgoz ki, és lefekteti a piaci szereplők igényeit kielégítő követelményeket. Feltehetőleg, egy akkor létrejövő szakmai szervezet a jól képzett szakemberek, a megfelelő finanszírozás hiánya miatt ezt a feladatot nem tudta volna megoldani. Minden érv amellett szólt, hogy az irányítás a szakminisztérium kezébe kerüljön. Ezzel azonban hosszú időre

konzerválódott a kialakult helyzet. Az egyre erősödő számviteli harmonizáció azonban rámutatott ebben az országcsoportban is, hogy az egész világon egységesülő információszolgáltatási rendszer karbantartása nem a végrehajtó hatalom feladata, hiszen nem tudja elválasztani – helyzetéből adódóan – a professzionális és a hatalmi érdekeket érvényesítő magatartását.

Térjünk vissza egy gondolat erejéig a magyar számviteli szabályozás jövőjéhez! Az elkezdődött standardalkotási folyamatról a magyar Pénzügyminisztérium szakembere nyilatkozott (Mészáros, 2003) úgy, hogy hosszú távon a standardalkotó testületnek függetlenné és jogilag önállóvá kell válni ahhoz, hogy feladatát maradéktalanul teljesítse. Több, mint egy évtized telt el, amíg ennek az igényét a végrehajtó hatalom egyik képviselője megfogalmazta.

Romániában és Szlovákiában is tapasztalható az a folyamat, amit a korábbiakban már említettem, hogy a törvényhozás szerepének eltolódása az államigazgatás felé a mindenkori fiskális érdekek megvalósításának eszközévé teszi a számvitelt, súlyosan megsértve ezzel a saját maga által előírt megbízható és valós kép követelményét.

Az ebben az időszakban kidolgozott törvény és a hozzákapcsolódó pénzügyminisztériumi rendelet az EGK 4. és 7. irányelvén alapult, ugyanakkor a szemléletmód és a számviteli problémák megoldásának tekintetében a német és francia szabályozás hatását mutatta. A német hatás a történelmi előzményekre vezethető vissza, míg a francia minta átvételét leginkább az indokolta, hogy ott is nagyarányú az államilag ellenőrzött ipar.

Az országban megindult jogalkotási folyamat során a társasági adó és a számviteli törvény a kontinentális típusú számvitelt alkalmazó országok sajátosságainak megfelelően szoros kapcsolatba került. A törvény elsősorban a pénzügyi számvitel területét szabályozta. A költségkalkulációval, vezetői számvitellel kapcsolatos szabályozást a pénzügyi számvitel részeként kezelte a Schmalenbach által kialakított számviteli nyilvántartási rendszernek megfelelően. A kiépülő piacgazdaság sajátosságaiból, a választott előképekből és a számviteli tradíciókból adódóan jellegzetesen hitelező-orientált rendszer alakult ki, amely Szlovákia esetében ebben az időszakban nem okozott problémát, hiszen az angolszász típusú számvitelt igénylő külföldi befektetők még nem jelentek meg (Daniel, Suranova, 2001).

A vállalkozások könyvvezetési, könyvvizsgálati, közzétételi kötelezettségét a kereskedelmi törvény szabályozza.

Az 1991-ben elfogadott 563/1991 Tt. számú számviteli törvény Szlovákiában 1993. január 1-jén lépett hatályba. A hozzá kapcsolódó PM rendeletek külön tárgyalták a vállalkozások, a non-profit szféra és más – vállalkozási tevékenységet nem folytató – szervezetek (pl. politikai pártok, kulturális és szociális szervezetek), költségvetési intézmények könyvvezetési szabályait. Speciális rendelkezések vonatkoztak a bankokra és biztosítókra. A régi beszámoló „átordítását" az új törvénynek megfelelően külön rendelet (V/31.300/1992) szabályozta.

Az 563/1991-es Tt. számú számviteli törvény hét fejezetre tagolódik.

Az I. fejezet az általános rendelkezéseket tartalmazza. A törvény hatálya a számviteli egységekre terjed ki, akik természetes és jogi személyek lehetnek, kétféle könyvvezetési formát használhatnak, az egyszeres és a kettős könyvelést. A számviteli egységek a számviteli időszak alatt az eszközökről és kötelezettségekről, azok különbözetéről, a ráfordításokról és bevételekről kötelesek (kettős könyvvezetés esetén) feljegyzéseket készíteni.

A könyvvezetésével jogi vagy természetes személyek is megbízhatók, de a beszámoló tartalmáért a felelősséget a gazdálkodónak kell vállalnia.

A valóban csak a kereteket megadó törvény szövegének értelmezését a PM-rendelet adja meg. A könyvvezetéssel kapcsolatos minőségi követelmények az alábbi szavakat tartalmazzák: teljesesség (a számviteli időszak minden gazdasági eseménye), bizonyítottság (leltározás és bizonylatolás), és helyesség, azaz a törvény betartása. A PM-rendelet külön hangsúlyozza a tartalmi következetességet, tartalmi és formai összehasonlíthatóságot (Suhányi, 2002).

Idézzük fel a bevezetésben megemlített, a nemzeti törvények idegen nyelvre fordításával kapcsolatos problémát, ami már a román számviteli törvény hivatalos fordításánál is tapasztalható volt! Az idézett cikk egy magyar anyanyelvű Szlovákiában élő szakembertől származik. A szlovák szakemberekkel készült interjúk alátámasztják ezt a magyar fordítást, amiben a „helyesség" megfelel a német szabályozásban használt „ein den tatsächlichen Verhältnissen entsprechendes Bild" kifejezésnek, azaz kötelező a törvény előírásainak pontos betartása, akár felülírva a valós képet.

Ugyanezt a problémát feszegeti Sucher, Seal és Zelenka (1996) is, akik megvizsgálták, hogyan érvényesül a csehszlovák szabályozásban a „true and fair view", ezért a Pénzügyminisztérium hivatalos fordítását, a KPMG fordítását és a sajátjukat hasonlították össze és minősítették a fent említett követelményekre vonatkozóan. A legpontatlanabbnak a hivatalos fordítást találták.

A Pénzügyminisztérium által meghatározott számlakeretet tíz számlaosztályra tagolódik. A 0. számlaosztályban a befektetett eszközöket és értékcsökkenéseiket, értékkorrekciókat (immateriális javak, tárgyi eszközök, befektetett pénzügyi eszközök), az 1. számlaosztályban a vásárolt és saját termelésű készleteket, a hozzátartozó értékhelyesbítéseket tartják nyilván.

A 2. számlaosztály tartalmazza az ún. pénzügyi számlákat (a pénzeszközöket és a rövid lejáratú értékpapírokat).

A 3. számlaosztályban az elszámolási kapcsolatok találhatók. Szemben a magyar szabályozással, amely szigorúan elhatárolja az eszközöket és forrásokat, a szlovák számlakeret – hasonlóan a románhoz – 3. számlaosztálya a rövidlejáratú követeléseket és kötelezettségeket, az aktív és passzív időbeli elhatárolásokat.

A 4. számlaosztályban a saját tőkét, a céltartalékokat és a hosszú lejáratú kötelezettségeket jegyzik fel. Itt tartják nyilván a halasztott adóval kapcsolatos követeléseket és kötelezettségeket is.

Az 5. számlaosztály szintén alaposan eltér a magyar számlakeret logikájától. Ez tartalmazza a költségeket és a ráfordításokat[77]. „A költség és ráfordítás nem különül el" (Suhányi, 2002:72). Az idézett mondat jelentősége elsősorban áll, hogy a szlovák számviteli szakemberek a kettős könyvvitel vezetése mellett, adózási megfontolások miatt pénzforgalmi szemléletben is vizsgálták a gazdasági eseményeket. Ez részben a korábbi szemléletmód továbbélésének, részben a szabályozás tényleges tartalmi részét kidolgozó Pénzügymisztérium erőteljes fiskális szemléletének köszönhető. A teljesítés szemléletének viszonylagos háttérbe szorulása a külföldi piaci szereplők számára idegen volt. Ez a jelenség a szlovák számviteli gyakorlatban 2004 elejéig fennállt. A számvitel által könyvelt, de az adózási szabályok szerint eredménycsökkentő tényezőként csak pénzügyi teljesítés esetén figyelembe vehető tételek voltak például a bérek, a társadalombiztosítási járulékok, közvetítői díjak, bérleti díjak. (Az adóalap a tényleges fizetés után természetesen korrigálható volt.)

A 6. számlaosztály tartalmazza a hozamokat, azaz a bevételeket és a saját teljesítményeket.

A 7. számlaosztályban találhatók a záráshoz kapcsolódó technikai számlák, a nyitó- és zárómérleg számla, a nyereség- és veszteségszámla.

[77] Lásd a 62.számú lábjegyzetet a költség és ráfordítás értelmezéséről.

A 8. és 9. számlaosztály a vezetői számvitelhez kapcsolódik, használatuk a vállalkozás döntésétől függ.

Daniel és Suranova (2001) rámutat összehasonlító táblázatában, hogy egyértelműen látható a számlakeret felépítésén a francia és a német hatás.

A II. fejezet a könyvvezetési feltételekkel és bizonylati szabályokkal foglalkozik. Egyszeres könyvvitelt vezethetnek a természetes személyek, akik vállalkozók és azok a jogi személyek, akik nem vállalkozási tevékenységet folytatnak. Kettős könyvvezetésre kötelezettek azok a jogi személyek, akik a cégbíróságon bejegyzettek.

A könyveket és a bizonylatokat szlovák nyelven, szlovák koronában kell vezetni, a bizonylatokkal szemben a törvény alaki és tartalmi követelményeket ír elő. A kettős könyvvitelt vezetők nyilvántartásai a napló, a főkönyv és a kapcsolódó analitikus kimutatások. Az egyszeres könyvvitelt vezetőké a pénztárnapló, a hozzákapcsolódó analitikákkal, amelyek közül kiemelkedően fontosak a követelések és kötelezettségek.

A III. fejezet a beszámolóval, a könyvvizsgálati kötelezettséggel és a nyilvánosságra hozatallal foglalkozik. A beszámolóval kapcsolatos legfontosabb követelmény megbízható és valós kép nyújtása a vagyoni helyzetről, kötelezettségekről, a gazdasági eredményről és a pénzügyi helyzetről (Suhányi, 2002).

A beszámoló részei (kettős könyvvezetés esetén) a mérleg, az eredménykimutatás, a kiegészítő melléklet és az üzleti jelentés. Üzleti jelentést csak a könyvvizsgálatra kötelezetteknek kell készíteni.

A mérleg sémája megfelel az EGK 4. irányelve 9. cikkelyében található, ún. horizontális mérlegnek, az eredménykimutatás összköltség-eljárással készül, a kiegészítő melléklet ebben az időszakban gyakorlatilag statisztikai célra kitöltött táblázatokat jelentett, amit az adóhivatalnak is be kell nyújtani. A beszámoló a társasági adóbevallás melléklete, ezért a vállalkozásoknak az adóbevallás időpontjára össze kell állítani a beszámolót, hogy mellékelni tudják az adóhivatalnak és statisztikai feldolgozásra.

Könyvvizsgálatra kötelezettek a törvény értelmében a részvénytársaságok, az állami vállalatok, önkormányzatok, bankok, biztosítók és azok a vállalkozások és szövetkezetek, akiknek a tárgyévet megelőző évben a következő mutatók közül legalább kettő a határérték felett van. A mérlegfőösszeg 20 millió korona, az éves nettó árbevétel 40 millió korona, a foglalkoztatottak száma 20 fő. A konszolidált beszámolót készítők (20% vagyoni részesedés fölött, irányítási-ellenőrzési jog gyakorlásánál, függetlenül a vagyoni részesedéstől) is kötelezettek a könyvvizsgálatra.

A beszámoló és az üzleti jelentés könyvvizsgálata a fordulónapot követő december 31-ig kell, hogy megtörténjen. Ezután következik a letétbe helyezés és közzététel. A záradékkal ellátott, a vállalkozás legfőbb döntéshozó szervezet által jóváhagyott beszámolót, ezt követően három hónapon belül kell letétbe helyezni a cégbíróságnál, illetve közzétenni az Igazságügyi Minisztériumnál.

A könyvvizsgálatra kötelezettek a teljes beszámolót, míg a többi számviteli egység ennek rövidített változatát készítheti.

Az egyszeres könyvvezetők kimutatást készítenek az eszközökről és kötelezettségekről, illetve a pénzbevételekről és pénzkiadásokról.

Figyelemre méltó a fejezetben a nyilvánosságra hozatal szabályozása. A szabályok betartása lehetővé teszi, hogy a beszámoló a fordulónapot követően több, mint egy év múlva legyen elérhető a piaci szereplők (egyben döntéshozók) számára. Ugyanakkor a nemzetgazdasági statisztikai célokra néhány hónapon belül kell elvégezni a zárást és beszámoló készítést. Ahogyan a román számvitelben, itt is nyilvánvaló a központi információigények elsődlegessége.

A IV. fejezet a mérlegtételek értékelésével foglalkozik, és megegyezik a törvényalkotáskor hatályos 4. irányelv előírásaival a bekerülési értéket illetően. Alapvetően a múltbeli bekerülési értékből kiindulva rendelkezik az értékvesztésről, annak visszaírásáról, az értékcsökkenésről (figyelmen kívül hagyva a lehetséges maradványértéket). Előírja az eszközök egyedi értékelésének kötelezettségét, hasonló kivételeket határozva meg, mint a magyar 2001. évi C. számviteli törvény a készletekre és értékpapírokra vonatkozóan.

Az V. fejezet az eszközök és kötelezettségek leltározásával foglalkozik. A fizikai számbavétel kiemelt fontosságú a törvényben, ami felfogható a valódiság elve érvényre jutásának. Rendelkezik a leltározás szabályairól, a leltárak megőrzéséről is.

A VI. fejezet a bizonylatok megőrzésére vonatkozó szabályokat tartalmazza. A beszámolókat és a munkabérjegyzékeket tíz, a társadalombiztosítási adatokat húsz, a számviteli bizonylatokat, a könyvelőszoftvereket öt, a tárgyi eszközök egyedi nyilvántartó lapját a könyvekből történő kivezetés után három évig kell megőrizni (Suhányi, 2002b).

A VII. fejezet az átmeneti és záró rendelkezések a számviteli bizonylatok javítására és a bírságokra vonatkozóan ír elő szabályokat. Tanulságos, hogy a számviteli törvény megsértéséért az adóhatóság kiemelt bírsággal sújtja azokat a vállalkozásokat, akiknél a

könyvekből nem lehet megállapítani a társasági adóalapot. A törvényi előírások megsértése három év alatt évül el.

9. táblázat

Az EGK 4. irányelve és az 1991. évi 563. számviteli törvény szerkezeti összehasonlítása

Az EGK 4.irányelve		**A 431/2002. évi számviteli törvény fejezetei**	
I.	Általános előírások	I.	Általános rendelkezések
II.	A mérlegre és az eredménykimutatásra vonatkozó	II.	Könyvvezetési feltételek, bizonylati szabályok
III.	A mérleg tagolása	III.	Az éves beszámoló, a könyvvizsgálat, a nyilvánosságra hozatal
IV.	Előírások a mérleg egyes tételeihez	IV.	Értékelési szabályok
V.	Az eredménykimutatás felépítése	V.	A leltározás
VI.	Előírások a eredménykimutatás egyes tételeihez	VI.	A bizonylatokra vonatkozó előírások
VII.	Értékelési szabályok	VII.	Záró, átmeneti rendelkezések
VIII.	A kiegészítő melléklet tartalma		
IX.	Az üzleti jelentés tartalma		
X.	Nyilvánosságra hozatal		
XI.	Könyvvizsgálat		
XII.	Záró rendelkezések		

A fenti törvény szerkezetét és tartalmát megvizsgálva látható, hogy rendelkezik a történetileg kialakult kontinentális számviteli rendszerek legfontosabb ismérveivel, azaz előírásalapú szabályozás, bár elveket is megfogalmaz, preferálja az óvatosság elvét, a gazdálkodók adóminimalizálási törekvései miatt. Az állam szerepe az ellenőrzésben és a számvitel által szolgáltatott információk szerkezetének meghatározásában kiemelkedően fontos.

A szabályozás szerkezetét jól tükrözi a 9. táblázat, amelyből kitűnik, hogy bár alapvetően adaptálja a 4. irányelvet, a II-VI., VIII-XI. fejezetig terjedő, a beszámolóra vonatkozó részeket a III. fejezetben tömöríti, hasonlóan a magyar 1991. évi XVIII. törvényhez. A Pénzügyminisztérium rendelete éppen ehhez kapcsolódik a legszorosabban. A pontos beszámolóformát és az azt alátámasztó könyvvezetést tartalmazza.

A szabályozásnak vannak olyan pontjai, amik ellentmondanak a teljesítés szemléletének, ezáltal elégtelen vagy torz információt állíthatnak elő a számviteli egységek. Ilyen az egyszeres könyvvezetés alkalmazása a vállalkozások esetében, a költségek és ráfordítások összemosása, a kettős könyvvitelűeknél bizonyos gazdasági események pénzforgalmi szemléletű könyvelése.

2.3.2. A szabályozás változása a harmonizált számviteli törvény megalkotásáig

A hatályos (563/1991) törvényt a szlovák törvényhozás 2003-ig többször módosította (lásd 6. számú ábra). A módosítások az eredeti törvény bizonyos kérdéseinek újra- vagy újonnan szabályozását jelentették. A szabályozó rendszer változása a törvényalkotás mellett igen intenzíven zajlott az államigazgatásban is. Szlovákiában 1993 óta minden évben megjelenik egy kiadvány, ami a vizsgált év tematikus jogszabálygyűjteménye. Igaz, minden gazdálkodóra vonatkozóan, de a szakemberek átlagosan 20 és 30 közöttire becsülik azoknak az előírásoknak a számát, amelyek elsősorban a számviteli problémák módszertani kérdéseivel foglalkoznak, rendelet formájában. Évente – hasonlóan a román gyakorlathoz – megjelenik egy zárási utasítás, amit a szakemberek különböző kiadványokban értelmeznek is. A szlovák számviteli szakemberek a PM-rendeletek előírásait a legmesszebbmenőkig igyekeznek betartani, de az erőteljesen szabálykövető magatartás nem egyszerű, hiszen a rendelkezések útvesztőjében ellentmondásokra is bukkannak. Ilyen esetekben a választást a két előírás közül feltehetőleg nem a vonatkozó számviteli alapelv vagy az igaz és valósághű kép követelménye, hanem az adójogszabályokkal való ellentmondás-mentesség alapján történik.

A szlovák számvitel számára rendkívül fontos volt a két tőzsde működésének beindulása, hiszen így nem csak az EGK irányelvekkel kellett harmonizálnia, hanem a nemzetközi számviteli standardokkal is. A 431/2002. évi törvény és a hozzá kapcsolódó 23054/2002-92. számú PM-rendelet megalkotása előtt elmondható, hogy a szabályozás az IAS 1, 4, 5, 7, 8, 12, 13, 15, 16, 18, 23, 24, 31, 32-t teljesen, az IAS 2, 9, 10, 11, 14, 21, 22, 25, 28-t részben adaptálta.[78] Ennek ellenére aggályos volt a szlovák számvitelnek az a hiányossága, hogy nem volt törvénybe foglalva a tőkepiaci műveletekkel és a pénzügyi instrumentumokkal kapcsolatos gazdasági események feljegyzése.

[78] lásd 1. számú melléklet.

További problémát okozott, hogy erre az időszakra sok – sokszor kisebb érdekcsoportok által kierőszakolt – módosítás (általában alacsonyabb rendű jogszabály formájában) került a szabályozó rendszerbe. Ezeket nem publikálták a hivatalos közlönyben, míg az adóhatóság figyelembe vételükkel ellenőrzött (Daniel, Suranova, 2001). Ilyen körülmények között sem az átláthatóság, sem az egységes értékelés nem valósult meg, nem beszélve a megbízható és valós kép követelményéről.

A piacgazdaság körülményeinek nem várt alakulása, az Európai Unióhoz való csatlakozás, ezzel együtt az IAS/IFRS-ek szerinti beszámoló kötelezővé tétele a tőzsdei vállalkozások számára, Szlovákia egyre vonzóbbá válása a külföldi befektetők számára megérlelte a helyzetet egy új számviteli törvény létrehozására.

A vizsgált időszakban látványos fejlődést mutattak a számviteli szakmák. A Bársonyos Forradalom után létrejött a Szlovák Könyvelők Egyesülete és a Szlovák Könyvvizsgálói Kamara. A szabályozás kialakítását és felügyeletét ennek ellenére a Pénzügyminisztérium számviteli osztálya látta el.

A könyvvizsgálói kamarát 1992-ben alapították meg, független, önszabályozó testületként. A könyvvizsgálói tevékenységet ebben az időszakban a 73/1992-es törvény szabályozta, amely védte a könyvvizsgálók érdekeit, rendelkezett a kamarai tagok magas színvonalú szakmai tudásáról és jogosítványairól.

A minisztérium és a kamara között megállapodás jött létre az együttműködésről. A kamara 1997-ben tette közzé könyvvizsgálati standardjait, amelyek alkalmazása a következő év elejétől kötelező volt. Jelentős tevékenységet fejtett ki a nemzetközi számviteli standardok szlovák nyelvű, 2000. évi publikálásában is.

A szlovák könyvvizsgálat gyors fejlődést mutatott, több tekintetben megelőzte a cseh partnerszervezet működését, rendelkezéseit. A könyvvizsgálók jogállására, előképzettségére, specializációjára, szakmai gyakorlatára Szlovákiában szigorúbb szabályok vonatkoztak ebben az időszakban (Daniel, Suranova, 2001).

Külön említést érdemel, hogy a Szlovák Kamara átmeneti időszakra csak három évig engedélyezte, hogy egy könyvvizsgáló ugyanazt a vállalkozást auditálja. Az utóbbi évek könyvvizsgálói botrányainak fényében, a Sarbanes-Oxley törvényre gondolva ez látszólag csökkentheti a visszaélések számát, ugyanakkor a gyakorlatban ez a rendszer többszörös munkát igényel, hiszen a kezdeti időbefektetések rendszeresen ismétlődnek. A szlovák könyvvizsgálók így cégeget „cseréltek”, hogy segítsék egymást. Ez ugyan nem sértette a jogszabályt, de meghiúsíthatta a rendelkezés célját.

Az átmeneti időszak után azonban nincsenek időbeni korlátok, hasonlóan a másik két – vizsgálatba bevont – országhoz.

A multinacionális könyvvizsgáló cégek 1993 óta jelen vannak a szlovák piacon is, és elsősorban multinacionális cégeket, bankokat és a növekvő, exportra termelő szlovák vállalatokat vizsgálnak. A szlovák könyvvizsgáló cégek piaci részesedése nem volt jelentős a vizsgált időszakban.

A Szlovák Könyvelők Egyesülete szakmai szervezet, amelynek a legfontosabb feladata a számvitel korszerűsítése, elméleti és gyakorlati területen. Együttműködik a könyvvizsgálói kamarával és a Pénzügyminisztériummal, aktívan tevékenykedik a szakmai oktatási és tanácsadói területen is.

2.3.3. A 2003-tól hatályos, 431/2002. évi számviteli törvény és az Európai Unió előírásainak összhangja

A hatályos törvény szerkezete az előzőhöz képest nem változott. Megmaradt a kerettörvény-jellege.

A törvény előkészítése idején a legjelentősebb szlovák szakmai lap[79] szükségszerűnek nevezi a változtatást. Az új törvény legfőbb céljának az igaz és valósághű kép megteremtését, a számviteli és adónyilvántartások elkülönítését és az egyszeres könyvvezetés fokozatos megszüntetését nevezi. Nehezményezi, hogy az igaz és valósághű kép megsértését a gyakorlatban nem bírságolják, mert bizonyítása nagyon és körülményes, így gyakran másodrendű szerepet tölt be.[80]

Az I. fejezet az általános rendelkezéseket tartalmazza. A törvény a számviteli egységekre vonatkozik, amelyek a következők: a szlovák polgári jog szerinti jogi személyek, külföldi természetes és jogi személyek, meghatározott feltételek mellett természetes személyek.

A számviteli egységek kettős vagy egyszeres könyvvitelt vezethetnek. A törvény definiálja – hasonlóan az IASC keretszabályához – a vagyon- és eredménytényezőket. Az üzleti évre vonatkozóan hasonló az előírás a magyar törvényéhez, azaz az üzleti év megegyezik a naptári évvel, de a törvény ettől eltérési lehetőséget ad, ezt az adóhatóság és a Pénzügyminisztérium írásbeli engedélyéhez köti.

---

[79] Účtovnictvo, Audítorstvo, Daňovníctvo, a Szlovák Könyvvizsgáló Kamara szaklapja

[80] Účtovnictvo, Audítorstvo, Daňovníctvo, (2002), 4. *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat* (44), 5. 255. o. (Nemzetközi lapszemle)

Ugyancsak ez a fejezet rendelkezik arról , hogy a beszámolót és az azt alátámasztó könyvvezetést szlovák nyelven és szlovák koronában kell készíteni. Meghatározza, mi minősül számviteli dokumentumnak.

Változás a korábbiakhoz képest, hogy – az IASC keretszabályához hasonlóan – a számviteli alapfogalmakat (eszközök, kötelezettségek, saját tőke, bevételek, ráfordítások) meghatározták, és ezzel egy időben az értékelési eljárások területén is jelentős változások történtek. A meghatározott fogalmak egyértelműen angolszász szemléletet tükröznek.

A törvény a beszámolóval és az azt alátámasztó könyvvezetéssel szemben a hű és igaz ábrázolást fogalmazza meg elsődleges követelményként, amely akkor teljesül, ha az éves beszámoló összhangban áll a valósággal, a számviteli alapelvekkel és a PM-rendeletben megfogalmazottakkal.

Az igaz és valósághű kép érdekében az előírásoktól el lehet térni, de a kiegészítő mellékletben meg kell indokolni. Ez a lehetőség a magyar és a szlovák törvényben is szerepel. A gyakorlat azt mutatja, hogy a vállalkozások nem élnek ezzel a lehetőséggel. Az ok abban is kereshető, hogy a szabályozás olyan pontos, hogy nincs rá szükség, de abban a jelenségben is, hogy az elsődleges hatósági ellenőrzés kikényszeríti a törvényhez minden körülmények között igazodó vállalkozói magatartást, elriasztva attól, hogy „kivételes" helyzeteket kivételesen kezeljenek, és végül abban is, amiről egy másik kérdés kapcsán a magyar számvitelről szóló fejezetben már írtam. Nevezetesen, hogy sem a kontinentális típusú szabályozás, sem az évtizedekig tartó tervgazdálkodás nem kondicionálja a térség szakembereit a gazdasági események önálló értelmezésére.

A számviteli elvek és eljárások a vállalkozás folytatásának elvén alapulnak. A beszámoló jó minőségét a pontosság, összehasonlíthatóság, bizonyíthatóság adja. Kiemelendő ezek közül a pontosság, amelyet külön bekezdésben definiálnak, és megfeleltetik a törvényi előírások betartásának. Az összehasonlíthatóság megfelel a magyar és a román előírásoknak, azaz biztosítani kell az időbeli összehasonlítás lehetőségét és az értékelési elvek állandóságát. A bizonyíthatóság a következetességen és a leltárral való alátámasztásán alapul. Ez a fejezet foglalkozik a bizonylatok alaki és tartalmi kellékeivel.

A II. fejezet a könyvelési módokkal, dokumentumokkal és feljegyzésekkel kapcsolatos előírásokat tartalmazza.

A szlovák számviteli szakemberek várakozásaival ellentétben a törvény nem szüntette meg az egyszeres könyvvezetést, annak ellenére, hogy a pénzforgalmi szemlélet nem ad

megfelelő és elégséges információt a beszámolóhoz. Egyszeres könyvvezetést alkalmazhatnak a (társasági törvény által engedélyezetten) a cégjegyzékbe be nem jegyzett vállalkozások és a vállalkozó természetes személyeken kívül a nem vállalkozó gazdálkodók. Beszámolójukban az eszközöket és kötelezettségeket, illetve a bevételeket és kiadásokat kell kimutatniuk, a vállalkozásukról adott általános információk mellett. Az ide tartozó vállalkozásoknak a szlovák gazdaságban betöltött szerepét és teljesítményét nem ismerem, de feltételezem, hogy az egyszeres könyvvezetés a szabályozásban az egyszerűsítés lehetőségét hordozza. A bejegyzett társas vállalkozások mindegyike a teljesítés szemléletén alapuló kettős könyvvezetést végez.

A törvény mindkét könyvvezetés dokumentumait előírja, meghatározza a nyitás és zárás szabályait.

A III. fejezet a beszámolóval foglalkozik. A szlovák beszámoló (kettős könyvvezetés esetén) mérlegből, eredménykimutatásból és kiegészítő mellékletből áll, amely a saját tőkeváltozást és a könyvvizsgálati kötelezettség alá esőknél a cash flow-t is tartalmazza.

A beszámolónak a biztosítania kell, hogy információi lényegesek, érthetőek, összehasonlíthatóak és megbízhatóak legyenek. Ugyanakkor biztosítani kell az információk előállításánál a teljességet is. A lényegesség elvének alkalmazásakor tekintettel kell lenni a költség-haszon elvére, azaz az előállított információ költsége nem haladhatja meg annak hasznosságát.

A 2003. január 1-jétől hatályos változások – a fent említetteken kívül is – néhány említésre méltó elemet is tartalmaznak. Felvételre került a mérlegbe az üzleti vagy cégérték, változott az IAS 17 előírásainak megfelelően a pénzügyi lízing nyilvántartása, a céltartalék-képzés szabályai is illeszkednek a nemzetközi előírásokhoz.

A mérleg formája és tartalma (némi szerkezeti eltéréstől eltekintve) megfelel a magyar „A” típusú mérlegnek. Az eredménykimutatás összköltségeljárásra épül. Mindkét forma tipikusan kontinentális. Mivel azonban a szlovák számviteli törvény megengedi, hogy a gazdálkodók a nemzetközi számviteli standardoknak vagy azokkal összhangban lévő nemzeti standardoknak megfelelően is készíthetik beszámolójukat, ez nem jelent a számviteli egységeknek megszorítást.

A kiegészítő melléklet a gyakorlatban idáig – annak ellenére, hogy célja a számszerű kimutatások szöveges elemzése – egy meghatározott formájú és tartalmú, kitöltendő táblázat volt. Feltehetőleg a hű és valós kép szerepének növelése érdekében határozták meg az új törvényben az egyéb aktívák és egyéb passzívák fogalmát, amelyek ugyan nem vehetők fel a mérlegbe (ui. nem számszerűsíthetők egzakt módon, illetve

bizonytalanságot hordoznak magukban), de a kiegészítő mellékletnek tartalmaznia kell őket. Ilyen lehet például az alkalmazottak tudása, a menedzsment minősége, a kezességvállalás (Suhányi, 2004).

A hű és valós kép erősítését szolgálja – az IAS 10 értelmében – a mérlegfordulónap után, a beszámoló jóváhagyásáig bekövetkezett gazdasági események figyelembe vételének lehetősége, amely eddig nem létezett.

A beszámoló elkészítésének határideje – összhangban a vonatkozó adótörvénnyel – a fordulónap után hat hónappal van. A társasági adóbevallás határideje március végére esik. A vállalkozások általában ezután hagyják jóvá a beszámolót.

Ahogyan korábban említettem, üzleti jelentést csak azok a vállalkozások készítenek, akik könyvvizsgálati kötelezettség hatálya alá esnek. Eltérően a magyar előírásoktól, az üzleti jelentésnek része a teljes beszámoló és a könyvvizsgálói jelentés. A további tartalmára vonatkozó előírások a 4. irányelv előírásainak és az abban megfogalmazott lehetőségeknek felel meg.

Az éves beszámolónak nem létezik egyszerűsített változata, ellentétben az EGK-irányelvben szereplő lehetőséggel. Ez a tény feltehetőleg összefüggésben áll az egyszeres számvitelen alapuló beszámoló meghagyásával.

A konszolidálási kötelezettség Szlovákiában 20%-os vagyoni részesedés esetén áll fenn, a törvény adta kivételekkel. A törvény meghatározza a konszolidálási módszereket, illeszkedve az Európai Unió előírásaihoz. A konszolidált beszámoló készülhet az IAS/IFRS-ek alapján.

A vállalkozások könyvvizsgálati kötelezettségének értékhatárait (meghatározott mérlegfőösszeg: 20.000.000 SKK, nettó árbevétel: 40.000.000 SKK, átlagos foglalkoztatott-létszám: 20 fő értékhatáraiból egymást követő két évben bármelyik kettő túllépése) a törvény írja elő, illetve meghatározza azokat a vállalkozási formákat, amelyek nem mentesülhetnek alóla. A csatlakozással együtt ez utóbbi kör bővült.

A közzétételi kötelezettséget a törvény, a cégbíróságon bejegyzettek számára 30 nappal a legfőbb döntéshozó testület jóváhagyását követően írja elő. Fontos változás, hogy a beszámoló sokkal rövidebb idő alatt kerül nyilvánosságra, mint korábban.

A IV. fejezet az értékelési elveket tartalmazza. A mérleg és elkészítése során alkalmazott értékelési eljárások megfelelnek a 4. irányelvnek. Az értékelés napját a törvény alanya határozza meg.

Az eszközök és források értékelése történhet bekerülési értéken, saját előállítási értéken, ami a közvetlen és az egyértelműen hozzárendelhető közvetett költségeket

tartalmazza, könyv szerinti értéken és piaci értéken, amely a törvény által meghatározott esetekben az eladási árat vagy az újrabeszerzési árat jelentheti. A törvény 25 cikkelye részletesen felsorolja az egyes értékelésekhez tartozó eszközcsoportokat.

Bár az egyedi értékelés – összhangban a szigorú leltározási előírásokkal – előírásnak tekinthető, a készletek és az azonos paraméterekkel rendelkező értékpapíroknál megengedi a súlyozott átlagárat és a FIFO módszert, ugyanúgy, mint korábban.

Az értékelési eljárásoknál még mindig meghatározó az óvatosság érvényesítése.

Változott a külföldi pénznemben fennálló követelések, kötelezettségek átszámítása szlovák koronára, ezzel is egységes, a hű és igaz képet támogató értékelést erősítve.

Az ún. IAS-rendelet érvényessége miatt, a pénzügyi instrumentumokról szóló (IAS 32 és IAS 39) értelmében a szlovák szabályozás is előírja az ide tartozó vagyoncsoport (központilag nyilvántartott értékpapírjainak) valós értéken történő értékelését. Bevezetésének indoka a spekulatív ügyletek számának rendkívül gyors növekedése és megfelelő kimutatásuk a harmonizációs folyamatban.

Az értékpapírok esetében meghatározza a valós érték fogalmát, amelyet a hazai vagy nemzetközi piaci árfolyamhoz köt, más, ennek hiányában hasonló értékpapírok valós értékéhez, illetve az értékpapír jövőbeni értékének diszkontált összegéhez.

A valós értékelés „testidegen" a kontinentális szabályozásban, hiszen ellentmond az óvatosság (kontinentális számvitelben használatos) elvének. Az ebből származtatott legkisebb és legnagyobb érték elve az eszközöket a minimumra, a forrásokat a maximumra értékeli, amelyet az adópozicionálási szándék motivál. Feltehetőleg, hasonlóan a magyar számvitelhez, a mikro- és kisvállalkozásoknak ezzel a problémával nem kell megküzdeniük. A nagyvállalatok és a tőzsdén jegyzettek azonban ezt semmiképp sem tudják kikerülni. Mindazonáltal, egy adózási szempontoktól alapvetően nem befolyásolt konszolidált beszámoló vegyes értékelése sem oldja meg a magyar számvitelnél felvetett organikus mérleg versus befektetőorientált számviteli információs rendszer problémáját. Ez utóbbi ugyanis a piaci értékítéletek alapján összeállított beszámolót jelenti, ami eltér a duálisnak tekintett organikus mérlegelmélet alapján összeállított beszámolótól.

Az V. fejezet a leltározási szabályokról, annak időpontjáról, bizonylatairól a leltári eltérések elszámolásáról rendelkezik, meglehetősen részletesen. A fejezet előírásainak legfontosabb célja a vagyonvédelem.

A VI. fejezet a számviteli dokumentációval fogalakozik. Meghatározza a bizonylatok fajtáit, ellenőrzésüket, megőrzési idejüket és körülményeiket, szabályos javításukat.

A VII. fejezet az átmeneti, általános és záró rendelkezések keretében elsősorban a szankciókkal foglalkozik. A jogkövetkezményekre vonatkozó előírások lényegesen változtak az utolsó szabályozáskor. Differenciáltabbak és a mérlegfőösszeghez kötöttek lettek. Az elévülési idő – hasonlóan a korábbihoz – három év.

A fenti folyamatról elmondható, hogy a bő évtized alatt, közösségi országokhoz képest rendkívül gyorsan lezajlott változások fő oka az volt, hogy elérje a csatlakozás idejére az eurokompatibilitást. A szabályozás kontinentális jellege megmaradt. Alátámasztja ezt a szlovák számviteli szakemberek véleménye is arról, hogy a számviteli egységek tevékenységének legfontosabb motiváló tényezője még mindig az adóminimalizálási törekvés.

A törvény szerkezete nem változott, ugyanakkor tartalmát tekintve jelentősen korszerűsödött.

A korábban idézett szlovák számviteli szaklap a törvény újrakodifikálásával kapcsolatban többek között egy nagyon figyelemre méltó megjegyzést tesz a megbízható és valós képre vonatkozóan: „ha a vállalkozás az IAS szerint is készíti beszámolóját, akkor két változata lesz az igaz és valósághű ábrázolásnak."[81] Logikus a kérdésfelvetés, hogy melyik az elfogadhatóbb. Egyértelmű a válasz, tartalmi szempontból. Ami a szabályozás szerkezetét illeti, korántsem ilyen egyszerű, hiszen maga az IASB is tanácstalan abban a tekintetben, hogy milyen standardokat kellene a mikro-, kis- és középvállalkozásoknak nyújtani.

A 431/2002-es törvény – ahogyan Magyarországon is történt a csatlakozás után – 2005-től módosult. A módosítások két területet érintettek leginkább, a pontosítások mellett. Az üzleti jelentés tartalmát hangolták össze az Unió által elvárttal. A másik módosítás azoknak a vállalkozásoknak körét pontosítja, akiknek kötelezően kell a nemzetközi számviteli standardokat alkalmazni. Ilyenek a bankok, az értékpapírforgalmazók, biztosítók, nyugdíjpénztárak és azok a vállalkozások, akiknél egymást követő két évben a megadott mutatószámok közül (az eszközök értéke, értékcsökkenés és értékvesztés nélkül: 5 milliárd SKK, az éves nettó árbevétel: 5 milliárd SKK, az alkalmazottak száma: 2000 fő) legalább kettő a határérték felett van. Ezek a vállalkozások a szlovák

[81] Účtovnictvo, Audítorstvo, Daňovníctvo, (2002),4, *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat* (44),5. 255.o. (Nemzetközi lapszemle)

törvénynek csak azokat az előírásait tartják be, amelyekre az IAS/IFRS-ek nem vonatkoznak (pl. leltározás, bizonylatolás).[82]

Felmerülhet a kérdés ebben az esetben, hogy vajon ez az intézkedés már előre vetíti-e azt a várható változást, hogy a hosszú távon is kétszintűvé válhat a számviteli szabályozó rendszer. Ez esetben a kettős formai tagozódás az IAS/IFRS-ek szerinti és a nemzeti beszámoló szintjeire tagozódik majd.

A korábbiakban már említett 23054/2002-92-es PM-rendeletet, párhuzamosan a törvénymódosításokkal szintén módosították. Az eredeti rendelet tartalmazza az ajánlott számlakeretet és a könyvviteli eljárások rendjét, a gazdasági eseményekhez kapcsolódó könyvelési tételeket. A 2003-as és 2004-es törvénymódosítás mellett megszülettettek a 25167/2003-92 és a 10069/2003-74 PM-rendeletek, amelyek pontosították bizonyos kérdéseket, és a változásokhoz kapcsolódva az újonnan a törvénybe került rendelkezések könyvviteli hátterét adták meg.

A számvitel korszerűsítésével párhuzamosan a könyvvizsgálati törvényt is újrakodifikálták. A 73/1992-es törvényt felváltotta a 466/2002 évi törvény a Szlovák Könyvvizsgálók Kamarájáról, amely szintén 2003. január 1-jén lépett hatályba.

Az újrakodifikálás több szempontból is indokolt volt. A korszerűsítést illeszteni kellett az új számviteli törvényhez ugyanakkor kompatibilissé kellett tenni az EGK 8. irányelvével[83], amely a könyvvizsgálati tevékenységet szabályozza. A szlovák könyvvizsgálati tevékenység, – hasonlóan a nemzetközi könyvvizsgálati standardokhoz – a vállalkozás folytatása elvének alapján a beszámolók és üzleti jelentések felülvizsgálatát, a megfelelő kockázatkezelést és információszolgáltatást tekinti tevékenysége súlypontjának.

Érdemes megemlíteni, hogy a korábban idézett szlovák számviteli szaklap milyen megállapításból indul ki a törvénymódosításról beszélve. Azt állítja, hogy „az intézmények, a bankok, de a vállalkozások menedzserei is gyakran nem akarják elismerni, hogy a hű kép ábrázolása eltér attól, amit ők az üzleti jelentésekben nyilvánosságra hoznak”.[84]

A Szlovák Számviteli Szakemberek Szövetsége, amely 2000 óta a Szlovák Okleveles Számviteli Szakemberek Kamarája lett, egyre intenzívebb szakmai tevékenységet

---

[82] Účtovnictvo, Audítorstvo, Daňovníctvo, 2004, 10, *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat* (47), 5. 255.o. (Nemzetközi lapszemle)

[83] 84/253/EGK a számviteli dokumentumok kötelező könyvvizsgálatának elvégzéséért felelős személyek működésének engedélyezéséről, *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (43), 6 268-272.o.

[84] Účtovnictvo, Audítorstvo, Daňovníctvo, 2002/8, *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat* (44), 10. 475. o. (Nemzetközi lapszemle)

folytat oktatási, kiadói, szakmai tanácsadási területen. Megszervezi a képesített könyvelők, mérlegképes könyvelők képzését, vizsgáztatását. Szakfolyóiratokat, szakkönyveket ad ki. Tevékenységét összehangolja a minisztériummal és a szakmai szervezetekkel. Különösen fontos ez a tevékenysége a törvényelőkészítő munkában.[85] Az okleveles könyvvizsgálók okleveles könyvvizsgálók képzését és vizsgáztatását a Szlovák Könyvvizsgálói Kamara látja el.

Szlovákia számviteli törvénykezése (lásd 6. ábra) némileg a magyar, de különösen a román törvénykezéssel mutat hasonlóságot. Ha a 431/2002-es törvényig vizsgálom a helyzetet, és figyelembe veszem az ábra megjegyzését, látható, hogy a csatlakozás előtti számviteli törvényig elsősorban a végrehajtó hatalom szintjére csúszott át a számviteli szabályozás a szakemberek és a gyakorlat számára lényegesebb része. Az évente kiadott rendeletek kapcsolódtak a V/20.100/1992 és a V/20.101/1992-es rendeletekhez. Elsősorban módszertani előírásokat tartalmaztak, amelyek elsődleges célja a fiskális szempontok minden áron történő érvényesítése és ennek ellenőrizhetősége volt. A törvény módosításai nem bizonyultak elegendőnek a változások megfelelő alkalmazásához. A szabályozáshoz kapcsolódó előírások nyilvánosságra hozatalánál is merültek fel problémák. Előfordult, hogy a napi változásokat figyelemmel kísérő szakemberek úgy értesültek a jogszabály érvénybe lépéséről, hogy ennek alapján az adóhatóság már bírságolt.

A 431/2002-es törvény elfogadása után sem tisztult lényegesen a folyamat. A szlovák szabályozás részben a magyar sajátosságot, az évenkénti (csatlakozással járó) kényszerű törvénymódosítást, részben a régi gyakorlatot folytatva az évenkénti – hozzákapcsolódó – PM-rendelet változását választotta. Ez utóbbi nem helyettesíti a korábbi évenkénti több tucat módszertani előírás elhagyását. A szabályozó rendszer alkotóinak szemléletváltozása még várat magára. A szlovák szakemberek tehát igen nehéz helyzetben vannak. A szabályozás átláthatósága mára rendkívül fontossá vált, hiszen az országban elinduló kedvező gazdasági folyamatok megbízható és világos regisztrálása a befektetők számára elsődleges.

Csehszlovákia szétválása után a szlovák gazdaság 1994-től növekedésnek indult, bár ezt rendkívül kedvezőtlen jelenségek kísérték. A költségvetési deficit 1997-re 5,7% volt, a folyófizetési mérleg a GDP 9,3%-a, az államadósság 1998-ig folyamatosan nőtt, és az export áruszerkezet is kedvezőtlen volt. A kedvezőtlen helyzetet tovább nehezítette a

[85] Účtovnictvo, Audítorstvo, Daňovníctvo, 2004/10, *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat* (47), 1. 46. o. (Nemzetközi lapszemle)

Mečiar-kormány kedvezőtlen nemzetközi megítélése (A határokon túli (Kárpát-medencében élő) magyarság gazdasági alapjainak és társadalmi kohéziójának támogatását célzó lépések előkészítése, valamint ezek lehetséges kapcsolódási pontjainak bemutatása (2004)).

A rendszerváltozás után meginduló privatizációs folyamat első szakaszában a kuponos módszer volt a legjellemzőbb, azaz a szlovák kormány állampolgári jogon akarta biztosítani a vagyonhoz jutást. Ebben a szakaszban már látható volt, hogy több probléma is felmerült. A módszer számos visszaélésre adott lehetőséget, nem vont be tőkét a gazdaságba, és gyakorlatilag nem változott a vállalkozások vezetése (Illés, 2002).

A Dzurinda-kormány hatalomra jutásával az ország nemzetközi elfogadottsága kedvezően változott. A kormány pótköltségvetést készített, és fájdalmas, de hosszú távon kedvező strukturális változtatásokat kezdett, amelynek hatása már 2001-től megmutatkozott. A következő évtől a külföldi tőke beáramlása hihetetlen mértékben megnőtt. A legnagyobb befektetők Németország, Hollandia, Ausztria és Olaszország.

Érdemes említést tenni a munkaerőpiac helyzetéről is. 2002-ben a munkanélküliség 18,7%, igen magas. Ugyanakkor a beáramló tőke – elsősorban az autógyártást illetően (Volkswagen, Hyundai) – rendkívül olcsó munkaerőt talált. Szlovákia a mai napig őrzi ezt az előnyét, de a régió országaiban bekövetkező gazdasági folyamatokat ismerve, ez a jelenlegi versenyelőny valószínűleg átmeneti lesz.

A kormány a fellendülés megindítása után is több – a lakosság számára – népszerűtlen intézkedésre kényszerült. Elkezdődött az egészségügy reformja, és erre az időszakra szilárdult meg a privatizált bankrendszer.

Mindazonáltal a Dzurinda-kormány mindent megtesz annak érdekében, hogy a gazdaság szereplőinek helyzetét megkönnyítse. Említésre méltó az ún. SARIO (Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu – Szlovák beruházás-ösztönző és kereskedelemfejlesztő ügynökség), amely nagy szerepet vállalt a külföldi tőke szlovákiai letelepítésében, stratégiai partnerek keresésében a szlovák exportőröknek, az ipari parkok létrehozásában és a szlovák gazdaság külföldi népszerűsítésében (Andruska, 2005).

A kelet-közép-európai régióban elinduló adóversenybe az ország 2004-be „szállt be”. Célja a kedvező vállalkozási és befektetői környezet kialakítása, az egységes és átlátható adózási környezet kialakítása és az igazságos adóterhek kiszabása volt.

Szlovákia helyzete a fentiek alapján kedvezőnek mondható, bár a Pozsony-központúság, a nagy regionális különbségek az ország nyugati és keleti része között erősen árnyalják ezt a kedvező képet.

Szlovákia célja, hogy teljesítve a maastrichti kritériumokat még ebben az évtizedben tagja legyen az euro-zónának. Jelenlegi gazdasági előnyeit kihasználva, és hosszú távú céljai szolgálatába állítva a régió jelentős országává válhat.

2.3.4. A szlovák számviteli szabályozó rendszer jellemzői és lehetséges irányai a csatlakozás után

Szlovákiának stabil, a hatalmi ágak által létrehozott és működtetett számviteli törvénye és azt kiegészítő rendeletei vannak. A szabályosság burkolt követelménye egyértelműen gátolja a valódiság és a tartalom elsődlegessége elvének teljes körű érvényesülését. Ezt a tényt tovább erősíti a szakemberek szabálykövető szemlélete, ami a PM-rendeletek szó szerinti betartását, az adózási előírások elsődlegességét jelenti a legtöbb esetben. Az utóbbi években gyengültek ugyan az adóminimalizálási törekvések, miután Szlovákia is résztvevője lett a térségben kialakult adóversenynek, de a végrehajtó hatalom fiskális szemlélete és az általa gyakorolt ellenőrzési módszer nem teszi lehetővé a gyors változást.

Azokban a számviteli kérdésekben, ahol a szakemberek nem találnak egyértelmű törvényalkotói vagy államigazgatási utasítást a megoldásra, illetve a könyvvizsgálói munka során már figyelembe veszik a számviteli elveket is, amiknek a mindennapi munkában még nincs megfelelő súlya.

A könyvvizsgálat szerepe az utóbbi években jelentősen nőtt, ami egyértelműen javította a beszámolók minőségét. Ennek ellenére az adóhatóságnak kiemelkedő szerepe van az ellenőrzésben.

A számviteli szabályozó rendszer információ-orientáltságát sikerült a piacgazdaság igényeihez igazítani, de a társasági adótörvény befolyása miatt nem nevezhető befektető- és tulajdonos-orientáltnak, amely a gazdaság működésére és működtetésére nézve fontos lenne, különösen a nagy mennyiségű idegen tőke beáramlása mellett. Ezt a követelményt csak azok a vállalkozások teljesítik hiánytalanul, amelyek az IAS-ek, illetve ennek a követelménynek megfelelő (más) nemzeti szabályozás alapján készítik beszámolójukat.

5. ábra
A szlovák számviteli törvényhozás tizenöt éves története
(Forrás: www.ksh.hu, saját szerkesztés)

1 főre jutó GDP* (USD)	Fogyasztói árindex **	Munkanél-küliségi ráta (%)	Kormányváltások	Évek	A számvitellel és a könyvvizsgálattal kapcsolatos szabályok	
					Törvények	Fontosabb Kormány– és PM rendeletek
15983	2,8	16,3	Mikuláš Dzurinda 2002. október 16 —	2005	561/2004. tv. (a 431/2002. módosítása)	
14651	7,5	18,2		2004	562/2003. tv. (a 431/2002. módosítása)	10069/2004-74 PM rendelet (a 23504 pontosítása és módosítása)
13590	8,5	17,6		2003	466/2002. tv. A könyvvizsgálatról 431/2002. tv. A számvitelről	25167/2003-92 PM rendelet (a 23504 pontosítása és módosítása)
12751	3,5	18,7		2002	247/2002. tv. (az 563/1991. módosítása)	23054/2002-92 PM rendelet a könyvviteli eljárásról és a számlarendről
11618	7,2	19,3	Mikuláš Dzurinda 1998. október 30 — 2002. október 15.	2001	483/2001. tv. (az 563/1991. módosítása)	
10846	12,2	18,8		2000	387/2001. tv. (az 563/1991. módosítása)	
10075	10,4	16,4		1999	336/1999. tv. (az 563/1991. módosítása)	
9874	6,7	12,5		1998	173/1998. tv. (az 563/1991. módosítása)	Évente 20-30 PM rendelet, különböző módszertani előírásokkal
9434	6,0	11,8	Vladimir Mečiar 1994. december 13 — 1998. október 30.	1997		
8988	5,8	11,3		1996	272/1996. tv. (az 563/1991. módosítása)	
8302	9,8	13,1		1995		
7651	13,5	13,7	Jozef Moravčík 1994. már.15 - 1994. dec.13.	1994		
7084	23,1	12,2	Vladimir Mečiar 1992. június 24 — 1994.március 15.	1993		V/20. 101/1992 PM rendelet a vállalkozói számvitel metodikájáról
6819	10,5	11,4		1992		V/20. 100/1992 PM rendelet a vállalkozói számlarendről
Nincs adat	60,5	6,6	Ján Čarnogurský 1991. ápr.23-1992. jún. 24.	1991	563/1991. tv. A számvitelről	
Nincs adat	10,4	*Nincs adat*	Vladimir Mečiar 1990. jún. 27-1991. ápr. 16.	1990		
Nincs adat	*Nincs adat*	*Nincs adat*	Milan Čič 1989. dec. 12 -1990. jún. 26.	1989		

* *forrás*: www.ksh.hu; egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson számított USA dollárban
** változás az előző évihez képest %-ban

A szlovák számviteli szakemberek ezzel kapcsolatban megállapították, hogy az áttérés nemcsak a számviteli információs rendszert, de a vállalkozás belső folyamatait is megváltoztatja. Mindazonáltal a szakemberek nem érzik magukat felkészültnek az áttérésre.[86]

Szlovákiában, mint a másik két vizsgált országban a mikro- és kisvállalkozások túlsúlya jellemző, ezért szükség van olyan stabil, az ország sajátosságainak és leginkább a költség-haszon elvének megfelelő többszintű szabályozásra, amely biztosítja a belső és külpiaci szereplők részére a megfelelő információkat.

Ezt az utóbbi követelményt elsősorban az egyszeres könyvvezetés tölti be, ami legalább olyan rossz megoldás számviteli szempontból, mint ezt a kérdést egyszerűen adózási szempontból kezelni, ahogyan Magyarország tette az egyszerűsített vállalkozói adóval.

[86] Účtovnictvo, Audítorstvo, Daňovníctvo, 2003/5, *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat* (45), 7-8. 358-359. o. (Nemzetközi lapszemle)

3. Az azonos adatokon alapuló éves beszámolók információtartalma

A korábbiakban bemutatott országtanulmányok után, amelyekben elsősorban az első fejezetben megfogalmazott hipotéziseket (a számviteli szabályozások akcelerációja, a törvénykezés megosztása a törvényhozás és a végrehajtó hatalom között és a szakma erőteljesen szabálykövető attitűdje) vizsgáltam, ebben a fejezetben – kapcsolódva az utolsó hipotézishez – a fenti jellemzők megbízható és valós képet befolyásoló hatását mutatom be egy esettanulmány kapcsán.

Az esettanulmány kiemelt célja a harmonizált környezetben, de nemzeti szabályok alapján készített éves beszámolók számviteli információinak szerkezeti és tartalmi különbsége. Ez az oka, hogy a beszámolókat elsősorban az számviteli információkra vonatkozó alapelvek (lényegesség, költség-haszon összevetése) szemszögéből értékelem, és nem a tartalmi, kiegészítő és formai elvek (Róth, Adorján, Lukács, Veit, 2006) szempontjából.

Az esettanulmány egy Magyarországon működő – külföldi tulajdonú – vállalkozás 2004. évi gazdálkodási adatain és a nemzetközi standardok alapján készített beszámolóján alapul. A vállalkozás tevékenységének rövid bemutatása után a mellékletekben található záró főkönyvi kivonatból a román és szlovák előírásoknak megfelelő éves beszámolót állítottam össze. Mivel a cégnek kötelező a magyar számviteli törvény alapján éves beszámolót készíteni, ezt adottnak tekintettem. Ahogyan a bevezetőben említettem – megfelelően az előző bekezdésben meghatározott célnak –, az esettanulmány adatai pénzegységbe szerepelnek.

Az első és második fejezet alapján nem kétséges, hogy az alapvetően kontinentális jellegű átmeneti gazdaságok beszámolóinak legfontosabb címzettje az állam, míg az EU tőzsdéin kötelező IAS/IFRS szerinti beszámoló címzettje a tőzsde „főszereplője”, a befektető. A kérdés a továbbiakban tehát az lesz, hogy az elméleti bevezetőben és az országtanulmányokban tett megállapításokat tükrözik-e a közölt és megvizsgált beszámolók.

Az összehasonlítás szempontjait vizsgálva nem alkalmazhatók a szakirodalomban használt leggyakoribb összehasonlítási indexek, mivel ebben az esetben eltér a kérdésfelvetés, az ottani körülmények (Roberts, Weetman, Gordon, 1998).

Fontos hangsúlyozni, hogy az esettanulmány nem foglalkozik sem a gazdálkodás, sem a beszámoló elemzésével, az adózási és járulékkötelezettségekből adódó különbségekkel.

Nem veszi figyelembe a közép-európai országok adóversenyét sem. Ebből adódóan egyetlen évet dolgoz fel, a 2004-iket. Ez az év mind a három ország szempontjából fontos, hiszen Magyarország és Szlovákia ebben az évben csatlakozott az Európai Unióhoz, így számviteli rendszerük ekkor már harmonizáltnak tekinthető. Románia a csatlakozás előtt állva az utolsó jogharmonizációs lépések megtételére készült.

Az esettanulmány központi kérdése, hogy a beszámolóban közölt információk szerkezete, tartalma és iránya hogyan viszonyul az összehasonlítási alapnak tekintett nemzetközi számviteli standardok szerinti beszámolóhoz. Csak azoknak a beszámolósoroknak a tartalmát vizsgálom, amelyet a számviteli politika részletez és/vagy 2004-ben értéket mutattak ki rajta. Nemcsak a különbségekre térek ki, hanem ennek gazdálkodási hatásaira is.

3.1. A vizsgált vállalkozás bemutatása

A vizsgálat tárgyát képező kft. egy nemzetközi vállalatcsoporthoz tartozik, amelynek tagjai korszerű, környezetkímélő – papírrost alapú – csomagolóanyagok fejlesztésével, gyártásával és értékesítésével foglalkoznak 1936 óta. A csoport ezen a területen a világ legjelentősebb vállalatai közé tartozik.

Üzleti szempontból négy területre fókuszál: tojás- és gyümölcscsomagoló-anyagok gyártása és értékesítése Európában, Észak-Amerikában, Dél-Amerikában és az ipari csomagolóanyagok gyártása és értékesítése globálisan.

A termékek a világon a leginkább környezetkímélő, ugyanakkor olcsó termékekhez sorolhatók. A csoport folyamatosan fejleszti az általa gyártott és értékesített termékeket. Ehhez elengedhetetlen, hogy egyedi kereskedelmi és marketing koncepciója legyen, amihez a vevők visszajelzéseinek folyamatos figyelembe vétele is hozzátartozik.

Termelő tevékenységet tíz országban, kereskedelmit több mint húsz országban folytat, köztük Európában, a Közel-Keleten, Észak- és Dél-Amerikában, Ázsiában. Alkalmazottainak száma hozzávetőleg 2600 fő.

Tevékenységének alapelvei illeszkednek a fenntartható fejlődés követelményeihez. Egyrészt tevékenységének környezeti hatásait folyamatosan vizsgálja, másrészt nagy hangsúlyt fektet a humán erőforrás-fejlesztésre, az egészségmegőrzésre, biztonságra és a társadalmi felelősségvállalásra.

A koppenhágai tőzsdén jegyzett cég, 10 milliárd DKK piaci részesedéssel. 2004-ben a bevétele 1,64 milliárd DKK volt[87].

A vizsgált kft-t 1980-ban hozta létre egy magyar állami gazdaság és a dán cég, egy tojástálca gyártó üzem továbbfejlesztésével. A vállalkozás 1991-ben a jelenlegi anyavállalat tulajdonába került. A kft. 2004-ben öt gépsorral és hat nyomdagéppel tojástálcát és mobiltelefon-csomagolóanyagot gyártott.

A vállalkozás a kilencvenes évek végén végrehajtott kapacitásbővítés és termelés-optimalizálás következményeképpen a termelés mennyiségét tekintve folyamatos növekedést mutat. 2001-től a tojáscsomagoló anyagok (E&F: Eggs & Fruits) termelése mellett elkezdődött az ipari csomagolóanyagok (IP: Industrial Product) gyártása is (Szilvási, 2003).

6. ábra
A termelési volumen alakulása

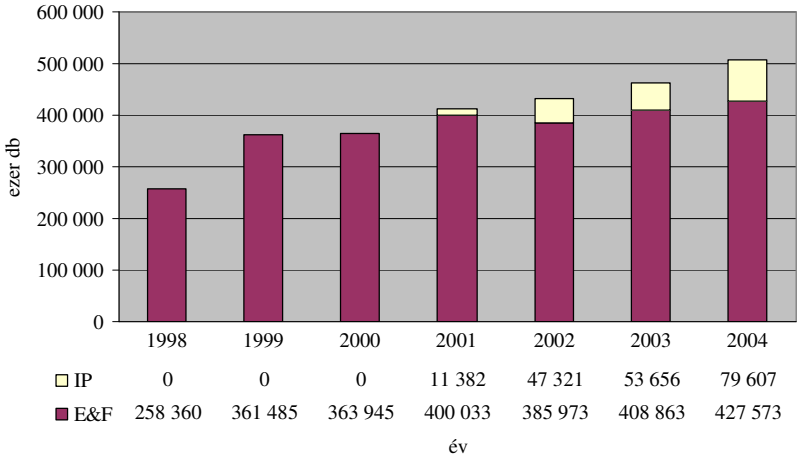

A termelés volumenének növekedésével párhuzamosan az értékesítés nettó árbevétele még gyorsabb ütemben emelkedett. Figyelemre méltó ezen belül, hogy az ipari csomagolóanyagból származó nettó árbevétel 2004-ben már a teljes érték ötöde.

[87] Az adatok a vállalatcsoport honlapjáról származnak.

7. ábra
Az értékesítés nettó árbevételének alakulása

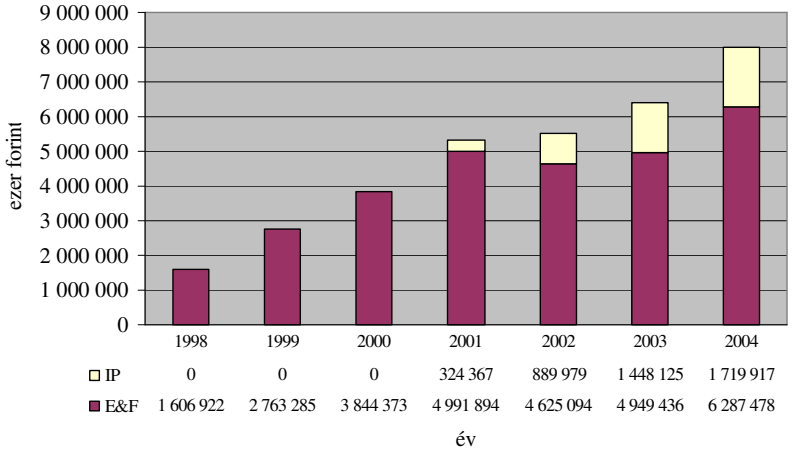

A kapacitásbővítés, a bővülő piac igényeinek kiszolgálása következtében az alkalmazotti létszám a vizsgált időszakban több, mint kétszeresére emelkedett.

8. ábra
A foglalkoztatottak számának alakulása

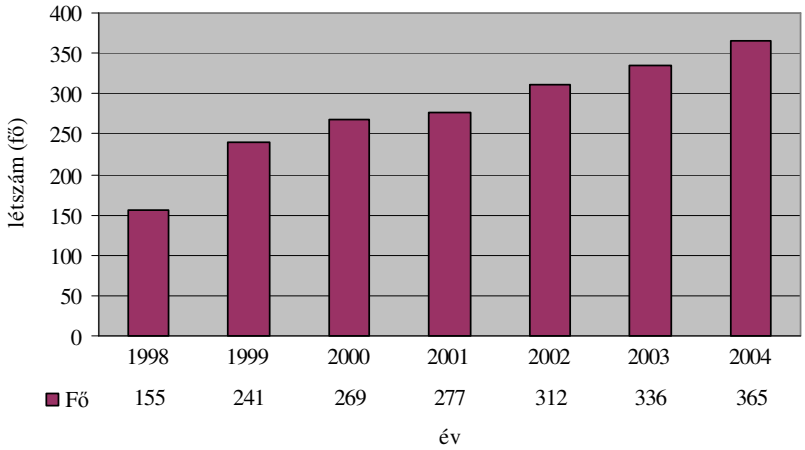

A növekvő vállalkozás kimutatásai egyszerre kell, hogy megfeleljenek az anyavállalat konszolidációs előírásainak, a magyar számviteli törvénynek, és nem utolsó sorban a vállalkozás vezetői igényeinek a tevékenység tervezéséhez, hatékony működtetéséhez és ellenőrzéséhez.

3.2. A kft. számviteli politikája és a beszámoló részei

A számviteli politika[88] elkészítése és írásba foglalása mind a négy szabályozásban kötelező.

A vállalatcsoport és a magyar vállalat számviteli politikája egymással harmonizál, és egyidejűleg megfelel a magyar számviteli törvény előírásainak is. Ennek következtében a vállalkozás számlarendje[89], a magyar törvény előírásaiból választott elszámolási módszerek, lehetőségek összhangban állnak a nemzetközi standardok alapján összeállított beszámoló alapelveivel[90]. A számlarend számlái olyan bontásúak, hogy ebből a nemzetközi és a magyar beszámoló is összeállítható legyen. Ha egyidejűleg a két feltétel nem teljesíthető, akkor a magyar előírásoknak megfelelő elszámolás az elsődleges, azzal a kiegészítéssel, hogy a nemzetközi mérlegadatot külön kimutatással kell alátámasztani.

A számviteli nyilvántartást az egész vállalatcsoportnál ugyanazzal az ügyviteli rendszerrel végzik, hogy a havi jelentések, a beszámolók elkészítése zökkenőmentes legyen, és megbízható képet adjon a gazdálkodásról. Az ügyviteli rendszer fokozatosan kiterjed a vállalatcsoport teljes irányítási és nyilvántartási rendszerére.

Az üzleti év megegyezik a naptári évvel, így a fordulónap az év utolsó napja. A mérlegkészítés napja a tárgyévre vonatkozó utolsó forgalmi adóbevallás határideje előtti második munkanap.

A számviteli politika a magyar számviteli törvénnyel összhangban meghatározza a gazdálkodásban alkalmazott alapvető fogalmakat. Ilyenek a devizás követeléseknél és kötelezettségeknél alkalmazandó árfolyam, a jelentős összegű hiba, a megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló hiba, a bekerülési érték, a „tartós és jelentős" kifejezés idő- és értékhatárai, a hasznos élettartam, a behajthatatlan követelés[91]. Tartalmazza a gazdálkodással kapcsolatos olyan elszámolási módokat is, amelyeket a magyar szabályozás előír, de a vállalatcsoport számviteli politikája nem. Az eszközök

---

[88] A vállalkozások által a vonatkozó (nemzetközi és/vagy nemzeti) szabályozásból kiválasztott és a továbbiakban alkalmazott elvek és módszerek összessége. (A szerző megjegyzése.) „A vállalatok rendszerint olyan számviteli elveket és módszereket választanak, amelyek elgondolásuk szerint gazdaságilag reális képet adnak a pénzügyi helyzetükről, tevékenységük eredményeiről és a pénzügyi helyzetükben bekövetkezett változásokról." (Epstein, Mirza, 2003:829)

[89] A számlarendnek „…tartalmaznia kell az alkalmazásra kerülő számlák számjelét és nevét, tartalmát, az egyes számlákhoz kapcsolódó analitikus nyilvántartásokat, és a számszerű egyeztetés lehetőségét." (Borbély, 2002:37)

[90] Forrás: a vállalkozás 2004. évi beszámolója

[91] Forrás: a vállalkozás 2004. évi beszámolója

és források értékelésének bemutatásánál csak néhány olyan speciális megjegyzés szerepel, ami egyrészt a gazdálkodás sajátosságaihoz, másrészt az anyavállalat előírásaihoz alkalmazkodik, a legtöbb értékelési elv megegyezik a magyar törvény előírásaival, külön kitételek nélkül. A fent említett előírásokra a későbbiekben, a mérleg és az eredménykimutatás kapcsán kitérek.

A számviteli politika rögzíti a beszámoló formáját is azokban az esetekben, ahol a szabályozás erre lehetőséget ad. A továbbiakban azt is megvizsgálom, milyen előírások vonatkoznak a beszámoló formájára a vizsgált négy esetben.

Ahogyan már említettem, az összehasonlítási alap az IAS-ek előírásaihoz illeszkedő beszámoló. Az első fejezetben bemutatott ún. keretszabályon (lásd 1.5.2. fejezet) kívül az 1. IAS (A pénzügyi beszámolók prezentálása, lásd 1. számú melléklet) foglalkozik az éves beszámoló részeivel. Ennek alapján a beszámoló részei a mérleg, az eredménykimutatás, a saját tőke változása, a cash flow-kimutatás, végül a számviteli politika és a beszámolóhoz kapcsolódó magyarázatok. Mivel a 4. irányelvet a 2003/51/EK irányelv (lásd 1.5.3. fejezet) úgy módosította, hogy a tagállamok éves beszámolóinak tartalmazni kell ezeket az elemeket, legfeljebb formai eltérések lehetségesek a beszámoló részeit illetően.

„Az éves beszámoló főrészét képező mérleg a vagyoni helyzet olyan kimutatása, amely az eszközöket, kötelezettségeket és a saját tőkét (saját vagyont) egy adott időpontra vonatkozóan mutatja be. A mérleg a vállalkozások vagyoni helyzetét a beszámoló készítésénél alapul vett számviteli politikának, például a nemzetközi standardoknak megfelelően tükrözi” (Epstein, Mirza, 2003:80). Az idézet az angolszász típusú mérleg definícióját adja, ahol az eszközök és kötelezettségek különbsége adja a saját tőkét. Ettől függetlenül, az 1. IAS a mérleg szerkezetét nem határozza meg, csak a kötelezően bemutatandó elemeit. Az angolszász logika felépítést követi a román éves beszámoló mérlege, ami a brit kormány 1996-ban elindított segítségnyújtási programjával magyarázható (lásd 2.2.2. fejezet). Azaz a tipikusan makroökonómiai számviteli szabályozás angolszász mérlegfelépítést alkalmaz, de annak elemeit a kontinentális szabályozásoknak megfelelően kötelezően előírja. Ezzel szemben a magyar szabályozásoknak megfelelő mérleg – a cég választása alapján – megfelel az EGK 4. irányelve 9. cikkelyében meghatározott kontinentális típusú mérlegnek. A magyar szabályozás – az uniós jogharmonizációt előtérbe helyezve – nemcsak a kontinentális, hanem a 10. cikkelyben megadott angolszász típusú mérlegsémát is adaptálta a magyar számviteli törvénybe (lásd 2.1.3. fejezet). A szlovák számviteli törvény a mérleget nem

az angolszász sémának megfelelően írja elő, és nem hasonlít a 9. cikkely sémájához sem, mert messzemenően figyelembe veszi a forgóeszközöknél, hogy a termelési ciklus adott esetben hosszabb is lehet, mint egy év. Ugyanakkor mindkét utóbb említett mérleg logikai felépítése megfelel a kontinentális szabályozás logikájának, miszerint az összes eszköz értéke megegyezik az összes forrás értékével, tehát a saját vagyont nem különbségként mutatja ki. Az eltérés abban mutatkozik meg, hogy míg a magyar kimutatás fordított lejárati sorrendben közli a vagyonelemeket, addig a szlovák nem ezt a logikát követi (lásd 3. számú melléklet C, E).

A keretszabály (lásd 1.5.2. fejezet) tőke és tőkekarbantartási koncepciója alapján azonban ugyanazzal a fizikai eszközállománnyal különböző mérlegfőösszeg mutatható ki, mert a számviteli előírások eltéríthetik a kimutatásokat azok közgazdasági értelmezésétől. A keretszabály értelmében a tőke pénzügyi karbantartása alapján csak akkor mutatható ki eredmény, ha a vizsgált időszak végén a nettó eszközérték (összes eszközérték-kötelezettségek értéke) több, mint az időszak elején. A keretszabály az eszközök értékelésére (lásd 1.5.2. fejezet) több lehetőséget is ad, így a múltbeli bekerülési értéket, az újrabeszerzési értéket, a piaci eladási árat és a jelenértéket.

10. táblázat
A nettó eszközértéket befolyásoló tényezők

Beszámoló	Mérlegfőösszeg	Kötelezettségek	Saját tőke
IAS szerint	8 038 685	2 688 039	5 350 646
Magyar	8 065 641	3 939 995	4 125 646
Román	8 065 641	2 714 995	5 350 646
Szlovák	8 066 249	2 715 603	5 350 646

A táblázat adatai alapján feltűnik, hogy a magyar beszámoló kötelezettségállománya jóval nagyobb, ugyanakkor saját tőkéje jelentősen kisebb, mint a többi beszámolóé. Az eltérés magyarázata, hogy a magyar számviteli törvény a mérleg szerinti eredményt az adófizetési kötelezettséggel és a jóváhagyott osztalékkal, részesedéssel csökkentett eredmény adja. A másik három beszámolóban a mérleg szerinti eredményt csak az adófizetési kötelezettséggel csökkentik. A számszerű eltérés tehát részben az adózott eredményből, részben pedig az eredménytartalékból osztalékfizetésre felhasznált összegből áll (lásd 3. számú melléklet C).

A fizikai tőkekarbantartási koncepció alapján eredmény csak akkor mutatható ki, ha az időszak végi termelőkapacitás meghaladja az időszak eleji kapacitást.

A mai értelemben vett számviteli kimutatások készítésekor kezdetben egyértelműen a vagyon kimutatása volt a fontosabb, és még a „befektetőorientált” szabályozó rendszereknek is voltak olyan időszakai, amikor a mérleg elsőbbséget élvezett az eredmény kimutatásával szemben. A „hitelezőorientált” rendszerekben a mérleg, mint a legfontosabb vagyoni kimutatás sosem veszített jelentőségéből, bár tőkekarbantartási koncepciója gyakorlatilag a múltbeli bekerülési értékre koncentrál.

Az eredménykimutatás a vállalkozás adott időszaki jövedelmét, azaz vagyonváltozását mutatja meg. Célszerű feltenni a kérdést, minek az eredményét mutatja ki, és milyen célból.

Az eredménykimutatás – az eszközök értékelési lehetőségeiből adódóan – nemcsak a fizikai tőkekarbantarás eredményét, hanem a piaci értékítélet változásából származó eredményváltozást is tartalmazhatja, ráadásul a kettőt nem vagy csak részben különíti el egymástól, ami azt jelentheti, hogy az eredménykimutatás tükrözi a vizsgált időszak piaci értékítéletéből következő eredmény- és vagyoni érték változást is. A jövőbeni események tervezése szempontjából megkérdőjelezhető a hasznossága. A fentiek ismeretében az biztosan állítható, hogy a befektetők és a hitelezők is érdekeltek az időszak eredményének ismeretében, mert csak így tudják a vállalkozással kapcsolatos döntéseiket meghozni. Fontos lenne, hogy a jövőbeli termelési eseményekre vonatkozó következtetéseik meghozatalakor szét tudják választani az adott eszközállománnyal létrehozott kibocsátás, és a piaci alapú értékelésből származó eredményt. Ehelyett a kimutatott eredményváltozásnak (saját tőke-változásnak) számos számviteli torzító tényezője van, amellett, hogy az összevont kimutatás olyan elemeket is tartalmaz, amelyek nem a teljesítményváltozást jelzik. Jó példa erre a tárgyi eszközök értékesítése vagy a pénzügyi instrumentumok értékelése (lásd 2.1.3. fejezet).

A vállalkozás eredménykimutatásait is érdemes abból a szempontból megvizsgálni, milyen típusú szerkezetük, kapcsolódva az adott szabályozás jellegéhez. Az IAS szerinti beszámoló (amelynek csak az ajánlott főbb részeit határozza meg a szabályozás) a forgalmi költség eljárásra épülő eredménykimutatás elemeit mutatja, ami tipikusan az angolszász, illetve a mikroökonómiai jellegű szabályozásokat jellemzi. Hozzáteszem – és ez a megállapítás a későbbiekben is fontos szerepet játszik majd –, hogy a forgalmi költség eljárásra épülő eredménykimutatásnak[92] abban az esetben van nagy jelentősége, ha a vállalkozás tevékenysége erősen strukturált, ezért a működtetéshez

[92] „A forgalmi költség eljárásra épülő eredménykimutatás a vállalkozás adott évi értékesítésből származó eredményét mutatja. A költségeket közvetlen és közvetett költségként mutatja ki.” (Borbély, 2002:191)

elengedhetetlenül szükséges a termékenkénti kalkuláció, a hatékony és jövedelmező működtetéshez.

A magyar és a román beszámoló az összköltségeljárásra épülő eredménykimutatást[93] tartalmazza. Ez a kimutatás nemcsak az értékesítési tevékenység eredményét mutatja ki, hanem az aktivált saját teljesítményértékét[94] is.

A szlovák beszámoló eredménykimutatásának szerkezete erősen tagolt. Áru- és termékértékesítésre bontva mutatja be az értékesítés eredményét, hasonlóan a forgalmi költség eljárásra épülő eredménykimutatáshoz, ugyanakkor költségnemenként csoportosítja a tevékenység költségeit. Miután a teljes tevékenység eredményét mutatja ki, ez is összköltség eljárásra épül.

A továbbiakban eltérek az 1. IAS szerinti sorrendtől, aminek az az oka, hogy a vizsgált beszámolók mindegyike a kiegészítő mellékletében tartalmazza a saját tőke-változást és a cash flow-kimutatást, illetve a mérleghez és az eredménykimutatáshoz kapcsolódó szöveges magyarázatokat.

A kiegészítő melléklet, azaz a vagyoni és jövedelmi helyzet szöveges magyarázata egyre fontosabb szerepet játszik, hiszen a vállalkozás helyzetéről adott képet pontosítja, miközben a tulajdonosok, illetve a menedzsment egyes döntéseiről is informálja az olvasót.

A cég anyavállalatának készített, a konszolidációhoz is kapcsolódó kiegészítő melléklete azonos a magyar beszámoló szerinti kiegészítő melléklettel. Ennek része a magyar számviteli törvényben meghatározott cash flow és a saját tőke változás bemutatása. A román beszámoló e tekintetben némi sajátosságot mutat, mert a mérleghez és az eredménykimutatáshoz (kötelezően, meghatározott formában) kapcsolódnak a befektetett eszközökre vonatkozó adatok[95]. A kiegészítő melléklet tartalmazza a saját tőke-változást, és csak meghatározott feltételek bekövetkezése esetén kapcsolódik hozzá cash flow kimutatás (lásd 2.2.3. fejezet). A szlovák beszámoló kiegészítő mellékletének O. és R. pontjai tartalmazzák az említett két kimutatást, de cash flow-t csak a könyvvizsgálatra kötelezettek készítenek. A három ország kiegészítő mellékletének tartalmát a továbbiakban még vizsgálom.

---

[93] „Az összköltségeljárásra épülő eredménykimutatás a vállalkozás adott évi összes teljesítményének eredményét mutatja. Az eredménycsökkentő tényezőket költségnemenként tartja nyilván." (Borbély, 2002:190)

[94] Az aktivált saját teljesítmények értéke a saját termelésű készletek állományváltozását és a saját előállítású eszközök aktivált értékét tartalmazza. (A szerző megjegyzése)

[95] Bruttó érték, állományváltozások, értékcsökkenés, értékhelyesbítés. (A szerző megjegyzése)

A cash flow kimutatás a három ország beszámolójában nem kap jelentős szerepet. Ez elsősorban abból adódik, hogy a kimutatás az angolszász számvitelből terjedt el, ahol a számvitel múltbeli eseményeket kimutató tevékenysége alapján hozzák meg a jelenlegi döntéseket, és tervezik meg a vállalkozás jövőbeni működését. A cash flow lehetővé teszi a pénzügyi helyzetbe való betekintést. A mérlegen és eredménykimutatáson túl egyidejűleg ad információt a vállalkozás likviditásáról, hitelképességéről, a kiegészíti a vagyon- és eredményváltozásokról kapott ismereteket, és a pénzügyi helyzet előrejelzésére is alkalmas (Epstein, Mirza, 2003).

A vizsgált országokban a harmonizációs folyamat eredményeképpen került a beszámolókba. Mindhárom országban megfelel szerkezete a 7. IAS-ének, azaz működési, befektetési és finanszírozási részből áll. A számviteli szakemberek ebben a régióban azonban még nem tulajdonítanak neki a hasznosságának megfelelő szerepet.

3.3. A mérleg

Már említettem, hogy a számviteli nyilvántartások vezetésénél léteznek olyan kényszerű döntések, szempontok, elvek, amelyek az elkészült kimutatás eredményét eltérítik a tényleges nettó eszközérték változásától. Mielőtt a vizsgált országok mérlegeit összehasonlítanánk, vizsgáljuk meg, melyek ezek a torzító hatású tényezők!

Az első fontos megállapítás a bekerülési értékkel kapcsolatos. A számviteli szakemberek – a makroökonómiai jellegű szabályozó rendszerekben különösen – múltbeli bekerülési értéken tartják nyilván eszközeiket. Az értékelés előnyei, hogy biztosan, egyértelműen, alátámaszthatóan és ennek következtében igazolhatóan megállapítható az eszközök értéke.

Beszerzésük során azonban sok esetben kell becslést alkalmazni. A befektetett eszközök esetében ilyen például a maradványérték[96] megállapítása vagy az értékcsökkenés megtervezése. Mindkét esetben feltételezéseken alapul az eszközök értékének megállapítása.

További problémát okozhat, hogy léteznek olyan vagyoni helyzetet befolyásoló tényezők, amelyek a mérlegben nem szerepelhetnek, de a vállalkozás vagyoni helyzetét jelentősen befolyásolják. A dolgozatban nem foglalkozom a humán erőforrás értékének becslésével, bár a vizsgált kft., ahogyan ezt már említettem igen nagy hangsúlyt fektet erre a kérdésre. Szigorúan számviteli értelemben is léteznek ilyen tényezők, például a

[96] A maradványérték a gazdasági élettartam (használat) végére vonatkozó becsült érték. (A szerző megjegyzése)

kezességvállalások, zálogjoggal biztosított kötelezettségek vagy a nyilvántartásokban ugyan szereplő, de csak jövőbeni vagyonváltozást okozó gazdasági események. Ezek az ún. mérleg alatti sorok vagy mérlegen kívüli tételek.

Talán – közgazdasági értelemben – a legfontosabb torzító tényező, hogy a számviteli szabályozások nem foglalkoznak a vagyonrészek időértékével, annak ellenére, hogy a Keretszabály definíciója alapján „az eszköz olyan erőforrás, amellyel a társaság múltbeli eseményeinek eredményeként rendelkezik, és amelyből a jövőben várhatóan gazdasági előnyök folynak be a társasághoz" (Tanulmány a magyar számviteli előírások (HAR) és a nemzetközi számviteli normák (IAS) hasonlóságai és különbségei vizsgálatáról. 2001:5).

A következő két tényező hatása a vizsgált régióban és időszakban különösen jelentős. Az egyik az óvatosság elvének érvényesülése, amely a legkisebb és legnagyobb érték (nem nevesített) elvén keresztül (lásd 2.3.3. fejezet) eleve az eszközök leértékelését helyezi előtérbe, elsősorban a társasági adóval való szoros kapcsolat miatt. A másik az infláció hatása, ami a térségben a vizsgált időszakban időnként rendkívül jelentős volt (lásd 4. ábra; 5. ábra; 6. ábra), és amelyre mindhárom ország igyekezett számviteli megoldást találni, ahogyan azt az országtanulmányokban leírtam. Az eszközök felértékelését saját tőke változásával ellentételezték, hogy ezzel ne torzítsák az adott időszaki eredményt.

A fenti vagyonértékelési problémák időről időre előtérbe kerülnek a számvitelben. A vállalkozás környezetében zajló folyamatok alapján a piaci szereplők hol a vagyoni helyzet, hol a realizált eredmény bemutatását preferálják. Ezzel a problémával foglalkoztak már a XX. század elején a statikus és dinamikus mérlegelméletek megalkotói is (Baricz, 1990).

A mérlegek szerkezete között tehát lényeges különbségek mutatkoznak. Vizsgáljuk meg most a vállalkozás számviteli politikája és a nemzeti szabályozások alapján, mely pontokon láthatók ezek!

A vizsgálatban a nemzetközi beszámoló mérlege eszköz- és forrásállományának sorrendjében haladok. A nemzetközi mérleg a kontinentálisnak nevezett sémát követi (lásd 3. számú melléklet B).

Az 1. IAS szerint a befektetett eszközök közé kell sorolni a lejáratig tartott értékpapírokat, befektetési célú ingatlanokat, tárgyi eszközöket, immateriális javakat és egyéb eszközöket. Az immateriális hosszú távra szóló, nem anyagi eszközök, amelyekre

igaz eszközök meghatározásában foglalt feltétel, hogy a jövőben előnyöket kell biztosítani tulajdonosának (Epstein, Mirza, 2003).

A vállalkozás számviteli politikája – eltérően a magyar, a román és a szlovák szabályozás adta lehetőségtől – nem engedi a műszaki fejlesztési és az alapítási átszervezési költségek aktiválását, és ebben a tekintetben összhangban van az immateriális javakra vonatkozó nemzetközi standard előírásaival, amely a fejlesztési költségeket feltételekkel, az alapítási átszervezési költségeket egyáltalán nem engedi aktiválni, hanem az adott időszak költségei között számolja el. A kft. számviteli politikája alapján készült elszámolás azonnal eredményágra tereli a gazdasági eseményt, ezzel szemben az átmeneti gazdaságok szabályozásai megengedik, hogy a mérleg eszközállományát olyan tétellel növeljék, amelyre igaz ugyan az eszköz meghatározása, aktiválása azonban kétséges, hiszen nem rendelkezik piaci értékkel. Az eszköz aktiválása az eredményhatást több évre osztja el. A vizsgált országokban – összhangban a 4. irányelvvel – ez az időszak legfeljebb öt év. Ugyanakkor az adott eszköz könyv szerinti értéke mindenütt osztalékfizetési korlátot is képez. Ebből is látszik, hogy a gazdasági esemény látszólagos eszköznövekedést jelent.

A szellemi termékek értékelése is eltérő, mivel a szoftvereket bizonyos mérlegek (IAS szerinti és szlovák) a számítógépekkel együtt – a tárgyi eszközök között mutatják ki.

A tárgyi eszközök „olyan kézzel fogható eszközök, amelyeket a vállalkozás a termelésben vagy szolgáltatás nyújtása során történő felhasználásra, vagy másoknak bérbeadásra vagy igazgatási célokból. És amelyek élettartama várhatóan több ciklusra terjed ki” (Epstein, Mirza, 2003:92).

Értékük – figyelembe véve a szoftverek értékét – mind a négy beszámolónál megegyezik, bár szerkezetükben van némi eltérés. A nemzetközi beszámoló mérlege csupán négy tételben mutatja be őket (ingatlanok; gépek, berendezések, felszerelések; személygépkocsik, bútorok, egyéb tárgyi eszközök, beruházások). Csaknem megegyezik ezzel a román beszámoló eszközcsoportja. Ott a személygépkocsik a „gépek, berendezések” között szerepelnek.

A magyar és különösen a szlovák beszámoló meglehetősen részletes képet ad a tárgyi eszközök állományáról. Ez a kiegészítő mellékletben az ún. befektetett eszköztükörben[97] részletezett adatokból olvasható ki, mert a mérlegben szereplő nettó értékből az elhasználtságuk nem derül ki tételesen.

[97] Bruttó érték, állományváltozások, értékcsökkenés, értékhelyesbítés. (A szerző megjegyzése)

A tárgyi eszközökre vonatkozóan a három nemzeti szabályozásban létezik egy sajátos elszámolási lehetőség az alacsonyabb beszerzési értékű tárgyi eszközök elszámolására. Magyarországon a vizsgált évben az 50 ezer Ft, Romániában 15 millió régi lej, Szlovákiában a tárgyi eszközök esetében 30 ezer SKK (immateriális javaknál 50 ezer SKK)[98] bekerülési érték alatti tárgyakat egy összegben terv szerinti értékcsökkenési leírásként lehet elszámolni beszerzéskor.

Bár az esettanulmány a kft. záró főkönyvi kivonata alapján készült, így a nemzeti szabályozások által meghatározott értékcsökkenési elszámolási lehetőségek nem befolyásolják az beszámoló eredményét, az alábbi táblázatból jól látható, hogy a terv szerinti értékcsökkenési leírás átlagos – a társasági adótörvény által elfogadott – kulcsai a három országban hasonlóan alakulnak.

A táblázatban talált adatok természetesen árnyaltabbak. A magyar és a szlovák számviteli törvény tág határokat szab az értékcsökkenés elszámolási lehetőségégnek, amit a gyakorlatban az adótörvény erősen korlátoz. A román számvitelben lehetőség van bizonyos eszközök gyorsított leírására, ez azonban megsérti a megbízható és valós kép teljesülését (lásd 2.2.3.fejezet). A szlovák szabályokban is van lehetőség a gyorsított leírásra. Itt azonban meg kell jegyezni, hogy a könyvvizsgálatra kötelezett vállalkozások, ha eltér a számviteli és a társasági adó törvény szerinti értékcsökkenés összege egymástól, köteles a különbözetet halasztott adóként elszámolni. (A könyvvizsgálatra nem kötelezetteknél ez csak lehetőség.) Az alábbi táblázat IAS szerinti sora a ténylegesen elszámolt, a nemzeti kulcsok a társasági adó törvények által elfogadott kulcsokat tartalmazza, részletes magyarázat nélkül.

11. táblázat
Az értékcsökkenési leírási kulcsok %-ban

Beszámoló	**épületek, építmények**	**gépek, berendezések**	**járművek**	**irodai és egyéb berendezések**
IAS szerinti	4	10	20	20
Magyar	4	10	20	20
Román	2,5-4	8,0-15,0	17	8,0-10,0
Szlovák	2	12,5 vagy 8,3	25	8,3

[98] hivatalos MNB deviza-középárfolyamok 2004. december 31-én: 1SKK=6,35 Ft
http://arfolyam.iridium.hu/index.php?f_year=2004&f_month=12&f_day=31&f_kereses=1&f_count=1&f_direction=1&EUR=1&SKK=1&Submit=List%E1z%E1s
hivatalos MNB deviza-középárfolyam 2005. május 2-án: 100 ROL (régi lej)=0,70 Ft
http://arfolyam.iridium.hu/index.php?f_year=2005&f_month=5&f_day=1&f_kereses=1&f_count=8&f_direction=1&ROL=1&Submit=List%E1z%E1s

Mindhárom országban lehetőség van az eszközök felértékelésére. Részben a piaci értékre való leértékelés kompenzációjaként, részben pedig meghatározott befektetett eszközök piaci értéken történő kimutatása érdekében.

Utaljunk itt vissza arra a megállapításra, hogy a vagyon kimutatásában az egyik legfőbb probléma lehet az adott gazdaság inflációjának mértéke! A felfelé értékelés lehetőségének bevezetése a magyar és a román szabályozásban ezt a problémát kezelte, ahogyan az országtanulmányokban olvasható.

A forgóeszközök közé tartoznak a készletek, a követelések, a kereskedési célú befektetések, a pénzeszközök és az előre fizetett költségek.

A 2. IAS szerint „a készletek körébe a rendes üzletmenet részét képező értékesítés céljából tartott, vagy az ezen értékesítést célzó termelési folyamatban lévő eszközök, és a termelési folyamat, illetve a szolgáltatások teljesítése során felhasznált anyagok tartoznak" (Epstein, Mirza, 2003:91).

A társaság számviteli politikájában – a fenti szabályozásnak megfelelően – a készletek közé sorolja a vásárolt anyagokat, árukat, a készletekre adott előlegeket, a befejezetlen, félkész- és késztermékeket.

A készletcsoportokat és ezek értékelési szabályait a számviteli politika alapján[99] a következőképpen határozzák meg.

Az anyagok közé tartoznak az alap- és egyéb anyagok. Az alapanyagok a termékek előállításához beszerzett forgóeszközök, amelyek nyilvántartása a vállalatcsoport ügyviteli rendszerének segítségével mennyiségben és értékben történik, átlagos súlyozott beszerzési áron tartják nyilván, és évente két alkalommal (félévkor és év végén) leltározzák őket. Beszerzési árukat a magyar számviteli törvény szerinti előírások alapján állapítják meg. (Ezek az előírások megfelelnek a vonatkozó IAS előírásainak, és ettől nem tér el sem a román, sem a szlovák szabályozás.) A beszerzési ár ebben az esetben a szerződés szerinti árat jelenti. A szerződés és a számla szerinti különbözetet a vállalkozás a termelés általános költségei között számolja el. (Ez az érték 2004-ben 4.006 ezer Ft, míg az évi anyagköltség 2.260.995 ezer Ft volt.)

Az egyéb anyagokat beszerzéskor azonnal költségként számolják el.

Az áruk olyan készletek, amiket változatlan formában értékesítenek tovább. A vásárolt készletek értékvesztésére vonatkozóan a számviteli politika előírja, hogy ha a bekerülési

[99] Forrás: a vállalkozás 2004. évi beszámolója

érték vagy könyv szerinti érték tartósan és jelentősen magasabb, mint a mérlegkészítéskori, akkor le kell értékelni őket.

A késztermékek valamennyi megmunkálási folyamaton végigment, a minőségi követelményeknek megfelelő és raktárra vehető nyomdázott elkészült termékek. Ilyenek a tojásdobozok, a tojástálcák és az ipari csomagolóanyagok. A félkésztermékek a legalább egy megmunkálási folyamaton végigment, raktárra vett nem késztermékek. A cég esetében a nyomdázás előtt álló tojásdobozok.

A kész- és félkésztermékekről mennyiségi és értékbeni nyilvántartás is van, az ügyviteli rendszer segítségével. Az eszközcsoportot minden hónap végén leltározzák.

A saját termelésű készletek esetén értékvesztést kell könyvelni, ha az előállítási vagy könyv szerinti érték tartósan és jelentősen magasabb, mint a mérlegkészítéskori, akkor le kell értékelni őket.

Mindkét készletcsoportra vonatkozóan értékvesztést kell könyvelni, ha a készletek a rájuk vonatkozó előírásoknak vagy eredeti rendeltetésüknek nem felelnek meg, ha megrongálódtak, feleslegessé váltak vagy értékesítésük kétséges lett.

Ha a piaci tendenciák megváltoznak, a korábban elszámolt értékvesztést vissza kell írni.

„A társaság s késztermékek készletértékének hó végi és év végi megállapításához a tényleges a termékek norma szerinti közvetlen anyag és munkaráfordításait rögzített kalkulációs árak figyelembevételével számítógépes modell segítségével állapítja meg…. A termékek önköltségében csak a termeléssel arányosan változó költségek számolhatók el. Minden hó végi készletértékeléshez a készletek rögzített standard értékét ki kell nyomtatni és számviteli bizonylatként kell megőrizni”[100].

A fenti, a 2004-es beszámoló kiegészítő mellékletéből (kapcsolódó magyarázatok) származó idézet a vállalkozás gazdálkodásának igen fontos aspektusára mutat rá, különösen a 3. számú mellékletben közölt beszámolók tükrében.

Az IAS-ek szerinti beszámoló a késztermékekre vonatkozó termelési és hozzákapcsolódó tervadatokat részletesen közli. A tételhez kapcsolódó termelési és értékesítési folyamatra az eredménykimutatások összehasonlításánál még visszatérek.

A készletek csoportosításából kitűnik (lásd 12. táblázat), hogy a beszámolóban a különböző nemzeti szabályozások nagy hangsúlyt fektetnek a vagyonrészek felbontására, miközben a nemzetközi beszámoló egyetlen sorban közli az adatot. A magyarázat az eredménykimutatásban és a hozzákapcsolódó termelési

[100] Forrás: a vállalkozás 2004. évi beszámolója

mutatószámokban található. A termelő cég anyagköltségei és késztermékei a legfontosabb információkat közlik a beszámoló olvasójával.

A magyar és a román beszámoló között egyetlen lényeges különbség van. A román mérleg az eladásra szánt készleteket (függetlenül, hogy megmunkálásra kerül-e a vállalkozásnál vagy sem) egyetlen soron közli. Az állatokat nem különíti el, mint a késztermékek speciális fajtáját.

A szlovák beszámoló minden eszközcsoportban elkülöníti az egy éven belüli és túli tételeket, igazodva az 1. IAS-hez.

12. táblázat
A készletek csoportosítása

A készletcsoportok	**IAS szerint**	**Magyar**	**Román**	**Szlovák**
Anyagok		152 710	152 710	152 710
Befejezetlen és félkésztermékek		0	0	37 607
Növendék és hízóállatok		0		0
Megrendelt termékek, amik egy éven belül elkészülnek				0
Késztermékek		133 266		95 659
Késztermékek és áruk			133 266	
Áruk		0		0
Készletekre adott előlegek		0	0	0
Összesen	**285 976**	**285 976**	**285 976**	**285 976**

A követelések bemutatása csaknem azonos minden beszámolóban. Az eltérés oka, hogy a hatóságokkal szembeni követelések – amelyeket kötelezettség számlákon mutatnak ki – forráscsökkenésként, és eszköznövekedésként is kimutathatók. Ez utóbbi semmilyen szabálynak nem mond ellent, de megváltoztatja az adott vagyonrész alapvető jellegét, ezzel befolyásolja a nettó eszközérték összetevőit. A követeléseket befolyásoló tényezők közé tartozik a román beszámolóban az aktív időbeli elhatárolások kezelése.

Szintén figyelmet érdemel egy ezen a soron szereplő lehetséges tétel, a halasztott adókövetelések[101], ami abból adódik, hogy a számviteli eredményből számolt

[101] „Halasztott adókövetelés. A levonható átmeneti különbségeken, az áthozott, adóelszámolás szempontjából képződött veszteségeken és az áthozott, igénybe nem vett adókedvezményeken alapuló, a későbbi időszakokban visszatartható nyereségadó összegek” (Epstein, Mirza, 2003:644)

adókötelezettség nem egyezik meg feltétlenül a társasági adó fizetési kötelezettséggel. A nemzetközi, a román és a szlovák beszámoló kezeli ezt a különbséget, a magyar éves beszámoló azonban nem. A halasztott adó kimutatása világossá teszi a különbség nagyságát és helyét a vagyonban. A magyar számvitel – bár az adótörvény az óvatosság elvén keresztül erősen korlátozza a realizált eredmény kimutatását – nem ad információt erről a beszámoló olvasójának.

A cég pénzeszközei természetesen minden mérlegben megegyeznek egymással.

Az IAS-ek szerinti beszámoló kezeli az időbeli elhatárolásokat, de nem feltétlenül külön soron. Az esettanulmányban az előre fizetett költségek külön soron szerepelnek a nemzetközi beszámolóban, és annak ellenére, hogy a vonatkozó IAS nem teljesen azt a meghatározást[102] adja, a vizsgált cég a magyar szabályozásnak megfelelően az összes eredménynövelő elhatárolást figyelembe veszi, akárcsak a szlovák beszámoló. A román szabályozásban – megfelelően az IAS-ek szerinti elnevezésnek – valóban csak az adott időszakban felmerült, de a következő időszakot illető költségeket tüntetik fel, az adott időszakra vonatkozó, de később realizálódó bevételek a követelések között szerepelnek.

Ahogy korábban említettem, az 1. IAS a saját tőkét – megfelelően az angolszász beszámolónak – az eszközök és kötelezettségek különbsége, a tulajdonosok érdekeltsége. Az angolszász típusú beszámolókban – ennek megfelelően a román mérlegben is – ez a forrás oldalon a kötelezettségek után található. A nemzetközi standardok, a magyar és a szlovák szabályok alapján készült mérleg a források között az első helyen kezeli. A vonatkozó standard előírása a saját tőke tartalmára nézve csak két kötelező elemet határoz meg, és a vállalkozásokra bízza, milyen szerkezetben mutatják be a saját vagyont. „A saját tőke a tulajdonosoknak a vállalkozás eszközeiből való részesedését jelzi, és a múltbéli tranzakciók, valamint egyéb események halmozott nettó eredményét mutatja (Epstein, Mirza, 2003:96). A részesedéseket a jegyzett tőkében, a halmozott nettó eredményt az eredménytartalékban kell kimutatni. A vizsgált beszámolók ettől eltérő képet mutatnak.

A saját tőke szerkezete – amennyiben a tulajdonosok dönthetnek róla – elsősorban a saját források áttekinthetőségét szolgálja, a korábbi és az adott időszak eredményének bemutatását. A magyar, a román és a szlovák mérleg esetében az adott országok

[102] „Az előre fizetett költségek előre fizetés vagy felmerülő kötelezettség folyamán keletkezett eszközök. Ezek az idő múlásával, a felhasználással, illetve bizonyos események bekövetkezésével megszűnnek, és költséggé válnak (pl. előre fizetett bérleti díj, biztosítási díj, és halasztott adók) (Epstein, Mirza, 2003:91). A halasztott adók esetünkben a nemzetközi szabályok alapján készülő beszámolóban a követelések között találhatók. (A szerző megjegyzése.)

törvényben rögzítik a beszámoló formáját és tartalmát, így nincs lehetőség a tulajdonosi megfontolások közvetlen bemutatására. A saját tőke szerkezete a végső soron a törvényhozók információigényét követi. A vizsgált országokban – hivatkozva az országtanulmányokra – ez a törvényt előkészítők megfontolásán alapszik, azaz általában az államigazgatás (Pénzügyminisztérium) által előkészített javaslat kerül a törvényhozók elé.

13. táblázat
A saját tőke elemei

A saját tőke elemei	IAS szerint	Magyar	Román	Szlovák
Jegyzett tőke	786 870	786 870	786 870	786 870
Egyéb tartalék	206 320			
Eredménytartalék	3 263 863	3 032 417		
Mérleg szerinti eredmény	1 093 593	0	1 093 593	1 093 593
Lekötött tartalék		306 359		
Nyereségből képzett tartalék				306 359
Előző év eredménye			3 163 824	3 163 824
Tőketartalék		0	306 359	0
Összesen	**5 350 646**	**4 125 646**	**5 350 646**	**5 350 646**

Bár a mérlegekben nincs az időszakban képzett céltartalékok[103], célszerű azonban megemlíteni, mert a cég számviteli politikája a garanciális kötelezettségek esetében az alábbiakat mondja: „a társaság a késztermékekkel kapcsolatos esetleges garanciális kötelezettségeire céltartalékot nem képez, annak költségeit a felmerülés … időszakában számolja el. Az elszámolási mód a valós kép bemutatását nem befolyásolja, mivel a garanciális kötelezettség a szigorú végtermék minősítés… miatt az árbevétel 0.1 %-át sem éri el”[104].

A kötelezettségek összegének alakulását már megvizsgáltam a nettó eszközérték bemutatásakor. Az összegek eltérése a magyar beszámoló esetében az osztalékfizetésre szánt – adott időszaki adózott és eredménytartalékból képzett összeg –

[103] „Olyan kötelezettségek, amelyek bekövetkezésének ideje vagy összege bizonytalan” (Epstein, Mirza, 2003:535).
[104] Forrás: a vállalkozás 2004. évi beszámolója

kötelezettségkénti bemutatásából, a román és a szlovák beszámolóban a hatóságokkal szembeni átmeneti követelések eszközökkénti bemutatásából származik.

A kötelezettségek szerkezeti különbségét (lásd 3. számú melléklet) is érdemes megvizsgálni a beszámolókban. Az 1. IAS rövid lejáratú, hosszú lejáratú és egyéb kötelezettségekre bontja őket. A rövid és hosszú lejárat közötti különbséget az jelenti, hogy egyetlen működési ciklusban, illetve 12 hónapon belül kiegyenlítik azokat vagy sem. Az egyéb kötelezettségek „…olyan kötelezettségek, amelyek nem felelnek meg a kötelezettség fogalmi meghatározásának[105], mint például a halasztott jövedelemadó-fizetési kötelezettségek vagy a halasztott beruházási adóhitelek… Bár technikailag eltérőek, ezeket a tételeket gyakran szerepeltetik a rövid lejáratú vagy a hosszú lejáratú kötelezettségek között" (Epstein, Mirza, 2003:95).

A fenti meghatározás azért figyelemre méltó, mert a vizsgált kft. nemzetközi mérlege éppen ezzel az eltérési lehetőséggel él, amikor kötelezettségeit hasonlóan bontja, mint a magyar beszámoló. A különbség annyi, hogy a saját tőke és a céltartalékok között külön soron mutatja ki a halasztott adófizetési kötelezettségeket[106].

Mind a négy mérlegben közös, hogy hosszú lejáratú, rövid lejáratú kötelezettségek és passzív időbeli elhatárolások szerepelnek benne. Mindegyik külön soron mutatja ki a kapcsolt vállalkozásokkal szembeni kötelezettségeket.

A magyar beszámoló külön kezeli az ún. hátrasorolt kötelezettségeket[107], amelyek szintén hosszú lejáratúak, de speciális kritériumoknak is megfelelnek. Ez az információ feltehetőleg a hitelezők számára a legfontosabb, és megfelel a kontinentális rendszerek követelményének.

A román beszámoló – ahogyan korábban utaltam rá – az angolszász típusú mérleg logikáját követi, és összegző sorban mutatja ki a forgóeszközök és rövidlejáratú kötelezettségek, illetve az összes eszköz és a rövid lejáratú kötelezettségek különbségét.

---

[105]„A vállalkozás múltbeli eseményekből eredő jelenlegi kötelezettsége, amelynek rendezése várhatóan a vállalkozás gazdasági előnyöket megtestesítő erőforrások kiáramlásához vezet majd" (Epstein, Mirza, 2003:535).

[106]„Az adóköteles átmeneti különbségeken alapuló, a későbbi időszakokban esedékessé váló jövedelemadó összegek" (Epstein, Mirza, 2003:644).

[107]„Hátrasorolt kötelezettségként kell kimutatni minden olyan kapott kölcsönt, amelyet ténylegesen a vállalkozó rendelkezésére bocsátottak, és a vonatkozó szerződés tartalmazza a kölcsönt nyújtó fél egyetértését arra vonatkozóan, hogy az általa nyújtott kölcsön bevonható a vállalkozó adóssága rendezésébe, valamint a kölcsönt nyújtó követelése a törlesztések sorrendjében a tulajdonosok előtti legutolsó helyen áll, azt a vállalkozó felszámolása vagy csődje esetén csak a többi hitelező kielégítése után kell kiegyenlíteni, a kölcsön visszafizetési határideje vagy meghatározatlan, vagy a jövőbeni eseményektől függ, de eredeti futamideje öt évet meghaladó lejáratú, a kölcsön törlesztése az eredeti lejárat vagy a szerződésben kikötött felmondási idő előtt nem lehetséges." (2000. évi C. törvény a számvitelről, 42§ (3))

A nettó működő tőke (Epstein, Mirza 2003:82), azaz a nettó forgótőke bemutatása bizonyos tevékenységek esetén valóban fontos információ lehet. A kérdés az, hogy a tipikusan kontinentális román környezetben a piaci szereplők valóban használják-e ezt az információt[108].

A szlovák mérleg külön kötelezettségcsoportban mutatja ki a bankhiteleket. Ez az információ elsősorban az állam számára fontos, hiszen a hitelezők, a befektetők, és a döntéshozók sem kapnak több információt, mintha ez a rövid és hosszúlejáratú tartozások között szerepelne.

Mindegyik mérlegben megtalálhatók az ún. passzív időbeli elhatárolások, amik a több időszakot érintő, eredménycsökkentő tételek kimutatását jelentik. A vonatkozó nemzetközi standard elhatárolt kötelezettség[109] címen definiálja őket, azaz a korábbi megállapítás, hogy nem kell feltétlenül külön mérlegtételben kimutatni a több időszakot érintő gazdasági események eredményhatásait, itt is érvényes.

Akárcsak az aktívák (lásd előre fizetett költségek) esetében, itt is eltér az (azonos) nemzetközi, a magyar és a szlovák előírásoktól a román szabályozás, amelyik a passzív időbeli elhatárolásoknál kizárólag az adott időszakban realizált, de a következő időszakra vonatkozó bevételeket számolja el, míg a definíciónak megfelelő tartozásokat a rövid lejáratú kötelezettségek között mutatja ki. Ez a magyarázata, hogy a román mérleg passzív időbeli elhatárolás tételén nincs érték a vizsgált időszakban.

A mérlegtételek vizsgálata alapján elsősorban nem az a kérdés merül fel, megfelelnek-e a mérlegben szolgáltatott információk a nemzeti szabályozásokban előírt elveknek, sokkal inkább az, hogy a megbízható és valós kép követelménye teljesül-e és „milyen áron”. A megbízható és valós kép követelményéhez a valódiság és a tartalom elsődlegessége a formával szemben elveket köthető. A mérlegek főösszegének eltérése azt sugallja, hogy a szabályozásokat készítők bizonyos szakmai magatartásokat preferálnak. Mindenesetre figyelemre méltó, hogy a nemzetközi mérleg mutatja a legkisebb főösszeget. Az ennél nagyobb összegek egyértelműen azt jelzik, hogy azonos vagyon mellett, látszólagos aktívák felvételével növelhető a „vagyon értéke”.

---

[108] Indirekt cash flow prognóziskor (a NPV meghatározásakor) csak ezt lehet használni, mert számviteli adatokból becsül (az elkölthető, szabad pénzt pedig a követelésekből, kötelezettségekből és a készletekből valahogy ki kell mutatni). (A szerző megjegyzése)

[109] „Az elhatárolt kötelezettségek az időbeli elhatárolások elve által megkövetelt, időszak végi módosításokból erednek. Gazdasági kötelezettségeket testesítenek meg, még akkor is, ha jogi vagy szerződéses kötelezettség nem merül fel, és mint ilyet, az összemérés elve alapján számba kell venni. A leggyakrabban elhatárolt kötelezettségek közé a fizetendő bérek…, kamatok, bérleti díjak és az adók tartoznak” (Epstein, Mirza, 2003:540).

Ugyancsak fontos kérdés, hogy a vagyon bemutatása milyen szerkezetű és mennyire részletes. A legkevesebb tételt tartalmazó mérleg a nemzetközi előírások alapján készült. Az ún. kontinentális típusú mérlegek sokkal több mérlegtételt mutatnak. Megvizsgálva a beszámolók minden részét, könnyen belátható, hogy ennek ellenére a nemzetközi standardok alapján készült beszámoló nyújtja a legtöbb információt az olvasó számára. A túlzott mértékű információközlésnek nem a valódiság megsértése a veszélye, sokkal inkább a keretszabályban előírt jelentőséget (relevanciát) sérti (lásd 1.5.2. fejezet). Ez az elv a kontinentális rendszerekben – azonos tartalommal – a lényegesség elveként jelenik meg. Azaz jelentős vagy lényeges az információ, ha annak megváltoztatása vagy elhagyása befolyásolja a döntéshozót. Ahogyan az országtanulmányokban is említettem, a kontinentális szabályozásokban – a szigorú központi előírások mellett és következtében – nem érvényesül az információ előállítására vonatkozó költség-haszon összevetésének elve sem (lásd 2.1.3. fejezet). A törvényhozó vagy végrehajtó hatalom az előírt információkban elsősorban saját (vélt vagy valós) információ igényét elégíti ki, és nem foglalkozik ezek előállítási költségeivel.

A mérleg vizsgálata után tehát a következő megállapításokat teszem. A vizsgált országok előírásai alapján készített mérlegek mutatnak némi eltérést összegükben és részletezettségükben. A számszerű eltérések elsősorban néhány olyan tételből keletkeznek, amelyek nem jellegzetes gazdasági tartalmuknak megfelelően kerültek kimutatásra, azaz ellentmondhatnak a tartalom elsődlegessége a formával szemben elvnek (lásd 1.5.2. fejezet). A szerkezeti tagoltság – különösen, ha figyelembe veszem, hogy három mérleg államilag előírt séma alapján készült – a lényegesség elvét biztosan másként értelmezi, ebből adódóan más előállítási költségeket rendel a mérleghez, más-más haszonnal. Nem utolsó sorban meg kell állapítani, hogy a három kontinentális mérleg esetén az állam az információ haszonélvezője, és biztosan háttérben szorulnak ebből a szempontból a tulajdonosok, mert a számukra szükséges információ gyakran nem azonos a törvényhozók igényeivel. A nemzetközi beszámoló mérlegének „szűkszavúságából” egyelőre nem lehet következtetéseket levonni.

3.4. Az eredménykimutatás

Ahogyan a vagyon esetében különbséget lehet tenni a közgazdasági és szigorúan számviteli értelmezés között, ugyanezt érvényes a jövedelem esetében is. Az eddigiekben nyilvánvalóvá vált, hogy a számvitel – adjon bármilyen tulajdonos-,

menedzsment- és befektetőbarát információt is – csak azokat az értékelési elveket, módszereket fogadja el, azokat a gazdasági eseményeket jegyzi fel, amelyek számviteli szempontból bizonyíthatónak és alátámaszthatóak (lásd az 1.5.2. fejezetben a beszámolóval szemben megfogalmazott követelményeket). A mérlegtételek értékelése kapcsán már rámutattam arra a különbségre, ami a vagyontárgyak bemutatásából adódik piaci és múltbeli bekerülési értéken. Kétségtelen, hogy a vagyon értékelésénél a piaci érték kimutatása jelenti a beszámoló felhasználója számára a kielégítő információt. Ugyanakkor a piaci értéken történő kimutatás – megfelelő elővigyázatosság nélkül – nem szolgálja sem a vállalkozáson belül, sem azon kívül a megalapozott döntéshozatalt, tekintettel arra, hogy a piaci értékítélet és annak változása általában nem tekinthető a jövőbeni tervezés alapjának. Ezért a számvitel az eszközök értékelésénél a múltbeli bekerülési értéket preferálja, ami az adott eszközállománnyal létrehozott időszaki jövedelmet mutatja ki. Ugyanakkor a világ gazdaságának jelenlegi helyzetében egyetlen piaci szereplő sem tekinthet el a vagyon piaci értékének ismertétől sem. A számvitel fentiekben bemutatott korlátai miatt a beszámolók nem a vagyon és a jövedelem közgazdasági értelemben vett értékét mutatják ki. Mindazonáltal bizonyos értékelési eljárások, módszerek kísérletet tesznek rá, hogy a mérleg és az eredménykimutatás is megfelelően informatív legyen. A nemzetközi és legtöbb nemzeti szabályozás is alapvetően azt az elvet követi, hogy az eredménybefolyásoló tényezőknek azt a részét, ami nem tartozik szorosan a fő tevékenységhez, eseti jellegű, illetve a piaci értékítéleten alapul, közvetlenül a saját tőke változásaként mutatja ki, mert ezeknek csekély az előrejelző szerepük a jövőbeli tevékenységeket illetően.

Az eredménykimutatás az adott időszakban – a múltbeli bekerülési értéken nyilvántartott eszközökkel – létrehozott eredmény kimutatása. Ez az eredmény szintén a saját tőke részévé válik, adózott vagy mérleg szerinti eredményként, de a bevételek és a ráfordítások különbségeként[110].

Az eredménykimutatás elemeit az IASC keretszabálya definiálja. „A bevétel a gazdasági előnyök beszámolási időszakon belüli növekedése, eszközök beáramlása vagy növekedése illetve a források csökkenése formájában, amelyek a saját tőke növekedéséhez vezetnek, nem ideértve a tulajdonosi hozzájárulásait” (Tanulmány a magyar számviteli előírások (HAR) és a nemzetközi számviteli normák (IAS) hasonlóságai és különbségei vizsgálatáról 2001:5). „A ráfordítás a gazdasági előnyök

[110] Az eszközök és források technikai egyenlegező tételeként. (A szerző megjegyzése)

csökkenése a beszámolási időszakban az eszközök kiáramlása vagy kimerítése illetve a források növekedése formájában, amelyek a saját tőke csökkenéséhez vezetnek nem számítva ide a tulajdonosok részére történő kifizetéséket" (Tanulmány a magyar számviteli előírások (HAR) és a nemzetközi számviteli normák (IAS) hasonlóságai és különbségei vizsgálatáról 2001:6).

Nem lehet eltekinteni a korábban már említett cash flow-tól sem, ami az eredménykimutatással, a saját tőke változás bemutatásával együtt – számviteli értelemben – teljes képet ad az időszak elért eredményéről. A piaci szereplők a mai napig preferálják a három kimutatás közül az eredménykimutatást, és ezt tekintik a jövőbeni gazdasági tevékenység előrejelzőjének. Egyelőre kevésbé jelentős a cash flow, ami – különösen a kontinentális számviteli rendszerekben működő mikro- és kisvállalkozásoknál – még inkább kimutatás, mint fontos információforrás. Annak ellenére igaz ez, hogy az ebben a régióban kiemelt szerepet játszó hitelezők számára elengedhetetlen (lenne) tájékozódásukhoz. Meg kell azonban jegyezni, hogy a caszh flow ebben a formájában és évente egy alkalommal nem elégíti ki a pénzáramlással kapcsolatos információs igényeket.

Az eredménykimutatás tételeinek értékelésénél – a teljesítés szemléletének elvét feltételezve – több szempontot is szem előtt kell tartani. A bevétel és a ráfordítás definícióján túl az eredményt befolyásoló gazdasági eseménynek meg kell felelni a megbízható és valós kép követelményének, amihez a fentiekben a valódiság és a tartalom elsődlegessége a formával szemben elvet kapcsoltam. Az eredménykimutatás „főszereplője" a nemzetközi és a nemzeti szabályozásokban is a bevétel. A számbavételénél jelentkező bizonytalanságok miatt körültekintően kell őket értékelni, az óvatosság elvét alkalmazva. A bevételek és ráfordítások összevetésénél mindig figyelembe kell venni, hogy melyik időszakot érintik, és a beszámolási időszak bevételeivel szemben csak az érdekükben felmerült ráfordításokat szabad elszámolni (lásd az 1.5.2. fejezetben az összemérés elvét). Ugyancsak a hű bemutatás kritériuma, hogy a bevételek és a hozzájuk kapcsolódó ráfordítások nem nettósíthatók, csak kivételes esetekben. Kivételes eseteknek számíthatnak speciális tevékenységek vagy olyan gazdasági események, amelyeknél a nettósítás nem sérti a lényegesség elvét. A nettósítás ugyanis alapvetően befolyásolhatja a döntéshozókat.

Az eredménykimutatás fajtáit és eltéréseit a már bemutattam. A továbbiakban megvizsgálom, melyek azok a tevékenységek és eredménykategóriák, amelyek elengedhetetlenek az elégséges információ szolgáltatásához.

Az 1. IAS ide sorolja a tevékenység bevételeit, a működési tevékenység eredményét, a működési tevékenység eredményét, a finanszírozási költségeket, a részesedés a társult és közös vezetésű vállalatok eredményéből, a fizetendő adót. A szokásos tevékenység eredménye, rendkívüli tételek, külső tulajdonosok részesedése, az időszak adózott eredménye (Epstein, Mirza, 2003). Az 1. IAS megengedi az ún. összköltség eljárásra és a forgalmi költség eljárásra épülő eredménykimutatás összeállítását is. A vállalkozás tehát választhat, hogy a természetük vagy az elszámolhatóságuk szerint csoportosítja-e költségeit. Kikötése azonban – mint a magyar számviteli törvényben is –, hogy a költségnemek szerinti csoportosítást (legalább) a kiegészítő mellékletnek tartalmaznia kell. A vizsgált nemzeti szabályozások közül a magyar szabályozás engedi (kötött formával) bármelyik eredménykimutatás fajta használatát, a román és a szlovák beszámoló egyetlen kötött formát ad. A román eredménykimutatás egyértelműen összköltségeljárásra épülő, míg a szlovák – hasonlóan a legtöbb nemzetközi szabályok alapján készült beszámolóhoz – összköltség eljárásra épülő eredménykimutatásban ötvözi a jelleg és a funkció szerinti költségcsoportosítást.

Az eredménykimutatások vizsgálatakor – az esettanulmány elején kikötött feltételekkel, miszerint nem vizsgálom az eltérő adó- és járulékfizetési kötelezettségeket – legalább két tényezőre lehet felfigyelni. Egyrészt a szerkezeti különbségre, hogy a nemzetközi beszámoló bemutatja a bruttó eredményt, a szlovák az (anyagmentes) hozzáadott értéket[111] (lásd 3. számú melléklet B,E), míg a román és a magyar nem, másrészt számszerű eltérések is mutatkoznak a kimutatáson belül az adózott eredmény azonos összege ellenére.

A nemzetközi és nemzeti szabályozások legfontosabb kérdése az árbevétel tartalma. A táblázatot megvizsgálva szembetűnő, hogy az árbevételek meglehetősen nagy eltérést mutatnak. Az eltérő összegekből számolt mutatószámok egymástól jelentősen eltérhetnek. Természetesen ez kiküszöbölhető, hiszen – biztosítva az összehasonlíthatóságot – évről évre az értékelés nem változik egy vállalkozás esetében. Az azonban bizonyos, hogy a befektetőnek pontosan kell ismernie az árbevétel tartalmát, hogy abból következtetéseket vonjon le.

A nemzetközi standardok alapján készült beszámoló az árbevétel értelmezésénél a forgalmazási tevékenységhez kapcsolódó költségekkel csökkenti az értékesítésből származó bevételt, azaz a forgalmazási jutalékokkal, a szállítási és rakodási

[111] A hozzáadott érték a kereskedelmi és termelő tevékenység bevételeinek, illetve az anyagjellegű ráfordítások és az eladott áruk beszerzési értékének különbsége. (A szerző megjegyzése)

költségekkel. A kontinentális típusú szabályozások (így a magyar, a román és a szlovák) biztosan nem engedik ezt az elszámolást. Elsősorban azért, mert a vállalkozások szó szerint értelmezik a számviteli előírásokat, s így a számviteli alapelveket is. Ezzel ellentétben a nemzetközi szabályozás az összemérés és a lényegesség elvének megfelelően az értékesítés nettó árbevételét így számítja ki. Megjegyzendő azonban, hogy az eredménykimutatás ezeket a költségeket tételesen bemutatja, és így a megbízható és valós kép követelménye sem csorbul.

A nemzetközi beszámoló nem kezeli külön az ún. egyéb bevételeket (ami a vállalkozás esetében egy tárgyi eszköz értékesítését jelentette). Nem találhat benne az olvasó aktivált saját teljesítményértéket sem, ami az összköltség eljárásra épülő eredménykimutatás sajátja, és az anyavállalat nem is értelmezi ezt a tételt.

A nemzetközi beszámoló – megfelelően a forgalmi költségeljárásra épülő eredménykimutatással szemben támasztott követelményeknek – a költségeket termelő tevékenységhez és értékesítéshez köti. A termelő tevékenységhez kapcsolódó költségek az arányosan változó és az állandó költségek. A táblázat üzemi eredményt csökkentő költségei tehát a termelés állandó, az értékesítés állandó és az adminisztráció állandó költségeiből tevődnek össze. Az értékcsökkenési leírást külön soron mutatja ki a cég, hangsúlyozva az eredmény és az elkölthető pénz különbségét. Ugyanakkor a 3. számú melléklet B részében látható, hogy ezen belül jelleg szerinti költségcsoportosítást is alkalmaz.

A nemzetközi eredménykimutatás felépítése, tartalma egyértelművé teszi, hogy a termelővállalkozásról van szó, ahol a közvetlen költségeket részletesen kimutatják, hogy megfelelő mennyiségű információt nyújtsanak az olvasónak.

Ez indokolja, hogy a kontinentális beszámolók olvasói számára szokatlan adatokat is tartalmaz a nemzetközi beszámoló (lásd 3. számú melléklet B), amelyek a termeléshez kapcsolódó árbevételt, arányosan változó költségeket és a legfontosabb naturális mutatószámokat adják meg.

A számviteli politikában meghatározott termékkalkuláció fogalmát felidézve, és a közölt adatokkal összevetve, látható, hogy a kft. költséggazdálkodása és ennek regisztrálása tökéletesen kiszolgálja a vállalkozás döntéshozóinak és bármelyik piaci szereplőnek is az információigényét. Az utóbbi adatok nem kötelező részei az eredménykimutatásnak, közlésükről a cég döntött, és hasonló adatsort – a tőzsdei előírásoknak megfelelően – minden hónapban nyilvánosságra hoz.

A szlovák eredménykimutatás struktúrája hasonlít a leginkább a nemzetközi beszámolóban bemutatottakra, de alaposabban megvizsgálva, a hasonló szerkezet ellenére lényeges különbségeket találhatók. Mindenekelőtt meg kell említeni, hogy a szlovák nyelvű beszámoló a különböző mérleg- és eredménysorok mellett feltünteti azokat a számlaszámokat, amiknek az összevonása adja a tétel értékét. A szlovák vállalkozásoknak tehát semmilyen választási lehetőségük nincs sem az eredménykimutatás formájára és tartalmára vonatkozóan.

14. táblázat
Az eredménykimutatás szerkezete és eltérései

Üzemi (termelő) tevékenység eredménye és a szokásos vállalkozási eredmény

Eredménysorok	**IAS szerint**	**Magyar**	**Román**	**Szlovák**
Értékesítés nettó árbevétele	6 093 412	6 367 695	6 367 695	7 227 307
Aktivált saját teljesítményérték, egyéb bevételek		13 026	13 026	11 565
Arányosan változó költségek, ill. anyagjellegű ráfordítások	3 374 288			4 267 543
Fedezeti összeg, hozzáadott érték	2 719 124			2 971 329
Üzemi eredményt csökkentő költségek	1 458 336	5 124 612	5 124 612	1 709 748
Üzemi (termelési) eredmény	1 260 788	1 256 109	1 256 109	1 261 581
Pénzügyi tevékenység eredménye	-35 351	-30 672	-30 672	-36 144
Szokásos eredmény	1 225 437	1 225 437	1 225 437	1 225 437
Adófizetési kötelezettség	131 844	131 844	131 844	131 844
Adózott eredmény	1 093 593	1 093 593	1 093 593	1 093 593
Mérleg szerinti eredmény		0		

A legszembetűnőbb sajátosság (lásd 3. számú melléklet E), hogy az egyes eredménytényezőket „párba állítva” közli, ami ugyanúgy az összemérés elvén alapul, de jóval kevésbé informatív, mint a nemzetközi beszámoló esetében. Külön kezeli az áruk, a késztermékek, a tárgyi eszközök és anyagok értékesítéséből származó bevételeket és ráfordításokat, ezekkel kapcsolatban megkötéseket is tesz az eredményük előjelére vonatkozóan.

A szlovák beszámoló ún. hozzáadott értéket állapít meg. Ez az eredménykategória bizonyos típusú tevékenységek esetén nagy hangsúlyt kaphat, más tevékenységek esetén azonban nincs információtartalma. Ez a szerkezet megfelelő költséggazdálkodási háttér, illetve megfelelő kiegészítő információk nélkül azt sugallja, hogy a szlovák vállalkozások számára előírt szabályok megkötik a kezüket. Ezért tartom problematikusnak, hogy a szlovák kiegészítő melléklet egy „nyomtatvány", amelyik nem ad lehetőséget arra, hogy a vállalkozás – sajátosságainak megfelelően – információkat adjon a piaci szereplőknek.

A magyar és a román eredménykimutatás tartalma, szerkezete és összegző sorai nagyon hasonlítanak egymáshoz. Nem szabad azonban elfeledkezni azonban arról, hogy míg a magyar vállalkozások választhatnak a tartalmilag kétféle eredménykimutatás között, ahol nem főkönyvi számlaszám szerint kötött egy-egy tétel tartalma, addig a román vállalkozások csak a közölt sémát alkalmazhatják, ahol a főkönyvi számlákon keresztül kötött a kapcsolat.

A kft. tevékenységét ismerve megállapítható, hogy az összköltségeljárásra épülő eredménykimutatás semmit nem mond a tevékenység sajátosságairól egyetlen piaci szereplőnek sem, az államot kivéve, akinek előírásai alapján a beszámoló készül. Legalább ilyen fontos kérdés, hogy a beszámoló mögött milyen költségnyilvántartás áll, hiszen a vállalkozásnak magát is informálnia kell a jövőt illetően. (Vonatkoztassunk most el attól a ténytől, hogy a magyar és a nemzetközi beszámoló együttesen minden érdekeltnek elegendő információt ad a cég gazdálkodásáról!)

A magyar és román beszámoló árbevétele azonos összegű, jelentősen eltér a nemzetközi és a szlovák beszámolótól is. A nemzetközi standardok szerinti árbevétel összegének kialakításáról már említést tettem. A szlovák beszámoló ezzel szemben jelentősen nagyobb összegű árbevételt (lásd 3. számú melléklet E) tartalmaz. A szlovák törvény alapján a bevételeket tökéletesen bruttó szemléletben mutatják be, azaz semmilyen tételt nem vonhatnak le belőle a vállalkozások. Ezzel szemben a magyar és a román törvény export árbevételének meghatározásánál a rendeltetési hely és az országhatár közötti szakaszra devizában fizetett fuvardíjjal csökkentik az árbevételt.

A pénzügyi műveletek eredményénél – arányait tekintve – jóval kisebb eltérésekről van szó. A vállalkozás devizás eszközeit és forrásait a Magyar Nemzeti Bank hivatalos devizaárfolyamán tartja nyilván és értékeli. Az általa alkalmazott választott árfolyam megfelel a gazdálkodási sajátosságoknak és a nemzetközi előírásoknak.

Mindegyik beszámoló általában a kamatokat és kamatjellegű bevételeket és ráfordításokat, illetve az árfolyamkülönbözeteket sorolja ebbe a tételbe. Eltérés a nemzetközi beszámoló esetében az egyéb pénzügyi kiadások, a szlovák beszámoló esetében a banki költségek besorolásánál van.

A vizsgált beszámoló(k) nem tartalmaz(nak) rendkívüli eredményt befolyásoló tényezőket. A rendkívüli tételek „a vállalat rendes tevékenységétől egyértelműen különböző eseményekből vagy ügyletekből származó bevételek vagy ráfordítások, amelyek gyakori vagy rendszeres felmerülése éppen ezért nem várható" (Epstein, Mirza, 2003:813). Ez a meghatározás a nemzeti szabályozásokban is elfogadottnak tekinthető, de értelmezésére mégis érdemes kitérni. A nemzetközi beszámoló gyakorlatában a meghatározást nagyon szigorúan értelmezik. Ilyen esetnek számíthat például a természeti katasztrófa. Ugyancsak ezt az értelmezést alkalmazza a román beszámoló. A szlovák beszámolóban szintén szűk a rendkívüli tételek köre, amelyek eredményét a szlovák társasági törvény a szokásos eredménytől elkülönülten, de azonos kulccsal adóztatja. Kivételt képez e tekintetben a magyar szabályozás, mivel ott a számviteli törvény felsorolja rendkívüli tételeket, amik valóban nem gyakoriak a vállalkozások működése során, viszont tartalmaznak olyan eseményeket is, amelyek semmi esetre sem különülnek el a vállalkozás tevékenységétől. A kft. éppen ezért a számviteli politikájában megjegyzi, hogy ezeket a magyar törvénynek megfelelően számolja el és mutatja be a beszámolójában.

3.4. A kiegészítő melléklet[112]

A beszámolóhoz fűzött szöveges magyarázatok nélkül a mérleg és az eredménykimutatás értelmezése nem vagy csak részben lehetséges. Jelentősége egyre nagyobb, hiszen a világ gazdaságában adott időszak alatt megkötött ügyleteknek döntő része nem kötődik tényleges fizikai folyamatokhoz. Ezek a gazdasági események – természetüknél fogva – nem vagy csak részben szerepelhetnek vagyoni vagy eredménytényezőként a beszámolóban, ugyanakkor a vállalkozások vagyoni és jövedelmi helyzetét alapvetően befolyásolhatják. Bemutatásukra csak a kiegészítő melléklet alkalmas. Miután egy termelővállalat beszámolóját vizsgálom, a fenti megállapítást alátámasztó információk nem találhatók a kiválasztott beszámolóban.

[112] A továbbiakban a magyar számviteli szabályozás által használt kifejezést, a „kiegészítő mellékletet" és a nemzetközi standardokban használt „magyarázatok"-at azonos értelemben használjuk. (A szerző megjegyzése)

15. táblázat
A kiegészítő melléklet (magyarázatok) tartalma

A magyarázatok részei	IAS szerint	Magyar	Román	Szlovák
Álatalános adatok	x	x	x	x
A társaság számviteli politikája	x	x	x	x
Magyarázatok a mérleghez				
Saját tőke változása	x	x	x	x
Befektetett eszköz-tükör	x	x		x
Befektetett eszköz vagyon biztosítása				x*
Készletek bemutatása a mérleg alapján				x*
Megrendelt készletek				x*
Készletek állományváltozása	x	x		x
Megmunkálás alatt lévő idegen készletek			x	
Követelések				x*
Aktív időbeli elhtárolások				x*
Legfontosabb vevők, szállítók			x	
Hitelek, kölcsönök				x
Lízingekkel kapcsolatos kötelezettségek				x*
Kötelezettségek időbeni megbontása			x	x*
Kapcsolt vállalkozásokkal szembeni kötelezettségek	x	x		x
Magyarázatok az eredményhez				
Információk a hozamokról és költségekről				x*
Export értékesítés árbevétele	x	x	x	
Hazai árbevétel			x	
Az árbevétel eltérései	x	x		
Tartós bérleményekkel kapcsolatos információk			x	
Időbeli elhatárolások	x	x		x
Gazdasági mutatók	x	x	x	
Cash flow kimutatás	x	x	bizonyos feltételekkel	x
Munkaügyi adatok	x	x	x	x
Társasági adóalapkimunkálás	x	x	x	x
Mérlegen kívüli tételek	x	x	x	x
Nyilvántartási számlák				x

A kiegészítő melléklet szerkezete és alapvető kellékei csaknem megegyeznek a nemzetközi és a nemzeti szabályozásokban. Mindegyik tartalmazza az adott vállalkozás

azonosító adatait, a tulajdonosokra, a tevékenységre vonatkozó legfontosabb információkat, a számviteli politika bemutatását, a mérleghez és az eredménykimutatáshoz kapcsolódó összes részletező, kiegészítő magyarázatot. Tartalmazhat olyan ismereteket is a vállalkozásra vagy tevékenységére vonatkozóan, amelyeket a beszámolóért felelősök a fentieken kívül fontosnak tartanak a helyzet megbízható és valós bemutatása szempontjából.

A vizsgált kiegészítő mellékletek közül a nemzetközi és a magyar beszámolóhoz kapcsolódó formája kötetlen, míg a román beszámoló sajátossága, hogy a kiegészítő melléklet befektetett eszközökkel kapcsolatos adatait kötötten, a mérleghez és az eredménykimutatáshoz kapcsolva kéri a szabályalkotó. A szlovák melléklet formája kötött. A 15. táblázat adatai alapján megállapítható, hogy a szlovák kiegészítő melléklet jelentős része a vagyoni és eredménytényezők szolgai ismétlése, anélkül, hogy új információt szolgáltatna a beszámoló olvasójának. Ez a tény ismét azt erősíti meg, hogy az átmeneti gazdaságok számviteli szabályozásában előfordulhat, hogy a szabálykészítők határozzák meg a megbízható és valós kép tartalmát, teljesítésének feltételeit. Ugyanakkor a szabályozás eredményeként elkészült beszámolók tartalma sem a jelenlegi, sem a lehetséges jövőbeni tulajdonosokat nem informálja kellőképpen azokról a tételekről, amelyek döntéseikhez elengedhetetlenek lennének. Ez különösen a befektetők döntéseit befolyásolja károsan.

3.6. A „true and fair view" követelményének teljesülése a vizsgált beszámolókban

A beszámolók elemeit megvizsgálva megállapítható – összehasonlítási alapnak tekintve a nemzetközi beszámolót –, hogy az átmeneti gazdaságok által előírt beszámolók alapvetően megfelelnek a valódiság és a tartalom elsődlegessége a formával szemben elveknek, a számszerű eltérések ellenére is, hiszen azonos nettó eszközértéket és adózott jövedelmet mutatnak. Ez a tény azt támasztja alá, hogy a vizsgált szabályozó rendszerek az elmúlt másfél évtized alatt képesek voltak kidolgozni nemzetközi összehasonlításban is elfogadható rendszereket.

A magyar, a román és a szlovák beszámoló azonban nem veszi figyelembe, a szabályozások sajátossága miatt a lényegesség elvét, ebből adódóan olyan információk közlésétől tekint el, ami az összes piaci szereplő – beleértve magát a vállalkozást is – elengedhetetlen lenne.

Az átmeneti gazdaságok számviteli rendszereinek kritikájánál az gyakran egyik legfontosabb megállapítás, hogy a beszámoló és azt alátámasztó könyvvezetés nem fektet kellő hangsúlyt a költséggazdálkodásra (a tervezéstől az ellenőrzésig) és annak bemutatására. A magyar számvitel esetében a Boross, Clarkson, Fraser és Weetman (1995) által írt cikkben, a román számviteli változások elemzésénél Richard cikkében, és az országtanulmányban a román számviteli törvény kritikai elemzésénél, a szlovák számvitelt illetően pedig a Daniel és Suranova által írt cikkben (2001) olvasható a fenti megállapítást.

Látszólag tekinthető csak kivételnek a magyar vállalkozás, hiszen a korszerű és rendkívül szigorú költségkalkulációt az anyavállalat vezette be.

A lényegesség elvének figyelmen kívül hagyása – a piacgazdaság viszonylagos fejletlenségén túl – a törvénykezési sajátosságokból, illetve abból a tényből fakad, hogy a három országban még mindig az állami információ igény tekinthető dominánsnak. Mindhárom ország törvénykezése tételesen előírja a gazdálkodás regisztrálásának szabályait, de csak azokat, amiket a törvényt és rendeletet előkészítők és elfogadók fontosnak tartanak. Ezt a szemléletmódot a korábbi – rendszerváltozások előtti – tapasztalatok, a gazdasági és jogi környezet sajátosságai idézik elő.

A megbízható és valós kép követelményének teljesítéséhez tehát meg kell találni az egyensúlyt és a megfelelő arányokat a valódiság és a lényegesség elvének egyidejű alkalmazásakor.

Meg kell említenem még egy alapelvet, amelyet ugyan csak a magyar számviteli törvény nevesít, de mindhárom ország szabályozásában fontos szerepet játszik. Ez az ún. költség-haszon összevetésének elve (lásd 2.1.3. fejezet). A vizsgált országok szabályozó rendszereinek kialakításakor a törvényhozók még nem veszik kellőképpen figyelembe – a lényegesség elvének nem megfelelő kezelése miatt –, hogy a vállalkozások beszámolóiban kért információk előállítási költsége messze felülmúlja azok hasznosságát.

A fentiek alapján azt állítom, hogy az értekezés elején feltett, az országtanulmányokban vizsgált hipotézisek – a szabályozás akcelerációja, aszimmetriája és a szakmai attitűd – valóban befolyásolják a megbízható és valós kép érvényre jutását a három ország nemzeti szabályok alapján készített éves beszámolójában. Ezt a befolyást egyértelműen kedvezőtlennek minősítem, figyelembe véve az esettanulmány megállapításait.

Összefoglalás

Az értekezés térjünk vissza a címben feltett kérdésre, azaz, hogy a vizsgált folyamat hosszúra nyúlt átmenet-e!

Akár igennel, akár nemmel válaszolok, további kérdések merülnek fel. Pontosan mi az elérni kívánt cél, hogyan lehet mérni a teljesítését, és teljesülése mikorra várható? Ugyanakkor meg kell határozni azokat a sajátosságokat is, amelyek az átmeneti gazdaságok számviteli szabályozó rendszereit jellemzik.

Az értekezés és az azt megelőző kutatás során több olyan kérdés, összefüggés és aspektus is felmerült, amelyet érdemes ismét áttekinteni.

A vizsgálat kiindulópontja a beszámolókban bemutatott információk megfelelése a megbízható és valós kép követelményének és a piaci szereplők igényeinek. Ahogyan azt már megállapítottam – hivatkozva több szerzőre is – a követelmény környezetfüggő és állandó változásban van, a társadalmi gazdasági, kulturális környezetnek megfelelően. Ebből az a következtetést vonható le, hogy a vizsgált társadalmak jelenlegi ellentmondásai is tükröződnek a követelmény teljesülésében, illetve torzulásában. A piaci szereplők erőviszonyai is jelentősen befolyásolhatják a beszámoló információinak minőségét, ahogyan azt az első fejezetben bemutattam.

A „true and fair view”, mint minőségi követelmény egzakt módon nem mérhető. Annak vizsgálata azonban lehetséges, hogy a beszámolók összeállítói a környezet mely szereplőit preferálják önszántukból vagy kényszer hatására. A kérdést az országtanulmányokban válaszoltam meg.

Az 1.2. fejezetben megvizsgáltam a számvitelt befolyásoló társadalmi-gazdasági tényezőket. Természetesen nem tekintem feladatomnak az összes tényező ismételt felsorolását, hiszen ezeket már a klasszifikációk és a kialakult rendszerek (lásd 1. táblázat) vizsgálatánál is elemeztem.

A vizsgált országok a liberális-demokratikus rendszerek közé sorolhatók, de a rendszerváltozások előtt az egalitárius-autoritárius rendszerekhez tartoztak. Bár az elmúlt másfél évtizedben a piacgazdasághoz illeszkedő társadalmi és gazdasági intézményrendszer kialakult, a korábban funkcionáló intézmények jellemzőit és a korábbi rendszerhez kapcsolódó szemléletet sok esetben átmentették. A társadalom átrendeződését nem vizsgáltam, a Roberts, Weetman, Gordon (1998) által írt tanulmány azon megállapítása azonban helytálló, hogy az egalitárius-autoritárius rendszerek egyik

legfontosabb jellemzője az állami kontroll – a piacgazdaság intézményrendszerének kialakulása, a társadalmi változások ellenére – másfél évtized után is jellemzi az átmeneti gazdaságokat. Az országtanulmányok esetében minden alkalommal jól érzékelhető volt az erős kontroll, elsősorban nem a törvénykezés ténye, sokkal inkább tartalma és formája miatt. Az esettanulmány kapcsán a központilag előírt információszolgáltatás és az ennek mindenáron megfelelés kényszere nyilvánvalóvá vált.

A tanulmány szerzői (lásd fent) külön tényezőként említenek olyan történelmi eseményeket, amelyek befolyásolhatják a számviteli szabályozó rendszert. Nem feladatom a történelmi előzmények vizsgálata, de kétségtelen, hogy a tervgazdálkodás évtizedei rányomták bélyegüket a három ország számviteli szabályozó rendszerére, ahogyan ezt az 1.6. fejezetben bemutattam. További következménye a történelmi „kitérőnek", hogy ezek az országok visszanyúltak a szocializmus előtti történelmi, kulturális kapcsolataikhoz, amikor működő, előképnek tekintett rendszereket adaptáltak. A klónozott rendszerek továbbélése, fejlődése követhető volt az elmúlt másfél évtizedben, és – különösen Románia esetében – szembetűnő volt az átvett szabályozás és a kialakulóban lévő piacgazdaság inkongruenciája.

A kulturális tényezőket vizsgálva Gray dimenzionálása alapján megállapítható, hogy a vizsgált országokban igen erős az állami kontroll és az uniformizáltság. A számviteli szakemberek viselkedésében sokkal inkább a konzervativizmus, mint az optimizmus dominál, és a piacgazdaság kialakulásának köszönhetően a szabályozórendszert egyértelműen a nyilvánosság jellemzi.

A klasszifikációk után a számvitel harmonizációjának rövid összefoglalója következik, amely elsősorban a szakirodalmon alapszik, mégis újszerűnek mondható, hiszen a vizsgálat aspektusai rávilágítanak a különböző szabályozórendszerek összefüggéseire, együttélésére, egymásra és a vizsgált országokra gyakorolt hatására (lásd 2 és 3. sz. ábra).

Magyarország, Románia és Szlovákia számviteli rendszere egyértelműen a kontinentális („hands-on") csoportba tartozik (lásd 1. táblázat), annak összes jellemzőjével.

Az országtanulmányok során három feltevést vizsgáltam. Olyan sajátosságokat, amik a kontinentális jegyek mellett jellemzik ezeket a szabályozásokat. Azt állítottam, hogy fejlődésük akcelerált, a számviteli törvénykezés aszimmetriát mutat, és túlzottan erős szabálykövetés jellemzi a szakemberek magatartását. Továbbá, hogy ezek a tényezők befolyásolják a beszámoló megbízható és valós képét.

A fenti állítások újdonsága, újszerűsége abban áll, hogy a szakirodalom több átmeneti gazdaságra vonatkozóan nem vizsgál együttesen olyan jellemzőket, amelyek minden bevont országra vonatkoznak. Ez a tény ad a kutatásnak perspektívát, hiszen a hipotézisek alátámasztása esetén a vizsgálat kiterjeszthető az összes átmeneti gazdaságra.

A három hipotézis közül az akceleráció hatását a szakirodalom nem vizsgálja. A vizsgált országok közül Magyarországon biztosan nem készült áttekintő publikáció a rendszerváltozás utáni számviteli szabályozó rendszerről.

A törvénykezés aszimmetriája – bár nagyon kézenfekvőnek tűnik az országtanulmányok alapján – együttes jellemzőként nem szerepel a feldolgozott szakirodalomban. A kutatás eredménye – a gazdasági, jogalkotási háttér ismeretében – olyan tényre hívja fel a figyelmet, ami jelenleg a legnagyobb akadálya a „true and fair view" teljesülésének.

A szakmai attitűd Bailey (1988) művében a tervgazdaság számviteli „tünet-együttesének" tényezőjeként már megjelenik, de tizenöt évvel a rendszerváltozások után is befolyásolja jelenlétével a legfontosabb követelmény érvényre jutását.

Vizsgáljuk meg elsőként az akcelerációt! Mindhárom országban a rendszerváltozás után elkezdődött a piacgazdaság kiépítése, hamarosan felmerült az Európai Unióhoz való csatlakozás igénye és lehetősége, és nem utolsó sorban megnőtt az új államok nemzetközi aktivitása is. Igaz volt ez a számviteli harmonizáció tekintetében is. Ezeknek az országoknak tehát egy időben több feladatot is meg kellett oldaniuk, úgy hogy közben a társadalmi-gazdasági tényezők állandó változásban voltak. Helyzetük nem volt optimális, mert közelmúltjuk mély nyomokat hagyott társadalmon, gazdaságon egyaránt. A 9. ábra egy más aspektusból mutatja meg a harmonizációs folyamatot. Míg a 2. ábra csak az idővonalakat mutatja, addig a 9. ábra elsősorban azt hangsúlyozza, hogy ezeknek az országoknak egyszerre kell múltbeli és jövőbeni szabályokhoz igazodni, miközben figyelemmel kellene lenniük piacgazdaságuk fejlődésére is. Ez utóbbi mind a három ország esetében egy olyan tényező, amely a korábban említett tanulmányban (Roberts, Weetman, Gordon, 1998) is szerepel, a vállalkozások komplexitása.

9. ábra
Akceleráció a számviteli szabályozásban

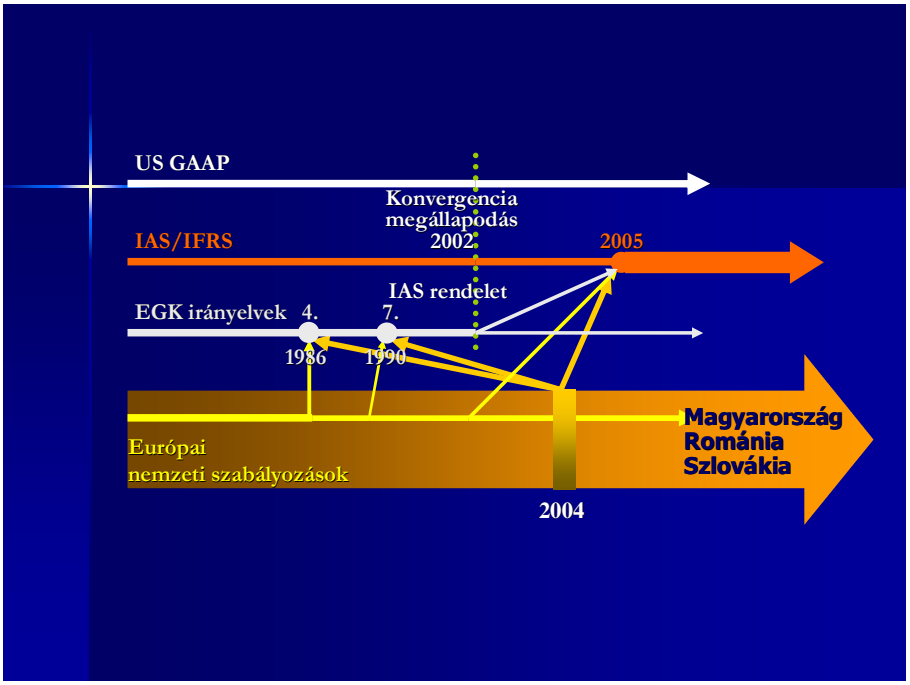

A kelet-közép-európai privatizáció nyomán létrejött gazdálkodók döntő része mikro-, kis és középvállalkozásnak minősül, amelyek számára nem megfelelők a harmonizált előírások. Ezek ugyanis a konszolidált beszámolókra koncentrálnak. Mindhárom országban meglehetősen nagy terhet ró a vállalkozókra a részletes és sok esetben az adótörvény előírásait preferáló könyvvezetés és beszámolókészítés. Az alapos szakmai ismeretek megfizetése túl költséges ennek a vállalkozói rétegnek.

Az akcelerált fejlődésnek nemcsak a számviteli szabályozásban bekövetkezett konvergencia volt az oka, hanem a piacgazdaságok előre nem látható változásai is. Ez a szabályozás folyamatos változtatását tette szükségessé. A folyamat a legjobban a magyar számviteli törvény 1993 és 1998 közötti változtatásain látszik (lásd 4. táblázat).

A felsorolt kényszerítő tényezők következtében a fenti rendszerek fejlődése nem tekinthető organikusnak, és ennek egyik legnegatívabb következménye, hogy a számviteli szabályozó rendszerek nem felelnek meg a vizsgált gazdaságok jellemzőinek, mindenekelőtt a mikro-, kis- és középvállalkozások piaci szerepének és gazdálkodási körülményeinek.

Ugyancsak negatív következményként említhetem, hogy a felgyorsult illeszkedési folyamat következtében a szabályozás konfúzzá vált bizonyos időszakokban és kérdésekben. Ilyen volt például a szlovák szabályozásban az az időszak, amikor a teljesítés alapú és a pénzforgalmi szemlélet egyszerre volt jelen a szabályozásban a kettős könyvvitelt vezető vállalkozások esetében.

A második sajátosság – a törvénykezési aszimmetria – okai részben a kontinentális rendszerek sajátosságaiban, részben a vizsgált fiatal demokráciák jellemzőjében keresendők.

A kodifikált jog és a precedensjog szemléletbeli különbségéről már a klasszifikációk előtt említést tettem. A részletes törvényi előírások ezekben az országokban – korábbi kontinentális jellegükből adódóan – a rendszerváltozások után is kézenfekvő megoldásnak bizonyultak.

Ahogyan az 1. táblázatban és az országtanulmányokban is látható, a számviteli eredmény és a társasági adó között mindhárom országban szoros kapcsolat van. Így a fiskális érdekek közvetlen hatással vannak a szabályozásra, ezen keresztül befolyásolva a számviteli eredményt. Az óvatosság elvének alkalmazása oldja fel ezt az ellentmondást, de egyben torzítja is a megbízható és valós képet. A rejtett tartalék képzésének ténye nem mond ellent a kontinentális számvitelű piaci környezet (elvileg) legfontosabb piaci szereplője, a hitelező szándékainak, de biztosan nem mutatja ki a realizált eredményt.

Magyarország, Románia és Szlovákia szabályozórendszerének preferenciái – tekintettel a gazdálkodási információ irányára – a vizsgált időszakban az állami igényeket helyezték előtérbe, ugyanakkor gazdasági helyzetüknél fogva elsősorban a befektetőket kellett volna preferálniuk.

Az adózás és a számvitel elválasztása lehetőségként felmerül ugyan, de egyértelműen pozitív hatása mellett (a „true and fair view” teljesülése) negatív következményei is lennének, hiszen a mikro-, kis- és középvállalkozások – gazdasági megfontolásból valószínűleg – az adózási szempontokat tartanák elsődlegesnek, ezzel háttérbe szorítva a számviteli információt.

Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül azt a tény sem, hogy elsősorban ennél a vállalkozói körnél meg kellene fontolni, hogy hogyan lehetne a költség-haszon elvének érvényt szerezni. Ezzel a kérdéssel részletesen a magyar szabályozás kapcsán foglalkoztam (lásd 2.1.3. fejezet).

A kontinentális és angolszász rendszerek adózással kapcsolatos különbsége az éves beszámolók szintjén jelentkezik, mivel ők társasági adófizetésre kötelezettek. A konszolidált beszámolók információi tehát megbízhatóbbnak tűnnek, hiszen az nem „adóköteles beszámoló". A konszolidált beszámolók közül a tőzsdén jegyzett vállalkozások 2005-től a nemzetközi standardok alapján készített beszámolóra kötelezettek. E tekintetben fontos előrelépés a magyar és a szlovák számvitelben is, hogy az IAS/IFRS-ek alapján készített beszámoló azonos értékű a nemzeti konszolidált beszámolóval. A vállalkozások tehát harmonizált definíciókon és módszereken alapuló beszámolót is készíthetnek, ha akarnak. A csatlakozás után – feltehetőleg – Románia is hasonló döntést hoz majd.

Ne feledkezzünk meg arról a megállapításról, hogy a három gazdaságban az állami kontroll és ezzel együtt az állami információigény nemcsak erős, hanem elsődleges is!

A vizsgált gazdaságok közül mind a háromban voltak és lesznek olyan időszakok, amikor a fiskális érdekek túlzottan felerősödnek. Ezek az időszakok a számviteli szabályozásra is hatással vannak, az eredményminimalizálási és adópozicionálási szándékon keresztül. Mindaddig, amíg nincs szétválasztva a társaságok adózása és számvitele, sérül a számviteli információ is. Azt a tényt nem vizsgálom, csak megemlítem, hogy mindhárom gazdaságban jelen van az adóelkerülési szándék, ami – ha sikeres – egyértelműen a gazdálkodási információk meghamisítását jelenti.

A problémát (a fiskális érdekek hatása a számvitelre) tovább súlyosbítja, hogy a fiatal demokráciákban még nem tekinthető mindenütt stabilnak a jogalkotás.

A folyamatot elsősorban a román gazdaságban vizsgáltam (lásd 5. ábra), de ugyanezek a jelek mutatkoznak Szlovákiában is (lásd 6. ábra). Mindkét országban megfigyelhető, hogy a törvényhozás szintjéről a jogalkotás átcsúszik a végrehajtó hatalomba, ami a fenti érdekek érvényesülését még inkább elősegíti, torzítva ezzel a megbízható és valós képet.

A magyar számviteli szabályozás mindeddig mentes volt ettől a problémától, de a törvényalkotás szintjén maradva sem tudott rugalmas, a magyar gazdaság igényeihez illeszkedő rendszert létrehozni. A tervezett kétszintű szabályozás, a keretjellegű törvénnyel és a számviteli standardokkal megoldást mutathatna a hasonló helyzetű szabályozásoknak is. A mostani elképzelések – a jelenlegi számviteli törvény hatályban maradása mellett a számviteli standardok PM-rendeletként való kihirdetése – azonban sokkal inkább a szomszédos országok szabályozásának átvételét jelenti, ami az eddigiek ismeretében nem feltétlenül előremutató változás.

A román és a szlovák rendszer az aszimmetria következtében áttekinthetetlen, a magyar rugalmatlan rendszer. A kétféle aszimmetriát az a szakmai attitűd köti össze, ami mindkét esetben a jogszabályoknak való teljes megfelelést jelenti.

Az 1.6. fejezetben leírt jelenség, miszerint a tervgazdaságon alapuló országokban a számviteli szakma elveszti függetlenségét és hajlamát az önálló véleményalkotásra még ma is érzékelteti hatását.

A vizsgált tizenöt évben mindhárom országban alapvető változások következtek be a számviteli szakmában. Szakmai szervezetek, egyesületek, kamarák jöttek létre. A nemzeti könyvvizsgálat és a beszámolókészítési szabályok eurokonformmá váltak, miközben megpróbálták feleleveníteni a háború előtti szakmai tradícióikat. A szakmai szervezetek külföldi és kormányzati segítséggel átképezték a szakembereket, hogy ismereteik megfeleljenek a nemzeti szabályoknak. A nemzetközi előírások ismerete nem számít ma már egyik országban sem kivételnek, sem ritkának.

A magyar, a román és a szlovák szakma által elért eredmények figyelemre és elismerésre méltók. Hogy mégis a szakmai magatartás kedvezőtlen tényezőjét emelem ki, annak nem az eddigi teljesítmény megkérdőjelezése vagy kisebbítése az oka.

Mindhárom országban ismert és elfogadott jelenség a vitatható szakmai kérdésekben állásfoglalást kérni, az adóhivataltól, illetve a Pénzügyminisztériumtól. Szakmájukat jól ismerő, munkájukat lelkiismeretesen végző szakemberek akkor fordulnak ilyen esetben hatósághoz, önálló értelmezés és döntés helyett, ha ezt a velük kapcsolatban lévő hatóságok érdekeikkel ellentétesnek tartják, esetleg büntetik is.

A vizsgált három ország szakembereinek jelentős része már a rendszerváltozás előtt is a szakmájában dolgozott, nagyon nehéz elvárni tőlük, hogy alapvetően másképp viselkedjenek. Különösen abban az esetben, ha a környezeti tényezők (esetünkben a szakma akcelerált fejlődése és a törvénykezési aszimmetria, illetve a hátterükben álló okok) ezt az attitűdöt erősítik, sőt elvárják.

Vizsgáljuk meg röviden az esettanulmány tanulságait! Elkészítésekor több olyan célkitűzésem is volt, amit érdemes ismét felidézni. A beszámolók kapcsán a számviteli információ szerkezetét és a (meghatározott) szerkezet által közvetített információtartalmat vizsgáltam. Ez volt az oka, hogy – szemben a magyar számvitel jelentős képviselőinek csoportosításával – a számviteli alapelveket aszerint csoportosítottam, hogy melyik vonatkozik a számviteli információra. Ez a tény nem mond ellent az említett csoportosításnak, hiszen az országtanulmányokban kiemelkedő szerepet kapott az óvatosság, mint ténylegesen preferált tartalmi alapelv (szemben a

valódiság és a tartalom elsődlegessége a formával szemben elvvel). Ugyanakkor az eurokonformitás bizonyítása a nettó eszközérték segítségével történt, nem pedig a nemzeti szabályok segítségével, ami megkérdőjelezhetetlenné teszi az állítás objektivitását.

Az esettanulmány beszámolója hűen tükrözi a vizsgált folyamatok pozitívumait és negatívumait. A nettó eszközérték egyezősége alátámasztja, hogy a három átmeneti gazdaság beszámolója megfelel a nemzetközi előírásoknak.

A beszámolók összetétele (mérleg, eredménykimutatás, magyarázatok, cash flow-kimutatás, saját tőke-változás) szintén ezt az állításomat támasztja alá.

Az azonos nettó eszközérték mögött azonban eltérő eszközmérés, vagyon- és eredményszerkezet áll. Különösen szembetűnő ez a román és szlovák beszámoló esetében, ahol a központi előírások számlaszámok szintjén definiálnak egy-egy vagyon- vagy eredménytényezőt. Ez a tény az állami információigény rendkívüli erősségét és az önálló értelmezés, döntés erőteljes leszűkítését jelenti.

Végigtekintve az eddigieken, a számviteli szakma korszerűségét és eurokonformitását kiemelve, megállapítható, hogy az értekezésben vizsgált feltevések létezők és valóban befolyásolják ezekben az országokban a megbízható és valós kép érvényre jutását.

A hipotézisek vizsgálata kapcsán világosan látható volt, hogy a közelmúlt árnyai még mindig kísértenek a régióban, ugyanakkor az is, hogy az eddig megtett út feljogosíthatja a magyar, a román és a szlovák számviteli szakmát arra, hogy alapvetően befolyásolja a számviteli jogalkotás tartalmát.

Hosszúra nyúlt-e az átmenet? Történelmi léptékkel mérve bizonyára nem. Szakmatörténeti szempontból, ha kiindulópontnak a mai értelemben vett számvitelt tekintem, már nem ennyire egyértelmű a válasz.

A dolgozat folyamán igyekeztem a sajátosságok mögé tekinteni. Ennek során olyan tényezők kerültek előtérbe, amelyek függetlenek magától a számviteli szakmától, és változásaik minden bizonnyal továbbra is befolyásolják majd ezt a szabályozást.

A 10. ábra jól szemlélteti, hogy az átmeneti gazdaságok még a kontinentális számvitelű európai országok között is jelentős helyet foglalnak el. Ha az ábrát tovább bővíteném a Balti-országokkal, még jelentősebb lenne az arányuk. Ha hozzáteszem, hogy ezek az országok csatlakoztak az Európai Unióhoz, sok tekintetben hasonló társadalmi-gazdasági, számviteli jellemzőkkel, akkor a fentiekben vizsgált sajátosságok kezelése túlmutathat a nemzeti határokon, még akkor is, ha a nemzeti beszámoló szabályozási rendszeréről van szó.

10. ábra
Az átmeneti gazdaságok Európában

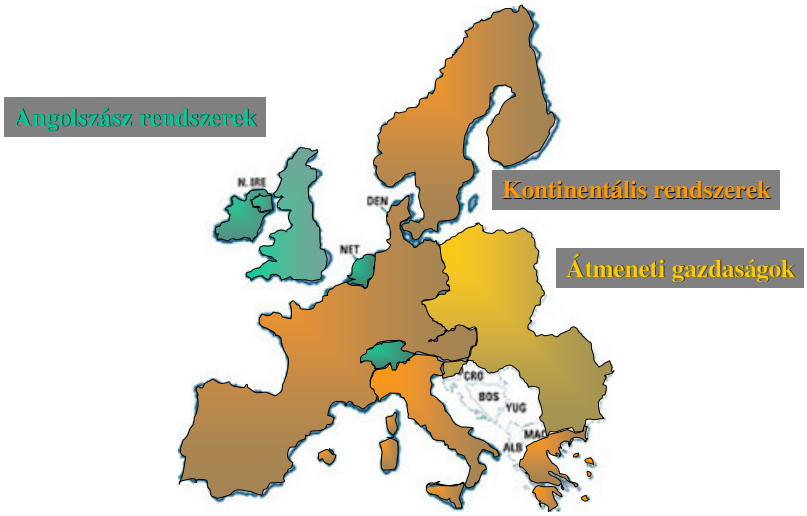

Az Európai Unió jelenlegi számviteli szabályozása nem ad és nem is adhat választ a nemzeti szabályozások közötti eltérésekre, amelyek biztosan fennmaradnak hosszabb távon is. Nem érdektelen azonban, hogy az új (és régi) tagállamok hogyan oldják meg a számviteli szabályozásban felmerülő gondjaikat. Az értekezés során vizsgált sajátosságok megváltozásához a három ország társadalmi-gazdasági helyzetének is változnia kell. Ez a változás nem zajlik majd le néhány év alatt, legalább évtizedeket vesz majd igénybe.

Tekintsünk vissza ezen a ponton a 2. fejezet bevezetőjére, ahol azt a kérdést vetettem fel, hogy Európa vizsgált része lemaradt-e a nyugat-európai országoktól vagy önálló régiót képez, önálló jellemzőkkel! Ebből következően változásának iránya nem kell, hogy feltétlenül megegyezzen azokéval. Milyen lehetőség mutatkozik akkor arra, hogy ezeket a sajátosságokat legalább tompítva javuljon a nemzeti beszámolók információinak minősége? Elsősorban az elmúlt tizenöt évben bekövetkezett, nagy horderejű számviteli változások adhatnak ehhez kellő energiát a szakembereknek. A feladatuk, hogy szakmailag és finanszírozási szempontból is független szervezeteket hozzanak létre, amelyek döntően befolyásolhatják a dolgozat során megfogalmazott nehézségek megoldását.

A kedvezőbb körülmények megteremtése mellett legalább ennyire fontos a szakmai utánpótlás megfelelő szemléletű felkészítése.

Felhasznált irodalom

A Bizottság 1725/2003 rendelete bizonyos nemzetközi számviteli standardok adaptálásáról az Európai Parlament és a Tanács 1606/2002. rendeletével összefüggésben. (2003) – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (45),11, melléklet: VIII.

A határokon túli (Kárpát-medencében élő) magyarság gazdasági alapjainak és társadalmi kohéziójának támogatását célzó lépések előkészítése, valamint ezek lehetséges kapcsolódási pontjainak bemutatása. (2004) Európai Összehasonlító Kisebbségkutató Közalapítvány, Budapest

Alexander, D. (1993) A European true and fair view? – *The European Accounting Review*, 1, pp.59-80.

Alexander, D.–Archer, S. (1997) On the „True and Fair View" in Financial reporting: A philosophical analysis and critique. – Paper prepared for the EIASM Workshop on Accounting in Europe No.5, Krakow

Alexander, D.–Archer, S.(Eds.) (2001) *European Accounting Guide*, Aspen, New York

Andruska A. (2005) A szlovák gazdaság helyzete és a működőtőke beáramlása, Modern Üzleti Tudományok Főiskolája, Tatabánya (szakdolgozat)

A számvitel szabályozása Közép-Európában. (1996) – *Számvitel és Könyvvizsgálat*, (38), 6, 257-263.o.

A 349/83/EGK-irányelv az összevont (konszolidált) éves beszámoló készítéséről. (2000) – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (42),7-8, 339-348.o.

Az Európai Gazdasági Közösség Tanácsának 78/660/EGK számú, 4. irányelve meghatározott jogi formájú gazdasági társaságok éves beszámolójáról. (1998) – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (40),7-8, 313-327.o.

Az Európai Parlamentnek és a Bizottság 2001/65/EK (2001. szeptember 27-ei) irányelve, amely módosítja a bizonyos társaságok, illetve pénzintézete, valamint más pénzügyi intézmények éves, illetve összevont (konszolidált) éves beszámolójáról szóló 78/660 EGK és 86/635 EGK számú irányelveket az értékelési elvek tekintetében. (2002) – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat,* (44),1, 32-35.o.

Az Európai Parlamentnek és az Európai Unió tanácsának 2002. július 19-én kelt, 1606/2002 számú rendelete a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról. – (2002) – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (44),10, 450-452.o.

Az Európai Parlament és a Tanács 2003/51/EK –irányelve, amely módosítja bizonyos társaságok, a bankok és más pénzügyi intézmények, valamint a biztosítóintézetek éves és összevont (konszolidált) éves beszámolóiról szóló 78/660/EGK-, 83/349/EGK-, 86/635/EGK- és 91/674/EGK-irányelveket. (2003) – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat* (45),11, melléklet: II-VIII.

Az Európai Unió 8. számú irányelve (A tanács 1984. április 10-i 8. irányelve a szerződés 54. cikke (3) bekezdés (g) pontja alapján, a számviteli dokumentumok kötelező könyvvizsgálatának elvégzéséért felelős személyek működésének engedélyezéséről (84/253/EK)). (2001) – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (43),6, 268-272.o.

Bailey, D.T. (Ed.) (1988) *Accounting in Socialist Countries.* Routledge, London and New York

Bailey, D. (1995) Accounting in transition in the transitional economy. – *The European Accounting Review*, (4),4, pp.595-623.

Bailey, D. (1997) Identifying and approaching the accounting reform task in Central and East European countries. – European Insitute for Advanced Studies in Management, Workshop on Accounting in Europe No. 5, Krakow

Baricz R. (1990) *Mérlegtan.* Aula Kiadó, Budapest

Baricz R. (1997) A magyar számvitel a nemzetközi szabályozások tükrében. – *Számvitel és Könyvvizsgálat* (39),10, 410-416.o.

Benkő P. (2002a) A számvitel szabályozása és a vállalkozók beszámolási kötelezettsége Romániában I. – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat,* (44),6, 284-288.o.

Benkő P. (2002b) A számvitel szabályozása és a vállalkozók beszámolási kötelezettsége Romániában II. – *Számvitel, Adó,Könyvvizsgálat,* (44),7-8, 331-335.o.

Berend, T.I.-Ránki, Gy. (1976) *Közép-Kelet-Európa gazdasági fejlődése a 19-20. században*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest

Borbély K. (1997, 2002) *Számvitel.* Talentum, Budapest

Borbély K. (2003a) A magyar számviteli szabályozó rendszer legfontosabb alakító tényezői a rendszerváltás után. In:*„ A struktúraváltás évtizede" Jubileumi Tudományos Konferencia*, MÜTF, Tatabánya 35-44.o.

Borbély K. (2003b) A számviteli rendszert befolyásoló néhány tényező Romániában és Magyarországon *Közgazdász Fórum* (A Romániai Magyar Közgazdász Társaság szakmai közlönye) VI. évf. 3. szám : 17-21. o.

Borbély K. (2005a) Harmonizált számviteli szabályozó rendszerek Hasonlóságok és eltérések Szlovákiában és Magyarországon. – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (47),3, 140-143.o.

Borbély K. (2005b) Számviteli szabályozó rendszer. – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (47),5. 213-216.o.

Boross, Z.–Clarkson, A.H. –Fraser, M. –Weetman, P. (1995) Pressures and conflicts in moving towards harmonization of accounting practice: the Hungarian experience. – *The European Accounting Review.* (4),4, pp.713-737.

Burlaud, A. (1993) Commentaires sur l'article de David Alexander 'A European true and fair view?'. – *The European Accounting Review,* (1),1, pp.91-98.

Daniel, P. –Suranova, Z. (2001) The development of accounting in Slovakia. – *The European Accounting Review.* (10),2, pp.343-359.

Deák D. (1999) A valós és hű kép elve az újabb közösségi joggyakorlatban. – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (41),12, 516-520.o.

Duția, T. (1995) The restructuring of the system of accounting in Romania during the period of transition to the market economy. – *The European Accounting Revie,* (4),4, pp.739-748.

Epstein, B.J. –Mirza, A.A. (2003) *Nemzetközi számviteli standardok. Magyarázatok és alkalmazások.* Perfekt, Budapest

EU-dokumentum számviteli rendeletről és irányelvekről. (2004) – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*,(46),2, 72-77.o.

Evans, L.–Nobes,C. (1996) Some mysteries relating to the prudence principle in the Fourth Directive and in German and British law. – *The European Accounting Review,* (5),2, pp.361-373.

FEE European Survey of Published Financial Statements in the Context of the Fourth EC Directive. (1989) Brussels FEE

Ferenczi, A. (1998) Az európai számviteli rendszerek összehasonlítása. – *Számvitel és Könyvvizsgálat*, (40),10, 406-411.o.

Ficzere L. (1995) A törvény és a rendelet viszonyának kérdései. In: *A közigazgatás szerepe a jogalkotásban. Tanulmányok a közigazgatás továbbfejlesztéséhez.* Unió, Pécs

Garajszki Z. (szerk.) (2002) *A számviteli törvény magyarázata I-II*. HVG-ORAC 2002

Garajszki Z. (szerk.) (2003) *A számviteli törvény magyarázata, pótfüzet*. HVG-ORAC

Garajszki Z. (szerk.) (2005) *Számviteli törvény 2005. Változás, magyarázatokkal.* HVG-ORAC

Gray, S.J. –Roberts, C.B. (1991) East-West Accounting Issues: A New Agenda. – *Accounting Horizons*, (5),1. pp.42-51.

Goreczky T. (2004) Mitteleuropa a német politikai gondolkodásban és földrajztudományban, http://www.c3.hu/~klio/klio043/klio018.htm

Hulle, K. (1993) Truth and untruth about true and fair: a commentary on 'A European true and fair view' comment. – *The European Accounting Review,* (1),1, pp. 99-104.

Hulle, K. (1997) The true and fair view override in the European Accounting Directives – *The European Accounting Review,* (6),4, pp.711-720.

Huntington, S.P. (1999) *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Európa Könyvkiadó, Budapest

Identification of accounting problems arising during privatization and their solution. UN Secretary General. (1993) – *The European Accounting Review*, (1),1, pp.19-46.

Illés I. (2002) *Közép- és Délkelet-Európa az ezredfordulón. Átalakulás, integrációk, régiók.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs

Illes, K.–Weetman, –Clarkson, A.H.–Fraser, M. (1996) Change and choice in Hungarian accounting practice. An exploratory study of the accounting law of 1991. – *The European Accounting Review*, (5),3, pp.523-543.

Jermakowicz, E.–Rinke, D.F. (1996) The New Accounting Standards inthe Czech Rebuplic, Hungary, and Poland Vis-á-Vis International Accounting Standards and European Union Directives. – *International Accounting, Auditing &Taxation,* (5),1, pp.73-87.

Kapásiné B.M. (1998) Az EGK 4. irányelvének módosításai. – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (40),6. 247-252.o.

Kapásiné B.M. –Eperjesi F. (1999) *Az Európai Unió számviteli irányelvei és a nemzetközi számviteli standardok magyar szemmel*. Kompkonzult, Budapest

Kapásiné B. M. (2000) *A számviteli törvény változásai.* Perfekt, Budapest

Kapásiné B. M. (2004) *Az Európai Unió számviteli elvárásai*. Saldo, Budapest

King, N. –Beattie, A. –Cristescu, M. –Weetman, P. (2001) Developing accounting and audit in a transition economy: the Romanian experience. – *The European Accounting Review*, (10),1, pp.149-171.

Kiss E. (2004) Közép – Európa 2000, http://www.pointernet.pds.hu/kissendre/tarsadalomelmelet/20041201111024434000000745.html

Kosmala-MacLullich, K. (2003) The true and fair view construct int he context of the Polish transition economy: some local insights – *The European Accounting Review*, (12),3, pp.465-487.

Lukács J. (2004a) Az infláció kezelésének lehetőségei a számvitelben I. – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (46),3, 100-104.o.

Lukács J. (2004b) Az infláció kezelésének lehetőségei a számvitelben II. – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (46),4, 162-165.o.

Madarasiné Sz. A.–Matukovics G. (2003) *IAS vs US GAAP Hazai és nemzetközi jogszabályok, szabványmagyarázatok gyűjteménye*. Verlag Dashöfer, Budapest

Mattessich, R. (1994) Accounting as a cultural force: past, present and future. – *The European Accounting Review*, (3),2, pp.354-374.

Máthé Cs. (2003) Románia gazdasága az EU-csatlakozás küszöbén. http://www.e-tudomany.hu/cikkek/20030104.pdf

Matukovics G. (2004) A számvitel jövőjének egyes kérdéseiről. – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (46),2, 64-71.o.

Mészáros L. (2003) Az uniós csatlakozással megkezdődik a magyar számviteli standardalkotás. – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat* , (45),12, 521-522.o.

Nagy G. (1999) A számviteli szabályok továbbfejlesztésének koncepciója. –*Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (41),9, 375-378.o.

Nagy J. (1997) A számviteli szabályozás hazai fejlődése. – *Számvitel és Könyvvizsgálat*, (39),10, 417-421.o.

Nobes, Ch.–Parker, R. (2004) *Comparative International Accounting.* Prentice Hall, Financial Times

Olderheide, D. (1993) True and Fair View. A European and a German perspective. – *The European Accounting Review,* (1), 1, pp.81-90.

Pankucsi Z. (2001) A magyar számviteli standardokról. – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (45),12, 529-530.o.

Parker, R.H. (2001) European languages of account. – *The European Accounting Review*, (10),1, pp.133-147.

Richard, J. (1995a) The evolution of accounting chart models in Europe from 1900 to 1945. – *The European Accounting Review*, (4),1, pp.87-124.

Richard, J. (1995b) The evoluation of the Romanian and Russian accounting charts after the collapse of the communist system. – *The European Accounting Review,* (4),2, pp.305-322.

Roberts, C.–Weetman, P.–Gordon, P. (1998) *International Financial Accounting. A Comparative Approach.* Financial Times Professional Limited, London

Rooz, J.– Sztano, I.–Sztano, J. (1996) The regulation of joint ventures in Hungary. – *The European Accounting Review,* (5),1, pp.115-147.

Róth J. –Adorján Cs. –Lukács J. –Veit J. (2006) *Számviteli esettanulmányok 2006*. MKVK Oktatás Központ, Budapest

Seal, W.–Sucher, P.–Zelenka, I. (1995) The changing organization of Czech accounting. – *The European Accounting Review*, (4),4, pp.659-681.

Schroll, R. (1995) The new accounting system in the Czech Republic. – *The European Accounting Review*, (4),4, pp.827-832.

Sucher, P.–Seal, W.–Zelenka, I. (1996) True and fair in the Czech Republik: a note on local perceptions. – *The European Accounting Review,* (5),3, pp.545-557.

Suhányi E. (2002a) A vállalkozók beszámolási kötelezettsége Szlovákiában I. – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (44),1, 18-21.o.

Suhányi E. (2002b) A vállalkozók beszámolási kötelezettsége Szlovákiában II. – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (44),2, 67-72.o.

Suhányi E. (2003) Adóreform Szlovákiában. – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (45),11, 481-483.o.

Suhányi E. (2004) Követelmény a hű és valós ábrázolás. – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (46),1, 15-19.o.

Számviteli törvény változásai 1992-1997 között, az APEH Vizsgálati Módszertani Bizottság Kiadványa. (1997) Kompkonzult, Budapest

Szilvási R. (2003) A magyar számviteli törvény és az IAS szabályozások alapján elkészített mérleg különbségeinek bemutatása a Hartmann-Bábolna Packaging Kft. tükrében, Széchenyi István Egyetem, Győr (szakdolgozat)

Tanulmány a magyar számviteli előírások (HAR) és a nemzetközi számviteli normák (IAS) hasonlóságai és különbségei vizsgálatáról. (2001) PricewaterhouseCoopers, Budapest

Theunisse, H. (1994) Financial Reporting in EU countries. – *The European Accounting Review*, (2),1, pp.143-162.

Tompa M. (2001) US GAAP szerinti éves beszámoló. – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (45),5. 196-200.o.

Veress E. (2001) Észrevételek a törvényerejű kormányrendeletek romániai gyakorlatáról. *Jogi Fórum*, 2001.június 5. http://www.jogiforum.hu/publikáciok/35

Walton, P. (1993a) Introduction: the true and fair view in British accounting. – *The European Accounting Review,* (1),1, pp.49-58.

Walton, P. (1993b) Company law and accounting is nineteenth-century Europe – *The European Accounting Review*, (1),2, pp.286-291.

Vellam, I. (2004) Implementation of International Accounting Standards in Poland: Can True Convergence be Achieved in Practice? – *Accounting in Europe*, Vol.1, pp. 143-167.

Wyatt, A.R. (1992) An Era of Harmonization. – *Journal of International Financial Management and Accounting*, (4),1, pp.63-69.

Zambon, S. (1996) Accounting and business economics traditions: a missing European connection? – *The European Accounting Review,* (5),3, pp.401-411.

2003/38/EK-Tanácsi irányelv a bizonyos társaságok éves beszámolójáról szóló 78/660/EGK-irányelv módosítására az euróban kifejezett összegek tekintetében. (2003) – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (45),11, melléklet: I

http://www.hartmann.dk/primary_cms/cmsdoc.nsf/content/vrik63pjpy

http:///www.hhrf.org/htmh/jelentesek2004/romania2004.htm

http://www.mkt.hu/hirek.php?w=95&PHPSESSID=4c740128225f74abb81ec745993ad898

http://www.pwc.com/extweb/service.nsf/docid/8fd8fc8a1a787ab8852570fb0049e51c/$file/ifrs_ready_or_not.pdf

Mellékletek

1. számú melléklet
A 2005 január 1-jétől hatályos – EU-s rendeletekben megjelent – standardok [113]

IFRS 1	A Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok első alkalmazása
IFRS 2	Részvény-alapú kifizetés
IFRS 3	Üzleti kombinációk
IFRS 4	Biztosítási szerződések
IFRS 5	Értékesítésre tartott befektetett eszközök és megszűnt tevékenységek
IFRS 6	Az ásványkincsek feltárása és felmérése
IAS 1	A pénzügyi kimutatások prezentálása
IAS 2	Készletek
IAS 7	Cash flow kimutatások
IAS 8	Számviteli politikák, a számviteli becslések változásai és hibák
IAS 10	A mérlegfordulónap utáni események
IAS 11	Beruházási szerződések
IAS 12	Nyereségadók
IAS 14	Szegmensek szerinti jelentés
IAS 16	Ingatlanok, gépek és berendezések
IAS 17	Lízingek
IAS 18	Bevételek
IAS 19	Munkavállalói juttatások
IAS 20	Állami támogatások elszámolása és az állami közreműködés közzététele
IAS 21	Az átváltási árfolyamok változásainak hatásai
IAS 23	Hitelfelvételei költségek
IAS 24	Kapcsolt felekre vonatkozó közzétételek
IAS 26	Nyugdíjazási juttatási programokkal kapcsolatos elszámolások és beszámolás
IAS 27	Konszolidált és egyedi pénzügyi kimutatások
IAS 28	Társult vállalkozásokban lévő befektetések elszámolása
IAS 29	Pénzügyi beszámolás a hiperinflációs gazdaságokban
IAS 30	Közzétételek a bankok és hasonló pénzügyi intézmények pénzügyi kimutatásaiban
IAS 31	Közös vállalkozásokban lévő érdekeltségek
IAS 32	Pénzügyi instrumentumok: Közzététel és bemutatás
IAS 33	Egy részvényre jutó eredménye
IAS 34	Közbenső pénzügyi beszámoló
IAS 36	Eszközök értékvesztése
IAS 37	Céltartalékok, függő kötelezettségek és függő követelések
IAS 38	Immateriális javak
IAS 39	Pénzügyi instrumentumok: Megjelenítés és értékelés
IAS 40	Befektetési célú ingatlanok
IAS 41	Mezőgazdaság

[113] Forrás: Balázs – Boros – Gyenge – Győrffi – Hegedűs – Kováts – Lakatos – Lukács – Madarasiné – Matukovics – Nagy – Ormos – Pavlik – Pál – Rózsa – Székács – Tardos – Veress: *Nemzetközi Számvitel, IFRS-ek rendszere* (2006), Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ Kft., 914-915.o.

2. számú melléklet
Az Európai Gazdasági Közösség Tanácsának 78/660/EGK számú, 4. irányelvének (meghatározott jogi formájú gazdasági társaságok éves beszámolójáról) 2. cikkelye magyar, angol, német és francia nyelven[114]

2. cikkely

(1) Az éves beszámoló mérlegből, eredménykimutatásból és kiegészítő mellékletekből áll, amelyek egységek képeznek.
(2) E dokumentumokat világos és áttekinthető formában kell elkészíteni az irányelv előírásainak megfelelően.
(3) Az éves beszámolónak valós és hű képet kell adnia a társaság eszközeiről, forrásairól, pénzügyi helyzetéről és jövedelméről.
(4) Ahol jelen irányelv előírásainak alkalmazása nem elegendő a (3) bekezdés szerinti valós és hű kép bemutatásához, további információt kell közölni.
(5) Ott, ahol kivételes esetben jelen irányelv valamely rendelkezésének alkalmazása összeegyeztethetetlen a (3) bekezdésben meghatározott kötelezettséggel, az adott előírástól el kell térni annak érdekében, hogy a beszámoló a (3) bekezdése megfogalmazása szerinti valós és hű képet adjon. Minden ilyen eltérést közölni kell a kiegészítő mellékeltben, bemutatva annak indokait és az eszközökre, a forrásokra, a pénzügyi helyzetre és az eredményre gyakorolt hatását is. A tagállamok meghatározhatnak kivételeket és különleges szabályokat a kérdéses esetekben.
(6) A tagállamok engedélyezhetik vagy előírhatják, hogy az éves beszámoló a jelen irányelv szerint megadandó információn túlmenő, további információkat is tartalmazzon.

Article 2

1. The annual accounts shall compromise the balance sheet, the profit and loss account and the notes on the accounts. These documents shall constitute a composite whole.
2. They shall be drawn up clearly and in accordance with the provisions of this Directive.
3. The annual accounts shall give a true and fair view of the company's assets, liabilities, financial position and profit or loss.
4. Where the application of the provisions of this Directive would not be sufficient to give a true and fair view within the meaning of paragraph 3, additional information must be given.
5. Where in exceptional cases the application of a provision of this Directive is incompatible with the obligation laid down in paragraph 3, that provision must be departed from in order to give a true and fair view within the meaning of paragraph 3 any such departure must be disclosed in the notes on the accounts together with an explanation of the reasons for it and a statement of its effects on the assets, liabilities,

[114] Az Európai Gazdasági Közösség Tanácsának 78/660/EGK számú, 4. irányelve meghatározott jogi formájú gazdasági társaságok éves beszámolójáról. (1998) – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, (40),7-8, 314.o.
Alexander, D. (1993) A European true and fair view?, *The European Accounting Review*, 1, pp. 59-80.

financial position and profit or loss. The Member States may define the exceptional cases in question and lay down the relevant special rules.
6. The Member States may authorize or require the disclosure in the annual accounts of other information as well as that which must be disclosed in accordance with this Directive.

Artikel 2

(1) Der Jahresabschluß besteht aus der Bilanz, der Gewinn- und Verlustrechnung und dem Anhang zum Jahresabchluß. Diese Unterlagen bilden eine Einheit.
(2) Der Jahresabchluß ist klar und übersichtlich aufzustellen: er muß dieser Richtlinie entsprechen.
(3) Der Jahresabschluß hat ein den tatsächlichen Verhältnissen entsprechendes Bild der Vermögens-, Finanz- und Ertragslage der Gesellschaft zu vermitteln.
(4) Reicht die Anwendung dieser Richtlinie nicht aus, um ein den tatsächlichen Verhältnissen entsprechendes Bild im Sinne des Absatzes 3 zu vermitteln, so sind zusätzliche Angaben zu machen.
(5) Ist in Ausnahmefällen die Anwendung einer Vorschrift dieser Richtlinie mit der in Absatz 3 vorgesehenen Verpflichtung unvereinbar, so muß von der betreffenden Vorschrift abgewichen werden, um sicherzustellen, dass ein den tatsächlinen Verhältnissen entsprechendes Bilden im Sinne des Absatzes 3 vermittelt wird. Die Abweichung ist im Anhang anzugeben und hinreichend zu begründen; ihr Einfluß auf die Vermögens-, Finanz – und Ertragslage ist darzulegen. Die Mitgliedstaaten können die Ausnahmefälle bezeichnen und die entsprechende Ausnahmeregelung festlegen.
(6) Die Mitgliedstaaten können gestatten oder vorschreiben, dass in dem Jahresabschluß neben den Angaben, die aufgrund dieser Richtlinie erforderlich sind, weitere Angaben gemacht werden.

Paragraphe 3

1. Les comptes annuels comprennent le bilan, le compte de profits et pertes ainsi que l'annexe. Ces documents forment un tout.
2. Les comptes annuels doivent être établis avec clarté en conformité avec la présente directive.
3. Les comptes annuels doivent donner une image fidèle du patrimoine, de la situation financière ainsi que des résultats de la société.
4. Lorsque l'application de la présente directive ne suffit par pour donner l'image fidèle visée au paragraphe 3, dse infofmations complémentaires doivent être fournies.
5. Si, dans des cas exceptionnels, l'application d'une disposition de la présente directive se révèle contraire à l'obligation prévue au pragraphe 3, il y a lieu de déroger à la disposition en cause afin qu'une image fidèle au sens du paragraphe 3 soit donnée. Une telle dérogation doit être mentionnéc dans l'annexe et dûrnent motivée, avec indication de son influence sur le patrimoine, la situation financière et les résultats. Les États membres peuvent préciser les cas exceptionnels et fixer le régime derogatoire correspondant.
6. Les États membres peuvent autoriser ou exiger la divulgation dans les comptes annuels d'autres informations en plus de celles dont la divulgation est exigée par la présente directive.

3. számú melléklet

A vizsgált kft. főkönyvi kivonata és beszámolói

(Forrás: a vizsgált kft. főkönyvi kivonata, éves beszámolói; saját szerkesztés)

3. számú melléklet / A
Főkönyvi kivonat - mérlegszámlák

Számlaszám	Megnevezés	Nyitó	Tartozik	Követel	Egyenleg	Mérlegérték
120	Földterületek	38 293 088,94	31 728 790,00	31 728 790,00	0,00	38 293 088,94
121	Épületek	614 150 239,02	73 263 348,00	70 204 590,00	3 058 758,00	617 208 997,02
130	Gépek	3 717 600 931,99	1 682 845 547,71	1 333 091 068,93	349 754 478,78	4 067 355 410,77
131	Számítógépek	15 129 220,83	38 805 646,60	42 007 485,00	3 201 838,40	11 927 382,43
140	Személygépkocsik	24 478 858,70	26 806 901,00	26 805 000,00	1 901,00	24 480 759,70
141	Berendezések	2 808 446,80	3 193 631,40	3 833 797,40	640 166,00	2 168 280,80
150	Beruházások	45 814 873,26	905 253 066,47	910 874 879,81	5 621 813,34	40 193 059,92
159	Saját rezsis beruházások	1 736 262,00	1 736 262,00	3 472 524,00	1 736 262,00	0,00
	Összes tárgyi eszköz	4 460 011 921,54	2 763 633 193,18	2 422 018 135,14	341 615 058,04	4 801 626 979,58
210,23	Alapanyagok	102 521 425,57	37 785 848 477,93	37 735 659 772,13	50 188 705,80	152 710 131,37
219	Vásárolt készletek	0,00	738 742 443,76	738 742 443,76	0,00	0,00
290,299,285	Saját termelésű készletek	121 700 731,30	7 578 776 451,96	7 567 210 831,33	11 565 620,63	133 266 351,93
	Összes készlet	224 222 156,87	46 103 367 373,65	46 041 613 047,22	61 754 326,43	285 976 483,30
312-317	Vevők	319 655 069,84	3 434 791 801,42	3 209 717 018,45	225 074 782,97	544 729 852,81
350-369	Egyéb követelés	13 460 843,39	389 219 680,46	376 478 336,85	12 741 343,61	26 202 187,00
466-468	ÁFA	77 647 232,40	1 394 509 486,25	1 430 020 911,27	35 511 425,02	42 135 807,38
367,368	Hartmann követelés	2 208 929 367,10	12 639 114 095,81	12 548 068 927,52	91 045 168,29	2 299 974 535,39
381-389	Pénzeszközök	79 110 787,72	8 827 408 191,30	8 868 567 968,02	41 159 776,72	37 951 011,00
390,391	Aktív elhatárolás	3 005 618,00	114 643 834,00	117 561 118,00	2 917 284,00	88 334,00
	Összes követelés	2 701 808 918,45	26 799 687 089,24	26 550 414 280,11	249 272 809,13	2 951 081 727,58
	Összes eszköz	7 386 042 996,86	75 666 687 656,07	75 014 045 462,47	652 642 193,60	8 038 685 190,46
411-419,444	Saját tőke	4 257 052 996,22	3 970 284 930,96	3 838 878 209,03	131 406 721,93	4.125.646.274,29
421,422	Céltartalék	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
439	Lízingek	2 447 675 957,03	467 332 885,00	49 655 821,00	417 677 064,00	2 029 998 893,03
439	Egyéb hosszúlej.forrás	303 509 526,35	55 873 728,35	14 553 044,00	41 320 684,35	262 188 842,00
	Hosszúlejáratú források	7 008 238 479,60	4 493 491 544,31	3 903 087 074,03	590 404 470,28	6 417 834 009,32
442,444,445	Szállítók	223 878 296,56	4 652 032 003,44	4 644 828 614,16	7 203 389,28	216 674 907,28
461	Társasági adó (ny:T)	3 512 000,00	171 543 000,00	148 099 000,00	23 444 000,00	26 956 000,00
462-476	Egyéb rövidlejáratú forrás	24 026 275,00	2 059 424 379,90	2 100 418 477,00	40.994.097,10	65 020 372,10
439,477,479	Hartmann szállítók	91 959 336,70	2 890 518 769,77	4 112 703 273,83	1.222.184.504,0	1 314 143 840,76
481-489	Passzív elhatárolások	41 452 609,00	1 682 442 705,08	1 692 958 157,08	10.515.452,00	51 968 061,00
	Eredmény számlák	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Rövidlejáratú források	377 804 517,26	11 455 960 858,19	12 699 007 522,07	1.243.046663,88	1 620 851 181,14
	Összes forás	7 386 042 996,86	15 949 452 402,50	16 602 094 596,10	652.642.193,60	8 038 685 190,46
	Company 001	0,00	91 616 140 058,57	91 616 140 058,57	0,00	0,00

3. számú melléklet / A
Főkönyvi kivonat – eredményszámlák

Szám	Megnevezés	Könyvelt összeg	Ráfordítások	Bevételek
51010	Alapanyagfelhasználás, kézi könyvelés	289 514 929,86	289 514 929,86	
51015	Internal cliché costs	6 947 712,51	6 947 712,51	
51100	Alapanyagfelhasználás	1 875 880 540,66	1 875 880 540,66	
51101	Alapanyagfelhasználás	290 439 000,00	290 439 000,00	
51102	Alapanyagfelhasználás	348 259 000,00	348 259 000,00	
51103	Alapanyagfelhasználás	14 001 000,00	14 001 000,00	
51109	Alapanyagfelhasználás	-638 698 000,00	-638 698 000,00	
51111	Alapanyagfelhasználás	882 372 000,00	882 372 000,00	
51112	Alapanyagfelhasználás	343 075 000,00	343 075 000,00	
51113	Alapanyagfelhasználás	89 650 000,00	89 650 000,00	
51114	Alapanyagfelhasználás	23 920 000,00	23 920 000,00	
51115	Etikett címke felhasználás	83 107 000,00	83 107 000,00	
51119	Alapanyagfelhasználás	-1 422 124 000,00	-1 422 124 000,00	
51120	Alkatrészfelhasználás	186 037 589,01	186 037 589,01	
51121	Munkaruhafelhasználás	6 148 618,00	6 148 618,00	
51125	Üzemi kenő, fűtő anyagok	8 485 105,37	8 485 105,37	
51198	Egyéb anyagfelhasználás	52 586 278,94	52 586 278,94	
51199	Egyéb techn.anyagfelhasználás	1 237 152,00	1 237 152,00	
51201	Karbantartási szolgáltatások	27 233 441,80	27 233 441,80	
51202	Utazás, kiküldetés	27 396 259,64	27 396 259,64	
51203	Szemétszállítási díj	4 875 189,00	4 875 189,00	
51204	Forma bérleti díj	2 611 489,50	2 611 489,50	
51205	Bérleti díj	11 805 676,00	11 805 676,00	
51206	Postaköltség	2 854 527,54	2 854 527,54	
51207	Telekommunikációs díjak	4 669 702,59	4 669 702,59	
51208	Fénymásoló	42 150,00	42 150,00	
51209	Utazás, kiküldetés, étkezés	1 663 131,24	1 663 131,24	
51210	ISO	591 715,00	591 715,00	
51211	Tisztítószerek	2 574 287,20	2 574 287,20	
51212	Nyomtatványok	1 982 676,00	1 982 676,00	
51213	Gépkocsi költségei	5 091 618,00	5 091 618,00	
51220	Egyéb anyagi szolgáltatás	21 296 442,94	21 296 442,94	
51221	Kiállítás, bemutatók	415 396,80	415 396,80	
51222	Hartmann környezetvédelmi szolgáltatás	8 080 357,08	8 080 357,08	
51223	Hartmann IT szolgáltatás	25 979 194,99	25 979 194,99	
51224	Hartmann kereskedelmi szolgáltatás	12 624 908,06	12 624 908,06	
51290	Export fuvar devizában	32 563 104,36	32 563 104,36	
51291	Export fuvar forintos	833 138 314,51	833 138 314,51	
51292	Export fuvar vámügyintézési költségei	192 273 731,83	192 273 731,83	
51900	Alapanyagok árdifferenciái	4 005 937,50	4 005 937,50	
52100	Bérköltség	692 771 031,00	692 771 031,00	
51290	Munkábajárási támogatás	8 015 280,00	8 015 280,00	
52200	Munkaadói járulék	21 035 334,00	21 035 334,00	
52210	Egészségügyi hozzájárulás	14 336 935,00	14 336 935,00	
52250	Társaság által fizetett táppénz	8 676 811,00	8 676 811,00	
52255	Táppénz hozzájárulás	2 107 593,00	2 107 593,00	
52260	Étkezési hozzájárulás	17 240 500,00	17 240 500,00	
52265	Egyéb személyi jellegű kifizetések	31 418 256,89	31 418 256,89	
52269	Üzemegészségügi költségek	2 494 673,04	2 494 673,04	
52270	Reprezentáció	9 498 851,21	9 498 851,21	
52275	Belső reprezentáció	2 074 937,37	2 074 937,37	
52280	Személybiztosítás	3 773 164,00	3 773 164,00	
52300	Nyugdíjjárulék	126 212 016,00	126 212 016,00	
52310	Egészségbiztosítási járulék	77 129 568,00	77 129 568,00	
52400	Munkábajárási támogatás járulékai	11 255 177,00	11 255 177,00	
52410	Cégautó adó	10 370 241,00	10 370 241,00	
52420	Szakképzési hozzájárulás	12 339 344,00	12 339 344,00	
53511	Beszerzési ár változás alapanyagban	-10 200 023,24	-10 200 023,24	
55110	Épületek értékcsökkenése	35 112 000,00	35 112 000,00	
55120	Gépek, berendezések értékcsökkenése	491 925 000,00	491 925 000,00	
55130	Számítástechnikai eszközök écs-e	9 708 000,00	9 708 000,00	
55131	Számítástechnikai eszközök 20e Ft alatt	632 170,92	632 170,92	
55140	Személygépkocsik értékcsökkenése	9 786 000,00	9 786 000,00	
55150	Irodaberendezések értékcsökkenése	1 037 000,00	1 037 000,00	
55151	Irodaberendezések 50e Ft alatt	608 539,00	608 539,00	

56301	Oktatási költségek	1 915 990,00	1 915 990,00	
56303	Telefon, tlex díjak	12 177 794,44	12 177 794,44	
56304	Újság, folyóirat	1 471 611,14	1 471 611,14	
56305	Konzulens, szaktanácsadás	2 584 830,47	2 584 830,47	
56306	Jogi tanácsadás	470 861,00	470 861,00	
56307	Hartmann konzulens	1 672 539,16	1 672 539,16	
56310	Könyvvizsgálati díjak	7 246 234,00	7 246 234,00	
56400	Bankköltségek, kezelési díjak	5 472 489,64	5 472 489,64	
56600	Hatósági szolgáltatások díja	620 000,00	620 000,00	
56700	Biztosítás	16 513 873,75	16 513 873,75	
58200	Saját termelésű készletek akt. értéke	-678 218 366,93	-678 218 366,93	
58201	Saját termelésű készletek akt. értéke	-2 297 758 320,84	-2 297 758 320,84	
58202	Saját termelésű készletek akt. értéke	-201 458 076,46	-201 458 076,46	
58511	Készáru hozam anyagköltség hányada	-1 117 225 102,34	-1 117 225 102,34	
58529	Készáru hozam bérköltség hányada	-282 746 437,42	-282 746 437,42	
58531	Késztermék továbbfelhasználás	1 334 831 600,38	1 334 831 600,38	
81101	Belföldre értékesített term. önköltsége	913 856 285,13	913 856 285,13	
83101	Hartmann group értékesítés önköltsége	2 182 997 182,08	2 182 997 182,08	
83110	Saját jogú export önköltsége	117 440 327,02	117 440 327,02	
84000	Saját termelésű készl. menny. eltérése	22 681 569,00	22 681 569,00	
85000	Értékelési különbözetek	-5 966 279,25	-5 966 279,25	
85500	Elábé+fuvar	721 537 473,18	721 537 473,18	
85510	Elábé	-9 176 788,88	-9 176 788,88	
85511	Raklap megtérülés cinnacc feladás	-169 079 955,19	-169 079 955,19	
85600	Vásárolt készletek mennyiségi eltérései	32 820 645,16	32 820 645,16	
85700	Vásárolt készl. értékelési különbözetei	-2 079 563,24	-2 079 563,24	
86012	Értékesített alapanyag	3 969 510,00	3 969 510,00	
86013	Szerszám értékesítés önköltsége	14 934 100,00	14 934 100,00	
86310	Vevők értékvesztése	7 693 000,00	7 693 000,00	
86700	Egyéb ráfordítás	4 990 429,00	4 990 429,00	
86710	Környezetvédelmi díj	5 668 661,00	5 668 661,00	
86720	Innovációs járulék	6 811 000,00	6 811 000,00	
86800	Önkormányzati adók	68 111 000,00	68 111 000,00	
87100	Fizetett kamatok	5 123 232,50	5 123 232,50	
87110	Lízing díjban fizetett kamatok	102 134 873,00	102 134 873,00	
87115	Anyavállalatnak fizetett kamatok	220 605,11	220 605,11	
87500	Deviza árfolyamveszteségek	116 934 975,20	116 934 975,20	
87502	Nem realizált deviza árfolyamveszteség	2 761 901,90	2 761 901,90	
87503	Áruértékelés árfolyamvesztesége	96 857 494,74	96 857 494,74	
87504	Lízing átértékelés árfolyamvesztesége	29 196 276,00	29 196 276,00	
89000	Nyereségadó	131 844 000,00	131 844 000,00	
91101	Késztermék belföldi értéksítése	-2 003 886 482,07		-2 003 886 482,07
91103	Egyéb termékek értékesítése	-975 450,00		-975 450,00
91109	Kereskedelmi ár és menny. engedmény	35 880 429,77		35 880 429,77
93101	Export árbevétel Hartmann csoporttól	-5 047 437 987,17		-5 047 437 987,17
93102	Egyéb export árbev. Hatrtmanntól	-5 941 529,62		-5 941 529,62
93103	Egyéb export árbev. Hatrtmanntól-tools	-15 055 794,14		-15 055 794,14
93108	Keresk. jutalék Hartmann csoportnak	79 130 598,80		79 130 598,80
93110	Késztermék saját jogú exportja	-269 995 748,42		-269 995 748,42
93112	Alapanyag export Hartmann csoportnak	-5 113 767,23		-5 113 767,23
96010	Egyéb nem részeletezett bevétel	471 454,09		471 454,09
96011	Tárgyi eszközeladás bevétele	-1 931 001,00		-1 931 001,00
97101	Kamatbevétel pénzintézettől	-1 586 127,18		-1 586 127,18
97201	Kamatbevétel Hartnann csoporttól	-37 689 763,18		-37 689 763,18
97500	Devizaelszámolások árfolyamnyeresége	-55 817 157,71		-55 817 157,71
97502	Nem realizált deviza árfolyamnyereség	185 776,60		185 776,60
97503	Átértékelés árfolyamnyeresége	-33 125 669,18		-33 125 669,18
97504	Lízing átértékelés árfolyamnyeresége	-194 525 111,00		-194 525 111,00
99999	Eredménykontra számla	1 093 593 278,07		1 093 593 278,07

3. számú melléklet / B

Nemzetközi beszámoló - mérleg

Balance sheet as of december 31. 2004.

Currency: (1000 HUF)

Assets	2004-01-01 Actual	2004-12-31 Actual
Land and buildings	652 444,00	655 502,00
Machinery and technical equipment	3 732 730,00	4 079 282,00
Cars, furniture and fixture	27 287,00	26 650,00
Construction in progress	47 552,00	40 192,00
Total non-current assets	4 460 013,00	4 801 626,00
Inventories	224 222,00	285 976,00
Receivable from Group Companies	1 007 766,00	963 223,00
Receivable from Parent Company	90 778,00	113 874,00
Up-stream loan	1 110 385,00	1 222 878,00
Trade receivables	319 655,00	544 730,00
Other receivables	91 108,00	68 338,00
Prepaid expenses	3 006,00	88,00
Cash	79 111,00	37 951,00
Total current assets	2 926 031,00	3 237 059,00
TOTAL ASSETS	7 386 044,00	8 038 685,00
LIABILITIES		
Share capital	786 870,00	786 870,00
Legal reserve		
Other reserves		206 320,00
Free reserves	2 760 631,00	3 263 863,00
Peroid result	709 553,00	1 093 593,00
Total capital	4 257 054,00	5 350 646,00
Deferred taxes		
Total reserves		
Provisions		
Long term loan from mothercompany		
Long term leasing from mothercompany	2 447 676,00	2 029 999,00
Total long term liabilities	2 447 667,00	2 029 999,00
Short term part of long debt	303 510,00	262 189,00
Payable to intra companies		
Accounts payable	223 878,00	216 675,00
Payable to Group Companies	2 146,00	1 908,00
Payable to Parent Company	89 813,00	87 235,00
Corporate taxes payable	-3 512,00	-26 956,00
Other payables	24 026,00	65 020,00
Accruals	41 453,00	51 968,00
Dividends		
Total short term liabilities	681 314,00	658 040,00
Total debt	3 128 990,00	2 688 039,00
TOTAL LIABILITIES	7 386 044,00	8 038 685,00

3. számú melléklet / B
Nemzetközi beszámoló - eredménykimutatás

Eredménytényezők	2004 (ezer Ft)	
	Terv	Tény
Árbevétel Hartmann csoporttól	5 874 506	5 734 000
Árbevétel Hartmann csoporttól divízión kívüli		
Egyéb helyi szervezésű árbevétel	2 050 703	2 273 395
Hartmann csoport kereskedelmi jutaléka	866 834	675 507
Hartmann vállalatcsoport WKZ és Bónus	24 769	115 011
Tonder raktár árukezelés költsége		15 056
Egyéb kereskedelmi bevétel		
Értékesítés árbevétele összesen	70 336 053	7 231 932
Export fuvar	1 067 814	1 057 975
Raktár bérleti díj		13 029
Rakodók bére és szoc.ktg.	61 607	67 516
Szállítási rakodási költségek	1 129 421	1 138 520
Értékesítés nettó árbevétele	5 904 184	6 093 412
Termelés arányosan változó költségei		
Alapanyagok (papír,víz,csomagoló anyag)	878 961	872 619
Adalékanyagok (vegyszerek,festékek)	342 286	343 075
Címkék	99 917	98 043
Csomagolóanyagok	83 516	89 649
Egyéb anyagok	21 631	23 917
Energia felhasználás	690 117	638 811
Cliché költség	10 562	14 001
A termelő gépsornál dolgozók bére és szoc. költségei	529 019	568 780
Vásárolt készáru beszerzési ára	16 290	725 393
Arányosan változó költségek összesen	2 672 300	3 374 288
Fedezeti összeg	3 231 884	2 719 124
Fedezeti összeg %-a	45,95%	37,60%
A termelő tevékenység állandó költségei		
Keresetek és szociális költségek	198 470	188 285
Oktatás, munkaruha	9 367	3 180
Javítás & fenntartás	160 200	208 327
Hartmann műszaki szolgáltatások		
Egyéb költségek	52 399	44 261
A termelő tevékenység állandó költségei	421 314	444 053
Értékesítési tevékenység állandó költségei		
Kereset és szociális költségek	20 957	27 462
Utazási költség	4 000	7 116
Reprezentáció	6 000	3 321
Hirdetés, reklám, ker.jutalékok		8 108
Hartmann kereskedelmi szolgáltatások	8 000	12 625
Egyéb kereskedelmi költségek	5 440	13 539
Értékesítési tevékenység állandó költségei	44 397	72 171
Az adminisztráció állandó költségei		
Kereset és szociális költségek	118 903	148 445
Utazási költség	31 270	50 089
Műholdas kapcsolat költségei	11 573	13 948
Biztosítás	33 926	17 566
Könyvvizsgálat, jogi szaktanácsadás	6 860	9 390
Anyavállalati költségek	39 930	34 060
Egyéb költségek	133 504	121 047
Az adminisztráció állandó költségei	375 967	394 545
Állandó költség összesen	841 677	910 769
Termelő tevékenység pénzjövedelme	2 390 207	1 808 356
Értékcsökkenési leírás	508 839	547 568
Termelő tevékenység eredménye	1 881 368	1 260 788
Pénzügyi tevékenység eredménye	-110 046	-35 351
Szokásos üzleti tevékenység eredménye	1 771 322	1 225 437
Rendkívüli bevételek kiadások		
Adózás előtti (mérleg) eredmény	1 771 322	1 225 437
Társasági nyereségadó	318 837	131 844
Adózott (mérleg) eredménye	1 452 485	1 093 593

3. számú melléklet / B

Nemzetközi beszámoló – termelési adatok

2004. január 1. - december 31. 1000 Ft-ban

Megnevezés	**Tény**	**Terv**
Alapanyagok		
Papírbeszerzés	871 885	
Készletállomány változás	734	
Felhasználás (A)	872 619	878 961
	-4 596	
Kemikália és pépfesték beszerzés	344 328	
Készletállomány változás	-1 254	
Felhasználás	343 075	342 286
Csomagolóanyag beszerzés	89 806	
Készletállomány változás	-157	
Felhasználás (B)	89 649	83 516
Egyéb anyag és cliché költség		
Nyomda & klisé költség	95 714	
Egyéb anyag, késztermék beszerzés	753 439	
Készletállomány változás	-4 128	
Összesen = R:0	845 024	148 401
Energia költség		
Olaj & gáz költség	349 188	
Elektromos energia	287 887	
Készletállomány változás	1 735	
Összesen= R:0	637 075	690 117
Bérköltség		
Bérköltség	578 243	
Készletállomány változás	-9 464	
Összes költség	568 779	529 019
Késztermékek állományváltozása:	3 370 489	
Készletérték év elején	121 701	
készletek értékvesztése		
- egyéb készletkorrekció		
- késztermék tojástálca, doboz	88 542	
késztermék ipari csomagolóanyag	44 725	
Összesen= R:0	-11 566	

3. számú melléklet / B

Nemzetközi beszámoló – termelési adatok

2004. január 1. - december 31. 1000 db-ban

Megnevezés	**Tény**	**Terv**
Termelt darabszám	461 722,00	96 344,00
(-) Selejt		
Készáru termelés	461 722,00	96 344,00
Nyomdázás:		
Nyomdázott tojástartó dobozok	251 501,00	40 665,00
A termelésben foglalkoztatottak órái	347 136,00	77 560,00
A nyomdázásban foglalkoztatottak órái	197 289,00	29 171,00
A term.munkakörben fogl.bére, szoc.ktgei	364 555,00	63 442,00
A nyomdai munkakörben fogl.bére, szoc.ktgei	197 289,00	29 171,00
Átlagos munkaköltség a termlésben Ft/ó	1 050,00	818,00
Átlagos munkaköltség a nyomdázásban Ft/ó	1 000,00	10 000,00
Egy munkaórára jutó termelt darabszám	1 330,00	1 242,00
Egy munkaórára jutó nyomdázott darabszám	1 275,00	1 394,00

3. számú melléklet / B
Nemzetközi beszámoló – termelési adatok

Időszak: 2004.január 1. – december 31. ezer Ft-ban

Megnevezés	Mennyiség			Árbevétel			Egységár 1000/db		
	Váll.csop.	Egyéb	Összesen	Váll.csop	Egyéb	Összesen	Váll.csop.	Egyéb	Összesen
Éves halmozott	393 507	113 673	507 180	573 400	2 273 395	8 007 395	14 557	20 002	15 777
Tojástálca	139 674	30 644	170 317	1 283 863	305 554	1 589 417	9 192	9 971	9 332
Doboz	229 966	27 277	257 243	4 159 953	532 619	4 692 573	18 089	19 526	18 242
Egyéb		12	12	5 819	-330	5 849			
Ipari termék	23 867	55 740	79 607	284 365	1 435 551	1 719 917	11 915	25 754	21 605
Terv	391 026	118 495	509 521	5 874 506	2 050 703	7 925 209	15 023	17 306	15 554
Tojástálca	147 035	45 843	192 878	1 470 483	472 012	1 942 495	10 001	10 296	10 071
Doboz	239 164	23 910	263 074	4 324 629	445 548	4 770 177	18 082	18 634	18 132
Ipari termék	4 827	48 742	53 569	79 394	1 133 143	1 212 537	16 447	23 248	22 635
Az árbevétel összetételének alakulása									
Mennyiség	2 480	-4 834	-2 353	73 218	68 944	142 162			
Tojástálca	-7 362	-15 199	-22 561	-73 625	-156 496	-230 121			
Doboz	-9 197	3 367	-5 830	-166 311	62 742	-103 569			
Egyéb									
Ipari termék	19 040	6 998	26 038	313 154	162 698	475 852			
Egységárak				-213 724	153 748	-59 976	-467	2 696	223
Tojástálca				-112 995	-9 962	-122 957	-809	-325	-739
Doboz				1 636	24 329	25 965	7	892	109
Ipari termék				-108 184	139 711	31 528	-4 533	2 506	-1 030
Egyéb				5 819	-330	5 489			

3. számú melléklet / C
Magyar beszámoló - mérleg

adatok eFt-ban

A tétel megnevezése	Tárgyév
BEFEKTETETT ESZKÖZÖK (I.+II.+III.)	**4 801 627**
IMMATERIÁLIS JAVAK	**784**
Alapítás-átszervezés aktivált értéke	
Kísérleti fejlesztés aktivált értéke	
Vagyoni értékű jogok	
Szellemi termékek	784
Üzleti vagy cégérték	
Immateriális javakra adott előlegek	
Immateriális javak értékhelyesbítése	
TÁRGYI ESZKÖZÖK	**4 800 843**
Ingatlanok és a kapcsolódó vagyoni értékű jogok	655 502
Műszaki berendezések, gépek, járművek	4 078 499
Egyéb berendezések, felszerelések, járművek	26 649
Tenyészállatok	
Beruházások, felújítások	40 193
Beruházásokra adott előlegek	
Tárgyi eszközök értékhelyesbítése	
BEFEKTETETT PÉNZÜGYI ESZKÖZÖK	**-**
Tartós részesedés kapcsolt vállalkozásban	
Tartósan adott kölcsön kapcsolt vállalkozásban	
Egyéb tartós részesedés	
Tartósan adott kölcsön egyéb részesedési viszonyban álló vállalkozásban	
Egyéb tartósan adott kölcsön	
Tartós hitelviszonyt megtestesítő értékpapír	
Befektetett pénzügyi eszközök értékhelyesbítése	
FORGÓESZKÖZÖK (I.+II.+III.+IV.)	**3 263 926**
KÉSZLETEK	**285 976**
Anyagok	152 710
Befejezetlen termelés és félkész termékek	
Növendék-, hízó- és egyéb állatok	
Késztermékek	133 266
Áruk	
Készletekre adott előlegek	
KÖVETELÉSEK	**2 939 999**
Követelések áruszállításból és szolgáltatásból (vevők)	544 730
Követelések kapcsolt vállalkozással szemben	2 299 975
Követelések egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással szemben	
Váltókövetelések	
Egyéb követelések	95 294
ÉRTÉKPAPÍROK	**-**
Részesedés kapcsolt vállalkozásban	
Egyéb részesedés	
Saját részvények, saját üzletrészek	
Forgatási célú hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok	
PÉNZESZKÖZÖK	**37 951**
Pénztár, csekkek	1 804
Bankbetétek	36 147
AKTÍV IDŐBELI ELHATÁROLÁSOK	**88**
Bevételek aktív időbeli elhatárolása	88
Költségek, ráfordítások aktív időbeli elhatárolása	
Halasztott ráfordítások	
ESZKÖZÖK (AKTÍVÁK) ÖSSZESEN (A.+B.+C.)	**8 065 641**

adatok eFt-ban

A tétel megnevezése	Tárgyév
SAJÁT TŐKE (I.+II.+III.+IV.+V.+VI.+VII.)	**4 125 646**
JEGYZETT TŐKE	786 870
Ebből: visszavásárolt tulajdoni részesedés névértéken	
JEGYZETT, DE MÉG BE NEM FIZETETT TŐKE (-)	
TŐKETARTALÉK	
EREDMÉNYTARTALÉK	3 032 417
LEKÖTÖTT TARTALÉK	306 359
ÉRTÉKELÉSI TARTALÉK	
MÉRLEG SZERINTI EREDMÉNY	-
CÉLTARTALÉKOK	**-**
Céltartalék a várható kötelezettségekre	
Céltartalék a jövőbeni költségekre	
Egyéb céltartalék	
KÖTELEZETTSÉGEK (I.+II.+III.)	**3 888 027**
HÁTRASOROLT KÖTELEZETTSÉGEK	**-**
Hátrasorolt kötelezettségek kapcsolt vállalkozással szemben	
Hátrasorolt kötelezettségek egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással szemben	
Hátrasorolt kötelezettségek egyéb gazdálkodóval szemben	
HOSSZÚ LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK	**2 029 999**
Hosszú lejáratra kapott kölcsönök	
Átváltoztatható kötvények	
Tartozások kötvénykibocsátásból	
Beruházási és fejlesztési hitelek	
Egyéb hosszú lejáratú hitelek	
Tartós kötelezettségek kapcsolt vállalkozással szemben	2 029 999
Tartós kötelezettségek egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással szemben	
Egyéb hosszú lejáratú kötelezettségek	
RÖVID LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK	**1 858 028**
Rövid lejáratú kölcsönök	
Ebből: átváltoztatható kötvények	
Rövid lejáratú hitelek	
Vevőktől kapott előlegek	
Kötelezettségek áruszállításból és szolgáltatásból (szállítók)	216 675
Váltótartozások	
Rövid lejáratú kötelezettségek kapcsolt vállalkozással szemben	1 576 333
Rövid lejáratú kötelezettségek egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással szemben	
Egyéb rövid lejáratú kötelezettségek	65 020
PASSZÍV IDŐBELI ELHATÁROLÁSOK	**51 968**
Bevételek passzív időbeli elhatárolása	
Költségek, ráfordítások passzív időbeli elhatárolása	51 968
Halasztott bevételek	
FORRÁSOK (PASSZÍVÁK) ÖSSZESEN (D.+E.+F.+G.)	**8 065 641**

3. számú melléklet / C
Magyar beszámoló - eredménykimutatás

adatok eFt-ban

A tétel megnevezése	Tárgyév
Belföldi értékesítés nettó árbevétele	1 968 982
Exportértékesítés nettó árbevétele	4 398 713
Értékesítés nettó árbevétele (01+02)	**6 367 695**
Saját termelésű készletek állományváltozása	11 566
Saját előállítású eszközök aktivált értéke	
Aktivált saját teljesítmények értéke (+03+04)	**11 566**
Egyéb bevételek	**1 460**
Ebből: visszaírt értékvesztés	-
Anyagköltség	2 260 995
Igénybe vett szolgáltatások értéke	346 350
Egyéb szolgáltatások értéke	24 191
Eladott áruk beszerzési értéke	740 441
Eladott (közvetített) szolgáltatások értéke	-
Anyagjellegű ráfordítások (05+06+07+08+09)	**3 371 977**
Bérköltség	701 449
Személyi jellegű egyéb kifizetések	105 683
Bérjárulékok	272 679
Személyi jellegű ráfordítások (10+11+12)	**1 079 811**
Értékcsökkenési leírás	**548 809**
Egyéb ráfordítások	**124 015**
Ebből: értékvesztés	
ÜZEMI (ÜZLETI) TEVÉKENYSÉG EREDMÉNYE (I.+/-II.+III.-IV.-V.-VI.-VII.)	**1 256 109**
Kapott (járó) osztalék és részesedés	
Ebből: kapcsolt vállalkozástól kapott	
Részesedések értékesítésének árfolyamnyeresége	
Ebből: kapcsolt vállalkozástól kapott	
Befektetett pénzügyi eszközök kamatai, árfolyamnyeresége	
Ebből: kapcsolt vállalkozástól kapott	
Egyéb kapott (járó) kamatok és kamatjellegű bevételek	39 276
Ebből: kapcsolt vállalkozástól kapott	37 690
Pénzügyi műveletek egyéb bevételei	283 282
Pénzügyi műveletek bevételei (13+14+15+16+17)	**322 558**
Befektetett pénzügyi eszközök árfolyamvesztesége	
Ebből: kapcsolt vállalkozásnak adott	
Fizetendő kamatok és kamatjellegű ráfordítások	107 479
Ebből: kapcsolt vállalkozásnak adott	102 355
Részesedések, értékpapírok, bankbetétek értékvesztése	
Pénzügyi műveletek egyéb ráfordításai	245 751
Pénzügyi műveletek ráfordításai (18+19+20+21)	**353 230**
PÉNZÜGYI MŰVELETEK EREDMÉNYE (VIII.-IX.)	**- 30 672**
SZOKÁSOS VÁLLALKOZÁSI EREDMÉNY (+/-A.+/-B.)	**1 225 437**
Rendkívüli bevételek	-
Rendkívüli ráfordítások	-
RENDKÍVÜLI EREDMÉNY (X.-XI.)	**-**
ADÓZÁS ELŐTTI EREDMÉNY (+/-C.+/-D.)	**1 225 437**
Adófizetési kötelezettség	131 844
ADÓZOTT EREDMÉNY (+/-E.-XII.)	**1 093 593**
Eredménytartalék igénybevétele osztalékra, részesedésre	131 407
Jóváhagyott osztalék, részesedés	1 225 000
MÉRLEG SZERINTI EREDMÉNY (F.+22.-23.)	**-**

ezer Ft

Megnevezés	Előző év	Tárgy év
I. Szokásos tevékenységből származó pénzeszközváltozás (1-13 sorok)	275 422	1 265 006
Adózás előtti erdemény	825 280	1 225 437
Elszámolt amortizáció	511 920	548 809
Elszámolt értékvesztés		7 693
Céltartalék képzés és fehasználás különbözete		
Befektetett eszközök értékesítési eredménye	-573	-1 931
Szállítói kötelezettségek változása	59 623	-7 203
Egyéb rövidlejáratú kötelezettségek változása	12 451	1 221 857
Passzív időbeli elhatárolások változása	10 944	10 515
Vevőkövetelések változása	-114 345	-232 768
Forgóeszközök (vevő és pénz nékül) változása	-923 748	-153 477
Aktív időbeli elhatárolások változása	9 597	2 918
Fizetett adó	-115 727	-131 844
Fizetett osztalék		########
II. Befektetési tevékenységből származó pénzeszközváltozás (14-16 sorok)	-317 113	-888 493
Befektetett eszközök beszerzése	-324 732	-897 782
Befektetett eszközök eladása	573	1 931
Beruházások	7 046	7 358
Kapott osztalék		
III. Pénzügyi műveletekből származó pénzeszközváltozás (17-24 sorok)	-28 177	-417 676
Részvénykibocsátás bevétele (tőkebevonás)		
Kötvénykibocsátás bevétele		
Hitelfelvétel		
Átértékelés miatti kötelezettség növekedés/csökkenés	275 333	-155 487
2002-ben rövidlejáratú kötelezettségek közé vezetett törlesztés	358 004	
2003-ban rövidlejáratú kötelezettségek közé vezetett törlesztés	-303 510	303 510
2004-ban rövidlejáratú kötelezettségek közé vezetett törlesztés		-262 189
Véglegesen kapott pénzeszköz		
Részvénybevonás (tőkeleszállítás)		
Kötvény-visszafizetés		
Hiteltörlesztés, -visszafizetés	-358 004	-303 510
Véglegesen átadott pénzeszköz		
IV.Pénzeszköz változása (I+II+III sorok)	-69 868	-41 163

3. számú melléklet / D
Román beszámoló - mérleg

ezer Ft-ban

A tétel megnevezése	Tárgyév
Befektetett eszközök	
Immateriális javak	
Alakuló költségek.	
Fejlesztési költségek	
Koncessziós jogok, licencek	784
Üzleti érték	
Immateriális javakra adott előlegek	
Összesen	784
Tárgyi eszközök	
Ingatlanok	655 502
Gépek-berendezések	4 102 980
Egyéb berendezések - bútorzat	2 168
Beruházásokra adott előlegek	40 193
Összesen	4 800 843
Pénzügyi befektetések	
Tartós részvények kapcsolt vállalkozásban	
Hosszú távra nyújtott kölcsönök kapcsolt vállalkozásnak	
Tartós értékpapírok - részesedések	
Hosszú távra nyújtott kölcsönök – részesedési viszonyban levő vállalkozásnál	
Egyéb hosszú távon befektetett értékpapírok	
Egyéb hosszú távú követelések	
Saját részvények	
Összesen	
Mindösszesen - Befektetések	4 801 627
Forgóeszközök	
Készletek	
Nyers-segédanyagok	152 710
Félkész befejezetlen termelés	
Saját termelésű készletek - áruk	133 266
Készletekre adott előlegek	
Összesen	285 976
Követelések	
Kereskedelmi tevékenységből	544 730
Kapcsolt vállalkozásból	2 299 975
Egyéb részesedési viszonyban levő vállalkozásnál	
Egyéb követelések	95 382
Alapítók által be nem fizetett tőke	
Összesen	2 940 087
Rövid távú befektetések	
Kapcsolt vállalkozásnál	
Saját részvények	
Egyéb rövid távú befektetések	
Összesen	
Betétszámlák, Pénztár, Értékesítési rendeltetésű nyomtatványok	37 951
Összesen	3 264 014
Aktív időbeli elhatárolások	

A tétel megnevezése	Tárgyév
Rövid lejáratú kötelezettségek	
Kötvénykibocsátásból	
Banki kölcsönök, lízing	
Vevőktől kapott előlegek	
Szállítók	268 643
Váltótartozások	
Rövid lejáratú kötelezettségek kapcsolt vállalkozásokkal szemben	351 333
Rövid lejáratú kötelezettségek egyéb befektetőkkel szemben	
Egyéb kötelezettségek	65 020
Összesen	684 996
Forgóeszközök-Rövid lejáratú kötelezettségek	2 579 018
Összes Eszközök-Rövid lejáratú kötelezettségek	7 380 645
Hosszú lejáratú kötelezettségek	
Kötelezettségek kötvénykibocsátásokból	
Hosszú lejáratú banki kölcsönök	
Kapott előlegek	
Szállítók	
Váltókötelezettségek	
Kötelezettségek kapcsolt vállalkozásokkal szemben	2 029 999
Kötelezettségek egyéb befektetőkkel szemben	
Egyéb hosszú távú kötelezettségek	
Összesen	2 029 999
Céltartalékok	
Nyugdíj megtakarítás	
Egyéb céltartalékok	
Összesen	
Passzív időbeli elhatárolások	
Szubvenciók beruházásokra	
Passzív időbeli elhatárolások	
Tőke és tartalékok	
Jegyzett tőke	786 870
Jegyzett, de be nem fizetett tőke	
Befizetett	786 870
Egyedáruság (kht)	
Tőkeprémium	
Értékelési tartalékalap	
Követel egyenleg	
Tartozik egyenleg	
Tartalékok	
Szabályozott tartalékok	
Tőketartalék	306 359
Alapszabályban meghatározott tartalék	
Egyéb tartalék	3 163 824
Előző időszakok áthozott eredménye	
Nyereség	1 093 593
Veszteség	
Adózott eredmény	
Nyereség	
Veszteség	
Nyereségelosztás	1 093 593
Saját tőke összesen	5 350 646
Egyedáruság (kht)	
Saját tőke mindösszesen	5 350 646

3. számú melléklet / D
Román beszámoló - eredménykimutatás

ezer Ft-ban

A tétel megnevezése	Tárgyév
Nettó árbevétel	6 367 695
Nettó árbevétel készletértékesítésből és szolgáltatásból	
Nettó árbevétel kereskedelmi áru értékesítéséből	
Árbevétel támogatásokból	
Saját termelésű készletek állományváltozása Követel egyenleg	11 566
Saját termelésű készletek állományváltozása Tartozik egyenleg	
Saját beruházások	
Egyéb bevételek	1 460
Üzemi tevékenység bevételei összesen	6 380 721
Nyers és segédanyag ráfordítások	2 260 995
Egyéb anyagjellegű ráfordítások	
Energia és víz	
Eladott áruk bekerülési értéke	740 441
Személyi jellegű ráfordítás	
Személyi jellegű kifizetések	807 132
Járulékok költségei	272 679
Amortizáció	556 502
Értékhelyesbítés ráfordítás	548 809
Értékhelyesbítés bevétel	
Forgóeszközök értékhelyesbítése	
Ráfordítás	7 693
Bevétel	
Egyéb ráfordítások	
Közvetített szolgáltatások	370 541
Adók - illetékek	85 581
Egyéb ráfordítások	30 741
Céltartalékok	
Ráfordítás	
Bevétel	
Üzemi tevékenység ráfordításai összesen	5 124 612
Üzemi tevékenység eredménye Nyereség	1 256 109
Üzemi tevékenység eredménye Veszteség	

A tétel megnevezése	Tárgyév
Kapott osztalék	
Kapcsolt vállalkozástól	
Egyéb pénzügyi befektetésekből származó bevételek	
Kapcsolt vállalkozástól	
Kapott kamatok	39 276
Kapcsolt vállalkozástól	37 690
Egyéb pénzügyi bevételek	283 282
Pénzügyi bevételek összesen	322 558
Pénzügyi befektetések értékehelyesbítése	
Ráfordítás	
Bevétel	
Fizetett kamatok	107 479
Kapcsolt vállalkozástól	102 355
Egyéb pénzügyi ráfordítások	245 751
Pénzügyi ráfordítások összesen	353 230
Pénzügyi tevékenység eredménye Nyereség	
Pénzügyi tevékenység eredménye Veszteség	30 672
Szokásos vállalkozási eredmény Nyereség	1 225 437
Szokásos vállalkozási eredmény Veszteség	
Rendkívüli bevétel	
Rendkívüli ráfordítás	
Rendkívüli eredmény Nyereség	
Rendkívüli eredmény Veszteség	
Bevételek összesen	6 703 279
Ráfordítások összesen	5 477 842
Adózás előtti eredmény Nyereség	1 225 437
Adózás előtti eredmény Veszteség	
Nyereségadó	131 844
Éves	131 844
Halasztott ráfordítás	
Halasztott bevétel	
Jövedelem mikrovállalkozásoknál	
Adózott eredmény Nyereség	1 093 593
Adózott eredmény Veszteség	
EPS (nyereség részvényenként) bázis	
EPS (nyereség részvényenként) tárgyévre	

3. számú melléklet / D

Román beszámoló – kiegészítő adatok

Adatszolgáltatás a román statisztikai hivatalnak

I. Kapcsolt vállalkozások	Sorszám	Szám	Érték
Kapcsolt vállalkozás Nyereség	1		
Kapcsolt vállalkozás Veszteség	2		

II. Adatok a hátralékos kötelezettségekre	Sorszám	Összesen	Üzemi tevékenység	Beruházás
A	**B**	**1**	**2**	**3**
Hátralékos kötelezettségek	3			
Szállítók	4			
30 napon túli szállítói tartozások	5			
60 napon túli szállítói tartozások	6			
egy éven túli szállítói tartozások	7			
Társadalombiztosítással szemben	8			
Társadalombiztosítás	9			
Egészségügyi biztosítás	10			
Nyugdíjalap	11			
Munkanélküli segélyalap	12			
Más kötelezettségek	13			
Különleges alapok	14			
Más kötelezettségek	15			
Adók illetékek a központi költségvetésnek	16			
Adók illetékek helyi költségvetésnek	17			
Hátralékos banki hitelek	18			
30 napon túli szállítói tartozások	19			
60 napon túli szállítói tartozások	20			
egy éven túli szállítói tartozások	21			
Hátralékos adatok	22			

III. A foglalkoztatottak átlagos létszáma	Sorszám	2003. december 31.	2004. december 31.
	B	1	2
A foglalkoztatottak átlagos létszáma	23		365

IV. Valutaküllföldiek adózása	Sorszám	Összeg (millió lei)
Adott kamatok EU-n belül	24	
Forrásadó	25	
Adott kamatok, kapcsolt és egyéb részesedési viszo	26	
Forrásadó	27	
Egyéb szolgáltatás,bérlemény,jogdíjak EU	28	
Forrásadó	29	
V. Hátrasorolt kötelezettségek	Sorszám	Összeg (millió lei)
Állammal szemben	30	
Kereskedelmi tevékenység	31	
VI. Adott ételjegyek	Sorszám	Összeg (millió lei)
Adott ételjegyek	32	

Befektetett eszközök bruttó értéke

A befektetett eszközök elemei	Sorszám	Nyitó egyenleg	Növekedés	Csökkenés	Decemberi érték	Záró (5=1+2+-3)
A	B	1	2	3	4	5
Immateriális javak						
Alapítás-fejlesztés aktivált értéke	1				x	
Egyéb immateriális javak	2	25 051	420		x	25 471
Immateriális javakra adott előlegek	3				x	
Összesen	4				x	
Tárgyi eszközök						
Földterület	5	38 293	31 729	31 729	x	38 293
Épületek	6	851 787	38 404	234		889 957
Gépek-berendezések	7	6 112 816	1 188 562	342 468		6 958 910
Egyéb beruházás - bútorzat	8	10 029	1 455	1 056		10 428
Tárgyi eszközökre adott előlegek	9				x	
Összesen	10					
Pénzügyi befektetések.	11				x	
Összesen	12					

Amortizáció

A	B	1	2	3	4
A befektetett eszközök elemei	Sorszám	Nyitó egyenleg	Növekedés	Csökkenés	Záró (9=6+7-8)
A	B	6	7	8	9
Immateriális javak					
Alapítás-fejlesztés aktivált értéke	13				
Egyéb immateriális javak	14	23 834	853		24 687
Összesen	15		853		
Tárgyi eszközök					
Földterület	16				
Épületek	17	237 635	35 112		272 747
Gépek-berendezések	18	2 345 364	510 566		2 855 930
Egyéb beruházás - bútorzat	19	7223	1 037		8 260
Összesen	20	2 590 222	546 715	0	3 136 937
Mindösszesen	21	2 590 222	547 568	0	3 136 937

Befektetett eszközök értékhelyesbítése

A befektetett eszközök elemei	Sorszám	Nyitó egyenleg	Növekedés	Csökkenés	Záró (13=10+11-12)
A	B	10	11	12	13
Immateriális javak					
Alapítás-fejlesztés aktivált értéke	22				
Egyéb immateriális javak	23				
Immateriális javakra adott előlegek	24				
Összesen	25				
Tárgyi eszközök					
Földterület	26				
Épületek	27				
Gépek-berendezések	28				
Egyéb beruházás - bútorzat	29				
Tárgyi eszközökre adott előlegek	30				
Összesen	31				
Pénzügyi befektetések.	32				
Összesen	33				

3. számú melléklet / E
Szlovák beszámoló - mérleg

ezer Ft-ban

Megnevezés	Tárgyév
Vagyon összesen	8 066 249
Jegyzett, de még be nem fizetett tőke	
Befektettt eszközök	4 801 627
Immateriális javak	0
Alapítás-átszervezés aktivált értéke	
Kísérleti fejlesztés aktivált értéke	
Szoftverek	
Vagyoni értékű jogok	
Goodwill	
Egyéb immateriális javak	
Beszerzett immateriális javak	
Immateriális javakra adott előlegek	
Tárgyi eszközök	4 801 627
Telkek	38 293
Épületek	617 209
Gépek, műszerek, berendezések	4 105 932
Tartós növényi kultúrák	
Tenyész- és igásállatok	
Egyéb tárgyi eszközök	
Beruházás	40 193
Beruházásra adott előlegek	
Értékkorrekciók	
Befektetett pénzügyi eszközök	0
Többségi részesedésű vállalkozások értékpapírjai és betétei	
Jelentős részesedésű vállalkozások értékpapírjai és betétei	
Egyéb befektetett értékpapírok és betétek	
Adott kölcsönök	
Egyéb kölcsönök és pénzügyi befektetések	
Egy éven belül visszafizetendő rész (a 27.sorból)	
Beszerzett pénzügyi befektetések beszerzése	
Befektetett pénzügyi eszközökre adott előlegek	
Forgóeszközök	3 264 534
Készletek	285 976
Anyagok	152 710
Befejezetlen és félkésztermék	37 607
Megrendelt termékek, amelyek 1 éven belül elkészülnek	
Késztermékek	95 659
Állatok	
Áruk	
Készletekre adott előlegek	
Hosszú lejáratú követelések	0
Vevők, váltókövetelések, egyéb követelések, előlegek	
Követelések a konszolidálásba bevont vállalkozásokkal szemben	
Társakkal szembeni követelések	
Társakkal szembeni egyéb követelések	
Egyéb követelések	
Halasztott adó követelés	
Rövid lejáratú követelés	2 940 607
Vevők, váltókövetelések, egyéb követelések, előlegek	544 730
Többségi tulajdonos követelései	
Követelések konszolidálásba bevont vállakozásokkal szemben	2 316 745
Társakkal szembeni egyéb követelések	
Elszámolás a társadalombiztosítással szemben	3 154
Adókövetelések	69 700
Egyéb követelések	6 278
Pénzeszközök	37 951
Pénztár	2 251
Bankszámlák	35 700
Egy éven túl lekötött bankszámla	
Rövid lejáratú pénzügyi eszközök	
Rövid lejáratú pénzügyi eszközök beszerzése	
Aktív időbeli elhatárolás	88
Költségek	
Bevételek	88

Megnevezés	Tárgyév
Saját tőke és kötelezettségek	8 066 249
Saját tőke	5 350 646
Jegyzett tőke összesen	786 870
Törzsvagyon	786 870
Saját részvények üzletrészeknél (-)	
Törzsvagyon változás	
Tőketartalékok	0
Kibocsátási felár	
Egyéb tőketartalékok	
Törvényes tartalékalap a tőkebetétekből	
Értékelési tartalék	
Részesedések értékelési tartalékra	
Értékelési tartalék átalakulásból	
Nyereségből képzett tartalék	306 359
Törvényes tartalékalap	
Fel nem osztható alap	
Alapszabályban meghatározott tartalékok és egyéb tartalékok	306 359
Előző év eredménye	3 163 824
Előző évbe fel nem osztott nyeresége	3 163 824
Előző évbe kiegyenlítetlen vesztesége	
Adózott eredmény	1 093 593
Kötelezettségek	2 663 635
Céltartalékok összesen	0
törvényes céltartalék	
Egyéb hosszú lejáratúcéltartalékok	
Egyéb rövid lejáratú tartalékok	
Hosszú lejáratú kötelezettségek összesen	2 029 999
Egyéb hosszú lejáratú kötelezettségek	
Hosszú lejáratú nem kiszámlázott szállítások	
Többségi tulajdonos hosszú lejáratú kötelezettségei	
Egyéb hosszú lejáratú kötelezettségek konszolidálásba bevont vállalk.szemben	2 029 999
Hosszú lejáratú kapott előlegek	
Hosszú lejáratú váltótartozások	
Hosszú lejáratú kötelezettségek kötvénykibocsátásból	
Hosszú lejáratú kötelezettségek a társadalombiztosítással szemben	
Egyéb hosszú lejáratú kötelezettségek	
Halasztott adó kötelezettségek	
Rövid lejáratú kötelezettségek összesen	633 636
szállítókkal szembeni és váltókötelezettségek	216 675
Rövid lejáratú nem számlázott szállítások	
Többségi tulajdonos rövid lejáratú kötelezettségei	
Egyéb rövid lejáratú kötelezettségek konszolidálásba bevont vállalk. szemben	351 333
Társakkal szembeni egyéb kötelezettségek	
Munkavállalókkal szembeni kötelezettség	37 011
Társadalombiztosítási kötelezettség	13 761
Adókötelezettségek és támogatások	14 856
Egyéb kötelezettségek	
Bankhitelek és támogatások	0
Hosszú lejáratú bankhitelek	
Rövid lejáratú bankhitelek	
Rövid lejáratú kötvények	
Passzív időbeli elhatárolás	51 968
Költségek	51 968
Bevételek	

3. számú melléklet / E
Szlovák beszámoló - eredménykimutatás

ezer Ft-ban

Megnevezés	Tárgyév
Áruk árbevétele	642 904
Eladott áruk beszerzési értéke	574 020
Bruttó eredmény	68 884
Termelés(i bevételek)	6 595 968
Saját termékek és szolgáltatások árbevétele	6 584 403
Saját termelésű készletek állományváltozása	11 565
Saját előállítású eszközök aktivált értéke	
Termelési ráfordítás	3 693 523
Anyag, energia, nem raktári szállítmányok	2 444 295
Szolgáltatás	1 249 228
Hozzáadott érték	2 971 329
Személyi jellegű költség	1 028 806
Bérköltség	746 762
Személyi jellegű egyéb kifizetések	
Társadalombiztosítási járulék	229 431
Szociális költségek	52 613
Adók és illetékek	90 961
Befektetett eszközök leírása	548 809
Bevételek befektetett eszközök értékesítésből	8 020
Eladott anyagok és befektetett eszközök könyv szerinti értéke	18 904
Céltartalékok feloldása	
Céltartalékok képzése	
A hozamok helyesbítő tételei	
A költségek helyesbítő tételei	7 693
Egyéb hozamok a termelésből	-471
Egyéb költségek a termelésből	22 124
Hozamok átvezetése	
Költségek átvezetése	
Üzemi (üzleti) tevékenység eredménye	1 261 581

Megnevezés	Tárgyév
Értékpapírok eladásából származó pénzügyi bevételek	
Értékpapírok eladásából származó pénzügyi ráfordítások	
Hozamok a befektetett pénzügyi eszközökből	
Pénzügyi befeketések hozamai többségi és egyéb részesedésű vállalatoktól	
Hozamok más hosszú lejáratú értékpapírokból és részesedésekből	
Hozamok az egyéb hosszú lejáratú pénzügyi vagyonból	
Hozamok a rövid lejáratú pénzügyi vagyonból	
Költségek a rövid lejáratú pénzügyi vagyonnal kapcsolatban	
Hozamok értékpapírokból és derivativ ügyletekből	
Költségek értékpapírokból és derivativ ügyletekből	
Kapott kamat	39 276
Fizetett kamat	107 480
Árfolyam nyereség	283 282
Árfolyam veszteség	245 750
Egyéb pénzügyi hozamok	
Egyéb pénzügyi költségek	5 472
Céltartalékok elszámolása	
Céltartalék képzése a pénzügyi tervékenységre	
Helyesbítő tételek hozamokra	
Helyesbítő tételek költségkre.	
A pénzügyi hozamok átvezetése	
A pénzügyi költségek átvezetése	
Pénzügyi tevékenység eredménye	-36 144
Folyó tevékenységből származó adó	
Esedékes adó	131 844
Halasztott adó	
Folyó tevékenységből származó gazdálkodási eredmény	1 093 593
Rendkívüli hozamok	
Rendkívüli költségek	
A rendkívüli tevékenység adója	
Esedékes adó	
Halasztott adó	
Rendkívüli tevékenység eredménye	
A gazdálkodási tevékenység eredményének társat megillető része	
Adott időszaki gazdálkodási eredmény	1 093 593